ننګرهار پوهنتون
شرعياتو پوهنځی
اسلامي ثقافت څانګه

د اسلام اعتقادي نظام

(د لوړو زده کړو وزارت د نوي نصاب له مفرداتو سره سم
د عصري پوهنځیو لپاره درسي کتاب)

مؤلف
پوهنوال مولوي محمد شریف رحماني

Ketabton.com

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

سلام Salam خپرندویه ټولنه ۱۳۹۰

د کتاب ځانګړنې

کتاب نوم:	داسلام اعتقادی نظام
مؤلف:	پوهنوال مولوي محمد شریف رحماني
کمپوز	الحافظ المهندس جمیل الرحمن
ډیزاین:	رحماني
خپرندوی:	مولوي رحماني
چاپ شمېر:	سلام خپرندویه ټولنه - جلال آباد
چاپ وار	۵۰۰ ټوکه
چاپ کال:	لومړی
	۱۴۰۲ هـ . ش/ ۲۰۲۳م

دچاپ حقوق له مؤلف اوخپرندویه اداري سره خوندي دي

دفکري ملکیت دقوانینوبربنسټ دکتاب دچاپ نشراوتوزیع ټول حقوق دمؤلف اوخپرونکي اداري پروراندی خوندي دی هېڅوک حق له د دغه کتاب اودکتاب څخه برخي کاپي کړي اویايي په خپرولولاس پوري کړي

والسلام

د تر لاسه کولو ځای:اصلاح افکار کتاب پلورنځی

اسحاقزی مارکېټ، لاندینی پوړ، لومړی دوکان، جلال آباد

اړیکشمېري: ۰۷۹۰۲۰۶۲۶۱

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک ---------- مخ
سریزه ---------- ۱

لومړی څپرکی

دثقافت مفهوم اوداسلام اعتقادي نظام

لومړی بحث ---------- ٤
اسلامي ثقافت ---------- ۴
لغوي پېژندنه ---------- ٤
اصطلاحي معنی ---------- ٤
داسلامي ثقافت پېژندنه ---------- ۵
داسلامي ثقافت اهمیت ---------- ۵
داسلامي ثقافت مضامین ---------- ۵
سرچینې یې ---------- ۱
موخې یې ----------
دمضامینو تاریخي مخینه یې ----------
داسلامي ثقافت لرلید (VISION) ----------
داسلامي ثقافت ځانګې رسالت (MISSION) ----------
روزنیزې موخې یې ----------
ترلاسه شوې پایلې ----------
ځانګړتیاوې یې ----------
داسلامي ثقافت پروړاندې پراته ګواښونه ----------
دفکري یرغل اغېزې ----------
چېلنجونو اوګواښونو سره دمقابلې لار ----------

دویم بحث

داسلام اعتقادي نظام

دعقیدې لغوي پېژندنه ----------
دعقیدې اصطلاحي معنی ----------
اهمیت یې ----------

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

داسلامي عقایدوډولونه ----------
دایمان اساسات ---------- ۱۵
موضوع یې ---------- ۱۵
غایه او مصلحت یې ---------- ۱۶
رامنځته کېدل یې ---------- ۱۶
دزده کړې حکم یې ---------- ۱۶
مصادراو سرچینې یې ---------- ۱۷
قران عظیم الشان داسلامي عقیدې داثبات سترپیغام ---------- ۱۷
دعقیدې په اثبات کې قرانې تګلاره ---------- ۱۷
ځانګړتیاوې یې ---------- ۱۷
موخې اواهداف یې ---------- ۱۸
دغه علم ته دمسلمانانو پاملرنه ---------- ۲۱
دزده کړې پړاؤنه یې ---------- ۲۱
په عقیده کې دخلکو درجې ---------- ۲۱
اسلامي عقیدې ته دبشراړتیا ---------- ۲۲
دعقیدې دعلم نومونه او اصطلاحات ---------- ۲۲
داهل سنت والجماعت پېژندنه ---------- ۲۲
اصطلاحي پېژندنه یې ---------- ۲۴
لقبونه یې ---------- ۲۴
خصوصیات یې ---------- ۲۴
اعتقادي بنسټونه یې ---------- ۲۴

دویم څپرکی

نړۍ لید اود اعتقادي نظام برخې

لومړی بحث ---------- ۲۶
نړۍ لید ---------- ۲۶
معیاري نړۍ لید ---------- ۲۷
دنړۍ لید ډولونه ---------- ۲۷
الف سمي (اسلامي) نړۍ لید ---------- ۲۷
داسلامي نړۍ لید پېژند ---------- ۲۸
موضوع یې ---------- ۲۸
الله جل جلاله داسلامي نړۍ لید په رڼاکې ---------- ۲۸

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Afghanistan Digital Library

انسان دالهي نړی لید په رڼا کې ---- ۲۹
دزده کړې حکم یې ---- ۲۹
سرچینې یې ---- ۳۰
اهداف اوموخې یې ---- ۳۰
اهمیت یې ---- ۳۱
فکري پولې یې ---- ۳۱
ځانګړتیاوې یې ---- ۳۲
په بشري ژوند یې اغیزې ---- ۳۳
دنه اهمیت ناوړه پایلې یې ---- ۳۵
ب: فاسد(جاهلي نړی لید) ---- ۳۶
۱-تجربوي ---- ۳۶
۲- فلسفي نړی لید ---- ۳۶
الف ـ عقلاني نړی لید ---- ۳۶
ب-حسي نړی لید(ماتریالیزم) ---- ۳۶
مشخصات ---- ۳۷
نیمګړتیاوې یې ---- ۳۷
ج-شرک ---- ۳۷
مشخصات یې ---- ۳۷
د-رهبانیت ---- ۳۷
نیمګړتیاوې یې ---- ۳۸
هه- تیوکراسي ---- ۳۸

دویم بحث

داسلام داعتقادي نظام برخې

دالله تعالی،انسان اوکایناتو پېژندنه ---- ۳۸
الله جل جلاله ---- ۳۸
د(اله) معنی ---- ۳۹
دالله تعالی پېژندنه ---- ۴۰
دالله تعالی دپېژندني وسایل ---- ۴۰
لومړی- عقل ---- ۴۰
دویم -وحی (اسماء اوصفات) ---- ۴۰
انسان دالهي قدرت بله ستره نښه ---- ۴۱

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دانسان [illegible] مقام
[illegible] معنی
د مذهبي پرت ليد په رڼا کي انسان ---- ۴۱
[illegible] دانحادي پرت ليد په تيارو کي ---- ۴۲
په کائناتوکي يې ځانګړتيا ---- ۴۳
دانسان اړتياوې ---- ۴۳
دانسان مسئوليتونه ---- ۴۴
دانسان دتحليق موخه ---- ۴۵
دنيا دوسيلي په حيث ---- ۴۵
دنيا دهدف په توګه ---- ۴۶
دنيادهدف په توګه دانتخاب پايلي ---- ۴۶
دانسانانو دولونه ---- ۴۶

دریم څپرکی

طبیعت ،کاینات اودایمان ارکان

لومړی بحث ---- ۴۷
دطبيعت حقيقت ---- ۴۷
دطبيعت اوانسان مقايسه ---- ۴۷
طبيعت دانسان په خدمت کي ---- ۴۷
درامنځته کيدو لاملونه يې ---- ۴۸
نړۍ دالحادي تصوربه تيارو کي ---- ۴۸
کاينات اونوی ساينس ---- ۴۸
دسترانفجاردنظريي تاريخچه ---- ۴۹
کاينات اوقران کريم ---- ۴۹
دتصادف دنظريي درد دلايل ---- ۵۰

دويم بحث

دايمان ارکان

دايمان پيژندنه ---- ۵۳
لغوي معنی ---- ۵۳
اصطلاحي پيژندنه يې ---- ۵۳
په ايمان کي دخلکو يوپربل فضيلت ---- ۵۳
داسلام لغوي معنی ---- ۵۴
په شرعي اصطلاح کي ---- ۵۴

داسلام حقيقت ---------- ۵۴
دقانوني اوحقيقي اسلام ترمنځ توپير ---------- ۵۵
داسلام اصلي معيار ---------- ۵۵
دا يمان او اسلام فرق ---------- ۵۶
دايمان قوت اوكمزورتيا ---------- ۵۶
دايمان دقوت اسباب ---------- ۵۷
دايمان ضعف (كمزورتيا) ---------- ۵۸
دايمان دضعف اوكمزورتيا نښې ---------- ۵۸
دايمان دضعف اوكمزورتيا اسباب ---------- ۶۰
دايمان دضعف دعلاج لارې چارې ---------- ۶۰
دايمان غوښتنې ---------- ۶۱
دالله تعالی دوجوداثبات دلايل ---------- ۶۲
دالله تعالی دمعرفت پروړاندې پردې ---------- ۶۹

خلورم څپرکی

توحيد اودالله تعالى صفات

لومړی بحث ---------- ۷۰
توحيد ---------- ۷۰
دتوحيد معنی ---------- ۷۰
دتوحيدارکان ---------- ۷۰
دتوحيدموخه ---------- ۷۱
دتوحيدحکم ---------- ۷۱
دتوحيداهميت ---------- ۷۱
دتوحيدشرطونه ---------- ۷۱
دتوحيدډولونه ---------- ۷۱
۱-دربو بيت توحيد ---------- ۷۲
الف-دربو بيت په توحيد کې دشرک نښې ---------- ۷۲
۲-دالوهيت توحيد ---------- ۷۲
الف-دالوهيت دتوحيدغوښتنه ---------- ۷۳
ب-دعبادت ډولونه ---------- ۷۳
ج-دالوهيت په توحيد کې دشرک اثاراو نښې ---------- ۷۳
داسماؤ اوصفاتو توحيد ---------- ۷۳

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

لنډ مفهوم يې
شرطونه يې ---- ۷۳
---- ۷۴

دويم بحث

دالله تعالى صفات اودصفاتو ډولونه

لومړی - ثبوتي صفات : ---- ۷۴
دويم سلبي صفات ---- ۷۵
دتوحيد مراتب ---- ۷۷
په بشري ژوندد توحيد دکلمې اغيزې ---- ۷۷

پنځم څپرکی

دالله تعالى داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروډلو باورونه اوپه ملايکو ايمان

لومړی بحث ---- ۷۹
دالله تعالى داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروگمراه ډلو باورونه ---- ۷۹
دالله تعالى داسماؤاوصفاتوپه اړه داهل سنت تگلاره ---- ۷۹

دويم بحث

دايمان داساساتو دويم رکن په ملايکو ايمان

ملايکې داسلام په رڼا کې ---- ۸۱
-په ملايکو دايمان مفهوم ---- ۸۲
په ملا يکو دايمان دلايل ---- ۸۲
-دملايکودپيدايښت ماده ---- ۸۲
-دملا يکو حقيقت او صفات ---- ۸۲
دملايکو خويونه ---- ۸۳
دملايکو دندې ---- ۸۳
په ملا يکو دايمان اغيزې ---- ۸۴
پيريان او شيطانان ---- ۸۴
دجن مفهوم ---- ۸۴
دپېژندلولارې چارې يې ---- ۸۴
ددوی دوجود دليل ---- ۸۴
دپيري او ملکې ترمينځ فرق ---- ۸۵
دپيريانو حقيقت اوصفات ---- ۸۵
ابليس او شيطان ---- ۸۵
دابليس او شيطان معنى ---- ۸۶

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

gital Library

دشیطان دتخلیق (پیدایښت) ماده ---------- ۸۶
دشیطانانو ډولونه ---------- ۸۷
دشیاطینو پروړاندې دانسانانو ډولونه ---------- ۸۷
دشیطانانو ځانګړتیاوې ---------- ۸۷
دشیطان اهداف اومقاصد ---------- ۸۸

شپږم څپرکی

په اسماني کتابونو اوپیغمبرانوایمان

لومړی بحث ---------- ۸۹
په اسماني کتابونوایمان ---------- ۸۹
انسان دوه اړخیزموجود: ---------- ۸۹
قانون ته اړتیاولې؟ ---------- ۸۹
دقوانینو ډولونه ---------- ۹۰
دکتاب پېژندنه ---------- ۹۰
لغوي معنی ---------- ۹۰
اصطلاحي پېژندنه ---------- ۹۰
شرعي معنی ---------- ۹۱
ډولونه یې ---------- ۹۱
داړتیا حکمت یې ---------- ۹۱
دایمان حکم یې ---------- ۹۱
دایمان دلایل یې ---------- ۹۲
دنز ول موخه یې ---------- ۹۲
داسماني کتابو نو اتفاقي ټکي ---------- ۹۲
ه اسماني کتابونو دایمان ګټې ---------- ۹۲
ه قران کریم کې ذکر شوي اسماني کتابونه ---------- ۹۳
ران عظیم الشان ---------- ۹۴
دحقانیت اودعدم تحریف دلایل یې ---------- ۹۶
ایمان غو ښتنې یې ---------- ۹۸

دویم بحث

دایمان دارکانو څلورم رکن په پیغمبرانوایمان

وت اورسالت ---------- ۹۹
رسالت لغوي معنی ---------- ۹۹

...com: The Digital Library

نبوت لغوي معنی ---- ۹۹
نبوت شرعي حیثیت ---- ۹۹
نبوت خاصیتونه ---- ۹۹
نبي اورسول فرق ---- ۱۰۰
شریت ته دالهي لارښوونودرسېدواحتمالات ---- ۱۰۰
په پیغمبرانو دایمان مطلب ---- ۱۰۰
په پیغمبرانو دایمان راوړلو اهمیت ---- ۱۰۰
نبو ت اهداف او مقا صد ---- ۱۰۰
پیغمبرانو ته دبشراړتیا ---- ۱۰۱
پیغمبرانوته داړتیا ټکي ---- ۱۰۱
دنبوت ضرورت داسلامي پوهانوله نظره ---- ۱۰۱
پیغمبربشپړلارښود ---- ۱۰۱
دنبوت ارکان ---- ۱۰۲
دپیغمبرانوخصوصیات ---- ۱۰۲
دپیغمبرانوصفات ---- ۱۰۲
دپیغمبرانو مسئولیتونه ---- ۱۰۳
دبلنې ځانګړتیاوې یې ---- ۱۰۴
اولوالعزمه پیغمبران ---- ۱۰۴
دپیغمبردپېژندلودلایل ---- ۱۰۴
په قران کریم کې ذکرشوي پیغمبران ---- ۱۰۵
دپیغمبرانو پروړاندې زموږ مسؤلیتونه ---- ۱۰۶
په پیغمبرانودایمان غوښتنې ---- ۱۰۶
معجزه اوکرامت ---- ۱۰۷
لغوی پېژندنه ---- ۱۰۷
اصطلاحي پېژندنه ---- ۱۰۷
دمعجزې شرطونه ---- ۱۰۷
دمعجزې هدف ---- ۱۰۷
دمحمد صلي الله علیه وسلم ستره معجزه ---- ۱۰۷
درسول الله مبارک اودنوروانبیاؤدمعجزوترمنځ مقایسه ---- ۱۰۷
دکرامت پېژندنه ---- ۱۰۷
دکرامت هدف ---- ۱۰۷

دمعجزې اوکرامت فرق ---------- ۱۰۸
دکرامت مثالونه ---------- ۱۰۸

محمدصلی الله علیه وسلم دنړۍ والو سردار

دنړۍ وال لاربنود صفات ---------- ۱۰۹
دده مبارک درسالت عقلي ثبوت ---------- ۱۱۱
دنبوت د پای دلایل ---------- ۱۱۴
دنبوت خوخصو صیات یې ---------- ۱۱۴
په امت باندې درسول الله حقونه ---------- ۱۱۵
داصحابوکرامومقام اوپه اړه یې داهل سنت عقیده ---------- ۱۱۵
مقام اومرتبه یې ---------- ۱۱۶
دوی ته دبنکنځلوکولواوبدوردوویلوحکم ---------- ۱۱۶
ددوی په هکله داهل سنت والجماعت تګلاره ---------- ۱۱۶

اووم څپرکی

په اخرت، قضاء اوقدر ایمان

لومړی بحث ---------- ۱۱۷
په اخرت ایمان ---------- ۱۱۸
داخرت دورځې پېژند نه ---------- ۱۱۷
په اخرت دایمان مفهوم ---------- ۱۱۸
په اخرت دایمان اهمیت ---------- ۱۱۸
داخرت دورځې نومو نه ---------- ۱۱۸
دقیامت درامینځته کېدو دلایل ---------- ۱۱۹
داخرت په هکله داسلام تصور ---------- ۱۲۰
دماده پالوپه نظریاتوعلمي نیوکه ---------- ۱۲۰
دقیامت ساینسي او عقلي ثبوت ---------- ۱۲۱
په اخرت دایمان غوښتني ---------- ۱۲۲
په اخرت دایمان اغیزې ---------- ۱۲۴
دقیامت علامې ---------- ۱۲۵
دقیامت دنښانو ډولونه ---------- ۱۲۵
دقیامت کو چنی علامې ---------- ۱۲۵
دقیامت لویې نښې ---------- ۱۲۷
روح ---------- ۱۲۸

دروح لغوي معنی ---------- ۱۲۸
دنفس معنی ---------- ۱۲۸
دروح اجمالي پېژندنه ---------- ۱۲۸
روح دقرانکريم په رڼا کې ---------- ۱۲۸
دانسانيت اساس په روح دی ---------- ۱۲۹
ایاروح قدیم دی؟ ---------- ۱۲۹
دروح پیدایښت ---------- ۱۲۹
انساني اوحیواني روح ---------- ۱۲۹
دمخلوقاتودولونه ---------- ۱۲۹
دروح مرتبه ---------- ۱۲۹
دروح مړینه ---------- ۱۳۰
دمرګ سبب ---------- ۱۳۰
مرګ ناڅاپه راځي ---------- ۱۳۰
ملک الموت اودارواحو اخیستل ---------- ۱۳۰
له مرګه وروسته دانسان حالت ---------- ۱۳۱
دروح حالت ---------- ۱۳۱
دقبرسوال اوځواب ---------- ۱۳۱
دقبرپه عذاب اوثواب له کیفیته پرته ایمان ---------- ۱۳۱
دقبردعذاب شمول ---------- ۱۳۱
په روح اوبدن دقبرعذاب اوراحت ---------- ۱۳۲
دقبردعذاب دمنکرینوشبهات ---------- ۱۳۲
مړوته دژوندیو دګټې رسېدل ---------- ۱۳۲
دقبردعذاب اسباب اونجات ---------- ۱۳۲
دبرزخ نړۍ ---------- ۱۳۳
دبرزخ مفهوم ---------- ۱۳۳
دقبردعذاب دوام ---------- ۱۳۳
دارواکانوځایونه ---------- ۱۳۳
دانسان دژوندپړاونه ---------- ۱۳۴
دمرګ یاده لواغېزې ---------- ۱۳۴
دقیامت نداری ---------- ۱۳۵
به تبلیغ کې بوکی ---------- ۱۳۵

بعث (له قبر ونو راپورته کېدل) ---- ۱۳۵
قيامت ---- ۱۳۶
دعرش تر سيوري لاندې ---- ۱۴۷
حساب ---- ۱۳۷
تله ---- ۱۳۸
دعملنا موخپربدل ---- ۱۳۹
دکوثرحوض ---- ۱۳۹
دصراط پول ---- ۱۴۰
جنت ---- ۱۴۱
دوزخ ---- ۱۴۲

دويم بحث

په قضااو قدر ايمان

قدر ---- ۱۴۳
لغوي معنايې ---- ۱۴۳
اصطلاحي معنی يې ---- ۱۴۴
دقدرمفهوم دالهي کلام په رڼا کې ---- ۱۴۴
دقدرمفهوم دنبوي احاديثو په رڼاکې ---- ۱۴۴
په تقدير دايمان راوړلو اهميت ---- ۱۴۴
په تقديردايمان معنی ---- ۱۴۴
دتقدير مراتب ---- ۱۴۴
قضاء ---- ۱۴۵
دقضاء لغوي معنی ---- ۱۴۵
اصطلاحي معنی ---- ۱۴۵
قضاء دقرانکريم په رڼاکې ---- ۱۴۵
دقضاءاوقدرترمينځ فرق ---- ۱۴۶
دقضاءډولونه ---- ۱۴۶
دالله تعالی اراده اوډولونه يې ---- ۱۴۸
دالله تعالی اراده اورضاءاودبنده اراده ---- ۱۴۸
دانسان خپلواکي ---- ۱۴۹
دانسان دارادي کړو وړو حيثيت ---- ۱۵۰
دانسان داختيارساحه ---- ۱۵۰

دانسان مسؤ ليت ----------------------------------
۱۵۱ ----------------------------------
دتقدیربه اړه دبېلابېلو ډلو افکار ----------------------------------
۱۵۱ ----------------------------------
دالهي ارادې په هکله داهل سنت والجماعت اودمخالفینونظریات ----------------------------------
۱۵۲ ----------------------------------
په قضاء اوقدردایمان غوښتنې ----------------------------------
۱۵۲ ----------------------------------
دقضاءاوقدردعقیدې اغېزې ----------------------------------
۱۵۲ ----------------------------------

اتم څپرکی

دایمان نو اقض (له مینځه وړو نکي)اهل قبله اواحکام يې

لومړی بحث ---------------------------------- ۱۵۳
د نواقضو معنی ---------------------------------- ۱۵۳
دایمان دنواقضو ډولونه ---------------------------------- ۱۵۳
۱-دایمان اعتقادي نواقض ---------------------------------- ۱۵۳
۲-دایمان قولي نواقض ۱۵۵
۳-دایمان عملي نواقض ---------------------------------- ۱۵۶
زندیق ---------------------------------- ۱۵۶
لغوي معنی ---------------------------------- ۱۵۶
اصطلاحي معنی ---------------------------------- ۱۵۶
حکم يې ---------------------------------- ۱۵۶
دزندیق دتوبې قبولتیا ---------------------------------- ۱۵۷
تکفیر ---------------------------------- ۱۵۷
پېژندنه ---------------------------------- ۱۵۷
دتکفیرپه هکله دپخوانیو علماوو ویناوې ---------------------------------- ۱۵۷
دتکفیرډولونه ---------------------------------- ۱۵۷
دیوچادکافرگرځولو شرطونه ---------------------------------- ۱۵۸
دتکفیرموانع اوخنډونه ---------------------------------- ۱۵۸

دویم بحث

اهل قبله او احکام يې

۱۵۸ ----------------------------------
دمسلکونواومذهبونوترمنځ فرق ---------------------------------- ۱۵۹
لویوگناهونودخښتنانوپه اړه داهل سنت والجماعت اونوروگمراه ډلوباوړونه ---------------------------------- ۱۵۹
دتکفیر په قضیه کې داهل سنت تګلاره ----------------------------------

لومړی څپرکی

دثقافت مفهوم اوداسلام اعتقادي نظام

پیلیزه

هریوملت ځانته معتقدات ،فکري ،ټولنیزاواقتصادي ارزښتونه لري او په خپل ثقافت اوکلتور ویاړي .ولسونه خپل اوسنی حالت خپلې ماضي پورې تړي که داسې ونه شي نویوقوم به په نوروکلتورونوکې ورډوب نوم اونښان به یې پای ته ورسېږي اوس مثال چې نړی دیوکلي بڼه غوره کړې له نوروولسونوسره مخامخ کېږواوسنی وخت دتمدني ښکېړوموج دی که لږغفلت صورت ونیسي په لږ وخت کې به ټول ملت الله دې نه کړي په نابودی محکوم شي موږ په بشپړایمان اوپیاوړي شخصیت سره په دغه تمدني شخړه کې بریاحاصلولی شو .

لومړی بحث

اسلامي ثقافت

په اوس وخت کې چې دشراوطغیان شیطاني لښکرو بشریت په تورتم کې راایسارکړی دی مسلمان ته لازمه ده چې دشردټولو سرکښه ځواکونو په وړاندې دهدایت ځلانده مشال په لاس کې واخلي څېل عقل اوفکرداسماني وحی په وسیله پاک اوسوتره وګرځوي دګمراهی ،انحراف ،هوی اوهوس له غلامی څخه بشریت ته نجات ورکړي .داسلام رسالت له بشري سپېڅلي فطرت سره ارخ لګوي په همدعې الهي نګلارې سره موږداوسني متجاوز ، باغي اووحشي ناوړه تمدن سره مقابله کولای شو .

لغوي پېژندنه

په عربي ژبه کې دثقافت لفظ په ګڼومعنو راغلی چې ځینې یې معنوي اوځینې یې مادي دي .په معنوي چاروکې دزېرکتیا ،ذکاوت ،هوښیارتیا ،ژرترژره دعلم د لاسته راوړلوپه معنی سره ده .په حسي ــ اومادي چاروکې دکاره دسمولو ،برابرولو ،غلبې اواصلاح په مفهوم سره هم راغلی دی.[1]

اصطلاحي معنی

Culture په فرانسوي ،الماني اوانګلیسي ــ ژبوکې کې دزراعت مفهوم افاده کوي :البته دټولنپوهنې دپوهانوپه تعریف کې لاندې شیانوته شاملېږي .

- فنون ،علوم ،معارف ،فلسفه اوعقاید

---

[1] ابن منظور ،محمد بن مکرم ،لسان العرب ج ۱ ،ص ۵۰،دار احیاء التراث العربي بیروت لبنان

- دافرادوسلوک اوتصرفات اودټولنیزواړیکولارښ چارې[1]

داسلامي ثقافت پېژندنه

اسلامي ثقافت داسلامي عقایدو ،افکارو ،احکامو ، قوانینو ، اساساتو ،علومو ،اختراعاتو ، ژبې ،تاریخ ،ارزښتونو ،وياړونواودمشترکواهدافوله مجموعي څخه عبارت دی . په لنډ ډول يې داسې هم تعريفولی شو اسلامي ثقافت د قران کريم اونبوي سنتو په رڼاکې عملي چلند ته ويل کيږي [2]

داسلامي ثقافت اهميت

هرکله چې اسلامي ثقافت دالله جل جلاله په سترکتاب اودپيغمبرصلى الله عليه وسلم په نبوي سنتو ټينګ اوکلک چلند ته ويل کيږي ،نواهميت يې څرګندئ داځکه چې په قران کريم اونبوي سنتوټينګ عمل خيني مهال په فرض اوځيني وخت په دمستحب بڼه غوره کوي چې بايد دعباداتو ، اخلاقواو معاملاتوسره اړيکه نيسي _ لکه لمونځ ،روژه ،زکات ،حج له موراوپلارسره احسان اونيکي ،له خپلو ميرمن سره سم چلند ،صله رحمي اودګاونډيو دحقوقورعايت کول احسان ،صبرشجاعت ،سخاوت ،ترحم ،عاطفه ،کورني نظام ،اقتصادي چارې اخيستل اوپېرودل ،پوراجاره ،شرکت اومضاربت ، شورى ،دملي اماناتوساته ،دعدل اوانصاف ټينګښت . بين المللي اړيکې دجګړې اوسولې دقواعدواواصولومراعاتول اوداسې نور...

درسول الله مبارک اودراشدينوخلفاؤدورې ته په کتنې سره موږته څرګندېږي چې اسلامي شريعت له عقيدې ،عباداتو ،اخلاقو ،ټولنيزاواقتصادي نظام اوسياست څخه ترکيب موندلی و ،مګرپه راوروسته دوروکې دين يوازې شخصي ژوند اخلاقو اوعباداتوپورې منحصر پاتې شو دنيوي چارې اومعاملات له دين څخه جلاشوې نوامت دزوال کندې ته ورپروت کيږې اسلامي امت دوباره خپل تېر پرم ته ستنېدل غواړي نولازه يې په اسلام بشپړ عمل کول دی .

داسلامي ثقافت مضامين

داسلام اعتقادي نظام ،تلاوت اوتجويد ،داسلام عبادتي نظام ،نبوي سپېڅلې سيرت اواسلامي تاريخ ،داسلام اخلاقي نظام . داسلام ټولنيزنظام ،فکري يرغل ،اديان اومذاهب ،داسلام سياسي اواداري نظام ،داسلام اقتصادي نظام ،قران عظيم الشان اومعاصرعلوم ،اسلامي تمدن دي

سرچينې يې

دوحی لومړی بيل په قراءت علم اوپوهې سره شوی دبشريت لومړي پلارادم عليه السلام ته الله تعالی علم ورکړی و قران عظيم الشان اسلامي ثقافت په درې بنسټونودروی ، توحيد ، رسالت اواخرت داچې الله تعالی دټولوکاناتوخالق ، مالک ، حاکم پادارراوساتونکی دی اودمحمد صلی الله عليه وسلم رسالت

[1] [illegible] ۱۹۹۰ [illegible]

[2] [illegible] ۱۹۹۰ [illegible]

وخلاند ه شخصیت ترقیا مته پورې دټول بشریت لپاره رهبر، لارښود ماډل اوددیلکه په حیث دی .
داسلامي ثقافت دغه درې واړه بنسټونه (توحید ، رسالت اواخرت) فرداوټولنه دمادي ژوند له پستیو څخه
راوباسي دحقیقي خوشالی کمال ، اخوت ،
عدالت ، شرافت ، تعلق بالله اواطاعت رسول دکمال لوړوپوړیو ته یې رسوي په همدې توګه اسلامي
ثقافت دژوند ټولو برخو ته شامل دی لکه ټولنیزاوکورني نظام ، اقتصاد ، سیاست جګړه سوله اونورې وال
مسایل اوداسې نور...[1]

داسلامي ثقافت سرچيني

اسلامي ثقافت دوه ډوله سرچینې لري لومړی اصلي سرچینې دویم فرعي سرچینې

لومړی- اصلي سرچينې

اسلامي ثقافت اصلي دوه سرچینې لري

الف- قران عظيم الشـــان قرانکریم داســـلامي ثقافت لومړی سرچینه ده چې الله تعالی یې له تحریف اوتبدیـل څخه دســـاتنې ضـــمانت کړی دی دټول بشرـیـت لـپاره بشــیرالهي پیغام او قانون دی چې دټولوانســـانانو ددنیااواخرت دکامیابی ضـمانت کوي چې کوم خاص قوم ، نسـل ، سیمې ، هیواد ، وخت اوزمان پورې مربوط نه ، بلکې ترنیامته دملتونو لارښود اودټول ژوند قانون دی چې ټولو تعصباتو ته دپای ټکی پردي بشرـیـت دفکري وحدت په مزي ترې اویوه ســـتره ټولنه جوړوي چې دنړی هیڅ یوه مفکوره اوتهذیب ورسره په دغه برخه کې سیالي نه شي کولی

ب- نبوی ســـنت :دویمه اصـــلي سرچینه یې نبوي ســـنت دی چې ټولوقولي ،عملي اوتقریري احادیثوته شاملیږي رسـول الله صلی الله علیه وسلم دقران عظیم الشان مفسراومعلم ؤ څخه دالله تعالی اسماني پیغام تطبیق کړی دی اوهغه دقران مجید،عملي ژوندی بیلګه شـخصـیت ؤدمؤمنانوله مورحضرـت عایشــې رضـی الله عنهاڅخه دهغه داخلاقو په هکله پوښـتنه شـوې وه هغې ورته په خواب کې ویلي ؤچې دهغه اخلاق قران عظیم الشـان ؤ ،نوپردې اســاس د حرایه غارکې دوحی نزول بیادام المؤمنین ترحجرې پورې چې هلته دده مبارک ساه وتلې ده تقریبادنبوت دروېشت کاله ژوندسنت رسول تشکیلوي.

دويم -فرعي سرچينې

داسلامي ثقافت فرعي سرچینې لاندې برخوته شاملیږي

۱- اجماع :داصـول فقهې دعلماؤپه اصـطلاح کې دپیغمبرصـلی الله علیه وسـلم له وفاته وروسـته داسلامي امت دمجتهدینو علماؤپه یوه شرعي حکم باندې اتفاق کولوته اجماع ویل کیږي ،البته اجماع هلته صـورت نیسي چې په قرانکریم اونبوي سنتوکې صریح حکم شتون ونه لري .اجماع داسلامي فقهې له مصادرو څخه

[1] - حسن (١٩٨٠م) بسيط العقايد ، د الاتحاد العالمي للمنظمات الطلابية

يوه سرچينه اودشرعي احکامولباره دليل اوشاهدګڼل کيږي په اوس وخت کې دنويوراپېښوشويوقضاياؤپه هکله دامت نامتوعلماءبه دې هکله ستررول لوبولی شي .دنويووسايلوپه ايجادسره خودانلاين مجازي نامتوله لارې دغه کاردېراسانه شوی دی .[1]

۲- قياس:قياس :قياس په لغت کې موازنې ته وايي اوپه اصطلاح کې په حکم کې غيرمنصوص مسئله منصوصي مسئلې سره پيوست کولوته وايي ددواړوواقعاتودعلت داشتراک له امله دمشترک حکم څښتن غوره کوي[2]

اسلامي تاريخ :تاريخ دملتونواساس اوپيل تشکيلوي که نورملتونه تاريخ لري؛ نواسلامي امت هم دمجداوعظمتونودوياړتاريخ څخه برخمن دی زموږافتخاراودتاريخ پيل داسلام دخلانده لمرله څرک پېليږي په همدې اساس نبوي سيرت داسلامي امت معلم اولارښوددی

داسلام دلومړي نسل تاريخ داسلام دتطبيق يوښه تصويردی چې دابوبکرصديق رضی الله عنه څخه ترحم اوعاطفه . دعمرفاروق رضی الله عنه څخه دعدالت دحضرت عثمان رضی الله عنه څخه دحياء دحضرت علی رضی الله عنه څخه دشجاعت اومېړانې دحضرت عمار رضی الله عنه څخه دثبات اواستقامت دصهيب بن سنان رومي رضی الله عنه څخه دقربانۍ دخالد رضی الله عنه څخه داتلولی دابوذرغفاري رضی الله عنه څخه دزهد.دحضرت حمزه رضی الله څخه عنه دمېړانې درسونه زده کولی شو.

۴-اسلامي ميراث :داسلامي ميراث څخه مطلب اسلامي فقه . اصول فقه . صرف نحوه اوبلاغت .قراءاتو. تفسيراوداصول تفسيراوداصول حديث علم دی.

۶- انساني ګټورې پوهنې او تجربې:په اموي دورکې دګټورويوهنوداساس ډېره کښېنودل شوه اوپه عباسي کې دورکې خپل اوج ته ورسېده دمامون بيت الحکمت يې ستره بېلګه ده چې هلاکواوجنګيزددجلې په سيندلاهوکړه په دغه دورکې دګڼو ملتونودفنونواومادي علوموڅخه استفاده وشوه اوپه نوې بڼه دعلومواساسات کښېنودل شوه لکه دطب ، جغرافيې ، فلکياتو، حساب ،الجبر ،هندسې ،کيميا، تاريخ رياضې . فزيک اوداسې نور.....

۷-ژبه:ژبه دملتونوترمنځ دتفاهم وسيله ده اوداسلامي ثقافت فرعي سرچينه تشکيلوي په همدې توګه دژبوتنوع اوبېلتون دالهي قدرت نښه ګڼلی کيږي قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ

[1] ... عبدالکريم (۱۲۹۲) ... اصول الفقه ۲۰۰ مخ مسلم ... پوهنتون ننګرهار ...
[2] همدغه ماخذ ۱۱۱ مخ

لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٢﴾ الروم ژباړه: او د هغه جل جلاله دقدرت له نښانو څخه داسمانونو اوځمکې پيدايښت اوستاسې دژبواو ستاسې درنګونو بيلابيلوالی دی په باوري ډول په دې کې دپوهانو لپاره ډېرې نښانې دي داسلامي امت مشترکه ژبه عربي دقران کريم ژبه ده .دقران مجيد زيات الفاظ له انسان سره اړيکه نيسي لېکن دغه سترکتاب دبلاغت. فصاحت اوادب له حيثه يوه ستره معجزه ده دقرانکريم هر لفظ اغيزه ناک دی چې دکايناتو له اصلي حقيقت څخه يې پرده پورته کړې هره موضوع اوهرمضمون يې دژبې اوادب لوړمعياراوستراعجازدی چې هېڅوک ورته نه شي رسېدلی قران مجيد عربي ژبې ته همېشه ژوند وبخښه دنړۍ هېڅ يوه ژبه ورسره مقابله نه شي کولی دنړۍ په نوروژبوکې وخت پروخت بدلون راځي ديو وخت ژبه دبل وخت سره بشپړتوپيرلري قران عظيم الشان عربي ژبې ته نړۍ وال حيثيت په برخه کړ دځمکې په ټوله کره کې مسلمان ولسونه دالله تعالی اسماني پيغام شپه اوورځ لولي اودجوماتونو له منارو څخه يې دتوحيد .رسالت اواخرت انګازې پورته کېږي. دقران کريم له امله دډېروعجمو هېوادونودژبې دالفبا زياتره توري عربي وکرزېدل لکه .فارسي .پښتو .اردو .تاجکي .ازبکي ترکمني .ملايي اوداسې نور.. زياتره عجم هېوادونه په عربي ژبه بدل شول لکه عراق .مصر .سوريه .لبنان فلسطين .الجزائر .تونس .مراکش المغرب .سوډان .اونورافريقايي هېوادونه دراخله دوی داصحابوکرامو سره دزياتې راشه درشې اوتعامل له امله عرب وګرزېدل.

۸: شعراوادب:دقران کريم له نزول نه دمخه دعرب ټوم شعريه زلفو .خط .خال .شونډو .رخسار اوعاشقي مشتمل ؤاوس دالله تعالی په ثنا اوصفت .درسول الله ﷺ په نعت .اخلاقي نصيحتونو. حکاياتو .سلوک اومعرفت بدل شو. قران عظيم الشان دشرم. حيا. اوپاک لمنی تصورات وړاندې کړل له شکه پرته قران کريم نه شعراونه نثر بلکې جلا مقام لري الهي معجزکلام دی په خپل اسلوب بلاغت .فصاحت .محاورو. تشبيهاتو اواستعاروکې سارۍ نه لري.

۹ -رسم اورواج: قران عظيم الشان بخوابی رسمونه او رواجونه له منځه وړي ورل يوازې هغه عرف يې برځای پرېښود چې داسلام له اصولو سره يې ټکر نه ؤاوله بشري فطرت سره يې سمون درلود دمثال په توګه په عرب قوم کې دغم پرمهال دوېښتوشکول اودګرېوان څيرول دخپل مخ اوتندي وهل اودغم لپاره دمړي کرونمخو ته کرايه نيول .دحج په موسم کې ځان برنډول .دسخينه ؤ په سيګار راوتل اونور .. شامل ؤ

قران کريم پرد غه ټولو دبطلان کرښه راووېسته اودېنه يې دتبرج جاهليت نوم کېښود همدارنګه دسادي سر .مهال دشمال اوښي کي .دريا .اظهار .قومي تعصب .په ژبه اورنګ فخر .تمسخر .ملنډې .حسب .جعلي عرباني .فحاشي .اوبې حيايي دغه ټول بې منکرات وبلل اوددې پرځای يې معروفات په ګوته کړل

قران عظیم الشان دمسلمانانو لپاره دالله تعالی اوپیغمبر طریقه ترقیامته دایمي اوتلپاتې تګلاره وګرځوله اوپه همدې توګه یې زمور دتمدن اوتهذیب لپاره څلورخواوې وټاکلې

۱۰-تولنیزاوکورنی نظام: قرانکریم دکورني ، نظام لپاره دحلالې رشتې دحدودوپه ټاکلو ، دمېره اومېرمن دحقوقو په مشخص کولو زورواچاوه، حرامې رشتې یې په ګوته کړې په جنسي برخه کې یې دډېرېوسپېڅلي نظام دبنسټ دېره کښېوده دمسخرو ، ملند و، عیب لټوني ، بدګوماني ، تهمتونو اوبد نامی دروازې یې دنن لپاره وتړلې کورنی ژوند یې دهررنګه شکونو ، شبهاتو اواختلافاتو څخه پاک کړ ، کوروبوته دننوتلو پرمهن بې اجازه غوښتل لازمي وګرځول دافرادودتشخص لپاره یې قبیله ضروري اوتقوی یې ورته دبهتری معیار وټاکله په انساني حقوقو اومسؤلیتونوکې یې ټول خلک یوشان وبلل.

داروپا طبقاتي دغلامی نظام یې ړنګ کړاودانساني حقوقود مساوات اعلان یې وکړ؛البته په اسلامي فقه کې چې دغلامانو کوم ذکر راغلی هغه دجګړې بندیان دي ددوی دخلاصون لپاره یې هم مناسبې لارې چارې سنجولي دي په فحش وېناؤ اوسکنځلو یې بندیزلګو لی دمور اوپلار اودلویانو په درناوي اوپه کشرانو دشفقت تاکید یې کړ ی دی دغه ټول دقران عظیم الشان برکت دی.

۱۱- دخوراک اوڅښاک طریقه اولباس: خوراک اوڅښاک دانسان بنسټیزه اړتیا ده قران عظیم الشان بشریت ته یوازې روحاني غذانه دی ورپه ګوته کړې ؛بلکې دخوراک اوڅښاک طریقه یې هم وربښودلې ده قرانکریم خواړه اودڅښلو شیان په دوو برخووېشلي دي روااوناروا،رواهغه دي چې انسان ته ګټوراوناروا هغه شیان دي چې انسان ته زیان رسوونکي دي.

قران مجید دحلالواوحرامو دایره دژوند ټولو معاملاتو ته پراخه کړه برابره خبره ده که هغه فردي ، اجتماعی ، اقتصادي اوسیاسي واوسي دغه یې معروف اومنکر (ښواوبدوته) وېشلي دی ؛نوپردې اساس حرام اوحلال یوازې په خوراک اوڅښاک کې نه؛ بلکې ژبې ، غوږونو ، لاسونو اوپښو ټولوته شامل دي لنډه داچې دحلالواوحراموپربنسټ دیواخلاقي تهذیب دوجود دېره اواساس یوازې اویوازې دقران عظیم الشان کارنامه ده داسلام دخلانده لمرترڅرک دمخه عرب قوم دمردارو حیواناتو غوښې خوړلې ،وینې به یې څښلې اوبخولې ، برښدېبه ګرزېدل په همدې توګه ځنې خوراکونه نارینه ؤ پورې مختص ؤ شراب څښل ، غلا ، لوټ تالان اوزنا ددوی عام رواج ؤ دلباس په هکله داسلام لارښوونه داده چې دبدن پټونکی ، پاک لباس اغوستل بې نارواوکرزول دجامو په ټاکنه کې داب اوهوا اوولسي رواج بشپړدخل وي ؛مګرموږ وینو چې په هغه کې دساده ګۍ اوپاکیزګۍ نظام له عبادت سره تړاؤ لري په همدې توګه ذوقي شکلاً اوسلیقه يې ځانګړې ځای لري.

۱۲- فنون: داسلامي مفسرینو په خیال په قران کریم کې دټو لو فنونو بنسټونه اینبودل شوي دغه عظیم الشان الهي پیغام دغوراوفکردخېړنې اوتحقیق لورته هڅونه کوي که لږ فکر وکړو یوازې په قرانکریم کې دټولوعلوموداوفنونو لپاره اصول شته لکه دقراءت فن ، دتجوید فن ، دکتابت فن ، دکاغذ جوړلوفن ،مینا توري اوهندسي خطونه ، دجلد سازۍ فن ، په خوش اوازۍ سره دقرانکریم دلوستلو فن اوداسې نور...
قران کریم دبت یا لنې ، لهولعب اوهر رنګه شرک نفی کړې ده دتصویرونو جوړول ، مجسمه سازي دعرب قوم مهارت ؤ اسلامي ثقافت دذې روح شیانو تصویر وېستل منعه کړل ،مګرد.ونو ، بوټو ، اوکلاتو تصویرونه یې رواوبلل

موخې یې

داسلامي ثقافت سترهدف دصالحې ټولنې اومتوازن فرد جوړول اوله مرګه وروسته په اخروي ژوند کې برۍ ، دجنت حصول اودالله تعالی رضاء ترلاسه کول دي.

دمضامینوتاریخي مخینه یې

دامیرحبیب الله خان دسلطنت په دوردهېوادپه پلازمینه کې دحبیبې لیسه امریکایانو جوړه کړې وه چې ښوونکي یې ټول خارجیان ؤپه ولایاتوکې یوازې ترشپږم ټولګې پورې ښوونځیوشتون درلود؛مګرلوړې زده کړې په ظاهرشاهي دورکې پیل اوپه (۱۳۲۵) هجرې لمریز کال دکابل پوهنتون داساس ډبره کېښودل شوه دپولیتخنیک پوهنځی روسانوجوړکړ اوروسي متخصصین په کې استادان ؤدانجنیري اوزراعت پوهنځي امریکایانوچلولې په دیارلس سوه اوه پنځوسم هجري لمریزکال دغوایي دمیاشتې په اوومه نېټه دکمونستي عسکري کودتاپه نتیجه کې دهېواددلوړوزده کړومؤسساتوته روسي ژبه اودمارکسیزم کمونستي فلسفه دټولوعصري پوهنځیودنصاب برخه وګرځېده .په(۱۳۷۱)هجري لمریزکال داسلامي انقلاب په برې سره دکمونستي مضامینوپرځای دهېوادپه ټولوتحصیلي مؤسسوکی داسلامي ثقافت مضامین ځای پرځای شول .په افغانستان دصلیبي یرغل (دناټواوامریکایي) لښکرودرانګولوپه نتیجه کې دوخت دامریکایي تالي ځټي وزیرله خوادغه مضامین له دووساعتونوڅخه یوساعت ته راټیټ کړی شول اوپه تدریجي توګه یې ختمول غوښتل ؛البته داسلامي ثقافت دځنومخلصواستادانودهلوځلواودوخت دسترې محکمې دمشرتابه له خوادغه توطئه شنډه شوه اوس دشکر ځای دی دغه څانګه پیاوړې متخصیصین پوهاندان اوډاکتران لرې دامریکایي لښکرو په ماتې اودمجاهدینو په غلبې سره نوره وغوړېده اوپیاوړې شوه الحمدلله.

داسلامي ثقافت لرلید (VISION)

دمنځنیو اسلام ته ژمنواومعتدلوکدرونودرلودل چې وکولی شي داسلامي سالمې روزنې په نتیجه کې ماډل شخصیتونه ټولنې ته وړاندې کړي چې په دنیا اواخرت کې بشردسعادت ترپړاوه رسوي.

داسلامي ثقافت څانګې رسالت (MISSION)

داسلام دسپېڅلی دین په لارښوونوباوراویقین داتغان ولس سره څانګه ژمنه ده دديني اعتدال ،دایمان اوتقوی دټینګښت ،دقانون دحاکمیت ، عدالت اونظم اوپه هېواد کې دسالمې اداري [illegible] دي ، دغه ضرورت هلته پوره رامنځته کولو په موخه دلوړو زده کړو مات داسلامي [illegible]

...ton.com: The Digital Library

كبري چي له اسلام څخه صحيح فهم اوله اسلامي عقيدې څخه دقيقه پوهه موجوده واوسي ترڅوددينې متخصصوكدرونو اومسلكي اشخاصو په وسيله دژوند دبېلا بېلو برخو لپاره ماډل اونمونه شخصيتونه تيولنې ته وړاندې كړى شي..

روزنيزې موخې يې

دشرعياتوپوهنځيوپه چوكاټ كې داسلامي ثقافت څانگه دهېواد په بېلابېلودولتي اوخصوصي پوهنتونونوكې ولس اوټولنې ته دخدمت په منظورداسلامي فرهنگ دترويج په خاطردلاندې اهدافودتحقق لپاره كاركوي .

۱-په بېلابېلوتحصيلي رشتوكې داسلامي عقيد ي داساساتوپوهاوى.

۲-اسلامي اساساتواوارزښتونوته په التزام دځوان نسل روزل ..

۳-دمعتدلواومتعهدوكدرونوروزل چې له افراط اوتفريط څخه لېرې وي اوددنيا اواخرت دسعادت ترمنځ يووالى رامنځته كړي .

۴-داسلام دكلي مسايلو دتوضيح په خاطر دنقلي اوعقلي دلايلو وړاند ې كول اوهمدارنگه دهرحكم اوهرې موضوع حكمتونه توضيح كول .

۵-دمحصلينوددينې فهم دسطحې لوړول ترڅودټولنې په فردي اوټولنيزه وده كې اغيز من واقع شي .

۶-دعلمي تحقيقاتي مهارتونو وده اودسالم اسلامي فكرپراختيا اوله الله تعالى سره دانساني اړيكو سم تنظيم اودنړى دارزښتناكه نعمتونه څخه سالمه گټه اخيستل

ترلاسه شوې پايلې

۱- داسلامي ثقافت دبشپړ مفاهيمو سره اشنايي داسلامي نړى ليد پېژند نه اودهغو اياتونواونبوي احاديثو بيان چې داسلامي عقيد ې په هكله راغلي دي .

۲-دعباداتو داحكامو ډولونو ،شرطونو ،حكمتونو اومصلحتونو پوهه

۳-داسلامي دټولنيز نظام دحكمتونو اومصلحتونو پوهاوى اوپه همدې توگه دنكاح اوطلاقو داحكامو اودښځې اومېړه دحقوقوڅرگند ونه

۴-داسلام داخلاقي نظام دمفاهيمو زده كړه اوهمدارنگه داسلامي اخلاقو دبنسټونو ،فضايلو اورزايلو بيان اوتوضيح اوپه همدې توگه له عقايد و اوعباداتو سره داسلامي اخلاقو اړيكه ...

۵-دسياست له مفهوم سره دځلكو بشپړه اشنايي همدارنگه داسلام سياسي نظريه اوداسلام دسياسي نظام دبنسټونو درعيت اواسلامي حاكم دحقوقواومسؤليتونو شرحه اوتوضيح

۶-داسلام داقتصادي نظام دمفاهيمو اوبنسټونو اود اوسنيومعاصرو اقتصادي نظامونو سره داسلام داقتصادي نظام دېرتلېزې څېړنې بيان

۷-دقران عظيم الشان دكلي مباحثوپېژندل اودقران كريم دعلمي اعجاز پوهاوى

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...ن.com: The Digital Library

۸- داسلام دخلانده لمرتر څرک دمخه تمدنونوته لنډه کتنه اوداسلامي تمدن بشپړه پېژندنه . خصوصیات ، اثاراودمسلمانانو دپر مختګ اسباب اوعوامل اودزوړتیا او زوال لاملونه یې اوبیاخلي هغه مقام ته دخان رسولو معیارونه.

خانګړتیاوې یې

- اسلامي ثقافت رباني اوالهي سرچینه لري چې له وحې څخه څرووېږي
- دهرځای اوهروخت دولسونو درهبری صلاحیت لري
- لارښوونې یې شاملې دي دژوند ټول اړخونه ترپوښښ لاندې نیسي
- عقایداو قوانین یې ثابت او غیر متزلزل دي
- له علمي حقایقو سره سمون لري اوورسره په ټکر نه دي
- له هرعیب څخه سپېڅلتیاچې هېڅ رنګ نقصان په کې په سترګو نه ښکاري[١]

داسلامي ثقافت پروړاندې پراته ګواښونه

دتاریخ په اوږدوکې مسلمانان له ګڼو ګواښونو سره مخامخ شوي دي چې مهم یې

۱-فوځي یرغلونه

اسلامي امت له پیله له پوځي یرغلونو څخه رنځ وړلي .د(۴۹۰ هـ) کال نه تر (٦٦١ هـ) کال پورې صلیبیانو په شام اومصر یرغل وکړ .دغه دصلیبي جګړوپه نوم یادیږي بیاپه اوومه هجري پېړۍ کې په عراق اوشام دتاتاریانواوچنګېزیانویرغل .چې دعباسي حکومت په ړنګېدلو .دبغداددسوزېدلو .دزرګونوعلماؤپه وژلواودمیلیونونوکتابونوپه له منځه تللومنتج شو .بیااروپایانود(۱۷۷۸)م نه تر (۱۹٦۲)م پورې په اسلامي هېوادونودوام داره یرغل راوړ .چې په نتیجه کې یې دمسلمانانو ثقافت له منځه وېووړاودمسلمانانومادي شتمنې یې چوراوتالاترغه کړې .مصر .شام .اوهندوستان دانګلیس له لوري تونس .مراکش او الجزایردفرانسې له خوااولیبیادایتالیې اواندونیزیادلګزامبورګ له خوامستعمره شوې.

په همدې توګه دمرکزي اسیاپه هېوادونواوافغانستان دروسانو پوځي تېرۍ په مرکزي اسیاکې یې اوولس میلیونه اوپه افغانستان کې یې ددوه میلیونومسلمانانووینې وبهولې دمسلمانانودین .ناموس .شته اومال یې تالا کړل داسلامي امت په زړه فلسطین کې دیهودانو مېشت کېدل اوورسره دانګلستان .فرانسې اوامریکا مالي .سیاسي اوعسکري مرستې په عراق اوافغانستان پوځي یرغل له یوغم نه وروسته په دوام داره توګه ل غم په کې شامل دي.

---

١ - [illegible] مصطفی (۱۹۸۰م) اسلامي تهذیب [illegible] ۱۲ [illegible]
۲ - [illegible] (۱۱۰۵هـ ق) [illegible] اسلام [illegible] ۱۲۳

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

۲-فکري يرغلونه

دغه يرغل غيرمسلح دی چې افکاراوخيالات تربريدلاندې نيسي ــ په نتيجه کې دين ،ثقافت ،اخلاق اوافکارله منځه وړل کېږي چې وسايل يې په لاندې ډول دي:

الف-اعلام: دخپرونې وسايل راډيو ،تلويزيون ،سينما، تياتر ،مجلې ،اخبارونه بروشرونه، اوانټرنيټي منحرف لادينه سايټونه اوداسې نور....چې په اسلامي معتقداتو پسې بدپروپاګندکوي ددين اوديني احکامو په اړه شکونه اوشبهات راپاروي اوهمدارنګه فسق،فجور،بې حيايي ،بې بند توب، موسيقي ،اختلاط ،زنا،لواطت ،نڅا،عياشي اوفحاشي ته بلنه کوي اوس مهال زياتره فضايي شبکې باطل افکاراوداسلام په هکله شکونه اوشبهات خپروي .

ب- استشراق: دلويديځ پوهانو يوه ډله ده،چې دختيځ علوم(عربي ژبه اوقران کريم)يې زده کړي دي داسلام په هکله دخلکوپه زړونوکې شکونه اوشبهات اچوي په علمي ډول داسلام مقابله کوي اوهمدارنګه په بې ځايه اوناروا پروپاګندلاس پورې کوي اسلام هم په بت پالودينونوکې شميري اووايي،چې دوی کوڼي ته عبادت کوي،په داسې حال کې چې اسلام سراسر توحيددی ددوی زياتره ليکني له بې ځايه تعصب اودښمنۍ څخه ډکې دي زياتره مستشرقين داستعمارلاسپوڅي اوجاسوسان دي په اسلامي هيوادونوکې هم اکاډميک شخصيتونه ددوی مرسته کوي په منځني ختيځ کې يوزراوشپږسوه مستشرقين په کاربوخت دي سره له دې چې لويديځوال په خپله له نصرانيت څخه بېزاره دي،مګردوی دمسلمانانو په نصراني کولوکې زيارباسي اوهلې ځلې کوي چې په اسلامي هيوادونوکې کليساګانې ودانې کړي ددغه کارلپاره په مليارډونو ډالربوديجه ټاکي دتنصيرمهم وسايل :تعليم ،روغتيا،راډيو ، تلويزيون ،مجله ،اخباراودفقيرانواوسيلاب ځپلولاس نيوی دی.

۳-سيکولريزم: په اسلامي هيوادونوکې دسيکولريزم اوبې ديني لوړتيه دخلکو بلنه اودسياست ،اقتصاد،قانون،ټولنې او تعليم څخه دشريعت ګوښه کول شامل دي.

۴-لادينه ډلې ټپلې: دوی دلادينه ډلوټپلو،نړی والوکنفرانسونواودخپروني دبېلابېلووسايلوله لارې دغرب فرهنګ ته وده ورکوي چې دغوکنفرانسونومحوري ټکي کورنی اوسيځه ،جنسي ـــ حقوق داولاد غورځول،هم جنس بازي،دښځينه اونارينه دحقوقو برابري،په ميرات کې مساوات،دزنااو لواطت جوازاودزوجاتو دتعددمخنيوی شامل دی.

دفکري يرغل اغېزې

- په قران کريم،نبوي سنتو،اسلامي عقيدې اوداسلامي شريعت په اړه شکونه رامنځته کول.
- په مسلمانانوکې قومي اومذهبي اختلافات ايجادول.
- دبدعاتو،خرافاتواوباطلو مذاهبواوتګلاروپه پسودرول.

[illegible] ص ۵۱ [illegible] الاتجاهات الفكرية المعاصرة ص ۱۶ [illegible] جامعة المدينة المنورة

[illegible] ۲۰۱۱ [illegible] ص ۹ [illegible]

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...tuton.com: The Digital Library

- دمسلمانانوروحي شکست اودلویدیخ په فاسد فرهنګ ویاړاوافتخار .
- دعربي ژبې کمزورتیا،او دنورو لهجو بیاوړتیااویه استعماري ژبو ویاړ .
- دواک له ساحې دشریعت کوښه کول. تعلیمي فساد،اودمختلط تعلیم ترویج.
- ښځینه فساد،دکورړنګېدل اودښځینه ؤبې پردګي اوبې حیایي [1]

له چېلنجونو اوګواښونو سره دمقابلې لار

له ثقافتي اوفرهنګي چېلنجونو اوګواښونو سره مقابله ګڼ اړخونه رانیسي چې مور ورته په لاندې توګه کتنه کوو .

۱-به اسلامي عقیدې اواخلاقو دځوان نسل روزل له الله تعالی سره مضبوطه اړیکه اودهغه په مرستې باور

۲-داسلام دشمولي اونړۍ والي تګلارې څرګندول اوپه خپل فرهنګ اوځلانده تاریخ ویاړ .

۳-په دیني،فرهنګي، سیاسي، اقتصادي اوپوځي برخه کې پرمختګ دوروسته پاتې والي له ټولواسبابوسره مقابله اودجهل، ناپوهی اوبېسوادی سره بشپړه مبارزه .

٥-دمسلمانانو ترمنځ دیووالي اتحاداواتفاق هلې ځلې که په ولسي سطحه وي اوکه په بین المللي .

٦-راډیو اوتلویزیون ته بشپړه پاملرنه اودخپل هویت ساتنه .ددعوتي اوخیري ټولنو مادي اومعنوي ملا تړ .

دویم بحث

داسلام اعتقادي نظام

انسان دژوند په دګرارته نړۍ لمر ،سپوږمۍ ،ستوري ،په ځمکه کې ښانده سیندونه ،دنګ دنګ غرونه اورنګارنګ حیوانات اوژوي ګوري،په دغه ارته نړۍ کې خپل ځان ددغوموجوداتو پروړاندې کمزوری احساسوي ځنې وخت لمر،سپوږمۍ ،اوستوري په الوهیت نیسي،ځنې وخت بیااور ،سیندونه،غرونه،وحشي ژوي اوکبرجن انسانان خپل معبودان ګڼي ؛مګرکله چې دانسان دمعرفت اوپوهې ساحه لږارته اوپراخه شي ددغو ټولوشیانوپه ناتوانۍ پوهیږي.

انسان ته الله تعالی درې ډوله ځواکونه ورکړي دي :حواس ، عقل اووحی .به حواسو کې دانسان اوحیوان کوم فرق نشته دانسان لوی امتیاز په عقل دی ؛مګرعقل دښواوبدو دخیراوشر په انتخاب کې مستقل نه دی دانسان دلارښوونې لپاره دبشریت له پیله دوحی نزول پیل شو دبشریت دلومړي پلارادم علیه السلام له وخته په ګڼو ملتونوکې دپیغمبرانواواسماني پیغامونولړۍ روانه شوه چې پای یې په محمدصلی الله علیه وسلم اوقران عظیم الشان سرته ورسېد.

دعقیدې مسایل هغه شیان دي چې زړونه پرې ډاډه کېږي اوپه داسې یقین بدلون مومي،چې هېڅ رنګه شک اوتردد ته په کې ځای پاتې نه شي.عقیده علمي اړخ تشکیلوي اوشریعت عملي برخه رانیسي-داسلامي عقیدې له اساساتو مورقرانکریم اونبوي سنتوخبرکړي یو.

---

[1] همدامنبع اثر ص ۳٦۱

دعقيدې لغوي پيژندنه

عقيده دعقد له مادې څخه اخيستل شوې په لغت کې مضبوطې غوټې، ژمنې او تړون ته ويل کيږي د عربي ژبې په محاوره کې راغلي دي عقدالحبل: يعنى رسى يې کلکه وتړله په همدې توګه لزوم کلکوالي، سختوالي، تاکيد او ټينګښت ته هم ويل کيږي په قران عظيم الشان کې ټينګې ژمنې او تړون ته عقد ويل شوى هلته چې فرمايي: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوۡفُواْ بِٱلۡعُقُودِ﴾ [1] المائده ژباړه: اى مؤمنانو! عهدونه او تړونونه مو پوره کړئ.

اصطلاحي معنى يې: عقيده په غيبي امورو ټينګ باور، تصديق او اقرار ته ويل کيږي چې په قران عظيم الشان او نبوي احاديثو کې يې مورته خبر راکړل شوى ؛نو پردې اساس اسلامي عقيده دهغو منل شويو قضايا وو څخه عبارت ده چې عقل، زړه او د بشر سليم فطرت يې مني.

او يا په اصطلاح کې عقيده هغه علم دى چې په عقلي، نقلي او يقيني دلايلو د ديني عقايد و اثبات او دشکونو او شبهاتو له منځه وړل ترڅېړني او بحث لاندې نيسي.

دغه علم دکافرانو له شکونو او درواغو څخه پرده پورته کوي زړونه يرې ډاډ او اطمينان تر لا سه کوي څرنګه چې دالله تعالى توحيد ددغه علم له مهمو موضوعاتو څخه دى ؛نو ځکه ورته دتوحيد علم هم وايي ،پردې اساس عقيده نظري اړخ دى چې ترهرڅه دمخه له انسان څخه دداسې ټينګ او مضبوط باور او يقين غوښتنه کوي چې شک تردد او اشتباه ته په کې ځاى نه وي په دې هکله دومره څرګند نصوص موجود دي او دغه دټول اسلامي امت اتفاقي قضيه ده همدغه دپيغمبر صلى الله عليه وسلم او دټولو پيغمبرانو ددعوت دلومړي پړاو اساسي او بنسټيز مسايل دي [1]

اهميت يې

عقيده ددين اساس ،بنسټ او داسلام لومړى رکن تشکيلوي داځکه کچېرې دين په صحيح و بنيادونو ټينګ شي الله جل جلاله ته به دقبول وړوي ؛البته که عقيده فاسده او له اضطراب سره مخامخ وي ؛نو دانسان ټول اعمال به فاسد او غيرمقبول وي کوم انسان چې اسلامي عقيده نه لري او خپل خالق نه پېژني په نړۍ کې به دړانده په څېر ژوند ترسره کوي هغه په دې نه پوهېږي چې دڅه شي لپاره پيدا شوى په همدې توګه دخپل ژوند په رازونو به نه پوهېږي قران عظيم الشان په دې هکله داسې فرمايي ﴿وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَتَمَتَّعُونَ وَيَأۡكُلُونَ كَمَا تَأۡكُلُ ٱلۡأَنۡعَـٰمُ وَٱلنَّارُ مَثۡوًى لَّهُمۡ﴾ محمد. ژباړه: او کافران ددنيا مزې اخلي او دخاروبو په شان خوراک څښاک کوي دهغوى اخرنى هستوګنځى اور دى.[2]

[1] الحسيني، محمد عبدالرحمن (١٤٢٩هـ ق) التوضيحات الحلية على العقيدة الطحاوية اول ټوک ص ١٠٠ دار ... الطباعة ... [illegible]

[2] ... ص (١٩٨٠ م) ... الطبعة ٦ الاتحاد العالمي للمنظمات الطلابية [illegible]

ketabton.com: The Digital Library

دتوحيددعلم مثال دزړه دی که زړه روغ وي ،نوټول بدن به جوړوي هغه څوک چې الله تعالی نه پيژني نه دژوند هدف اونه دژوند وروستی پړاؤ (اخرت) پيژني نه حلال پيژني اونه حرام دغسې انسان څنا وراوله څاورو بتروي همدغه حقيقت ديومثال په توکه څرګند وو:

يوه پردي باغ ته يو شخص راوستل شو هلته يې ميوې اونورخوراکي توکي ترستر ګوشول دغه شخص دباغ مالک هم ونه پيژاند اونه يې دهغه لارښوونوته پام وکړ دمالک له اجازې پرته يې هلته تصرفات بيل کړل يوه ونه له بيخه باسی بله کري نه ګټوره ونه پيژني اونه مضره ؛مګردده پرخلاف بل شخص باغ ته راوستل شو ترهرڅه مخه يې دباغ څښتن اودهغه اوامروپيژندل دهغه دلارښوونو سره سم يې په تصر فاتو بيل وکړ ګټورې اومضر ې ونې يې وپيژندلې.

ددغه مثال په رڼاکې الله تعالی دځمکې څښتن اوپيغمبران دالله تعالی استاز ي اواسماني کتابونه دهغه پيغامونه دي چې ښه اوبد حلا ل اوحرام په کې په ګوته شوي دي . مؤمن مسلمان هغه دی چې خپل خالق پيژني اودلارښوونو سره يې سم چلېږي دده پرخلاف کافر هغه دی چې نه خپل خالق نه دژوند مقصد اونه منزل اونه ښه اونه بد، نه حلال اونه حرام پيژني په خپل سرکارونه کوي دالله تعالی اودهغه دپيغمبرانو څخه په مخالفت اودښمنی لاس پورې کوي .

داسلامي عقيدې زده کړه له خوړو ،اوبواوهواڅخه هم زيات مهمه ده؛ ځکه چې دخوړودنشتوالی له کبله به ديوشخص ژوندپای ته ورسېږي ؛ مګردعقيدې دخرابتيا له امله به يې اخروی ژوند تباه اوبرباد اوتل به په دوزخ کې پروت وي .څوک چې خپل خالق ونه پيژني هغه به دړانده په څېر په نړی کې ژوندترسره کوي نه به پوهېږي چې دڅه شي په خاطر پيداشوی اودځمکې پرمخ يې دپيدايښت موخه څه ده؟ژونديې پای ته رسېږي نه پوهېږي چې دژوندپيل يې دڅه په خاطر وو؟اوله نړی نه دتللوپه صورت کې يې دسفر مسيرکوم لوري ته دی ؟ددنياپه لړ ژوند اونعمتونوبه دوکه کېږي اوټول غم اواندېښنه به يې په دنيوي وسايلو منګولې لګول وي

څوک چې داسلامي عقيدې څښتن نه وي هغه د دنيا په ژوند دوکه کېږي ټول غم او قصد به يې ددنيوي سامانونو لاسته راوړل وي په دې نه پوهېږي چې داحلال دي او که حرام ټولې هلې ځلې به يې د شخصي ګټو دلاسته راوړلو لپاره وي په دی کار سره په ټولنه کې انانيت وده کوي ټولنيزژوند له مينځه ځي او ټول معاملات فاسدېږي په همدې توګه ټولنيز ژوند دشخړواو اخ اوډب ډګر ګرځي هرکله چې ټولنه له اسلامي عقيدې څخه پرته په اعتقادي فسا داخته شي اعمال به فاسد او ګناهونه به ډېر شي په دغه مهال الله جلت عظمته به هغو مسلمانانو دعذاب دنازلولو پرېکړه کوي چې خپل دين يې ضايع کړی دی الله پاک دغه مطلب ته داشاری په ترڅ کې فرمايي :﴿ ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِي ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ ٱلَّذِي عَمِلُوا۟ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴾ ۴۱ الروم ژباړه:دهغوبدیو له کبله چې خلکوپه خپلولاسونوکړي دي په وچه

نداوی عبدالمجيد (۱۳۹۵) کتاب التوحيد ۲۱ مخ حامد رسالت ناشر افغانستان

اولمده کي فسادنبکاره شوی دی ترڅوالله پاک دخپنوکړنوخوند.وروڅکي کبدای شي چې هغوی ...

راوګرځي.

له همدې امله اسلامي علماءوعقيدې ته ډېرارزښت ورکاؤداصحابوعقيده په کتاب الله اودرسول الله صلی الله عليه وسلم په احاديثواستواره وه چې په لاندې نکاتوکې ښودل کېږي.

۱_ټول پيغمبران دصحيحې اوسالمې عقيدې دښودلواوټينګښت په خاطراستول شوي و

۲_دټولواعمالوقبولتياترسمې عقيدې پورې ارتباط نيسي

۳_عقيده دبنده اورب ترمينځ اړيکې تنظيموي

٤_ددنيوي نېکمرغۍ اساس دالله عزوجل معرفت دی داډ،سکون،اطمينان اوراحت له الهي معرفت نه پرته شتون نه پيداکوي

۵_اسلامي عقيده دبشرټولوذهني پوښتنوته مثبت ځواب وايي

٦_اسلامي عقيده په دنيااواخرت کې دبري اوکاميابۍ وسيله ده

۷_قران عظيم الشان اونبوي سنتودعقيدې اوايمان موضوعات په بشپړه توګه واضح کړې دي

داسلامي عقايدوډولونه

اسلامي عقايد په څلوروبرخووېشل شوي چې هره برخه يې ځانګړي شاخونه لري .

لومړۍ برخه :الهيات ،چې موضوع يې دالله تعالی ذات ، صفات ، اسماء اوافعال دي

دويمه برخه :نبوات ، دغه برخه پيغمبرانو پورې اړوند وشيانو ته شامله ده لکه دپيغمبرانو صفات عصمت اوسپېڅلتيا ، دنده، اورسالت ته اړتيا ،معجزات ، کرامت اواسماني کتابونه ددې برخې ملحقات دي

دريمه برخه :روحانيات ، چې ددې مبا حث ترغيرمادي نړۍ پورې تړاؤ لري لکه ملايک پېريان اوروح

څلورمه برخه :سمعيات ، چې ددې برخې مسايل تربرزخي اواخروي ژوند لکه دقبرحالات دقيامت نښې. حشر اوله قبرونو دوباره راپاڅېدل دمحشرحالات ، حساب اوجزاء پورې اړيکه نيسي [1]

دايمان اساسات

موږ هم دقران عظيم الشان اونبوي سنتو دترتيب مطابق دايمان پورتني بنسټونه په ترتيب سره ذکرکووقران عظيم الشان دايمان بنسټونوته داشارې په ترڅ کې فرمايي

﴿ ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِۦۚ وَقَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ بقره .ژباړه:پيغمبر صلی الله عليه وسلم برهغه هدايت ايمان راوړيدي چې د هغه درب له خوا پر هغه نازل شويدی او څوك چې ددې پيغمبر منونکي دي.هغوی هم دا هدايت د زړه په مينه منلی دی دوی ټولو الله ، د هغه پرښتې ، د هغه کتابونه او د هغه پيغمبران منلي دي او د هغوی وينا داده چې :" موږ د الله په پيغمبرانوکې يو له بله توپير نه

---

[1] امام حسن البناء العقايد الاسلامية ص ۱۰۰

کوو ،موږ حکم واورېده او اطاعت مو ومانه زموږ بخښنه! مونږ ستا څخه د ګناه دبخښنې غوښتونکې یو او
همدا ستا لوري ته زمونږ درتګ دی."
په دغه ایات کریمه کې دایمان څلور بنستونه بیا ن شوي دي په الله تعالی، ملایکو ،اسماني کتابونو او
پیغمبرانو .دوه نوریې دقرانکریم په ګڼو سورتونوکې ذکر شوي دي دهغو دجملې څخه ﴿ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝٤ ﴾ زباړه او پراخرت باور لري
﴿ وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ بِمِقْدَارٍ ۝٨ ﴾ الرعد ژباړه: د هر شي له پاره یې یوه اندازه ټاکلې ده.
له پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه دایمان په اړه پوښتنه وشوه چې (ماالا یمان ؟ قال ان تؤمن بالله وملا نکته وکتبه ورسـله والیوم الاخروالقد رخیره وشره من الله تعالی والبعث بعدالموة. یعنې ته یعنې چې ته په الله تعالی ، ملایکو، اسـماني کتابونو ،پیغمبرانو، داخرت په ورځ اودخیر اوشر په تقدیر ایمان اوبه بیاخلې ژوندون باوررولرې

موضوع یې
اسلامي عقیده اودتوحید علم له یولړموضوعاتوڅخه بحث کوي چې په لاندې توګه دي :
۱ -په الله تعالی ایمـان دهغه ذات اوصـفـات اودهغه جل جلا له توحید اوله شرک نه پاک اوسـو چه اومخلصانه عبادت
۲-په ملایکودایمان لرلو اوددوی له کارونو ،وظیفواوله موږ سره یې په دنیا اواخرت کې داړیکو څرنګوالی
۳- دبشري تاریخ په اوږدوکې دانسان دلارښو ونې لپاره دالله تعالی له خواپه را استول شویوکتابونوایمان
۴ -دالله تعالی په پیغمبرانو ایمان ددوی په رښـتینولی ،امانت داری ،معجزاتو اوددوی دنبوت ددلایلواو په ځانګړې توګه دمحمد صلی الله علیه وسلم دنبوت دڅرګندودلایلو پیژندل.
۵ -داخرت په ورځ اوپه دغه ورځ دمؤ منانواوکافرانو لپاره په برابرې شـوې جزااوسـزا په (جنت اودوزخ) ایمان
۶- دالله تعالی په تقدیرایمان[1]

غایه او مصلحت یې :داسلامي عقیدې نهایي موخه اومصلحت په لاندې ټکوکې راخلاصه کوو
۱- داسلامي عقیدې صحت اوددارینونېک بختي ترلاسه کول .
۲-ددین داساساتوساتنه اودمنکرینودشبهاتو اوشکونوڅخه ځان ژغورل .
رامنځته کېدل یې :دقران عظیم الشـان دنزول سره سم داسلامي عقیدې دعلم دبنسـټ ډبره کېښودل شوه او نبوي احادیث یې دشرحې په توګه رول لوبوي دپیغمبر صلی الله علیه وسلم مبارکه زمانه چې داسـلامي قانون اواسلامي عقیدې دبنسټ ایښودلودوروځ.

---

[1] - زنداني عبدالمجید (۱۳۹۵) کتاب التوحید ۱۵ مخ حامد رسالت کابل افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

رسول الله صلی الله علیه وسلم ددې علم بشپړ تفصیل داسلام مخالفینو او هم خپلو
دپوښتنودځوابونوپه ترڅ کې بیان کړي ؤ دنبوت دخلافت دوري څخه وروسته دراشدینو خلفا
ګانواودلویواصحابودوره هم دغسې تېره شوه تردې پورې چې اسلام ختیځ اولویدیځ ،شمال اوجنوب ته
وغځېداوګڼوملتونواوولسونوداسلام خلافت دين ومانه اودېرغیرعرب قومونه داسلام غېږې ته راننوتل
دګڼوملتونو ، علوماو تمدنونو سره داسلام اشنایي ددې لامل وګرځېده چې په دیني علومو دبحث او
استدلال لړۍ پراختیا وموندې او دعقایدو علم هم له هغه څخه بې برخې پاتې نه شي ددویمې هجري پېړۍ
په لومړیوکې ددې علم دپراختیادبنسټ ډېره کېښودل شوه .

دزده کړې حکم يې

داسلامي عقیدې اودتوحید دعلم زده کړه په هرمسلمان نارینه اوښځینه تردې بریده فرض عین دی چې
ددين په هکله یې په اجمالي توګه قلبي اوعقلي قنا عتونه حاصل کاندي . ددې علم په اصولواوبنسټونوچې
په امنت باالله کې ذکرشوي بېله شک اوتردید څخه ایمان عیني فریضه ده قران عظیم الشان دغه مطلب ته
داشارې په ترڅ کې فرمایې ﴿ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ ﴾ ١٩ محمد .ژباړه : نوای پیغمبره اښه وپوهیږه چې
له الله تعالی نه پرته بل هیڅوك د عبادت وړنشته .
په دغه ایات کریمه کې په علم اواګاهانه پوهې ترکیز شوی دشک او وسوسې په صورت کې باید
مسلمانان علماؤ ته مراجعه وکړی او خپل شکونه او شبهات دې معالجه کړي ،البته کوم وګړي چې دعلم
او پوهې له نعمت څخه برخمن دي دتوحید دعلم په بشپړو تفصیلاتو پوهه لاسته راوړل پرې عیني فریضه
تشکیلوي ددغې سترې دندې په سرته رسولو سره دعامو خلکو له غاړې څخه مسولیت ساقطیږي .
دډېر افسوس ځای دی چې زیاتره مسلمانان په بیلابیلو برخوکې تخصصي -پوهه لري البته په اعتقادي او
ديني مسایلو کې چې دمسلمانانو ددنیوي اواخروي ژوندبریالیتوب وریورې مربوط دی ناپوهان دي .

مصادراو سرچینې يې

داسلامي عقیدې سرچینه قران عظیم الشان اونبوي سنت دي .داسلام دلومړي دورمسلمانانو خپله عقیده
اودژوند نظام له قرانکریم اونبوي سنتوڅخه اخیستي ؤ نو ځکه دټول بشریت سرداران وګرزېدل.

قران عظیم الشان داسلامي عقیدې داثبات سترپیغام

دتوحید علم دقران کریم بنسټیزه موضوع ده هریو سورت يې په الله تعالی . ملایکو ،پیغمبرانو . تقدیر
اوداخرت په اړوند ومسایلوراڅرخي په ځانګړې توګه مکي سورتونه چې محوري موضوع يې همدغه
توحید. رسالت. اخرت. تخویف اوبشارت تشکیلوي .

دعقیدې په اثبات کې قراني تګلاره

قرانکریم دتفکرلپاره ځانګړی پروګرام وړاندې کوي . عقل راوبښوي اودکایناتو پراخه ډګرورته مخې ته
ږدي داچې قران عظیم الشان عام انسانان رابولي ،نودکایناتو نظام . ځمکه . لمر . سپوږمۍ . ستوري .

وربخي . دانسان نفس اودخمکې اودسمندر په تل کې بې شمېره مخلوقات دالهي قدرت په توګه معرفي کوي

خانګړتیاوې یې

اسلامي عقیده په علم اوپوهه ولاړه ده دحس ،عقل اووحې څخه کاراخلي اوحقیقت ته رسي.څان پسوي یونوکاینانوته خالق ،مدبراوتنظیموونکی ثابتوي اومهمه خانګړتیایې توحیددی دانسان تخلیق باهدفه بولي والله تعالی دقانون جوړولو ،داقتداراعلی اولوړحاکمیت حقداربولي اوله انسان څخه دحاکمیت صلاحیت اخلي دالله تعالی پرورپاندې دانسان حیثیت دخلیفه اونوکربولي .علم اوعقل ته درناوی کوي دحس ،عقل اووحی لپاره جلا حدودټاکي اودږوندټول اړخونه په نظرکې نیسي- اسلامي عقیده یولړخواص لري چې له نورو معتقداتواوافکاروڅخه یې جلاکوي اوهغه دادي:

۱-ربانیت او الهي سرچینه درلودل

داسلامي عقیدې سرچینه الهي وحی او دبشرـ دافکارومجموعه نه ده قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاری په ترڅ کې فرمایي :﴿ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ۖ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴾ یونس ژباړه: زه یواځې په هغه څه پسې تلونکې یم چې ماته یې وحې کېږي اوکه زه له خپل رب نه سرغړوم نودلویې ورځې له عذاب نه وېرېږم.

دېردی اساس داسلامي عقیدی سرچینه، دالله تعالی سپېڅلی ذات دی چې دایمان لورته یې دهغه پیغام په وسیله موږ ته لارښوونه کړې چې دجبریل امین په وسیله په محمد صلی الله علیه وسلم نازل شوی رسول الله صلی الله علیه وسلم ټول بشریت ته ددغې سپېڅلې عقیدې معلم او مبلغ ؤ .

۲-له بشري فطرت سره سمون

داسلامي عقیدې امتیازي شان له انساني فطرت سره سمون دی دغه عقیده هغه احساس ته چې انسان عبادت او بندګي ته هڅوي مثبت ځواب وایي هغه احساس چې دانسان په زړه کې ځای لري اوددې دبدن مهمه برخه تشکیلوي چې هم دې ته انساني فطرت ویل کېږي هرکله چې په الله تعالی باوردننر په فطرت کې ځای لري نو پردې اساس داسلامي عقیدې ټول حقیقتونه له بشري فطرت سره برابر اوهېڅکله ورسره په ټکر نه دي.

[illegible] (۱۳۹۵ هـ) [illegible] ۳۵۳ مخ [illegible]
[illegible]
[illegible]

[قرآن] عظيم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ الروم

ژباړه: نواى محمده! په دانګ يېلې توګه خپل مخ ددغه دين په لوربرقرارو ساته اودالله په هغه فطرت کلک شه چې ټول خلک يې برې پيداکړي دي دالله پيدايښت بدلون نه مومي همداسم دين دى خودېرخلک نه پوهېږي.

۳- معقوليت(له عقل سره سمون)

اسلامي عقيده بشرىي عقل مخاطب ګرځوي اودمکلفيتونو محوريې بولي اودکايناتودعجاياتوتدبراو تفکرته يې رابولي قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارى په ترڅ کې فرمايي ﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ آل عمران. ژباړه: بې شکه چې داسمانونواوځمکې په پيدايښت اودشپې اوورځې په اختلاف کې عقل لرونکيوته ډېرې لويې نښې دي. دعقل څښتنان هغه کسان دي چې الله پاک په ولاړه، ناسته اوارخ وهلويادوي داسمانونواوځمکې په پيدايښت کې فکرکوي اووايي اى زموږربه! داڅيزونه تابابېزه نه دي پيداکړي ته پاک يې داورله عذاب څخه موږژغوره

که څېرې کله هم انسان په خپل عقل سره په دغوموجوداتوکې غوراوفکر ته ادامه ورکړي اروموبه يوې نتيجې ته ورسيږي چې هغه دالله تعالى جلت عظمته له لويي او عظمت څخه عبارت ده :نواروموبه دشهادت په کلمه اقرارکوي چې داسلام راوړلو عنوان تشکيلوي.

داسلامي عقيدې دامتيازاتود جملې څخه کايناتو .انسان اوژوند ته يوه شامله کتنه ده دانسان بشپړه پيژنده يې وړاندې کړې دانسان اصل . پيدايښت دژوند بېلابېل پړاوونه مرګ اوژوند اوله مرګه وروسته به چې انسان له کومو پړاوونوتېرېږى ترديې پورې چې وروستني منزل جنت او يا دوزخ هم ور ښه ګوته کوي په همدې دکايناتواصل اوحقيقت ظاهراو وروستنى غايه انسان ته ورښيي په همدې توګه ددغې عقيدې يو امتياز داهم دى چې ددنيا اواخرت حقيقت يې انسان ته ورښودلى او دواړوو ترمينځ يې موازنه ساتلې ده قران عظيم الشان دغه مطلب ته داسې اشاره کوي

﴿ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾ القصص ژباړه: اوکومه شتمني چې الله درکړې ده په هغې سره اخرت خپل کړه اودنيوي ژوند برخه هم مه هېروه اوښېګڼه کوه لکه څنګه چې الله پاک ښېګڼه کړې ده په ځمکه کې دفساددراپورته کولو هڅه مه کوه بې له شکه چې الله پاک فسادکوونکي نه خوښوي

The Digital Library

۴-اسانتیا اووضاحت

داسلامي عقيدي بله ځانګړنيا اسانتيا او څرګندوالی دی داځکه چې هرڅوک کولی شي چې دبېلابېلو عقلي ،علمي او اجتماعي مسـتواګانو سره سره يې په زړه کړي لاس بوري کړي اسـلامي عقيده په څرګندو حقايقو ولاړه ده چې بنسټ يې توحيد تشكيلوي دانسان اودده دخپـتن ترمنځ اړيکه تنظيموي داسلامي عقيدي اساني او څرګندې نبی نښاني په لاندې توکه دي .

الف-دغه اړيکه چې اسـلامي عقيده يې دبنده او خپل څښـتن ترمنځ ټينګوي څرګنده اړيکه ده خپل څښتن ته دبندګي او عبودت مراتب برخای کړل چې په هیلو .دعاء، زاری او غوښتني سره يې وروړاندي کړي .

ب-دتاريخ په بېلابېلواوږدوکي ډيرو خلکو منلې ده دير لږ وخت کې دجلاجلا رنګونو او ژبو خلکو دزور و ناوتريخوالی نه برته ورته غاړه ايښې .

ج-بـه لږ وخـت کې يې بـه ټولـه حمکه کې خپربدل بـه دې دلالت کوي چې دغه عقيده ډيره اسـانه اوله هرډول پيچلتيا څخه پاکه ده

د-په همدی اساس دغه کوم پيچلي رموزاو اشارات نه دي چې وضـاحت ته اړه ولري او نه تـسي عقلي او فلسفي فرضيې دي چې لږ خلک يې ددرک او پوهې احساس وکولی شي

۵-له بشري غوښتنو سره یې سمون داسلامي عقيدي يو امتياز داهم دی چې دبشريت غوښتنو ته مثبت ځواب وايي او په ډيرو سو لارو چارو دغه غوښتني سره کوي ددې عقيدې دمثبتو مظاهرو له جملې څخه: دغه عقيده چې بوځل زړه ته ورسيدله په وجدان کې ځای نيسي او داعمالو په توګه يې اغيزې دانسان په ټولنيز ژوند کې څرګندېږي

- ددغي عقيدي دمثبتو اغېزو له جملې څخه يو داهم دی چې د انسان او کاينانو ترمنځ پردې لرې کوي په دې توګه چې دکاينانو قوانين او حقيقت انسان ته څرګندېږي .
- دغه عقيده دژوند په دګر دانسان ټولې پوښتنو ته ځواب وايي او ټولې ستونزې يې حل کوي .

٦- ثبات اوټينګښت

دبشري عقيدي حقيقتونه کوم داسې نظريات او افكارنه دي چې بشري داساس ډيره ابسې وي او نه يې په پوهاوو .اټكلونو اوتخمينونو بسـټ استودل شوي دغه عقيده دالله عزوجل له لوري نازله شوې دعقيدې ثبات ددې په هريو ړکن کې څرګندېږي خوددې عقيدې دثبات مفهوم داده دی چې ټول بشري فعاليتونه په ثابته ډول دي بلکې دلته هرڅه په ثابته اندازه دي داسـلام په ثابتو حقايقو کې اسـان کولی شي دژوند دمسايلو په حل خپـل اړ ودې لاس سرته کړي داد الله عزوجل فضل او مهرباني ده چې خپلو بندګانو ته يې ده ددې مکلف اړين دکر په ټی اسې تر ستو په هروخت او هرځای کې ټول انسانی فعاليتونه مرمح موځي .

...ston.com: The Digital Library

۷- وسطیت

اسلامي عقیده به دغې خانکړتیاسره دالله عزوجل دمنکرینو او ماده پالونکو او دهغه چاسره چې به ګڼوخدایانو باوري دي بنسټیزه مبارزه کوي اودیو ذات بندګۍ ته یې رابولي او همدغه دتوحید اساس او بنسټ دی هلته چې فرمایي ﴿ قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤ الإخلاص ژباړه:ای محمده ووایه!الله یودی.الله بې پروادی.نه یې څوک زېږولي اونه له چانه زېږېدلی.اونه یې څوک سیال اوبرابردي.

۸- واقعیت

اسلامي عقیده یوه واقعي عقیده ده په خیال او اټکل یې اساس نه دی ایښودل شوی دانسان له واقعیتونو سره خنګ په خنګ حرکت کوي او تطبیق یې دانسان له وسې وتلی کار نه دی هلته چې فرمایي:

البقرة

ژباړه:الله په هیچاد هغه له توان څخه پورته بارنه ږدي هرچاته هغه څه دي چې ګټلي يې دي اودهغه څه مسؤلیت یې په غاړه دی چې کړي یې دي.

۹- په دلایلو استحکام

اسلامي عقیده په دلایلو اواسند لال ولاړه ده دالوهیت په قضیه کې موږ ته قران عظیم الشان له کایناتو ،بشري نفس او له تاریخ څخه دالله جلت عظمته په وجود باندې دلایل راوړي په همدې توګه بعث بعد الموت (له مرګه وروسته ژوند)او نور ټول قضایا اومسایل په ډېرولوړوعلمي اومعقولودلایلو سره مطرح کوي .

موخې اواهداف یې

دغفلت له درانه خوبه دانسان راویښول ترڅودخپل وجودپه سترو حقایقو کې فکروکړي

دغه علم ته دمسلمانانو پاملرنه

داسلام لومړي دوربه قران کریم رونازل شوی خارنسل و نو له همدغه مسلمانان دنړۍ دملتونو سرداران و مکرخه وخت یې چې قران عظیم الشان اواسلامي عقیدې ته یې شاوکړزوله ددوی په عملونو یې ناوړه اغېزه پرې وښسته فساد اوبې دینی پراخې ساحې ونیولې په نتیجه کې استعمار ددوی خمکې اشغال کړې اوبه دلت محکوم شول

دزده کړې پړاونه یې

په اسلامي امت کې دتوحید اواسلامي عقیدې په علم کې پړاونه تېر شوي چې موږ ورته په لاندې ډول اشاره کړو.

Digital Library

۱- درسول الله مبارک سپېڅلی قراني دورچې د وحی له رڼې سرچينې څروبېده قران عظيم الشان دسترو کايناتو براخه ذکر دالهي قدرت دنښانو په توګه وړاندې کاوه اودبشر وجداني اوفطري احساس يې راويښولو.
۲ دفلسفې اوجدل دور هلته چې بېلابېل ملتونه په اسلام کې داخل شول کښې فلسفې دامت افکاروته داخلې شوې او سرچينه رڼه پاتې نه شوه او امت په بېلابېلو ډلو ټپلو ووېشل شو.
۳- دجمود دور هلته چې علمي څېړنې په ټپه ودرېدلې دحق اوباطل فرق جانښو کولای اسلامي امت نور په کډوډيو اواختلافاتو سر شو.
۴- اوسنی داسلامي وېښتابه قراني حلانده دور چې نوی ساينس اودين دواړه سره اوږه په اوږه پرمخ بيايو

په عقيده کې دخلکو درجې

خلک دعقيدې په قوت اوکمزورتياکې توپير لري دغه حقيقت ديومثال په ترڅ کې څرګند وو:يو شخص ديوهېواد په اړه چې ليدلی يې نه وي ،مګرله يو ريښتيني شخص څخه خبرواوري. نواروموږه وربانديي باورکوي ،مګرکه جبرې داخبره حوتنوله خولې واوري باورېي نورهم زياتبري اوکه چيرې دهغه خای عکس ووينې ،نودشک لپاره ځای نه پاتې کيږي اوکه په خپلو سترګو يې ووينې اودهغه هېواد په جادو اوسرکونوکې وګرزي نومحال دی چې له هغې څخه واوړي
ددې مثال نه درک اوپوهې سره دالله تعالی دوجود دقضيه اوداسلامي عقيدې پښتونه ديولک خلبرويشت زره انبيا ؤله خولې بيان شوي دي ټول ملتونه له الله تعالی سره اشنادي لوی مشکل يې شرک دی عرب قوم هم دالله تعالی څخه منکر نه ؤ دااوس هم نصرانيان ،يهوديان ،هندوان اوبوداپان الله تعالی مني مګر ديولولويه سترنزه شرک دی نودټولي نړۍ دملتونواجماع شک ته مجال نه پرېږدي .دکايناتو هره ذره دالله تعالی دوجوددليل دی نوپردې اساس دعلم اوپوهې دخښتنانوايمان له ناپوهانوفرق لري .

اسلامي عقيدې ته دبشراړتيا

په داسې حال کې چې دتولوپېغمبرانوزيږي .هېوادونه اوولتونه سره جلا ؤمګردتولو يو پيغام ؤ او يوې خبرې ته يې خلک رابلل .دا اوس مهال چې دعلم او پوهې دوردی لوی لوی ملحدين او پوهان يې اعلانوي چې له دين څخه پرته ژوند امکان نه لري داردابوخنې اوټولنپوهانوڅخه غوښتنه کوي چې موږ ته يودين جوړکړئ ترڅو انساني نفس ته سپېڅلتيا په برخه اواخلاقي نظام بشپړکړی شي البته چې داوامرواونواهيو څخه ازاد دين وي اسانه اساسات اوقوانين ولري .
خوحقيقت دادی چې دبشر په لاس جوړشوی دين او عقيده هېڅکله نه شي کولی چې احلاقوته سمون ورکړي او دنفسونو داصلاح لامل وګرځي دوی ناپوه او دوکه شوي مغرورخلک دي دغه يو ثابت علمي حقيقت دی چې انسان تل ايمان او عقيدې ته اړو عقيده او ديانت دسړي ژوند دضروورياتو د حملې څخه ده له دمادي امله دحسکې پرمخ هېڅ قوم له عقيدې پرته ژوند نه دی ترسره کړی هرقوم ته الله پاک

ا... المنهج ... ٣٠٠ ...

Ketabton.com: The Digital Library

پیغمبران رالیږلی قران عظیم الشـان فرمايي: ﴿ وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴾ فاطر:پاره: اوهیځ داسې امت نه دی تیرشوی چې هغوی ته وېرووونکي نه وي راغلی.

په پورتني ایات کې له وېرووونکي څخه مقصد نبي ،رسول اویا ددین عالم او پوه مراددی چې ددین دوارث په توګه رول ترسره کوي چې خپل ولس دشرک ، کفر ، معصیت ، انحراف ، شرک. ظلم او فساد له عواقبو څخه وېروي دژوند په ډګر انســان قوانینو او اصـولو ته اړتیا لري ترڅودبشر ـ غوښـتنې کړه وړه او سلوک تنظیم کړي له همدې امله بشرد خوراک اوڅښاک څخه زیات عقیدې ته اړدی .دغه یوڅرګندحقیقت دی چې دبشر سترګې له رڼا څخه پرته لیدل نه شي کولی په همدې توګه بشري عقل دوحی له رڼاڅخه پرته او بد درک کولی نـه شي مادي علوم دبشرـمادي اړتیا وې پوره کوي ،البته روحي اړخ له الهي وحی پرته امکان نه لري وده وکړي .

مقام اوفضیلت یې

دهرعلم شرف اوارزښت دهغه دموضوع ترمحتوی پورې مربوط وي مثلا د طب علم له ترکاني څخه ځکه غوره دی ځکه چې دبحث موضـوع یې انسـان دی داسلامي عقیدې علم غوره او بهترعلم دی ځکه چې دبحث اوڅېړنې موضـــوع یې دالله تعالی ذات ،نومونه او صــفات او دپیغمبرانو درســالت،نبوت اواخرت موضوعات دي ،دنورو علومو په تناسب ددې علم مثال په بدن کې د سردی،دغه علم ددین اساس اوبنسټ تشکیلوي ،نو پردې اساس یو شخص ترهغه مؤمن نه کرځي ترڅوچې یې د توحید علم نه وي پېژندلی.

نومونه او اصطلاحات یې

دغه علم کې نومونه او القاب لري چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو

۱- توحید

دغه علم ته دتوحید علم هم وايي ځکه چې په دې کې دالله تعالی دتو حید څخه بحث کېږي.

۲- ایمان

چې له دې نه دعقیدې مسا یل مقصد دي له همدې امله دجبر یل په مشهور حدیث کې دپیغمبر صلی الله علیه وسلم نه دایمان په باره کې یو سـتنه شوې هغه ورته دعقیدې اساسا ت ورپه ګوته کړي ؤ په قران عظیم الشان کې هم دعقیدې دبشپړو اساساتوذکر راغلی دی

۳- فقه اکبر

دعقیدې علم ته لویه پوهه ویل شـوې ځکه چې عقید د ددین اصــل او بنســټ جوړوي او احکام ددین فروع تشکیلوي .

التحيبي محمد عبدالرحمن (۱۴۲۹هـ ق) الموضحات الجلية على العقيدة الطحاوية اول توک ص ۱۰ دارالی حوزة دعاة المسلحة العربية السعودية

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهل سنت والجماعت دعقیدې امامان

په دې کې هېڅ شک نشته چې داهل سنت والجماعة دعقیدې لومړی پیشوا،قایداولارښودمحمدصلی الله علیه وسلم دی ترده مبارک وروسته خلورواړه راشدین خلیفه ګان اووده ملګري اواصحاب کرام دي تردوی وروسته امام ابوحنیفه ، امام شافعي ، امام مالک ، امام احمدبن حنبل اوشیخ الاسلام تقی الدین ابن تیمیه ، امام بخاري اوګڼ شمېرنورفقهاء اومحدثین اوترقیامته ددوی ریښتیني پیروان دامت رباني علماء،پوهان اوداسلامي دعوت ستوري دي

داهل السنة والجماعت پېژندنه

دغه مرکب لفظ دی سنة په لغت کې لاري ته وایي دلته ورڅخه درسول الله مبارک ، ویناوي ، افعال اوتقریرات جسمي اواخلاقي صفات مراددی .جماعت کثرت اوزیاتوالي ته وایي .

اصطلاحي پېژندنه يې

داصحابوکرامو ،تابعینو ، فقهاؤاودمسلمانانوتولګي ته ویل کېږي چې دیوامام اوقایدترمشرتابه لاندې اسلامی شریعت اوحدودنافذ اوجاري کوي[1]

لقبونه يې :

اهل سنت والجماعت دغه القاب لري ۱ ـ ناجیه ډله ۲ ـ منصوره اوغالبه ډله ۳ ـ السلف الصالح ډله

خصوصیات يې

داهل السنة والجماعة عقیده ځني امتیازات لري چې نوري ګمراه ډلې ورڅخه برخمنې نه دي هغه دادي :

۱ - **دسرچینې وحدت** : دوی قرانکریم اونبوي سنت اودسلفواجماع دخپلوعقایدوسرچینه بولی قیاس اورایه په دې کې اعتبارنه لري .

۲ - **صحت**:په صحیحو،فطري ،عقلي اونقلي دلایلو يې عقیده استواره شوي ده

۳ - **څرګندتیااواسانتیا**: په دې توګه چې عام اوخاص ، ښځي اونر،لویان اوماشومان تول پرې پوهېږي

۴ - **ثبات اواستمرار**:په دې توګه چې په هیڅ صورت کې نه په کې زیاتي اونه په کې کمی شوی دتل لپاره په ثبات اودوام ولاړه ده .

اعتقادي بنستونه يې

اهل السنة والجماعت درسول الله مبارک اودصحابوکرامودتګلارې تسلسل دی بنستونه يې دا دي:

۱ - بردې خبره اقراراوباورچې الله تعالی واحداولاشریک دی له ده نه پرته بل حقیقي معبودشتون نه لري.

۲ - بردې خبره ټینګ یقین چې الله تعالی داسماء حسنی اوکاملوصفاتوڅښتن دی چې له تحریف ، تعطیل ،تشبیه ، تمثیل اوتکیف نه پرته ورته ثابت دي

---

[1] ابن حزم ، الملل والنحل دوېم ټوک ۲۷۱ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...ton.com: The Digital Library

محمدصلي الله عليه وسلم دالله تعالى پيغمبراوهغه خاتم الانبياء.

۳ - پردې خبره ټينګ ايمان چې محمدصلي الله عليه وسلم دالله تعالى پيغمبراوهغه خاتم الانبياء اوديغمبرانوسرداردی ترقيامته پورې ديټول بشريت دلارښوونې لپاره استول شوی دی.

۴ - په ملايکو. پيغمبرانواواسماني کتابونوباور اودخيراوشرپه تقديريقين

۶ - پردې بشپړيقين چې قرانکريم دالله تعالى کلام دی چې په محمدصلي الله عليه وسلم دوحې په ترڅ کې نازل شوی دی.

۷ - په کرام کاتبينوايمان چې دبندګانوکړه وړه اووينا وې ثبتوي. په ملک الموت اوعذاب قبرپه قبرکې دمنکراو نکيرپه سوال اوځواب باورچې درب. دين اونبي صلى الله عليه وسلم په هکله به پوښتنه کوي

۸ - داخرت دورځ په دوباره ژوندون. حساب. ثواب. عذاب. پول صراط اودميزان په تللي ايمان

۹ - دجنت اودوزخ په شتون په حوض کوثراوشفاعت ايمان

۱۰ - پردې خبره يقين چې مؤمنان به په اخرت اوجنت کې الله تعالى ويني.

۱۱ - کامل ايمان له اقرار. تصديق اوعمل څخه عبارت دی

۱۲ - دامت دکبيره ګناهونوخښتنان چې عقيده يې روغه رمته وي تل ترتله به په دوزخ کې نه وي

۱۳ - دمسلمانانومشران چې دالله تعالى په کتاب اونبوي سنتوپرمخ ځي کوي برخلاف يې وتل روانه دي

۱۴ - درسول الله مبارک له اصحابوسره مينه به له افراط اوتفريط څخه خالي وي.

۱۵ - پردې خبره باورچې درسول الله نه وروسته دخلافت لومړی مستحق ابوبکرصديق رضي الله عنه دی

۱۶ - پردې خبره يقين چې يوپيغمبردنورې دټولواولياؤڅخه غوره دی

۱۷ - دقيامت په علامو. ددجال په راوتلواوله اسمان. دعيسى عليه السلام په راکوزيدلواوله لويديزه دلمرپه راختلو. اوله ځمکې ددابة الارض په راوتلواوداسلام په حقانيت اوله اسلامه پرته. دټولواديانوپه بطلان باور

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

نړی لید اود اعتقادي نظام برخې

پیلیزه

انسان دخمکې پرمخ ژوندکوي ارته نړی لمر،سپوږمی،ستوري ،په ځمکه کې ځپانده سیندونه دنګ غرونه اورنګارنګ حیوانات اوژوي ګوري،په دغه ارته نړی کی خپل ځان ددغو موجوداتو پر وړاندې کمزوری احساسوي ځینې وخت لمر،سپوږمی،اوستوري په الوهیت نیسي ــ،ځینې وخت بیااور،سیندونه،غرونه،وحشي ــ ژوي اوکبرجن انسانان خپل معبودان بولي مګرکله چې دانسان دمعرفت اوپوهې ساحه لږه پراختیا وموندي ددغو تپولوشیانوپه ناتوانی پوهېږي.

انسان ته الله تعالی درې ډوله ځواکونه ورکړي دي :حواس ، عقل، وحی ،په حواسو کی دانسان اوحیوان کوم فرق نشته دانسان لوی امتیاز په عقل دی ،دانسان دعقل دلارښوونی لپاره دبشریت له پیله دوحی دنزول لړی پیل شوې ده.

لومړی بحث

نړی لید

دځمکې پرمخ ګڼ ملتونه دبېلابېلوافکاروګري دي اوهرڅوک یوه مفکوره لري هرفکري مکتب که هغه اسلامي وي اوکه غیراسلامي دنړی اوځان په اړه یوه نظریه لري همدغې مفکورې ته نړی لیدوایي،ددې په خاطرچې حق له باطل څخه بېل کړای شوموږاسلامي نړی لیدلولو، ددې بحث ترلوستلو وروسته به لوستونکي وکولی شي په لاندې ټکو پوهه ترلاسه کړي.

۱-**دنړی لید پېژندنه:** دکایناتوپه هکله دانسان طرزفکرته نړی لید ویل کېږی[۱]

ایډیالوژي او نړی لید: دیودین بشپړ سیستم اوعملی احکاموته ایدیالوژي اواعتقادي سیستم ته یې نړی لید وایي ایډیالوژي دنړی لیدڅخه رامینځته کېږي،نړی لید دانسان،کایناتو،ټولنې اوتاریخ په اړه تحلیل اوتفسیرکوي نړی لیددی چې ایدیالوژي رامینځته کوي که نړی لیدونه مختلف وي نوهلته به ایډیالوژی مختلفې وي.

دانسان اوحیوان فرق: نړی پېژندنه فکراوعقل پورې اړیکه نیسي ـ ددې پرعکس حیوان یوازې محسوسه نړی ګوري ډېرحیوانات دي چې له انسان څخه پرمختللي حواس لري دعقاب باصره قوه اودمېږی اوسپې شامې (بویولو)ځواک اودموږک دسامعې (اورېدلو)قوه ډېره پیاوړې ده ؛مګراحساس اوپوهه جلا شیان دي چې ترانسان پورې ارتباط نیسي.

---

[۱] - محمد مسعود(ب ت):بینش اسلامي،ص ۵۰ خیابان داروبخش تهران ایران

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

معیاري نړۍ لید: دنړۍ په اړه باید انسـان داسـې طرزفکرانتخاب کړي چې جامع اوهراړخیزوي موږ باید دیو نړۍ لید دحقـانیت لپاره یوه تله ولروموږ لاندې یوڅو ټکي ذکرکوو چې دیو معیاري نړۍ لید په غوره کولوکې به له موږ سره مرسته وکړي.

دیومعیاري نړۍ لید ټکي

دلاندې معیارونو نړۍ لید دانسان غوښتنو ته مثبت ځواب ویلی شي

- له کایناتو باهدفه دقیق معلومات
- روښانه ،سم عقلي اومنطقي ملاتړ
- ستراولوړهدف
- دکمال په لوري دانسان رهبري
- دنتي وجداني اجرایي ضمانتونه

که چېرې دکایناتو په هکله اسـاسي اودقیقه پوهه اوهدف و نه لرو پردې باندې نه یو بهترین نظام ټینګښت مومي او نه انسان دکمال لوړو پوړیو ته رسېدلی شي.[1]

که موږ دمثال په توګه مادي لادینه تګلارې ترڅېړنې لاندې ونیسـو هغوی دالله تعالی څخه انکار کوي او ژوند بې هدفه بولي انسان غیر مسؤل او ژوند هم تردنیا پورې محدودګڼي اویواځې دانسان مادي اړتیاوې په نظرکې نیسي-له همدې امله هلته استبداد حاکم اودوینوتویولو بازارګرم وي .له اسلامه پرته هېڅ یونړۍ لید نه سـپیڅلی هدف لري اونه انسـان دکمال لوړو پوړیو ته رسـولی شي هلته دانسـان بنه دبشر-؛ مګرپه حقیقت کې لوی ځناور وي[2]

دنړۍ لید ډولونه

۱:سهي (اسلامي)نړۍ لید ۲:فاسد (جاهلي)نړۍ لید

الف-سهي (اسلامي) نړۍ لید

سمه عقیده هغه ده چې په هروخت کې پیغمبرانوورانډې کړې او سرچینه یې وحی او دکایناتوڅښتن دی له اسـلامي عقیدې پرته ټول عقاید اومذاهب باطل دي اعتقادي سـمون نه په یهودیت نه په نصرانیت او نه دفلاسفه ؤ په ویناؤ کې موندلی شو.

ب-فاسد(جاهلي) نړۍ لید

فاسدنړۍ لید هغه دی چې دبشري افکاراودودونومجموعه اوسي اودهماغه چاپېریال دخلکودخیال څخه نمایندګي وکړي دعقیدې فساد دتحریف.تبدیل اوتغیرڅخه هم رامینځته کېږي لکه دیهودیانواونصرانیانو عقیده چې په پیل کې په توحید ولاړه وه؛مګروروسته په کې بدلونونه رامینځته شوه

---

[1] - معیني جیم(۱۳۶۱هد ش) اشنایي با فرهنګ اسلامي ص ۵۲ تهران ایران
[2] -همدغه ماخذ ۵۲ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسلامی نړۍ لید پېژندنه

اسلامی نړۍ لید دحس،عقل اووحی په څواک دالله تعالی،انسان اوکايناتو دپېژندنې څخه عبارت دی.[۱]

موضوع يې

دالله تعالی ذات،اسماء اوصفات،دانسان اوکايناتوڅېړنه ده .کاينات اوانسان دالله جل جلاله دقدرت اثاراونښې دي[۲]

۱-الله جل جلاله داسلامي نړۍ ليد په رڼاکې

الله تعالی جل جلاله

- دټولوموجوداتوخالق،مالک،حاکم،پالونکی،واجب الوجود،ازلي او ابدي ذات دی.
- له ده پرته بل حقيقي معبود نشته تل اوهميشه ژوندی دی،فنا نه لري
- د ټولوکايناتومنتظم دی خوب اوپرکالي پرې نه راځي
- د اسمانونو اوځمکوواکمن
- په حال ماضي اومستقبل دعلم څښتن
- د لوړاوپراخه اقتداراوسلطنت خاوند
- په ذات اوپه صفاتوکي تنها،بي نيازه ذات
- نه مور،نه پلار،نه اولاداونه سيال لري.
- په ښکاره اوپټورازونوعالم
- خورا لوړمهربان ذات اوسپېڅلی بادشاه دی.
- له هرعيب نه پاک،د بندګانو ساتندوی دی
- عزتمند،دکايناتواو ساکښانو خالق،رازق اومصوردحکمت خاوند
- د اسمانونواوځمکوخالق
- د بارانونواورونکی،د باغونواونباتاتوراټوکونکی،دويالو بيونکی.
- د غرونو پيدا کوونکی
- دارتياؤپوره کونکی
- دکړاؤنولرې کونکی
- په ځمکه کې دانسانانو اوسوونکی
- د بادونوالوزونکی
- ټولوساکښانوته روزي رسوونکی

۱- محمد مسعود(ب ت):بينش اسلامي،ص ۵۰ خيابان داروبخش تهران ايران

۲- الاشقر سليمان(۱۹۷۹م)العقيدة في الله،ص ۱۰ مکتبة الفلاح الکويت

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په خپل اقتدارکي چاته اړنه، ټول ورته محتاج
- په هرڅه د علم اوقدرت،دمرګ اوژوند،دعزت اوذلت واکمن
- يواځې د عبادت اواطاعت لايق ذات دی

لازمه ده چې قانون يې ومنل شي هيلې اواميدونه ورپورې وتړل شي له داسې ستراوسپېڅلي ذات څخه انکار،کفر،شرک اولويه تباهي او بربادي اوپه کفراخته وګړي دځمکي د مخ لعنتي خلک دي.

۲-انسان

په ذاتي ډول دکمال لوړو پوړيو ته درسېدلو فکر ورکړ شوی،بېلابېلې مادی اوروحاني اړتياوې لري ديو پروګرام، قانون او پلان غوښتونکی دی [۱]

انسان دالهي نړۍ ليد په رڼا کې

- اشرف المخلوقات دی
- الله جل جلاله پيدا کړی اوبېرته دهماغه سپېڅلي ذات په لوري وردرومي
- پيدايښت يې پوچ نه ؛بلکې دسترارزښتناکه هدف په خاطردی
- دانسان مقام دخليفه اودالله تعالی پروړاندې دمسؤل دی
- دبندګانو له بندګۍ څخه ازاد اوسرلوړی دی
- حاکميت دالله تعالی حق دی

۳-نړۍ داسلامي نړۍ ليد په رڼا کې

- ازلي نه ده ؛بلکې حادثه (رامنځته شوې) ده
- دنظم او حکمت څخه برخمنه ده
- دخوځښت اوبدلون په حال کې ده
- له وحدت اونظم څخه برخمنه ده
- دتفکراوتدبر سرچينه ده
- ديو هدف په لوري روانه ده [۲]

دزده کړې حکم يې

داسلامی نړې ليدزده کړه اوپوهه په هرمکلف مسلمان (نارينه اوښځينه) عيني فريضه ده کوم وګړي چې دعلم او پوهې له نعمت څخه برخمن دي ددې علم په بشپړو تفصيلاتو پوهه لاسته راوړل پرې لازمي دي کې پيغمبرصلی الله عليه وسلم پوره ديارلس کاله دفکراو عقيدې په جوړولو تېرکړي ؤ دېرداقسوس خای

[۱] [illegible] ۵۱ [illegible] تهران ایران
[۲] [illegible] ۵۷ [illegible] تهران ایران

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې زیاتره مسلمانان په بېلابېلو برخوکې تخصصي پوهه لري؛مگر په اعتقادي او ديني مسايلوکې چې دمسلمانانودنيوي اواخروي ژوندبرياليتوب وربورې مربوط دی ناپوهان دي[1]

سرچينې يې

داسلامی نړۍ لید سرچینه قران عظیم الشان اونبوي سنت دي،داسلام دلومړي دور مسلمانانو خپله عقیده اودژوند نظام له قرانکریم اونبوي سنتو څخه اخیستي ؤ؛نوځکه دټول بشریت سرداران وگرزېدل[2]

اهداف اوموخې يې

دغفلت له درانه خوبه دانسان راويښول اودې ته يې هڅول چې خپل حواس اوعقل په کاروا چوي ترڅودخپل وجودپه سترو حقايقوکې فکروکړي داسلامي نړۍ لید موخه دغوپوښتنوته مثبت ځواب ویل دي :

- له کوم ځايه راغلی ؟
- دڅه په خاطر؟
- پيداکونکی يې څوک دی ؟
- صفات يې څرنگه دي ؟
- دغه کاينات څنگه رامينځته شوي دي؟
- دانسان دپيدايښت موخه څه ده ؟
- په کايناتو کې يې مقام څه شی دی ؟
- ددغې څرگندي نړۍ څخه پرته بل دغيبو عالم شته اوکه نه ؟
- له انسان نه پرته بل عاقل مخلوق شته ؟
- ولې په مړينه محکومېږي ؟
- تر مړينې وروسته بل ژوند شته ؟
- له مرگه وروسته به ورسره څه کېږي ؟
- نبوت ته اړتيادڅه په خاطر؟
- پيغمبرانوله ځان سره څه راوړي ؟
- دهغوی دصداقت اوريښتينولی دليل څه شی دی ؟
- حق او باطل کوم شيان دي ؟

له اسلامي نړۍ ليده پرته بله هېڅ يوه نظريه نشته چې دغوپوښتنو ته مثبت ځواب ووايي ترڅودانسان دقناعت وړ وکرزي.

۱- جهياد عبدالواحد (ب ت) عقايد اسلامي ص ۱۷، اصلاح افکار کابل افغانستان

۲- محمد مسعود (ب ت) بينش اسلامي ص ۱۷ خيابان داروبخش تهران ايران

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

اهمیت یې

اهمیت یې ډېرزیـات اهمیت لري له دې نه پرته انسان په اسـلامي نړۍ لیـډ دانســان لپاره لـه اوبواوهوا څخـه هم ډېرزیـات اهمیت لري له دې نه پرته انسان په حیرانتیاکې ژوندسرته رسـوي نه پوهېږي چې له کوم ځایه راغلی اودڅه په خاطر راغلی.اسـاسي دنده یې څه شی ده اوکوم لوري ته به درومي ؟

دغه علم دعباداتو،اخلاقواو معاملاتو لپاره دبنیاداوتهداب حیثیت لري داسلامي نړۍ لیـډ علم یوشـخص له شرک الحاداوګنـاهونوڅخه ژغوري اوپه انســان کې دالله جل جلاله وېرې ته وده ورکوي اودشـبهاتوله فتنوڅخه یې ساتي اوله جهل څخه نجات ورپه برخه کوي اودباطلوافکاروپروړاندې یې مقابلې ته تیاروي

فکري پولې یې

اسلامي نړۍ لیدانسان ته فکري خط ورکوي چې په هغه کې درې شیان اساسي رول لري ۱- حس ۲- عقل ۳- وحی[1]

الف -دحواســو رول:داســلام ســپېڅلی دین حواس ســتر الهي نعمت بولي په ډېروا یاتونو کې دکایناتو واقعیت بیان شـوی اوله هغه څخه ګټه اخیسـتنه هرمؤمن ته وړاندې شـوې ،البته اســلامي نړۍ لیدحواسـو دناتوانۍ په صورت کې عقل ته رجوع کوي.

ب-دعقل رول:اسـلامی نړۍ لیدعقل دانســان لویه پانګه اودتولومکلفیتونومحوربولي له همدغه امله یې انسان ته په ځاوریوفضیلت په برخه کړی دی پردې اساس عقل یوه پوله لري چې هلته په ټپه ودرېږي نوله همدې کبله اسلامي نړۍ لیددربیم شـی (وحی) دژوند لارښودګڼي ،موږدغه حقیقت دیومثال په ترځ کې داسې روښانه کوو:په بازار کې مودموبایل ټېلفون واخیست ډېرښایسته ؤپه سترګومې دموبایل دټولې ښکلا ننداره کوله عقل راته وویل چې څومره هوښــیارانجینر ډیزاین کړی دی مایه خپلو ســترګو نه هغه انجینر لیدلی اونـه هغه کارخانه.عقل ماته وایي چې دغه مصــنوع اورومرویوصــانع لري اوس چې له عقل څخه پوښــتنه کوم څواب نـه شي راکولی دډېرغوراوفکر پـه نتیجه کې ددغه موبـایل دکمپنۍادرس اوکتلاک موترلاسه کړدهغه په کتنې سره مو دهغه دسم استعمال لارې چارې زده کړې.

موږ چې کله ارته نړۍ په سـترګو ګوروعقل راته وایي چې دغه ښایسـته نړۍ اومنظم نظام ارومرو یوخالق لري چې دغه نظم یې رامینځته کړی دی اوس عقل راته وایي چې زه ښــه اوبد نه پېژنم چې ښــه کوم دي اوبدکوم دي ؟ دکایناتو څښتن انسـان په تیاره کې نه دی پرې اینبـی دښـواوبدودخیراوشرښـوونه دالهي پېرې یوه کړاوحقیقت تـه ورســېدلم دکاینـاتو خـالق.ښــه اوبد،خیراوشراودژوند هدف اودژونداوډه سفرواټټونه یې راته په ګوته کړل.[2]

۱- الجزائري جابر ابوبکر (۲۰۰۱م) عقیدة المؤمن ، ص۷،دار السلام للطباعة والنشر والتوزیع
۲- شانوت محمد احمد (ب ت) دراسات في العقیدة الاسلامیه ص ۱۰ دار العلم جده

(c) ketabton.com: The Digital Library
PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج -دوحی رول: داسلامي نړی لید دستروامتیازاتو دجملې څخه دوحی دنعمت څخه ګټه اخیستل دي څکه دبرخلک حس اوعقل په نیمه لارکې پرې ایښي دي اسلامي نړی لیدپه غیبي اموروکې دحس اوعقل دناتوانی په صورت کې وحی ته رجوع کوي محسوسات دحواسوپه وسیله معقولات دعقل په وسیله اوغیبیات(زموږ له سترګو پټ شیان)دوحی په وسیله درک کوو په دې توګه هغه پوښتنې چې ماتریالستان اوفلاسفه ورڅخه لاځوابه پاتې اوبې لارې شوي په اسلامي نړی لیدکې دوحی پراساس ورته ځواب ویل شوی دی[1]

داسلامي نړی لیدځانګړتیاوې اوخواص

اسلامي نړی لید له نورو افکارو اوباورونو سره توپیر لري چې په لاندې ټکوکې یې وړاندې کوو

۱-ربانیت: داسلامي نړی لید سرچینه د الله تعالی سپېڅلی ذات دی چې داسما ني وحی په وسیله یې خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ورښودلې ده ؛نو پردې اساس دپلرونو او نیکونو دافکا روڅخه نه خړوبېږي داسلام څخه پرته ټول عقاید،نظریات اوافکاراو دژوند نظامونه دانساني او بشري فکرڅخه سرچینه اخلي[2]

۲-ثبات: داسلامي نړې لید اساس اوبنسټ الهي وحی ده دپیغمبر صلی الله علیه وسلم په وفات سره یې لړی بنده شوې ده ؛نوداسلامي عقیدې اوبشپړدین احکام ثابت دي چې هېڅکله بدلون نه مومي.

۳-دبشر له ذاتي او فطري غوښتنو سره سمون

دانسان زیاته پوهه ذاتي ده دمثال په توګه داولاد په وړاندې دمورعاطفه ،لوږه اوتنده ،ګرمي اویخني ، شهواني احساس اوپه بدن کې روح ،مینه اومحبت ،کینه اوعداوت ،غم اوخو شالي اوپه الله تعالی باور ټول فطري احساسات دي چې زده کړې او تعلیم ته اړتیا نه پیداکوي دکایناتو رنګارنګ نړی له ستوروډک اسمان ،لمر،سپوږمی،ځمکه اوپه ځمکه کې رنګارنګ نباتات ،سیندونه ،غرونه په زرګونه ډوله حیوانات دبدلون منظم نظام دکایناتو بشپړنظم اودهغې ذره ذره قوانین دانسان خیالي بلند پروازي اوعملي ناتواني دغه ټول شیان انسان دیوصانع اوخالق په وجود مجبوروي ددغه تک شنه اسمان چت اودځمکې تک شین فرش دشپې اوورځې منظم بدلون دیوخالق اوپیداکونکي ادرس راښئي[3]

۴-وضا حت: اسلامي نړی لیدنوروملتونو دمعتقداتو په تنا سب څرګند دی اودنورومذهبونوپه څېرددیني رهبرانوپه واک کې قرارنه لري دلته یې هرڅوک دبلابلو عقلي ،عملي اوا جتماعي مستواګا نو دبېلتون سره سره په زده کړه لاس پورې کوي دغه نړی لید په پټوسترګوخلک نه رابولي بلکې په بشپړاوپوره بصیرت سره خلکوته بلنه ورکوي دتاریخ په بېلابېلوا ړخونوکې دېروخلکومنلې په ډېرلږ وخت کې دجلاجلارنګونواو دزیږخلکو دزوراوتاوتریخوالی نه پرته ورته غاړه ایښې ،په لږ وخت کې په ټوله ځمکه کې خپره شوې ده[4]

---

[1] همدغه ماخذ، ص ۱۱

[2] خطیب محمد احمد(۱۹۹۰) دراسات في العقیدة الاسلامیه ص ۹مکتبه الفلاح اردن

[3] محمد الغزالي ابو حیان عبدالرحمن (ب ت)العقیدة الاسلامیه المستنه ن الاول ص ۲۰

[4] خطیب محمد احمد دراسات في العقیدة الاسلامیه ص ۷، مکتبه الفلاح اردن

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Kitabton.com: The Digital Library

په همدې اساس دغه کوم پېچلي رنګ پېچلتيا څخه پاک دی په همدې اساس دغه کوم پېچلي

۵-اسانتيا : اسلامي نړۍ ليد براسانه اوله هررنګ پېچلتيا څخه پاک دی په همدی اساس دغه کوم پېچلي رموزاواشارات نه دي چې وضاحت ته اړه ولري او نه تشې عقلي او فلسفي فرضيې دي چې لږ خلک يې ددرک او پوهې احساس وکولی شي بلکې هر څوک پرې پوهېدی شي.

٦-شمول : اسلامي نړۍ ليد فرد اوټولنې ،دنيا اواخرت ،ژونداومرګ ،روح اومادې ته شامل دی [1]

۷-وسطيت (ميانه روي) اسلامي نړۍ ليدالحاداوشرک ترمينځ موقعيت لري ملحدين اوماده پال وګړي دمحسوسوکايناتوڅخه وراخواپه يوذات باوري نه دي ددوی پرخلاف بت پالونکي ،غوا ،خو سی ،ونې ،بوټې ،سيندونه اوغرونه انساني اوغيرانسانې ځواکونه په الوهيت کې شريک بولي اسلام له دواړوسره مبارزه کوي اوديوسپېڅلي ذات بندګی ته يې رابولي په همدې توګه اسلامي عقيده دتعطيل او تشبيه دګمراه ډلوترمينځ مينځنی مقام لري دتعطيل دعقيدې څښتنان دالله تعالی داسما ؤاوصفا تو څخه انکار کوي او دتشبيه دعقيدې پيروان يې له مخلو ق سره مشا به ګرځوي ؛مګراهل سنت والجماعت دالله تعالی ټول اسماء او صفات له تعطيل ، تشبيه اوکيفيت څخه پرته مني [2]

۸-په دلا يلو ټينګښت : اسلامي نړۍ ليدپه څرګند ودلايلو ولاړدی هېڅاته هم په پټو سترګودعوت نه ورکوي قران عظيم الشان چې کله هم خلک دعقيدې اساساتوته رابولي دکايناتواودانسان په نفس کې عقلي دلايل وړاندې کوي اوهېڅکله بې دليله ،ړندې او کنې پيروی ته څوک نه رابولي ؛بلکې ټول قضايا اومسايل په ډېرولوړوعلمي او معقولودلايلوسره مطرح کوي [3]

په بشري ژوند داسلامي نړۍ ليد اغيزې

اسلامي عقيده اوباورونه دبشر په انفرادي اواجتماعي ژوند اغيزې لري چې په لاندې تو ګه ورته کتنه کوو:

الف -په فردي برخه کې

۱-اخلاص : اخلاص دعمل دقبولتيا لپاره اساسي شرط دی مؤمن مسلمان دالله او بنده ګانو سره په اړيکو کې مخلص انسان وي.

۲-دالهي تائيد احساس : دلته مودمرستې څخه موخه الهي تائيد او ساتنه ده که دښمن هرڅومره او ځواکمن او زور اور وي مؤمن مسلمان دالله تعالی په مرسته او نصرت بشپړباوري وي په پوره ډاډاو اطمينان اومېړانې سره ددښمن مقابله کوي [4]

۳-دعلم هڅې : مؤمن مسلمان دجهل پربنسټ دالله تعالی په بندګی لاس نه پورې کوي ددين او ددنيا په چاروکې جهل او ناپوهي رنځ دی په ټولوچاروکې به يې هڅې دپوهې پراساس وي [5]

---

[1] همدغه ماخذ ،ص ١٦

[2] خطيب محمد احمد (١٩٩٠) دراسات فی العقيدة الاسلاميه ص٨ مکتبه الفلاح اردن

[3] همدغه ماخذ ،ص ١٠

[4] ياسين محمد نعيم (ب ت)التربية الاسلاميه ص ١٨ اردن عمان

[5] همدغه ماخذ ،ص١٩.

ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-له خرافاتوڅخه لېرې والی :اسلامي نړۍ ليدعقل ته لارښوونه کوي اوله ړندو ميراثي افکارو اوعاداتو څخه يې ازادوي اوانسان په کايناتوکې غوراوڅېړنې ته هڅوي.

۵-ازادي :اسلامي نړۍ ليد له مؤمن څخه غواړي چې دالله عزوجل څخه پرته به دهېڅ بندګي او غلامي نه کوي او نه به دبل ځا قانون ته سرټيټوي.

٦-دعزت احساس:اسلامي نړې ليدانسان په خپلې روزۍ اودمرګ په نېټې ډاډه کوي دغه باورله انسان څخه اتل جوړوي دالله تعالی په لارکې دمسلمان مړينه شهادت او تبعيد(له وطنه شړل) يې سياحت او زندان يې رياضت(دالله ذکراوفکر) دی[1]

۷-شجاعت : مؤمن مسلمان پردې پوهېږي چې مړينه اوژوند يې دالله تعالی له خوا دي چې هغه جل جلاله ديو ځا دمرګ پرېکړه نه وي کړي ځوک يې په وژلونه شي محکومولی.

۸-دسرښندنې حس:داسلامي نړۍ ليد له کبله انسان خپل ځان ،مال ،اولاد ټول دالله تعالی په لاره کې قربانوي داسلام دلومړي دور دلښکرو اعلی سر قومندان خالد بن وليد رضی الله عنه دروم امپراتورته ديوپيغام په ترځ کې ويلي ؤ:زه دداسې يولښکر په ملګرتيا ستاسيمې ته راغلې يم چې هغوی دالله په لارکې مړينه ترژوند غوره بولي[2]

۹-ژوند دهدف پېژندل:په نړۍ کې مؤ من مسلمان په سمه لاره ژوند تيروي اوکافرسرچپه ژوندته ادامه ورکوي قران عظيم الشان فرمايي:﴿ أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِۦٓ أَهْدَىٰٓ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ ﴾ الملك، ژباړه: ځوک چې پرمخې روان وي هغه د زياتې سمې لارې ميندونکی دی او که هغه چې هسکه غاړه سم په يوهوارسرك باندې وي؟

۱۰-دمسؤليت روح: اسلامي نړۍليد دانسان کړه وړه دالهی او امرو په چوکاټ کې تنظيموي په دی صورت کې انسان خپل ځان او نفسي غوښتنې په قابو کې ساتي.

۱۱:ډاډ او اطمينان :داسلامي نړۍ ليد په رڼاکې دمؤمن روح اوزړه ډاډه وي او پردې پوهېږي چې په دنيا اواخرت کې ورڅخه الله تعالی راضي دی ځوک چې په اسلامي نړۍ ليد باوري نه وي هغه به حلال اوحرام ځنګه وپېژني له اسلامي عقيدې پرته انسان هغه حيوان ته ورته دی چې دځمکې په سرژوند کوي په دی نه پوهېږي چې دڅه په خاطرځمکې ته راغلی له دنيا څخه به خالي لاس اوناکام درومي[3]

ب-په ټولنيزه برخه کې

۱-اعتقادي تړاؤ:داسلامي نړۍ ليد پيروان خپلې اړيکې دعقيدې پر بنسټ ټينګوي هلته دجنس ،رنګ، ژبې ، سيمې اومادي ګټو ټولې اړيکې له مينځه ځي

[1] - افغاني شمس الحق (۱۳٦۵م) علوم القران ص ۱۰مکتبه ډهکی نعلبندی پشاور پاکستان
[2] - همدغه ماخذ ص ۱۰
[3] همدغه ماخذ ص ۱۱

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوعدالت سینګاره، شرافت، امانت، صداقت، سپېڅلتیا په چې ایجادول تولني فاضله ددا سې

۲-صداقت: ددا سې فاضله ټولنې ایجادول چې په سپېڅلتیا، صداقت امانت، شرافت اوعدالت سینګاره وي هلته چې وګړي یې له الله جلت عظمته څخه وېرېږي

۳-اتفاق اواتحاد: داسلامي نړۍ لید په لړکې به دخلکو زړونه په یوذات، یوه کتاب یوه پیغمبر او یوې قبلې راجمع شي، ایماني و رورګلوي تحقق پیداکوي؛ نوددې ایات کریمه مصـــداق به وګرزي ﴿ كُنتُمۡ خَيۡرَ أُمَّةٍ أُخۡرِجَتۡ لِلنَّاسِ ﴿١١٠﴾ ﴾ آل عمران، ژباړه: تاسې دامت غوره ډله یې چې دخلکودښـــېګڼې لپاره راوېستلې شوي یاست [1]

۴-محبت: داسلامي عقیدې امت دمحبت، یووالي اوورورګلو ی دفولادین اواوسپنیز دېوال په څېرمضبوط دی چې دځمکې پرمخ دعدل اوانصاف دقیام لپاره مبارزه کوي.

۵-عدل: داسـلامي امت ستر هدف دځمکې پرمخ دعدل اوانصـاف اقامه اودظالمانوله ناولومنګولوڅخه دملتونوازادي ده .

٦-سـوله: دطواغیتواوسرکښـانودغلامۍ څخه دخلاصـون په نتیجه کې به مسـلمانان دامن او امان درشـل ته ورسېږي په اسلامي هېوادونو کې بدامني، جګړې او بې اتفاقي ددوی دناوړه دسیسونتیجه ده

۷-نجات: دغه امت دخپلو شـخصي ـ ګټواومصـالحو لپاره ژوند نه ترسره کوي؛ بلکې هدف یې دبشریت نجات، هدایت اوددنیا اواخرت نېکبختي ده [2]

اسلامي نړې لید ته دنه اهمیت ناوړه پایلې

۱-تنګ ژوند: چې ژوند ی بېلګه یې او سـنی مادي تمد ن دی چې له هر رنګ مادې اسـا نتیا ؤ سره هلته خلک ځان وژني

۲-ځان پا لنه: په دې توګه چې هرڅوک دخپل ځان ګټو پسې ګرزي اګر که بل چا ته زیان ورسېږي

۳-جرمونه: داځکه چې هلته انسان غیرمسؤلا نه ژوند تېروي؛ نو په وحشت اوجنایاتو لاس پورې کوي

۴-ځان وژنه: په لویدیزو هېوادونو کې ځان وژونکي نیستمن نه؛ بلکې شتمن خلک دي

۵-تباهي اوبربادي: دغسې انسان دروحي سکون او ډاډ څخه برخمن نه وي ژوند یې هم له بد بختۍ ډک او مړینه یې هم په سپکه او ذلیله تو ګه وي [3]

---

[1] - افغاني شمس الحق (۱۳٦۵م) علوم القران ص ۱۵ مکتبه ډهکی نعلبندی پشاور پاکستان

[2] - همدغه ما خذ ص ۱۹

[3] - افغاني شمس الحق (۱۳٦۵م) علوم القران ص ۲۵ مکتبه ډهکی نعلبندی پشاور پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاسد(جاهلي نړۍ لید)

جاهلي نړۍ لید ګڼ ډولونه ډولونه لري موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو

۱-تجربوي: دغه نړۍ لید دهرې ســتونزې دحـل لپاره پولړحل لارې وړاندې کوي او بيايې تجربه کوي اوحقيقـت تـه پرې ځـان رســوي دمثـال په توګه يو ســاينس پوه لومړی په يوه فرضـــيه فکرکوي بيايې په لابراتوارکې تجربه کوي اويوعلمي حقيقت په لاس راوړي ؛البته دغه حقيقت ترهغه داعتباروړ وي ترڅوپه دې هکله قوي اونوې تجربه نه وي رامينځته شوي دغه نړۍ لید دژونداهداف ښه اوبدخير اوشرانسان ته نه شي ورښودلی.

۲- فلسفي نړۍ لید :چې بېلابېل فلسفي مکتبونه لري چې په لاندې توګه يې څېړو:

الف ـ عقلاني نړۍ لید

دوی په فلسـفي چاروکې عقل اســاسي محوربولي چې ددغه مکتب زياتره وګړي ديونان پخواني فلاسـفه اوله پنځلسمې ميلادي پېړی نه تر ننه پورې دلويديز معاصر پوهان دي.دعقلاني نړۍ لید نيمګړتيا داده چې دوی يوازې پـه عقـل اعتماد کوي عقـل هم يوه پولـه لري چې له هغې نه تجاوز نه شـــی کولای موږ دغه مطلـب ديومثـال په ترڅ کی څرګندوو:يوڅوک ســتادکور دروازه درټکوي عقل درته وايي چې ددروازې ترشا څوک شته داچې څوک دی لوی دی اوکه کوچنی ښځه ده اوکه نرعقل تاته دقناعت وړځواب نه شی درکولی دلته لازمه ده چی دغه شخص دوه کاره وکړی چې يوددروازې خلاصول اوبل دشخص ليدل دي خوعقل تاته دده دخالق ادرس نه شي درښودلی دابه دوحی به وسيله صورت نيسي.

ب-حسي نړۍ لید(ماترياليزم)

ددغې فلسـفې ښـوونځی په اتلســمه ميلادی پېړی کې ديهودي کارل مارکس او انګلز په وســيله رامينځته شوافکاريې په لاندې توګه خلاصه کولی شو:

- دوی دمحسوساتو نه پرته بل هيڅ شی په رسميت نه پېژني
- نړی له نظم اوانضباط سره ټاکلی هدف نه لري
- دتصادف په توګه رامينځته شوېده
- دغه نړی خالق نه لري اوپخپله رامينځته شوې
- انسان يوحيوان دی غوښتني لرې دپوره کولو لپاره يې بايدله هرې وسيلې څخه کاروا‌خلي
- انسان دهېچاپروړاندې مسؤليت نه لري دژوندپه ټولوقضاياؤکې ازاداودقانون سرچينه ده .
- ژوندېوازې په دنياکې دی اخرت له سره شتون نه لري

نودماترياليســتي مفکورې لناډيزدادی : لـه هيڅ نه پيدايم ژوندمې پوچ اوبې هدفه.دژوندهدف مې دنفسي خواهشاتو پوره کول اودهيڅ په لوري تلل دي

١- علي جريشه(١٤٠٥هـ ق) الاتجاهات الفكرية المعاصرة ص ٥٠ جامعة الدعوة والجهاد

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

مشخصات يې

- سياسي نظام په دكتاتورى ،زور،زياتي اودبشردحاكميت پراساس ولاړوي.
- قوانين دحاكمې طبقي ګټې په نظركې نيسي.
- دټولنې رهبري دچلبازو،فريبكاروااووينه ښمونكواوفاسدوخلكو په لاس کې پرېوزي.
- ټولنيزژونددشهوت پالنې اوځان غوښتنې پراساس ټينګښت مومي
- ګوندي حاكمه طبقه دژونددټولومزاياءوڅخه برخمنه ؛مګرټيټه طبقه يوه مړى ډوډى نه شي ترلاسه كولى

نيمګړتياوې يې

ډېرماده پال خلک له دې امله په ګمراهى اخته شول چې داشياؤپه وظايفوكې يې اختلاط رامينځته كړ مورنه شوكولى عقلي اموريه لابراتواركې په پنځه ګونوحواسو سره ثابت كړو پردې اساس دالله تعالى،ملايكو،اسماني پيغامونو موضوع عقل اووحى پورې اړيكه نيسي – په داسې مسايلوكې دمادې اومشاهداتي امورو داخلول دګمراهى سبب ګرزي.

ج-شرک

دجاهلى نړى ليدبله كثيفه اوناولې څېره شرک دى چې بنستونه يې په تخمين،اټكل او ګومان باندې ولاړدي لكه يوسړى لمر،سپوږمى اواورګوري اوهغه ته دمعبود نسبت وكړي اوخپل ځان يې پروړاندې خواراوذليل وبولي دغه فكري تګلاره دبلابېلو خدايانو په شتون باوري ده.

۱-مشخصات يې

- عقيده يې له هرشي نه په وېرې،ګومان او اټكل جوړه شوې ده
- دذلت په حال كې ژوند تېروي كله قبر،كله بت ته اوكله دانسان پښوته لوېږي
- دخس اوخاشاكو په څېر ذليل ژوندكوي اودحوادثو پروړاندې داستقامت څخه لاس په سركېږي
- دميراثي رواجونو په بندكې ژوندتېروي.
- دغه طرز فكرټګانواودجالانوته دخلكو پرژوندد لوبوزمينه برابروي

اوس مهال دمشركانه جاهليت استازولي نصرانيت،بودېزم او هندوئېزم سرته رسوي.[۱]

د-رهبانيت

دجاهلي نړى ليدناولې څېره رهبانيت دى چې دژوندنعمتونه دبدبختې سبب ګڼي دژوندله ډګره غارونواوسمڅوته تېښته كوى په يوكنج كې كښېني اوله ټولنې خپلې اړيكې غوڅوي اوله ټولنيزو دندو څخه ځان ساتي اوله خلكوسره په خوشالى اوغم كې ګډون نه كوي.

---

۱ -فاضل فضل الرحمن(۱۳۶۹ هه ش) اسلام او جاهليت ،ص ۳۲نشر مكتب الخدمات پشاور

Sayed Hassan Agha Drukhshan :PDF ترتيب كوونكى
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمګړتیاوې یې

- تولنه له بېکاره خلکو ډکېږي دغه فکر دټولنې د وروسته پاتې والي سترعامل ګڼل کېږي.
- دالله تعالی ښه بندګان له ټولنې ګوښه کېږي دټولنې چارې دبدکاروخلکولاسونوته ورځي.
- دغه طرزفکرستمګرواوظالمانو ته دظلم زمینه برابروي خپل غیرانساني اقتدارپرې ټینګوي.[1]

هه- تیوکراسي: په دغه نړۍ لید کې عقل ته ځای نه وي په پتواوړندوسترګو دپاپ پیروي کېږي دوی دعقلانیت اوعلم پرضدپالیسي غوره کړه هلته دوه غبرګونه مارکسیزم اوسیکولریزم رامینځته شول

دویم بحث

داسلام داعتقادي نظام برخې

دالله تعالی،انسان اوکایناتو پېژندنه

۱-الله جل جلا له

الله تعالی په خپل عظمت،لويي،واکمنی اوپه خپلوښایسته نومونواولوړوصفاتو کې له هیڅ مخلوق سره مشابهت نه لري اونه مخلوق له الله تعالی سره مشابه کیدای شي ذات یې ازلي اوصفات یې قدیمي دي او د کمال دصفاتو څښتن داسبابو خالق دخاص اوکامل وجود خاوند چې سپېڅلی ذات یې په هیڅ صورت دحس وړ نه ؛بلکې پېژندنه یې په مخلوقاتوکې صورت نیسي ـ څرګنده خبره ده چې په دغو ټولو صفاتو موصوف یوازې دالله جل جلاله سپېڅلی ذات دی بشري فطرت پردې باوري دی چې داشیاؤخالق دمخلوق په شان نه وي[2]

دالله تعالی په نومونوکې جامع نوم الله دواجب الوجود ذات نوم دی چې دالوهیت دبشپړوصفاتوڅښتن په خپل حقیقي وجودکې یواځینی ازلي اوابدي ذات دکمال دبشپړو صفاتو خاوندی دعربي ژبې ځینې پوهان یې مشتقي اود(الاله)څخه یې ماخوذبولي همزه ورڅخه حذف اولام په لام کې مدغم ددواړو لامونو څخه مشدد لام اوالله ورڅخه جوړشوی[3]

واجب الوجود

واجب چې ذات یې لازم اوضروري، مطلق ،تل ترتله، همېشه مستقل چې چاته اړ،ونه اوسي هغه دالله جلت عظمته سپېڅلی ذات دی.

ممکن الوجود

ممکن هغه شي ته وایي چې شتون او نه شتون یې دواړه سره برابروي.؛معنی داچې په خپل ذات کې یو بل ته اړ وي. دمادي نړۍ هیڅ شی مستقل اوازاد نه دی ؛نودممکناتو لپاره واجب الوجود مطلق ذات په کاردی چې هغه الله تعالی دی.

---

[1] - مصباح الله عبدالباقی(۱۳۹۳م)غربي تمدن شالید حقیقت او فلسفي بنستونه ص ۴۹
[2] - مولنا ګوهر رحمان(ب ت) توحید اورسنت ،ص ۱۶۵مکتبه دار العلوم تفهیم القران مردان
[3] - جوهري(ب ت) مختار الصحاح ج ۲ ص۱۳۳بیروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

د(اله) معنی

د(اله)کلمه په عربي ژبه کې لاندې معناګاني لري په عربي ژبه کې (اله)معبود ته ویل کیږی که هغه حق وي اوکه ناحق د(اله) د معبود په معنی سره ده

۱-أَلَهَ یَأ لَهُ دعبد یعبد په معنی یعني عبادت یې وکړدلته (اله) د معبود په معنی سره ده انسان دهغه چا عبادت کوي چې دغیبي ځواک اود مافوق الاسباب اختیاراتو څښتن وي دلغت او تفسیر له کتابونو څخه معلومیږي چې د(اله) اصل مفهوم په هغه غیبي ذات باندې کیږي چې کارساز،حاجت روا،پناه ورکوونکی اود بشپړواختیاراتوواکمن وي.[1]

۲-اِلَهَ یأله(اذاتحیرّلان العقول تأله فی عظمته)دغه اصطلاح هلته رایادولی شي چې یوڅوک دچا په لویې اوعظمت کې اریان شي.

۳-اله یأله ای لجأیلجأ:معنی داچې پناه یې ورته وې وړله

۴-الهت الی فلانٍ (ای سکنُت الیه)یعني دفلاني پروړاندې مې ارام او ډاډ حاصل کړ

۵-اِلهَ الفصیل بأمه:یعني داوښې جونګی خپلې مورپورې کلک ونښت

۶-(لاه یلیه لیهاً اذاحتجب وارتفع)کله چې یوڅوک په پردوکې پټ اود لوړشان څښتن وي[2]

په اسلام کې دحق (اله)مفهوم

دپورتنیومحاوروپه نتیجه کې حق (اله)هغه څوک وي چې عبادت یې کیږي اودعبادت کوونکي خالق،رازق مدبراودلوړاقتدارڅښتن وي دحوادثواوستونزوپرمهال ورته خلک پناه وړي او خپل حاجتونه ورڅخه غواړي[3]

همدارنګه ربښتینی(اله) هغه څوک وي چې خلک ورسره مینه محبت لري تعظیم اوعاجزي ورته کوي او ویره ورڅخه لري اوانسان یې پروړاندې سکون اوډاډترلاسه کړي دامن ،پناه،مینې اومحبت،دهیلواوامیدونو ،بندګی اوتعظیم مرکزدتولې نړۍ څښتن ټول هغه ته محتاج اوپه مرستې غوښتلو مجبور،له بشرې حواسوپټ،دذات په پېژندلوکې یې عقل اریان ،خالق،مالک،رازق، دغیبي علم څښتن بشپړواکمن،کارساز،حاجت روا،قانون ورکوونکی دعظمت اولو یې اودالوهیت دبشپړوصفاتوڅښتن تل ترتله لامثاله ذات واوسي

[1] - مولنا کوهر رحمان(ب ت) توحید اورسنت ص ۱۷۲مکتبه دار العلوم تفهیم القران مردان
[2] - ابن منظورمحمد بن مکرم(ب ت) لسان العرب ج ۳۱ص ۴۸۴مکتبة الرسالة بیروت لبنان
[3] - قرطبي(ب ت)الجامع لاحکام القران ج۱ ص ۱۵ بیروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله تعالی پېژندنه

دالله دذات په موضـــوع باندې دبحث نه دمخه پردې خبره پوهېدل ضروري دي چې دالله عزوجل وجود مـادي نه ،بلکې له مادي نړی وراخوا یو حقیقي ذات دی په عام ډول دیوشي دوجود پېژندنې لپاره چې له موږسره چې کوم وســایل دي هغه حواس دي دکایناتو علم دحواســو په وســیله معلومېږي ،البته دماوراء طبیعت دپېژندنې لپاره حواس کافي نه بلکې په عقل سره پېژندل کېږي.[١]

دماده پالو ســاینس پوهانو ترټولو لویه غلطي داوه چې هغوی دســاینس حدود.ونه پېژندل گومان یې وکړ چې ســاینس هره مسئله حل کوي دالله تعالی سپېڅلی ذات له دې خورا ډېر لوړدی چې بشري عقل ورته ورســېږي اویا یې انســاني افکاردرک کړي که دانســان عقل هرڅومره پر مختگ وکړي اودانســان خیال اوفکرهرڅومره پرمخ ولاړشي دالله تعالی دادراک څخه دهغه صــلاحیت ډېرلړاومحدوددی دالله ذات خو لا پرېږده بشري عقل دموجوده اشیاءوله کشف څخه هم ناتوانه اوناخبره دی دانسان خپل بدن ورته مجهول او نامعلوم دی.

دالله تعالی دپېژندنې وسایل

لومړی- عقل

لکه څرنگه چې دټولو اســلامي احکـامو سرچینـه وحی(قران کریم اونبوي ســنــت)دي په همدې توگه داسلامي عقایدوبنسـټ هم په پورته دووشیانوایښودل شوی ،مگرله دې سره سره سلیم عقل دټولواسلامي عقایدو دصحت تائیداوملاترکوي له همدې کبله الله تعالی عقل ته دخطاب شرافت ورکړاوانسان یې دعقل په سیله په خپلو احکامومامورورگرځاوه.[٢]

دانســان دبـدن هریوغړی جلا دنـده لري دعقـل دنـده تـدبراوتفکردی ټول کـاینـات لـه اتوم نه واخله تر لویوکهکشـانونواوله حجرې نه بیاتر لویو اجسـامو پورې دعقل اوفکر ارت ډگرتشکیلوی قران عظیم الشان دانسان فکردکایناتوارتې نړی ته په کتلودغوراوفکرلورته رااړوي اوداسلام دښمنو ملحدوځواکونوپروړاندې دپیغمبرانو داســتـدلال یـادونـه کوي هغوی دالـلـه تـعـالـی دتوحیـد پـه دلایلوکې کاینات وړاندې کول لکه لمر،سپوږمۍ اوستوري. ابراهیم اوموسی علیهم السلام دوخت دطواغیتواوسرکښانو پروړاندې له همدغه اسلوب څخه کاراخیستی ؤ.

دویم -وحی (اسماء اوصفات)

دالله تعالی په ســپېڅلو نومونوموږقران عظیم الشــان اونبوي ســنتوپوه کړي یو.الله اســم ذات دی اونوربې صفتي نومونه دي دغوته اسماء الحسنی هم وایي هغه چې په نبوي احادیثو ثابت دي اونهه نوي نومونو ته رسېږي (عن ابی هریرة روایة قال لله تسعة وتسعون اسما مئةالا واحدا لایحفظها احد الا دخل الجنةوهو

---

[١] سید سابق(١٩٨٧م)العقاید الاسلامیة ص ١٩دار الکتاب العربي بیروت لبنان
[٢] سید سابق(١٩٨٧م)العقاید الاسلامیة ص ٢٠دار الکتاب العربي بیروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتريحب الوتر) يعني دالله تعالى نهه نوي نومو نه دي چاچې دغه نومونه حفظ اوياد کړل هغه ارومروجنتي دی اوهغه به جنت ته ولاړشي الله تعالی طاق دی اوطاق خوښوي
په دغه مبارک حديث کې د(وتر)څخه مراد توحيددی يعنې الله تعالی لا مثاله اوبې ساری ذات دی چاچې دغه نومونه زده کړل اوخپل ذهن ته يې وسپارل او باور يې پرې وکړ الله به يې جنت ته داخل کړي.

انسان دالهي قدرت بله ستره نښه

دبشري سترو ستونزو دجملې څخه دانسان پېژندنه ده نه يوازې داچې روحاني برخه يې ناڅرگنده ده بلکې دفيزيالوژيکي اړخ ډېرې برخې يې نا معلومې دي،په نړۍ کې چې څومره فکري مکتبونه دي دانسان دپرمختگ ،سوکالۍ ،ازادۍ او سرلوړۍ دعوه کوي ايا کبدای شي درنځورداړتياو دپېژندنې څخه پرته ورته يوه نسخه وليکو له همدې کبله ډېر فکري مکتبونه دانسان په هکله نيمگړې پوهه لري په نتيجه کې يې ټولې هلې ځلې برباد شوي دي.
په دغه برخه کې به موږ په اسلام او نورو فکري مکتبونوکې په پرتليزه توگه پردې بحث وکړو چې انسان څوک دی؟يوازې مادي اړخ لري اوکه روحاني هم ؟ايا انسان بې هدفه او دمادي اسانتياءو دلاسته راوړلو لپاره پيداشوی دی؟ ايا انسان ازاد او خپلواک دی اوکه ترجبر او زور لاندې قرار لري؟راتلونکی به يې څنگه وي،چېرته به درومي،مقام ،حقوق اومسؤليتونه يې کوم دي؟ اوداسې نور...[١]

دانسان دلفظ معنی

انسان دانس څخه دی دملک اوپېري پرخلاف دليدلووړاوياخوېې معنا مينه اومحبت دی ،دانسان فطرت ټولنيزاواجتماعي دی دحجرات په سورة کې دانساني پرگنوپرمختلفوډلودوېشلومقصديودبل سره پېژندگلوی ښودل شوی الله تعالی فرمايي

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ١٣ ﴾ الحجرات ژباړه:ای خلکو! موږ تاسې له يوه نارينه او يوې ښځې نه پيدا کړئ او بيامو تاسې قومونه او قبيلې وگرځولئ ترڅوچې تاسې يوتر بله سره وپيژنئ په حقيقت کښې دالله په نزد له ډول الله په هر څه پوهيدونکی او باخبره دی . تاسې نه تر ټولو زيات عزتمند هغه څوک دی چې په تاسې کښې ترټولو زيات پرهيزگار وي . په باوري
تعارف دانس اومحبت بنسټ دی اوهمدې ته تمدني ژوندويل کېږي[٢] اوياخودانسان لفظ له نسيان څخه اخيستل شوی اونسيان هېرولوته وايي دانسانانوپلارادم عليه السلام څخه هم دالله تعالی وعده هېره شوې وه انسان هم ځينې وخت خپل اصل هېروي چې په نتيجه کې ورڅخه لوی ځناورجوړيشي په جناياتولاس پورې کوي الله تعالی فرمايي﴿ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ نَسُواْ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمۡ أَنفُسَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ١٩ ﴾

١- قرضاوي يوسف (١٣٧١هـ ش) دالله جل جلاله دوجود اثبات ص ١٧ لجنة الدعوة الاسلامية
٢- ابن منظورمحمد بن مكرم(ب ت) لسان العرب ج ١٩مكتبة الرسالة بيروت لبنان

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحشر ژباړه: دهغوکسانو په څیرمه کیږئ چې الله یې هیرکړ :نوالله پر هغوی دهغوی خپل ځانونه هیرکړل همدغه خلک فاسقان دي .
اوسنی مادي وحشي تمدن زموږ ددغې ادعاء څرګنداوروښانه دلیل اودپورته ایات کریمه مصداق دی[۱]

انسان داسلامي نړۍ لید په رڼا کې

- ښه صورت اوښه ښایسته مخ،عقل او فکر لري
- ښایسته اخلاق او ځپانده احساسات لري
- له شرافت او کرامت څخه برخمن دی
- سلیم منطق اوفصیحه ژبه لري
- دالله تعالی دبندګۍ لپاره پیداشوی دی
- باهدفه ژوند لري
- په تصادفي ډول نه دی رامینځته شوی
- وجود یې نیمایي ملکوتي او نیمایي مادي دی ماتریالستان یې یوازې مادي بولي
- فطرت یې له الله تعالی سره اشنا دی
- الله تعالی پوهه اودپوهې دتبادلې ځواک ورکړی
- ازاد اود اختیار څښتن دی
- دځمکې او اسمان مخلوقات ورته تابع او دده دخدمت لپاره دي
- دخیراوشردواړه ځواکونه لري
- دالهي وحی امین دی
- له ضعف نه یې وجود پیل شوی درشد اوکمال په لوري درومي
- دځمکې دخلافت او ابادولو لپاره ګومارل شوی
- دالله تعالی په ذکرسره ارام مومي
- دعلم او عمل ظرفیتونه یې نامحدود دي
- له فاني نړۍ نه په تللو ورته دتلپاتې نړۍ دروازه پرانستل کیږي
- په اخروي نړۍ کې یې ژوند تل ترتله دی
- دهغه یوکوچنی عمل هم له مینځه نه ځي ؛بلکې ترمرګه وروسته یې عوض ورکول کیږي
- دښه عمل نتیجه یې ښه اود بد عمل یې بده نتیجه ده
- که ایمان ته لاس رسی پیداکړي دځمکې خلیفه اوامین دی
- مګرددې پرعکس لوی ځناوراو وینه څښونکی ګرځي

---

[۱]- ابن منظورمحمد بن مکرم(ب ت) لسان العرب ص ۸۰۷ مکتبة الرسالة بیروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسماني مکتب کې يې مقام له ملايکو هم لوړدی

- په اسماني مکتب کې يې مقام له ملايکو هم لوړدی
- په مادي مکتبونوکې له څناورواووحشي ژويو هم بتر حيثيت لري
- بشري حقونه ورته په برخه دي
- انسان کولی شي په مستقيمه توګه له خپل رب سره اړيکه ټينګه کړي اودخپلو ستونزواوحاجتونو دحل غوښتنه ورڅخه وکړي.

که چېرته ونه روزل شي اوترځارنې لاندې ونه نيول شي او دايمان په رڼا روښانه نه شي دتورې شپې په څېر تياره منجمد اوبې روحه اوله هېڅ انســاني فضــيلت څخه برخمن نه دی حريص، ځان پالونکی،جاهل به اوسي

انسان دالحادي نړۍ ليدپه تياروکې

لومړی انسان څناوراوبياپه شادي اودميليونونوکلونووروسته په انسان بدل شوی انسان دلومړي ځل لپاره په تياره کې دنياته راغلی لومړی انسان وحشي-اوغيرمهذب ؤاووروسته يې بيا پرمختګ کړی دی.همدارنګه يې ماتړ يالستي نظريه يوازې مادي پېژني اوله روح څخه انکارکوي اوهم يې دغرايزو اوجنسي تمايلاتوتر سـلطې لاندې مجبور بولي ،دغه نظريه مردوده اوپه هېڅ يوعلمي ارزښــت تکيه نه لګوي دطب دعلم په پرمختګ سره په دغې نظريې پورې ټول ساينس پوهان اوعلمي شخصيتونه خاندي.

په کايناتوکې يې ځانګړنې

انســان دځمکنيو موجوداتوله جملې څخه نا اشــنا مخلوق دی بدني منظم ترکيب اوجوړښــت يې سړی حيرانوي د بدن څېړنه يې اوږد عمر په خپل برکې نيسي- دټول بدن په غړوکې يې تخصـص ديوشخص لپاره ناشونی کاردی البته دروحاني برخې پېژندنه اوتحليل يې دلوی سمندر حيثيت لري[1]

په کايناتوبې ځانګړنې په لاندې توګه دي

- مقام يې دخليفه ټول کاينات يې دخدمت لپاره پيداشوي دي
- دالله تعالی پروړاندې مکلف مخلوق دمکافاتواو مجازاتوورګنلی شي
- په دوه کټه ګوريومؤمنانواوکافرانووېشل کېږي
- مؤمنان مسؤليت لري چې کافران دالله تعالی واکمنی ته تسليم کړي
- کافران په درې ډوله دي ۱-اهل ذمه ۲-معاهدين ۳-محاربين
- دمسلمان ستره موخه دالله رضا او داخرت بری او دنيايې دوسيلې حيثيت لري او دکافر ستر هدف دنيا ګڼلی شي

[1] سعادت حسيني (۱۳۹۰) هه ش اسلام دفطرت دين ، مخ ۲۱۸ داصلاح دارالترجمه کابل

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژويو وېش

موږ کولی شو مکلف اوغير مخلوقات په لاندې برخو ووېشو

وظيفه يي	وظيفه يي + غريزه يي	غريزه يي
لکه ملايک	لکه انسان	لکه حيوانات

په بل عبارت په انسان کې دوه متضاد ميلانات شتون لري کېدای شي چې پرمخ ولاړشي اودانسانيت لوړو پړاوونو ته ورسېږي اويا سقوط وکړي او په حيوانيت کې غرق شي

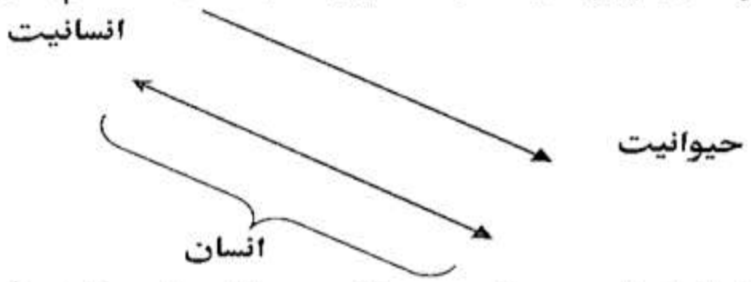

دادانسان انتخاب دی کوم چې کوم يو خانته غوره کوي [۱]

دانسان اړتياوې

انسان درې ډوله ضرورتونه لري .فردي .اجتماعي .عالي

۱-شخصي–اړتياوې: مادي اومعنوي دي دانسان مادي ضرورتونه هغه دي چې په فردي توگه په مادي برخه کې ورته انسان اړتيا لري اوهغه په څلوروکټه گوريوويشل کېږي:

۱:مايعات ۲:جامدات ۳: گازات ۴:جنس

۲-معنوي اړتياوې: له خپل ځان سره اړيکه (لوړشخصيت درلودل) له خپل خالق سره اړيکه اوله خلکوسره اړيکه.

۳-اجتماعي اړتياوې: کورنی اړيکي،مکتب،مدرسه،پوهنتون،قانون اوعدالت ،امنيت،سياست اواقتصاد.

۴-عالي او عقلي اړتياوې :له کوم ځايه راغلی يم؟چېرته به ځم؟دنيادځه په خاطر ده؟ پای به يې څه وي؟چا پيداکړی يم؟دغو پوښتنوته ايمان مثبت ځواب ويلی شي اوبس ؛ځکه چې دايمان په نتيجه کې انسان:د روحي ارامتيا څخه برخمن گرځي.دژوند هدف پېژني.دخپل مسير (اخرت)اودژونددسفرپه پېژندلوبريالی کېږي

۱- معيني جيم(ب ت) اشنايي بافرهنگ اسلامي ص۳۳ تهران ايران

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانسان مسئولیتونه

انسان ګڼ مسؤلیتونه لري موږ ورته په لا ندې توګه کتنه کوو

۱-دالله تعالی پروړاندې

هغه سپیڅلی ذات چې دانسان دنیک بختۍ ټول مادي اومعنوي وسایل یې ورته برابرکړي دي .دغه مسؤلیت دوو برخوته وېشل کېږي :

- دالله تعالی علمي اواګاهانه پېژندنه .
- دهغه جل جلاله بندګي،د اوامرواطاعت اوله نواهیوڅخه یې ځان ساتل .

۲-دخپل ځان پروړاندې

- جسمي مسؤلیتونه : دجسم پاکه تغذیه ، پاک ساتل ، له رنځونو وقایه اومعالجه ده .
- روحاني اومعنوي مسؤلیت : دغه ډېره درنه ذمه واري ده .که چېرته په دې کې نیمګړتیا رامنځته

شي روح په رنځ اخته کېږي اوانسان په ځناوربدلون مومي. په ټولنه کې دظالمانو اوجنایت کارانوشتون دانسان دروحانیت دمړینې له امله دی

۳-دټولنې پر وړاندې: انسان ټولنیزمخلوق دی ،په یوازې توګه ژوند نه شي ترسره کولی کورنۍ دټولنې لومړی یونټ تشکیلوي .دکورنۍ دشتون نه پرته به دانسان وجود ممکن نه وي اوکه وي ،نوهغه به دځناوروپه څېر وي. ټولنیزمسؤلیتونه په دوو برخووېشل شوي دي

- کورنۍ پورې اړوند : لکه دمور او پلار ،مېرمن ،اولاد اودنوروخپلوانو پروړاندې
- دټولنې دنوروانسانانو اودنظام پروړاندې:چې په بشپړ تفصیل سره زموږ دیني لارښوونې ورڅخه ډکې دي .پردې اساس که چېرې موږ دالهي ارزښتناکه مادي اومعنوي نعمتونو درناوی ونه کړو ژوند به مو پوچ اوبې ارزښته وي اوهېڅکله به دانسانیت د سترمقام درشل ته ونه رسېږو

دانسان دتخلیق موخه

دانسان جوړښت اوبیا دالله تعالی دقدرت دسترونښانو دجملې څخه ده هېڅکله نه شي کېدای چې دغه سترمخلوق دې بې هدفه اوعبث پیداشوي اوسي الله تعالی دانسان تخلیق مقصد په خپل سپیڅلي پیغام کې په ګوته کړی دی هلته چې فرمایي ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ الذاریات ۵۶
ژباړه:ما پېریان او انسانان له دې پرته د بل څه کار لپاره ندي پیدا کړي چې هغوی زما بندګي وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کې دبنده ګۍ حس یوازې دعبادت خانې په ګوټ کې ناسته نه ؛بلکې په ټول ژوندکې له خپلې خپل سرۍ نه لاس اخیستل اوپه بشپړه توګه خپل ځان الله جل جلاله ته سپارل دي دالهي لارښوونوپه رڼاکې دټول ژوندتنظیمولوته عبادت ویل کېږي.[1]

دنیا دوسیلې په حیث: هرکله چې دنیاداخرت اودالله تعالی درضاءدحصول ذریعه جوړه شي ؛نوبهترین شی دی دنیا اواخرت کې بشریت ته سوکالي اوکامیابي راوړي؛ مګر کله چې هدف جوړه شي فتنه ورته ویل شوېده

دنیا دهدف په توګه: داسلامي شریعت په اصطلاح کې دنیا اندک ،ټیټ اوپست ته ویل کېږي هرکله چې دنیادهدف په توګه غوره شي انسان له ذلت او بدبختۍ سره مخامخ کېږي پرهمدغه اساس قراني څرګندو لارښوونودنیادمحبت څخه منعه فرمایلې ده[2]

دهدف په توګه دانتخاب پایلې: دزرګونوانسانانوقتل،دښارونو ورانول دجګړواوربلول دانسانانواوملتونوخرخول،چوراوچپاول دمخدراتوانتشارداخلاقي فساداودبلابېلورنځونوخپرېدادنیادمینې اومحبت له امله دي

دانسانانوډولونه: قران عظیم الشان یې مورته څرګندوي چې هرکله انسان درشداوبلوغ پړاوته ورسېږي په خپل اختیاراوارادې سره په دووډلووېشل کېږي یوه ګمراه اوبل په سمه لارروان اویاپه بل عبارت مؤمن اوکافرقران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمایي:﴿ إِنَّا هَدَيْنَٰهُ ٱلسَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ الإنسان: ژباړه:مونږهغه ته لاره وښودله ،یابه شکرکوونکي شي اویاکفرکوونکی.[3]

---

[1] - جوهري(ب ت) مختار الصحاح ص ١٥ بیروت لبنان

[2] - جربشه علی(ب ت)حرمات لاحقوق دمام المملکة العربیة السعودیة

[3] - عثمان رأفت (١٩٩١م) الحقوق والواجبات فی العلاقات الدولیة فی الاسلام ص ١٠٢ دارالضیاء القاهره مصر

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(...).com: The Digital Library

دریم څپرکی

طبیعت اوکاینات

پیلیزه
دشلمې پېړۍ ترپیله ساینس پوهان دنیوټن اودکارت په نظریاتو متکي وو.کاینات اوفضايي ساکنه،بې نهایته اوازلي ګڼله.باوريې درلودچې دمادې خپرې ذرې له ازله په فضاکې دتکامل په حال کې دي .دهمدغو ناسمونظریاتوپه نتیجه کې ماتریالستانو ماده پرشعورمقدمه وګڼله؛مګردکایناتودقیق نظام ماده پاڼ وګړي دېته اړکړي دي،چې دکایناتوپه سترځواک اعتراف وکړي.دوی دغه سترځواک دطبیعت په نوم یادوي.کله چې له دوی څخه دکایناتو داسرارو په هکله پوښتنه وشي؛نواریان ولاړوي اووايي طبیعت پیداکړي یودکارل مارکس اوانګلز په څېراشخاص چې ساینس پوهان هم نه ؤ،دغه نظریات یې دخپلې مدعااثبات لپاره په کارول اوباوري ول،چې دغه کاینات هېڅ خالق نه لري ماده پخپله ازلي اوابدي ده.دکایناتوشتون یې تصادفي باله اوویل به یې،چې موږ طبیعت پیداکړي یو.له هېڅ نه پیدایو،ژوندموبې هدفه اودهېڅ په لوري درومو..[1]

لومړی بحث

دطبیعت حقیقت

اوس پوښتنه داده چې ښه نوطبیعت څه شی دی؟طبیعت همدغه خومحسوسه نړۍ ده؛لکه لمر،سپوږمۍ،ستوري،ونې کانې،بوټي،هواګانې،حیوانات اوبه،سمندرونه اوداسې نور...ماده پال وګړي پردې باوري دي چې انسان دکېمیاوي تعاملاتوپه نتیجه کې منځته راغلی دی اودغه تعاملات په تصادفي ډول پخپله سرته رسېدلي دي.[2]

دطبیعت اوانسان مقایسه

طبیعت خوله محسوسوکایناتوڅخه عبارت دی،دماتریالستانومعبودطبیعت نه عقل ،نه اراده،نه پوهه اونه علم لري انسان عقل اوپوهه لري؛انسان اراده لري؛طبیعت اراده نه لري.انسان غوږونه لري؛طبیعت غوږونه نه لري .انسان سترګې لري؛طبیعت سترګې نه لري انسان احساسات لري؛مګرطبیعت احساس نه لري[3]

طبیعت دانسان په خدمت کې

ساینس پوهان طبیعت دځلوروشیانو څخه جوړبولي:اوبه ، هوا، خاوره،چې نباتات ورڅخه راتوکېږي.اور(چې انسان یې دتودوخې لپاره په کارراولي)الله تعالی طبیعت انسان ته تابع ګرځولی دی حقیقت دادی چې دملحدینواوماده پالو زړونه ړانده دي.ایاعقل ته داخبره دمنلو وړده چې کایناتو نه دې

[1] [illegible] ص ۵۵ تهران ایران
[2] [illegible] ۲۰۰۱م [illegible] ص ۳۹۳ المکتبة العصریه صیدا بیروت لبنان
[3] [illegible] ۲۰۰۷م [illegible] ص ۳۹۲ المکتبة العصریه صیدا بیروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

روندا وکوږ طبیعت شتون ورکړي؟هیڅ یوعاقل انسان ته دغسې بې ځایه له خرافاتو ډکې افسانې دقبول وړنه دي[1]

پرهمدې اساس ماتیریالستان له جاهلوبت پالوبتردي؛څکه چې دوی دمادې هرې ذرې ته دالوهیت مقام ورکوي.لمر،سپوږمی،ستورې،ځمکه،معدنونه،نباتات اوحیوانات دانسان دګټې لپاره پیداکړی شوي دي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي:﴿ أَلَمْ تَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِى ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَٰبٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾لقمان: ژباړه:ایا تاسې نه وینئ چې الله تعالی داسمانونواوځمکې شیان ستاسې له پاره مسخرکړي دي اوخپل ښکاره اوپټ نعمتونه یې پرتاسې تمام کړي دي؟خوحال دادی چې له انسانانوڅخه ځینې خلک دي چې دالله په باب شخړې کوي بې له دې چط له هغوی سره څه علم وي،یا هدایت یاکوم روښنایي ښودونکی کتاب.

درامنځته کېدو لاملونه یې

ددغه ناسم فکردرامنځته کېدوعوامل اواسباب چې په اروپایي ټولنه کې یې دالحاد اولادینه مسلک په خپربداکې مرسته وکړه مهم یې په لاندې توګه دي :

- دکلیساددیني رهبرانوظلم اوددین تحریف اوبدلون.
- په غیرمعقول شکل خپل فکرپه خلکوتحمیلول اوورته دیني رنګ ورکول .
- خلکوته ګناهونه بخښل اوورته دجنت ټکسونه لیکل.
- په مسیحیت کې بت پالنه اوشرک رانوتل
- دکلیسااوعصري پوهانوترمنځ ټکر
- شهوت پالنه اوله دیني قیودوڅخه پرته ژوندسره دخلکومینه[2]

نړۍ دالحادي تصورپه تیاروکې

الحادي نړۍ لیدماده پرستانه تصوردی،چې دالله جل جلاله وجود نفې کوي اوژوندبې هدفه ګڼي.ژوندتردنیا پورې محدودګڼي اوانسان غیرمسؤل بولي،دغه طرزفکردنړۍ وجوددتصادف پربنسټ ګڼي لناده داچې دماتیریالیزم فلسفه داده،چې له هیڅ نه پیدایم ژوندمې پوچ اوبې هدفه اودهیڅ په لوري ځم؛ نوژوند=هیچ=پوچ= هیڅ

کاینات اونوی ساینس: په شلمه پېړۍ کې بشریت دیوه سترعلمي بدلون شاهدؤدځمکې،فضاء اوانسان په اړه ژورې څېړنې وشوې،چې تردې وړاندې یې چاتصورهم نه شوکولی.دهغوڅملې څخه یوه دبیګ بینګ(BigBAng په نامه یاده شوه،بله دعالم دسریع اومسلسل پراخېدوپه اړه اودرېیمه یې دبلیک هول په

---

[1] -همدغه ماخذ ،ص ۹۵

[2] -الجزایري جابر ابوبکر (۲۰۰۱م) عقیدة المؤمن ، ص۱۳.دارالسلام للطباعة للنشر والتوزیع القاهره مصر

ketabton.com: The Digital Library

نوم يادېږي داسې لوی ستوري ومونډل شول چې دجاذبې قوه يې دومره زياته وه چې نوررڼخه نشي-وتلی دلومړی نظريې په باب اوسني ساينس پوهان وايي چې دغه عالم دستري چاودنې په ترڅ کې راپيداشوی ،اسمانونه اوځمکه سره نښتي اويوه وړه کتله وه،چې لويه چاودنه وشوه بيا وروسته عناصراومرکبات پيداشوه دغه نظريه پرتخمينونولاړه نه ده ددې لپاره په (۲۰۰۱م) کال داروپاډبرمحققين راغونډشول اوپه فرانسه کې يې دهمدغې نظريې پربنسټ ديوعملي تجربې کارپيل کړپه يوه تونل کې چې نيږدې دېرش کيلومتره ؤداسې نسبي شرايط برابرکړل چې دبيگ بينگ(BigBAng) هغې چاودنې ته ورته چاودنه ترسره کړي دماده پالو اوکمونستانونظرياتواوافکاروته يې په رسمي توگه دپای ټکی کېښود[1]

دسترانفجاردنظريې تاريخچه

دسترانفجاردنظريې دکشف افتخارساينس پوهان ښاغلي ادوان هبل امريکايي ساينس پوه ته بخښي هغه په خپل مجهزتلسکوب سره دکايناتوانبساط په ثبوت ورساوه؛البته زيات برياليي مشاهدات په (۱۹۹۲م) کال دناسادستلايټ په وسيله امريکايي ساينس پوهانو ديوگروپ په وسيله سرته ورسول.ددغومشاهداتونه وروسته ټولوساينس پوهانو په بشپړاتفاق سره دغه نظريه ومنله اونړی والورسنيوراواخيسته[2]

کاينات اوقران کريم

قران عظيم الشان دعالم دپيدايښت په اړه فرمايي ﴿ أَوَلَمْ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَٰهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ ٱلْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾ ﴾الأنبياء

ژباړه:اياهغه کسان چې(دپيغمبردخبرې له منلونه يې)انکارکړی دی؛غورنه کوي چې دغه ټول اسانونه اوځمکه يوله بل سره نښتي وو،بيامونږدوی دواړه بيل کړل.اوله اوبو نه مو هرژوندی شی پيداکړواياهغوی(زمونږدغه خلاقيت)نه مني؟

دسترانفجاردنظريې کشف اوپورتني ايات داسلامي اوغيراسلامي ساينس پوهانوپام ځان ته راواړولواوسني محققين اوساينس پوهان دکايناتوپه هکله هماغه څه وايي چې څوارلس پېړی مخکې قران عظيم الشان ويلي دي له سترانفجارنه وروسته ددرې دقيقو په جريان کې هايدروجن اوهيليم دعناصرولويه برخه جوړه کړه .داځکه چې نن ټول ستوري اولمردهمدغودووغازونودهستوي تعاملاتو په نتيجه کې ځلېږي؛البته دسترانفجارنه لږوروسته بشپړه فضا تشکيل شوه هغه مهال کهکشانونه،ستوري،سيارې،سپوږمکی اوهبڅ يوه سماوي کتله نه وه ټول عناصرچې زيات مقداريې هايدروجن دگازي کتلو په بڼه ؤقران عظيم الشان همدغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ٱئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَآ أَتَيْنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾ ﴾ فصلت ژباړه:بيا هغه

[1] ... ۱۳۹۰ ... ساينس او قران علمي اعجاز ص ۱۱ دميثاق ايثار خبرندويه اداره

[2] ... (۲۰۰۱م) ... ص ۱۰ دارالسلام للطباعة للنشر والتوزيع القاهره مصر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمانو خواته متوجه شوچې په هغه وخت کې محضې لوګی ؤهغه اسمان او ځمکې ته وویل (منځته شئ،که تاسې وغواړئ اوکه ونه غواړئ دواړو وویل موږرامنځ ته شودفرمان منونکو په توګه دغي نظريې ځرګندونه چې کاينات ساکن نه؛بلکې دپراختياپه حال کې دي يو لوی انقلاب رامنځته رهمدغي فلسفي نظريې دقران عظيم الشان سره مطا بقت درلود هلته چې فرمايي ﴿ وَٱلسَّمَآءَ بَنَيۡنَٰهَا بِأَيۡيْدٍ إِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴾الذاريات :ژباړه :اواسمان موږ په خپل قدرت سره جوړ کړی دی او موږ ددې پراخه کوونکي و. امريکايي نامتوساينس پوه ادوان هبل دخپل مجهزتلسکوپ په وسيله خپل معلومات اعلان کړل اوهغه اچې کاينات دپراختياپه حال کې دي هغه يوه شيبه چې اسمان صاف ؤپه خپل مجهزتلسکوپ سره دکهکشانونوننداره وکړه ګوري چې کهکشانونه يوله بل نه فاصله نيسي همدغه چټک انبساط دفراردقوې په حيث دکايناتو دلغزش مخه نيولې ده،که نه تراوسه به د کايناتوجاذبې قوې اوهستوي قوې په کې سقوط کړی وای قران عظيم الشان فرمايي﴿ وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝٧ ﴾الرحمن: ژباړه :اسمان يې اوچت کړاوتله يې کېښودله.[1]

دتصادف دنظريې درد دلايل

دلته موږ دکائناتودقيق تنظيم په باره کې چې دتصادف دنظريې له منځه وړونکي دي يوڅو مثالونه وړاندې کوو:

۱:دکايناتومنظم نظام دتصادف نظريه ردوي هېڅکله کېدای نشي- چې په تصادفي ډول په کايناتوکې ددومره کېمياوي عناصرودجملې څخه دې داوبودجوړښت لپاره دوه اتومه هايدروجن اويواتوم اکسيجن انتخاب اوپخپله دې سره يوځای شي .

۲:پروټين دژوندیو حجراتواساسي مرکب اوله پنځوعناصرويې جوړښت مونډلی دی،کاربن،هايدروجن،نايتروجن،اکسيجن اوګوګړ.پروټين کېمياوي توکی دی چې ژوندپه کې شتون نه لري ؛مګردغه دغيبي ذات دتدبير نتيجه ده چې له مړو موادوڅخه يې ژوندی موجودجوړکړ،چې عقل ورته اريانېږي[2]

۳:دهرنبات اوحيوان جلاجنيتکي جوړښت په علمي توګه دتصادف نظريه ردوي

۴ :پوستکی د بدن دفاعي ځواک او معده په نړی کې ستره کارخانه او مغزستر ټيليفوني سنترال دی،چې سل زره مليونه عصبي تارونه ورته راغلي دي. داکارناڅاپه اودتصادف پر اساس نه شي کېدای[3]

۵:که دلمرشعاع داوس په نسبت دنيمايي په اندازه وای ؛نودځمکې هرڅه به کنګل اوکه زياتې وای دځمکې هرڅه به ايره شوي وای.

[1] - فيض خليل الله(ب ت) ساينس جديد وقران ازخلقت تاعدم کاينات ص ۳۰ مؤسسه انتشارات خاور

[2] - عابدنجيب الله (۱۹۹۴م)کاينات له تحت الثرى نه تر عرشه ص ۳۰دار الکتب چاپخای پشاور

[3] - معيني جيم(ب ت) اشنايي بافرهنګ اسلامي ص۸٦ تهران ايران

ketabton.com: The Digital Library

ته ګورو چي د ټول ژوندي حيوانات ... يې برېښنايي جتمکې سره به ټول خنګلونه وای نوپه يوې برېښـنايي جتمکي سره به تول خنګلونه ۵۰ وای نوپه يوې برېښنايي جتمکي سره به تول خنګلونه د۲۱پرخای ۵۰ وای نوپه يوې برېښنايي جتمکې سره به تول خنګلونه

۶:که په هواکې داکسيجن سلنه د۲۱پرخای ۵۰ وای نوپه يوې برېښـنايي جتمکې سره به تول خنګلونه سوځېدل .

۷:که اوبه تبخيرکېدای اوفرارېې کولی اوله هوانه سپکې وای ؛ژوندبه له سره شتون نه درلود[۱]

۸:که چېرې داتوم الکترونونه له پروتونونو سره پيوست وای ؛ نو دځمکې کره به ديوې هګۍ په اندازه وای .

۹:که عناصرويوتربله سره پيوسـتون نه کولی ؛نونه به خاوره وه ،نه به اوبه وې نه ونې اوبو تې نه حيوانات

۱۰:که دځمکی محوري حرکت په شپه اوورځ کې څلېرويشت ساعته نه يازيات اوياکم وای ژوندبه ممکن نه ؤ.

۱۱:که دفضـاء لوړوالی له اوسـنی اندازې څخه ټيټ وای ؛نودمليونونو په شـمېرکې هغه شـهابونه چې په خارجي هواکې له منځه ځي،يوه برخه به يې دځمکې له کرې سره ټکرکېدای اودسـوځېدوړځيزونه به يې لمبه کول.

۱۲:که لمرڅپلې نيمايي هغه شعاع چې لرې يې،له لاسه ورکړې موربه ټول له يخه کنګل (منجمد) شو

۱۳:که شپه لس ځلي له څپلې اوسـنۍاندازې نه اوږده وای ؛نوداوړې سره لمربه دځمکې دمخ ټول نباتات سوځول اودشپې له خوابه ټول نباتات کنګل (منجمد) کېدل .

۱۴:که دسـمندرونواوبه خوږې وای،ټوله نړۍبه بدبويي په سراخيستې وه اودځمکې پرمخ به ژوندممکن نه ؤ؛څکه همدغه ددريابونومالګه ده چې داوبودخرابېدواوبدبويې مخه نيسي۔اوکه کلورين له سوديم سره نه يوځای کېدلی مالګه به منځ ته نه وه راغلې اوکه مالګه نه وای ژوندبه نه ؤ.

۱۵:که څمکه دعطارددکرې غوندې وای،چې يوازې يوطرف يې لمرته دی؛نو هېڅچا ژوندنه شوکولی.

۱۶:کـه چيرته ځمکه دلمرپه اندازه لويه وای،دجاذبې قوه (۱۵۰) برابره لوړيده په دغه صـورت کې بيا په ځمکه کې په هېڅ صورت دژوندشرايط نه برابرېدل.

۱۷:که چېرې په اوبوکې اکسيجن نه وای ټول بحري حيوانات به تس نس شوي وای[۳]

۱۸:که چېرې نباتاتوکاربن ډای اکسـايدنه اخستلی اوپه اکسيجن يې نه بدلولی ؛نوټوله فضابه ککړه شوې وای

دويم بحث

دايمان ارکان

رکن ديوشي قوي اومضـبوط لوري ته ويل کېږي چې ديوشي وجودورپو رې مربوط وي ،چې په نشت سره يې هغـه شـی نشـت وګـنيل شي .اسـلامي عـقـايـدڅلـوروبـرخـوتـه شـاملېږي چې له

[۱] ... (۱۹۸۲م) کيف ندعوا الی الاسلام ص۱۱۷مؤسسة الرسالة بيروت لبنان
[۲] ... (۱۹۸۱م) العقائد الاسلامية ص ۲۲دار الکتاب العربی بيروت لبنان
[۳] ... (۱۹۹۰م) مبسط العقائد .الاتحادالعالمي للمنظمات الطلابية ص ۲۳.دارالقران الکريم للعناية ونشره

(c) ketabton.com: The Digital Library

الهیاتو،نبواتو،روحانیاتواوسمعیاتوڅخه عبارت دي دالهیاتوپه برخه کې دالله تعالی دذات،صفاتو،نومونواوافعالواودنبواتوپه برخه کې دپیغمبرانو،ددوی له صفاتو،پاکوالي،اړتیاوو،دندو،کرامت،معجزواواسماني کتابونوڅخه یادونه کېږي اودروحانیاتوپه برخه کې غیرمادي مخلوقات؛ لکه ملایکې،پېریان اوروح اودسمعیاتوپه برخه کې د برزخ،اخروي ژوند،دقبرحالاتو،دقیامت علامو،بیا ځلي ژوند ،حساب، سزا،جنت او دوزخ په هکله بحث کېږي دایمان ارکان په لاندې شکل کې ښودل کېږي:

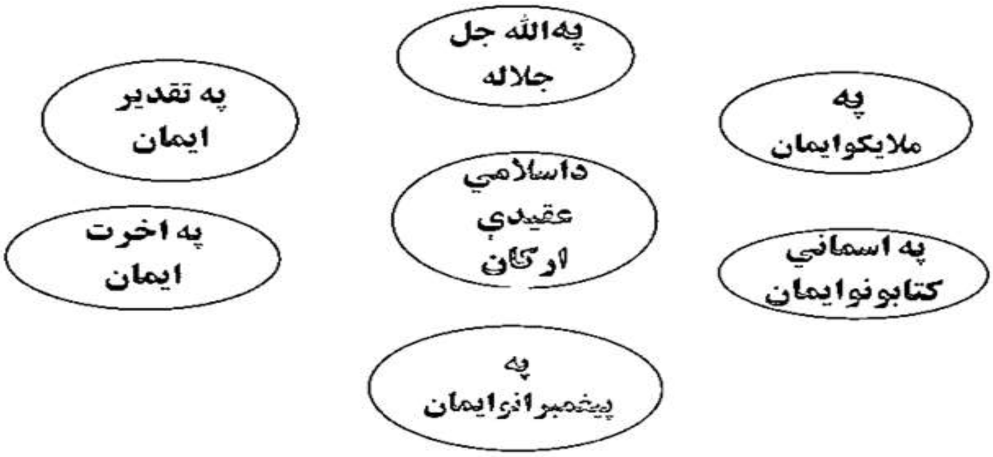

ایمان ډېرلوی نعمت دی دالله تعالی پروړاندې عزتمندانسان مؤمن مسلمان دی دخلکودرجات اومراتب هم دایمان دقوت اوکمزورتیاپربنسټ دي همدارنګه دایمان په عظمت اولوړتیاهغه څوک پوهېږي چې داخرت په ورځ ایمان ولري ؛نوپه همدې اساس یوه ذره ایمان ددنیااومافیهاڅخه غوره دی داځکه چې یوڅوک دذرې په اندازه ایمان څخه برخمن وي که هرڅومره ګناهونه یې کړي وي دتل لپاره به په دوزخ کې ونه اوسي ؛نوپرهمدې اساس یوڅوک چې دایمان اومؤمن په فضلیت پوه شي هڅه به یې داوي چې دایمان په زده کړه اوپه نېک عمل اوپه حق دصبراوتوصیې اودایمان له ښېښتانوسره په مذاکرې اوناستې پاستې لاس پورې کړي عبدالله بن رواحه رضی الله عنه به چې درسول الله مبارک داصحابوکراموسره مخامخ شو،ورته ویل به یې (تعال نؤمن ساعة) یعنې راشه یوڅه وخت دایمان مذاکره وکړو [۱]

دایمان مثال دتخم دی چې تخم نه وي دفصل شتون له امکانه وتلې خبره ده دایمان نه پرته اسلام شتون نه پیداکوي چې تخم هرڅومره اصیل وي بوټي به په هماغه اندازه پیاوړي اوښېرازه وي همدارنګه دایمان مثال دتاداؤدی اوس مهال په تعمیراتوکې دتاداؤپوخوالي ته ستراهمیت ورکول کېږي نوموږهم دخپل ملت ایماني ترببې اوجوړونې ته بایدزیاته پاملرنه وکړو.

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دايمان پېژندنه

لغوي معنی لري ۱-دزړه باوراوتصديق ۲-دامن ایمان دمصدر صیغه اود(ا،م،ن)له توروڅخه جوړشوی اودوه مفهومه اوحفاظت په معنی، ایمان دبنده کړه وړه دي پردې اساس هرڅاچې په مؤمن به شيا تو(په الله جل جلا له ، ملايکو ، اسماني کتا بونو ، پیغمبرانو ، داخرت په ورځ او دخيراو شر په تقد یر)ایمان راؤړخپل ځان يې دکفر ،بې دینی اودالله تعالی دغوسې اوغضب څخه په امن وګرځاؤهمدارنګه يې خپله وینه مال اوځان هم محفوظ وګرزول له همدې امله مؤمنان يودبل په حفاظت اوساتنه کې دي ،مؤمن دالله تعالی صفتي نوم هم دی معنايې دادی چې له خپلوبندګانو سره خپلې ژمنی رینښتینی ګرزوي اوپه اخرت کې له عذابه نجات ورپه برخه کوي ،په توحید او رسالت باندې داقراراو تصديق نوم ایمان دی په همدې سره سړی داسلام په دايره کې داخلیږي.

اصطلاحي پېژندنه يې

ایمان داچې یوشخص اقرار او تصدیق ولري چې دلته یو لوی ذات شته چې له هر عیب نه سپېڅلی اودټولوکايناتوخالق مالک حاکم باداراوساتندوی دی ،اهل سنت والجماعت دايمان په تعریف کې ګڼ اراء او نظريات لري چې مو بر ورته په لا ندې توګه کتنه کوو

لو مړی ډله محدثين اوجمهورفقهاء

لکه امام مالک ، شافعي ، احمد بن حنبل ، امام بخاري داؤد ظا هري او امام اوزاعي يې له درې شيانو مرکب بو لي

۱:دشهادت دکلمې اقراراواعلان چې داپه حقيقت کې داسلامی شریعت دمنلو اوعمل اظهاردی په دې سره دغه شخص داسلامي ټولنې غړی ګرزي او ټول حقوق ور په برخه کيږي یوچابه چې په اسلام کې ځان شاملولو ،نورسول الله صلی الله عليه وسلم به دشهادت دکلمې داعلان امرورته کاوه

۲:دزړه تصدیق:کچیرې یوڅوک دشهادت په کلمه اقراروکړي ،مګر په زړه کې يې تصدیق نه وي اعتقادی منا فق ګنل کیږي دتل لپاره به په دوزخ کې وي

۳:عمل:کامل ایمان په عمل سره تحقق مومی ایمان قوي کیږي په طاعت سره اوکمزوری کیږي په معصیت سره مثال يې دونې ده که چیرې ونه یوازې ریښې ولري نه ښاخونه نه يې پاڼې اونه يې میوه وي په دغه صورت کې به ریښې وچې اوله مینځه ولاړې شي

دویمه ډله : حنفي فقهاء

دحنفي فقها ؤ په نېزد ایمان عبارت دی له: ۱:د زړه تصدیق ۲-په ژبه اقرار، عمل دايمان اساس نه ،بلکې فرعه او شاخ يې تشکیلوي

په ایمان کې دخلکو یوپربل فضیلت

خلک په ایمان کې یو پربل ددوو وجوهاتوله امله فضیلت لری

۱-دعلم له حیثه:دهرڅاچې علم زيات وي په هماغه انډول به يې ایمان مضبوط او پیاوړی وي

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-دعمل له پلوه:دهرڅاچې عمل غوره وي ایمان به یې هم مضبوط اوقوي وي

دایمان په تعریف کې دجلاجلاویناؤحقیقت

شیخ الاسلام امام تقی الدین ابن تیمیه رحمة الله علیه داهل السنة والجماعة خپل مینځی اختلاف په ځینې امورو کې لفظي بولې نه حقیقي ددوی ترمینځ دنظریاتوبیلتون په حقیقت کې دایمان په نوعیت پو رې تړلې دی چې یویې کامل او بل یې نیمګړی او یا په بل عبارت هغه ایمان چې سړي ته داورله ننوتلوڅخه نجات ورکوي او بل هغه چې سړي ته په اورکې دتل ترتله پا تې کیدوڅخه خلاصــون ورپه برخه کوي احنا فوله هغه ایمان څخه بحث کړی دی چې یو شــخص له تل تر تله په اورکې داوســېدو څخه ژغوري ځکه چې ددوی په وخت کې معتزله ګمراه ډله اوسېد له هغوی دګناه مرتکب کافر باله ددوی پر خلا ف یې عمل له ایمان څخه جلا وګڼــه ،هم دارازدمحد ثینو په وخت کې مر جئه ګمراه ډله او ســېد له دوی ایمان یوازې تصــدیق بــاله او عمل یې مهم نه ګڼلوددوی پر خلا ف یې له کامل ایمان څخه بحث وکړاودایې څرګنده کړه چې په تش ایمان نجات نه ترلاسه کیږ ي ؛بلکې عمل ته هم ضرورت شته، دایمان په رڼا کې عمل کول سړ ی اورته له ننوتلو څخه ژغوري .

داسلام لغوی معنی

په لغت کې اســلام ډېرې معنی ګانې لري دهغه له جملې څخه : غاړه ایښــودل ، انقیاد، تســلیمی ، په امنیت اوسلامتی کې داخلېدل.

په شرعی اصطلاح کې

داســلام معنی دالله تعالی اوفرمان بر داري ده خپل ځان الله تعالی ته ســپارل اســلام دی په همدې توګه له خپلې خپلسرۍ اوخپلواکۍ څخه لا س اخیســتل دالله تعالی بادشــاهۍ اوحکمرانی ته دسرټيټو لو اوخپلې ټولې معاملې اوچارې الهي لارښــوونو ته دســپارلو معنی اســلام دی الهي لارښــوونو ته دځان سپارلو اوځان حواله کولو مطلب دادی الله تعالی جل جلاله چې دخپل کتاب قران مجید اوخپل وروســتي پیغمبر محمد صلی الله علیه وســلم په وســیله چې کومې لارښوونې رااستولې هغه له ولې ؟اوڅنګه ؟پرته منل اودژوند په ټولوچارو اومعا ملاتوکې یوازې دقران عظیم الشــان اونبو ي ســنتو پیروی اواطاعــت کول دي له همدې امله خپل ژوند الله تعالی ته ســپارل اســلام دی ؛مګرددې پرعکس دخپل پلار نیکه درسم اورواج. دخپل عقل اویادکفر ي نړۍ وال بهیر سره په ځان برابرولو په دې توګه چې په اقتصــادي برخه کې سودی تګلاره خپله شي پــه اخلاقي برخــه کې بربنډ تیا ، موســیقي اوبې حیايي ترویج اوداســـلام جنايي قانون اوحدو دمعطل اواسلام یوازې دجومات په محدوده کې محصــورپا تې شي په دغه ټولو صــورتو نو کې دغه کار اسلام نه ؛بلکې بې دیني ګڼلی کېږي .

داسلام حقیقت

له اتوم نه نیولې ترلویو کهشــانونو پورې ،په لمر ســپوږمۍ ځمکې ، ســتورو حیواناتو ، نباتاتو مایعاتو اوپه ټولو شــیانو دالله تعالی دتکوینې نظام واکمنې ده دېته الهي ســـنن وایي چې ســاینس یې په فورمولونو سره تشریح کوي لکه دځمکې حرکت ، دبارانونو اوربښــت دعناصرو یو تربله ترکیب دانســـان په بدن کې دزړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخوځښتونه دغه ټول تکويني نظام دی په کولمو، مغز، ځيګر، ګوردو اوبدن دنورو اندامونودندي اوخوځښتونه دغه ټول تکويني نظام دی په تکويني لحاظ ټول کاينات دالهي امر تابع ،منقا د اومسلمان دي قران عظيم الشان دغه مطلب داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ أَفَغَيْرَ دِينِ ٱللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾ ﴾ آل عمران ژباړه :په داسې حال کې چې د اسمانونو او ځمکې ټول شيان خوښ وي که ناخوښ يوازې د الله تعالی د فرمان تابع (مسلمانان) دي او د هماغه جل جلاله لوري ته د ټولوورګرځېدل دي.

دانسان غيرارادي برخه لکه دزړه ، کولمو ، ځيګراوکولموحرکت دالله تعالی دتکويني نظام ترپوښښ لاندې ده په دې کې معمولي تغيردژوند دپای ته رسېدو لامل ګرزي؛ مګرارادي برخه يې اوهغه داچې څرنګه فکر اوعقيده ولري ،له خلکو سره څرنګه چلند وکړي ، دژوند اقتصادي ، سياسي ،اخلاقي اجتماعي له مور ، پلار ، مېرمن ، اولا دخپلوانو اونوروخلکو سره اړيکې جګړه اوسوله اودنوروملتو نو سره اړيکې اوروابط څنګه تنظيم کړي ؟دژوند ددغې بر خې دتنظيم لپاره الله تعالی پيغمبر ان رالېږلي اوخپل اسماني پيغامونه يې پرې نازل کړي دي په دغه لړکې دپيغمبرانو سردار خاتم النبين محمد صلی الله عليه وسلم يې ترقيامته په نړۍ وال رسالت سره ماموروګرزاوه اوخپل وروستی اسماني پيغام قران عظيم الشان يې پرې نازل کړ ترڅو په اختياري ډول ملتونه رهبری کړي اوديونړۍ وال تمدن داساس ډبره کېښېږدي ،نو په دنيااواخرت کې به بريالی وګرزي؛مګر ددې پرعکس به له خسران اوزيان سره مخامخ شي چې دېته تشريعي اسلام وايي .

دقانوني اوحقيقي اسلام ترمنځ توپير

قانوني اسلام

که چېر ته يوڅوک په ژبه کلمه ووايي او په مؤمن به شيانو (په الله تعالی ،ملايکو،اسماني کتابونو،پيغمرانو ،اخرت اوتقدير) اقراروکړي له دغه شخص سره به دمسلمان تعامل کېږي اخلاقي اوټولنيز حقوق به ورپه برخه وي، ازدواجي تعلق دميراث وېش اوداسې نور تمدني روابط يې پا ينښت پيدا کوي دزړه دتصديق په معاملې الله تعالی ښه پوهېږي ؛البته په اخرت کې دنجات دارومدار په اقرار اودزړه په تصديق دی په دنيا کې په قانوني لحاظ دژبې اقرار کافي دی؛مګرپه حقيقي اسلام کې دژبې اقرار اوتصديق دواړه لازمي ګڼل کېږي په اخرت کې دانسان دنجات دارومدار په اقرار اوتصديق دواړو دی که اقرار وي اوتصديق نه وي دغه دنفاق ايمان دی په اخرت کې پرې هېڅ فايده نه مرتب کېږي .په دنيا کې پرې خلکو ته دوکه ورکولی شي؛ مګردالله تعالی په وړاندې دغسې ايمان هېڅ ارزښت نه لري.

داسلام اصلي معيا ر

اسلامي معيار اوتله قران عظيم الشان مور ته رابنو دلې ده هلته چې فرمايي ﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُۥ ۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ ﴾ الأنعام ژباړه: ووايه ، زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ ، زما د عبادت ټول مراســـم ، زما ژوند او زما مرگ هر څه د الله رب العلمین له پاره دي چې د هغه هېڅوك شريك نشته ، د هماغه امر ماته شويدى او تر ټولولومړى داطاعت سر ټيټووونكى زه يم ددغه ايات كريمه په تشريح كې پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايلي دي(من أحب لله وابغض لله واعطى لله ومنع لله فقد استكمل الايمان)يعني دچاچې دوستي اومحبت دښمني اوعداوت وركړه اومنعه يوازې اويوازې دالله تعالى لپاره وي؛نوپه يقيني توگه بشپړ اوكامل مؤ من وگر زېد .[۱]

دا يمان او اسلام فرق

كامل ايمان او اسـلام يوشـى دى څينې پوهان وايي اسلام عام او ايمان خاص دى اسلام په ظا هري اعمالو اوايمان زړه پورې مربوط دى ايمان په شپږو مؤمن به شيانو (په الله تعالى ،ملايكو، اسماني كتابونو،پيغمبرانو په تقديراواخرت) باورد رلودل اواقراركول دي اواســلام ظاهري اعمال دي اواركان يې (دشـــهادت كلمه ،لمونځ روژه زكات اوحج)دي

مگر له شرعي حيثيته ايمان اواســلام سره تړلي دي اســلام له ايمان نه پرته نه شي رامينځته كېدى اونه كامل ايمان له اســلامه پرته شــتون پيداكولى شي،داســلام معنى دالله تعالى طاعت او فرمان برداري ده الله جلت عظمته ته خپل ځان سپا رل اوله خپلې خپل سرى نه لاس په سركېد ل دالله تعالى با دشاهى اوحكمرانى ته دسر ټيټولو معنى اسلام دى.

ددې پرعكس چې يوڅوك قران عظيم الشـــان اونبوى ســـنت خپـل لارښـــود،نه بولي دپلار نيكه غلطورســـمونواودودونو پســـې خي او يـادنړى وال كفري بهيرسره ځان برابروي اود بشر ــ پـه لاس پـه جوړوشـووتگلاروقانع وي دغه شــخص مسلمان نه؛ بلكې دروغژن اودمسلمانى دعوه يې با طله او مردوده ده

سړى پردې نه مسلما نېږ ي چې دده نسبت مسلمان موراو پلارته شوى او نه په ميراثي توگه اسلام چا ته په برخه كېږ ي داسـلام مطلب دادى چې محمد صـلى الله عليه وسـلم كومې لارښـووني له ځان سره را وړې هغه دې ومنل شي او دهغى مطا بق دې په عمل لاس پو رې كړا ى شي

دايمان قوت اوكمزورتيا

دقران عظيم الشان اياتو نه او نبوي مبا رک احا ديث په دې دليل دي چې ايمان قوت اوضعف مني دايمان اســاســات دټولو خلكو مشــترک دي كموالى په كې نه شـــي رامينځته كېدى؛ البته دايمان په نوعيت كې كموالى او زيات والي راځي دمثال په توگه دعقل په اعتبارخلک يو شى دي؛ مگر نوعيت يې فرق كوي.

امام بخارى رحمة الله عليه وايي: چې ما دحد يثو له زرو تنو اســـتاذانو سره ملا قات كړى ټولوويلي چې ايمان مضـــبوط كېږ ي په طا عت سره اوكمزورى كېږي په معصـــيت سره همدارنگه دعالم او جاهل ايمان يوشـى نه گڼل كېږي حضرت ابو درداء رضى الله عنه فرمايي ديو شـخص دپوهې څخه دادى چې دخپل

---

[۱] - درحماني ژباړه خطبات ص ۷۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایمان حال واخلي چې ایا ایمان یې کمزوری شــوی اوکه قوي شــوی حضرت عمر رضی الله عنه به خپلوملګروته ویل راشئ چې ایمان قوي اومضبوط کړو،نودالله عزوجل په ذکراویادولو به یې لاس پورې کا وه دایمان په قوت او ضعف دقران اوسنت دومره ګڼ دلا یل دي مو ږ دلته همد غه بشپړ ګڼو .

دایمان دقوت اسباب

حقیقت دادی چې دهریوه هدف اومقصد لپاره الله تعالی اسباب او لارې پیداکړي دي ایمان دانسان ستر ضرورت دی دایمان دپیاوړتیا او قوت لپاره هم اســباب اووســایل دی چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو.

۱-علم

- **دالله تعالی د اسماء حسنی پېژندنه**:دالله تعالی دسپېڅلو نومونو په الفاظو اومعناګانو پوهه اوالله تعالی ته پرې دعاء اوزاري دایمان وسیله ده پردې اساس هرڅومره چې دالله تعالی په اسماؤاوصفاتو پوهه زیاته شي په هماغه اندازه په ایمان اویقین کې قوت اوپیاوړتیا رامینځته کېږي.
- **درسول الله پېژندنه**:درسول الله دصورت اوسیرت پېژندنه دهغه په نبوت دقناعت وسیله ده دهغه لوړ عالي اخلاق اوستر صفات پخپله دهغه دنبوت دلیل دی.
- **په قرانکریم کې تدبراوتفکر**:دقران عظیم الشان په الفاظو اومعناګانو کې فکر اوسوچ په احکامو اوقوانینوکې یې ژور فکراوپه حکمتونواومصلحتونو یې پوهه درلودل ایمان ته قوت په برخه کوی.
- **دنبوی احادیثو پوهه** :هرڅومره چې دمؤمن مسلمان دالله په کتاب اوپه نبوی احادیثو علم زیاتوالی مومي په هماغه اندول یې ایمان دیقین تر پړاوه رسېږي.
- **په کایناتوکې غوراوفکر**:داسمانونو اوځمکې دموجوداتو په نظام کې غوراوفکرایمان ته پیاوړتیا بخښي داځکه چې دمخلوق عظمت دخالق دجلال اوکمال دلیل دی له اتوم نه تر کهکشانونو اوله حجرې نه تر لویوحیواناتو پورې دغه منظم نظام دالله تعالی دعظمت دلیل ګڼل کېږي.
- **دالله تعالی ذکراویاد**:په ژبه ،زړه اوعمل سره دالله تعالی ذکراویاد په ایمان کې ځواک اوقوت رامینځته کوی.
- **داسلام دمحاسنوپېژندنه**:داسلام دین ټول په جمال اوښکلا متصف دی عقاید یې،عبادات یې،اخلاق اومعاملات یې ټول معقول،ګټور اوښایسته دي.
- **دالله تعالی په بندګۍ کې کوښښ** :دالله تعالی په بندګۍ کې زیاروېستل اودالله تعالی له مخلوق سره ښېګڼه ایمان پیاوړی کوی .
- **دالله تعالی لورته بلنه**:دالله لورته دعوت په حق امر اوددین په لاره کې په ستونزو صبر ایمان ته قوت په برخه کوي.
- **دکفر او شرک څخه ډډه کول**:دکفر ،شرک اوالحادي تګلارو څخه لېرې والی اود هغوی له پیروانو څخه کرکه اونفرت ایمان ته پیاوړتیابخښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **دفرایضو او نوافلو پرځای راوړل**: دفرضي اونفلي بدني او مالي عباداتو پرځای کول دالله تعالی درضاء اوخوشالی لامل گرزي.
- **الله تعالی سره مناجات اودقران کریم تلاوت**: په گوښه ځای کې الله تعالی ته زاري اوفریادذزړه په مینه دالهي سپېڅلي کلام قران عظیم الشان تلاوت استغفاراوتوبه هم دایمان دپیاوړتیا داسبابوڅخه دی په علم کې زیاتوالی ،دالله تعالی دنومونو پېژندنه او په معنا یې پوهه ، دالله تعالی په ایاتونوکې تدبر، درسـول الله مبارک سـیرت لوسـتل ، په کایناتواوانسـاني نفس کې تدبراوفکر، دالله تعالی ډېرذکراودعاءدجهادلپاره دبدني ځواک تیارول ،دالله تعالی پروړاندې خشـــوع اوعاجزی اوددین دمحاســنوپېژندل یقین ته پیاوړتیا بخښي

۲- عمل

نېک عمل اوطاعت هم دانسـان یقین مضبوطوي داځکه چې عمل دایمان عملي تطبیق دی دالله تعالی په بندگۍ کې زیاراوله مخلوق سره ښـېگڼه ،دعوت الی الله له کفراوشرک څخه ډډه،دفرایضــواونوافلوپرځای کول،الله تعالی سره مناجات،دقران کریم تلاوت اوپه گوښه ځای کې الله تعالی ته زاري اودالله تعالی دین ته بلنه.

۳- ذکر

دالله تعـالی ذکراودقران عظیـم الشـــان تلاوت دالـلـه تعـالی پـه مخلوقـاتوکې غوراو فکراو دالـلـه تعـالی په عظمت،قدرت اولوړوصفاتوپوهه حاصلول سترذکرگڼل کېږي.

۴- دنېکانوملگرتیا

له نېکانوسره دملگرتیاپه نتیجه کې دانسي ـــ اوجني شـــیطانانواغیزکمېږي ؛مگرددې پر خلاف له ماده پالو اوبېدینه خلکوسره پـه نږدې اړیکو سره ایمـان کمزوری کېږي دربښـــتینوربـاني علماؤسره نـاســته ولاړه اودهغوی نېک صحبت ته غوږ اېښودل ایمان ته پیاوړتیا بخښي

دایمان ضعف(کمزورتیا)

دایمان دکمزورتیاړنځ هغه لویه بلااوافت دی چې زیات مســلمانان پرې اخته دي دزړه ســختیا ، له عبادت څخه لذت نه اخیســتل دقران کریـم دتلاوت څخه نه اغېزمن کېدل په اســانۍ سره په گناهونو لاس پورې کول دایمان دکمزورتیا نښــې دي پردې اســاس دزړه دســختوالي موضــوع ډېره حســاسه ده هرمسلمان ته په کاردي چې دخپــل زړه حــال واخلي اودعلاج لپاره یې ژرترژره اقدام وکړي داځکه چې موږ الله تعالی له سخت ،رنځور، رانده،منحرف اومهرشــوي زړه څخه وېرولي یوموږ به په لنډ ډول دایمان دضــعف نښــوته اشاره وکړو

دایمان دضعف اوکمزورتیا نښې

ایمان دقوت او کمزورتیا نښې لري موږ به دایمان دکمزورتیا نښوته گوته ونیسو.

- دگناهونو او نارواکارونو سرته رسول :ځینې خلک په ډېرې اسانتیا سره په گناهونو لاس پورې کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دګناه په کولو شرم نه احساسوي

چې بيابې دګناهونو کول عادت وګرزي او دمړو دجنازو څخه هيڅ عبرت نه اخيستل

- دزړه دسخت والي احساس : مرګ ، او دمړو دجنازو څخه هيڅ عبرت نه اخيستل
- دعباداتو په سرته رسولو کې بې پروايي : دلمانځه پرمهال يې ذهني تمرکز نه وي په ذکراو اذکارو

لاس پورې کوي مګرله خپل ذکرڅخه غافل وي

- په عباداتو کې سستي او کوتاهي: دعباداتو په اجراء کولو کې سستي هم دايمان دضعف نښه ده په

دې توګه چې دلمانځه حرکات رکوع ،سجده اوقيام يې له خشوع سره نه وي

- دقران کريم څخه نه اغيزمن کېدل : دکمزوري ايمان ښښتن دتل لپاره دقران کريم داياتونو

داورېدولوڅخه دزړه تنګسيا احساسوي قران کريم سره کومه علاقه نه ښئي که په تلاوت يې لاس پورې

هم کړي ژريې بندکړي .

- له ذکراودعاءڅخه لذت نه اخيستل:دکمزوري ايمان ښښتن له ذکراودعا څخه خوند نه اخلي چې

لاسونه اوچت هم کړي ژرترژره يې تيتوي همدغه دمنافقانو صفت دی .

دالهي حدودو او محرماتو دماتېدلو پروخت بې پروايي :دمنکراتو او فواحشو دڅرګندېدلو پرمهال

ايماني غيرت پـه جوش نه راتلل دايمان دکمزورتيا نښــه ده دېرخلک دشــخصي ــ انتقام په خاطرهررنګه

غبرګون څرګندوي ؛مګردين په هکله بې تفاوته وي

- دشهرت او منصب سره مينه او له خلکو څخه دعزت غوښتنه :دغسې خلک تل دمنصب ، چوکۍ

او شهرت وړي وي دتل لپاره له خلکو څخه داحترام غوښتونکې وي

- بخل او دمال سره بې کچه مينه : مؤمن مسلمان مال ته په جيب کې ځای ورکوي نه په زړه کې

:مګر دغسې وګړي له مال سره قلبي مينه لري دحلال او حرام پروانه ساتي

- دوينا او عمل نابرابري :دوينا او عمل ترمنځ ټکرهم دايمان دکمزورتيانښه ده په خوله يوخه وايي

او عمل بې بل ډول وي دغسې خلک اسلام ته سترزيان اړوي همدغه خلکو اسلام ته ستره صدمه رسولې

ده

- دمسلمانانو په شکست خوشالي :څوک چې دمسلمان په غم دخوشالۍ احساس کوي دکمزوري

ايمان ښښتن دی .

- اسلامي امت دقضاياؤ په هکله بې پروايي:داسلام ددښمنانو له خوادمسلمانانو په وژلو ،ترور،چور

او چپاول او دهغوی دناموس په بې عزتي بې احساسه او سړېدل دايمان دکمزورتيا ستره نښه ده .

- ددينې فعاليتونو پروړاندې بې پروايي :داسلام دغلبې ،خپروني او ښووني په اړه بې پروايي دايمان

دکمزورتيا ګڼل کېږي

- دنياپورتې زړه تړل - ټول غم او فکر يې يوازې دنيااو ددنيادشتمنيو راټولول وي له دنيا سره بې کچه

مينه دايمان دکمزورتيا نښه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دایمان دضعف اوکمزورتیا اسباب

دایمان دکمزورتیا عوامل په لاندې ډول ذکرکېږي

۱-دایماني فضــاء ښخه لېرې والی :دایماني چاپېریال او ایماني ملګرواوورونوښخه لېرې والی دایمان دکمزورتیا لامل ګرزي دمثال په توګه یوتن په لېرې سفرځي له ایماني محیط اوورونوښخه فاصله نیسي که چېرې دغه وضعیت دوام وکړي په زړه کې یې وحشت ،غربت اوتیاره ځای نیسي اوزړه یې سخت کېږي

۲-له صالح مربي ښخه لېرې والی :یوځوک چې دیونېک او پرهېزګاره عالم ښخه علم او پوهه ترلاسه کوي اوله هغه سره یې ټینګ ایماني پیوندوي دیوښه وخت په فاصــلې نیولو سره دده په زړه کې بدلون رامینځته کېږي دپیغمبر صــلی الله علیه وسلم درحلت نه وروسته اصحابو کرامو همدغه کمې احساس کړی ؤ اوس مهال مسلمانان صالح مربي او پالونکي ته ترټولو زیاته اړتیالري .

۳-ددیني او شرعي علومو دزده کړې ښخه مخ اړول :دایمان دضــعف داســبابو ښخه دقران کریم او نبوي سنتو اوداســلامي امت دپوهانواوعلمي شخصیتونودعلمي لیکنو دلوستلوښخه لېرې والی دی دنبوي احادیثولوستل درسول الله مبارک دصحبت او ملاقات یادراتازه کوي

۴-په ګناهونو ډک چاپیریال کې استوګنه : په یوداسې ګنده او چټل محیط کې استوګنه چې حیاءاوپټ په کې لیلام وي دغسې چټله ټولنه ایمان له مینځه وړي .

۵-دنیوي شیانو پورې دزړه تړاؤ :دنیا اودنیوي پسټوشیانو سره مینه دایمان دکمزورتیا لامل ګرزي

٦-اوږدې هیلې درلودل :دایمان دضعف داسبابو ښخه اوږدې هیلې درلودل دي

دایمان دضعف دعلاج لارې چارې

ټول اسلامي امت پردې خبره متفق دی چې ایمان قوي کېږي په طاعت سره اوکمزورې کېږي په معصیت او ګناه سره دغه دســترګولیدلی حالت دی چې یوشــخص بازارته ځي هلته یې بربنډې او لوڅې ښــځې ترسترګوکېږي که چېرې همدغه وضعیت دوام ومومي په زړه کې یې بدلون رامینځته کېږي مګرقبرستان ته په تللواو هلته دمرګ یادول زړه نرموي دانســان زړه دطاعت او معصــیت په نتیجه کې دښــه اوبد په لوري دبدلون وړتیا لري موږ به په دغه برخه کې په لنډ ډول دایمان دضعف دعلاج په لاروچارو بحث وکړو.

- دقران عظیم الشان په معناکې فکراوسوچ
- دذکر په حلقاتو کې ګډون
- دنېکوچاروپه کولودوام
- دشرعي اودیني علومو حصول
- دبدو اعمالو دنتایجو ښخه وېره
- دمرګ ډېریادول
- دتوپان اوزلزلې پرمهال وېره
- دهیلولنډول

...on.com: The Digital Library

- دنیاته ارزښت نه ورکول
- دالهي شعايرو درناوی

دهندنیمي وچې امام شاه ولي الله رحمةالله علیه ددیني شعایرو اساسات: الله ،رسول الله،کتاب الله اوبیت الله ښودلي دي؛نوپردې اساس داسلام ټول دین عقاید ، عبادات او معاملات ، اخلاق ، حق پالونکي علماء اوپوهان دالله دسپیڅلي پیغمبر ریښتیني وارثان او ټول جوماتونه او مساجد دبیت الله شاخونه او په شعایرالله کې شمېرل کېږي

دایمان غوښتنې

ایمان تشه فلسفه نه ده چې له عملي ژوند سره یې اړیکه نه وي ایمان ځینې غوښتنې لري چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو.

- په الهي نظام ټینګ باور:مومن مسلمان باید په هغولارښوونو باندې کلک باور ولري چې الله جل جلاله په خپل سپیڅلي کتاب قران عظیم الشان او یا پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مبارکو نبوي حدیثونوکې دوی ته خبر ورکړی دی او ټول هغه څه باید باطل وګڼي چې له دغو دواړو سرچینو سره په ټکر کې وي.
- الله او رسول ته تسلیمي:مومن مسلمان باید له خپل هوی او هوس څخه لاس په سر شي په بشپړه توګه باید دزړه په مینه اورغبت سره خپل ځان دالله جل جلاله اورسول الله (ص) لارښوونو اواوامروته وسپاري.
- دفرایضو سرته رسول:دفرایضو اداء کول دایمان غوښتنه ده څوک چې فرایض نه اداء کوي اودایمان دعوی ولري په باوري ډول دروغژن ګڼل کېږي.
- دواجباتوسرته رسول اوله ناروا ووڅخه ځان ساتل :مومن مسلمان باید الهي اوامر پرځای کړي اوله نواهیو څخه ځان وساتي هغه څوک چې واجبات نه ترسره کوي اوله نارواءو څخه ځان نه ساتي مثال یې هغه چاته ورته دی چې یوڅوک دحاکم په توګه مني ؛مګر له اوامرو اوفرمانونو څخه یې سرغړوي.
- توبه اواستغفار:له مومن مسلمان سره شیطان مل دی هغه تل هڅه کوي ترڅو انسان بې لارې کړي په دغه صورت کې به مومن مسلمان الله تعالی ته رجوع کوي او توبه به وباسي.
- په نېکیو امر اوله بدیو منعه:په ښو چارو امر او دبدو چارو مخنیوی دمومن مسلمان ستره ځانګړنه ده دښو چارو خپرول اودبدو مفاسدو مخنیوی دمومن مسلمان لویه ذمه واري ده.
- دالله دین ته بلنه اوجهاد:ددین لورته بلنه اوددین دغلبې اوسر لوړی لپاره هلې ځلې کول دایمان غوښتنه ده هره نظریه اومفکوره خپرول قایمول اوحاکمول غواړي اسلام هم دخپرولو اوحاکم ګرزولو غوښتونکی دی.
- دمومنانوسره ولاء اودکافرانوڅخه براء (له مومنانوسره دوستي اوله کفاروڅخه کرکه) دایمان غوښتنه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمؤمن مسؤليتونه

مؤمن مسلمان ځانګړي وجایب اومسؤلیتونه لري چې مونږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو.

۱-دالله تعالی معرفت: مؤمن مسلمان مسؤلیت لري چې په علمي اواګاهانه ډول الله تعالی وپېژني کور کورانه ایمان داعتبار وړ نه ګڼل کېږي

۲- دالله دپیغمبر پېژندنه:دمؤمن دویم مسؤلیت دپیغمبر معرفت او دده د رسالت دصدق او رښتینولی پېژندل دي.

۳-دخپل ژوند دحکمت اومصلحت پېژندل:مؤمن مسلمان باید په نړۍ کې دخپل ژوندهدف او مصلحت وپېژني چې دڅه لپاره دنیا ته راغلی؟او کوم لوري ته به درومي؟

۴- دالله تعالی ددین اونظام پېژندل:مؤمن مسلمان باید دالله تعالی دین وپېژني چې دژوند په بېلا بېلو برخو کې کومې لارښوونې ورته لري.

۵- دخپل مصیر اومنزل پېژندل:مؤمن مسلمان داخرت لپاره تیاری کوي دبلې دنیالپاره کار کوي په نړۍ کې خپل ځان مسافر بولي او مسؤلانه ژوند تر سره کوي اوپه دې یې باوروي چې په قیامت کې به ورسره د ذرې ذرې حساب کېږي.

دالله تعالی دوجوداثبات دلایل

دالله تعالی وجودیوثابت حقیقت دی دسلیم ذهن څښتنان یې په ثابتولوکې دلایلوته هم اړتیانه پیداکوي انسان که خپل ځان اوچاپېریال ته وګوري دیوسترڅواک احساس به یې ترسترګوشي څکه دلته نظم،حرکت ،بدلون اوسکون وینو دغه ټول دواحداولاشریک ذات پروجوددلالت کوي په قران عظیم الشان او نبوي احادیثو کې دالله تعالی دوجود په هکله ګڼ دلایل راغلي دي ،په دې توګه کولی شو ووایو چې دکایناتو هر شی دالله تعالی پر وجود دلالت کوي او ټول یې دقدرت اثار دي. دلته ټول شیان مخلوق او خالق یې الله تعالی دی. شاعر څومره ښه ویلي دي:

وفی کل شئ له ایة + تدل علی انه واحد

یعني په هر شي کې دقدرت اثار او نښې څرګندې دي ، دکایناتو هره ذره پردې دلالت کوي چې هغه جل جلاله په ذات او صفاتو کې تنها اولاشریک دی.

انسان ته الله تعالی دوه ډوله ځواکونه ورکړي دي ،یو سترګې او بل عقل ؛مګر دواړه درنیا څخه پرته لیدل نه شي کولی .په همدې توګه چې له یو شخص سره حق ته درسېدو لپاره اراده او تصمیم نه وي هېڅکله به حق ته ونه رسېږي؛لکه یو شخص بازار ته ځي ؛مګر دهېڅ شي دپېرودلواراده ورسره نه وي. له پیسوسره یوځای کورته خالي لاس راستنېږي .مونږ دغه درې واړه حقایق په لاندې فارمولونو کې وړاندې کوو:

فارمول: (سترګه + نور=دمادي نړۍ لیدل) فارمول: (عقل + وحی =سمه پوهه اواحساس)

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...tton.com: The Digital Library

فارمول: (الهي هدایت (وحی) + دانسان اراده =ایمان او حق ته رسېدل) دانسان تر ټولو خطرناک رنځ دغفلت دی دالله تعالی دمعرفت په اړه ډېردلایل دي او هغه عبارت دي له[1]

۱-قراني حسی دلایل: قران عظیم الشان دانسان فکرد کایناتوارتې نړی ته په کتلودغوراوفکر لورته رااړوي هلته چې فرمایي ﴿ قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ ﴾ یونس: ژباړه:دوی ته ووایه "په اسمانونواوځمکه کې څه دي ،هغه په غوړیدلو سترګو وګورئ" اوکوم خلك چې له سره ایمان راوړل نه غواړي دهغوله پاره نښانې اواخطارونه مدافع ګټورې کیدای نه شي.

که چېرې په بشپړ غور او دقت سره یوشخص کایناتو ته وګوري نو ده ته به دالله تعالی دتدبیر ،تقدیر ،نظام او حکمت نښې له ورایه ښکاره ښکارېږي.

که چېرې په بشپړ غور او دقت سره یوشخص کایناتو ته وګوري نو ده ته به دالله تعالی دتدبیر ،تقدیر ،نظام او حکمت نښې له ورایه څرګندې شي ،بې له ستنو لوړ اسمان په خپل مدارکې په زرګونه ټریولونه ستوري او دهرستوري سرعت، ځمکه ،وچه ،لمده ،غرونه ،هواره،خوړونه،ویالې ،سیندونه،دځمکې چارچاپېره دهوا غلاف،وریځې او پورته طبقات دځمکې له پاسه دنباتاتو ګڼ انواع ،جوړښت او دندې یې ،دسمندرونو او سیندونو په تل کې په زرګونه ډوله بحري حیوانات په زرګونه ډوله الوتونکي دوچې حیوانات اودبیلابیلو رنګونو انسانان دغه ټول دالله تعالی دقدرت نښې دي .که چېرې انسان په دغو خورو ورو الهي نښانو کې فکر او تدبر وکړي، دالله جل جلاله له عظمت څخه به یې بدن ولړزیږي دشپې او ورځې دقیق او منظم بدلون، داوبو منظم تبخیر او دوباره راکوزېدل دغه ټول دعلیم او خبیر ذات دقدرت نښې دي[2]

۲-قراني عقلي دلایل داچې قران عظیم الشان دبشریت دلارښوونې لپاره استول شوی او مخاطب یې عاقل انسانان دي، قراني دلایل دانسان له عقل سره برابر دي زیات ایاتونه انساني عقل په کایناتوکې فکر ته هڅوي اودانسان په بدن کې دتفکرلورته بلنه ورکوي په دې هکله په قرانکریم کې ګڼ ایاتونه دي.[3]

۳-الزامي عقلي دلیل :ماده پال وګړي وایي، چې دغه کاینات له نشت څخه پخپله پیدا شوي دي دوی دخاورینې کرې پرمخ دټولو موجوداتوله خالق څخه انکارکوي دغه نظریه باطله ده ؛ځکه چې عدم (نشتوالی) نه شي کولی چې یوموجود رامنځته کړي په فلسفه کې دغه یو منل شوی حقیقت دی ،چې علت پر معلول او صانع پر مصنوع مخکې والی لري عدم (نشتوالی) کاینات نه شي رامنځته کولی. همدغه مطلب ته قران عظیم الشان داسې اشاره کړې ده.﴿ أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ ﴾طور ژباړه:ایادوی له کوم خالق نه پرته پخپله پیداشویدي؟یا پخپله دخپل ځان هستوونکي دي؟

پردې اساس ثابته شوه چې اصل دیوذات وجوددی ،چې هغه دالله تعالی سپېڅلی ذات دی چې په هغه باندې فنا نه راځي .قران عظیم الشان دغه مطلب داسې بیانوي.﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ

---

[1] رحماني محمدشریف (۱۳۹۳هـ ش) قران پوهنه ،ص ۴۴ اصلاح افکارجلال اباد افغانستان

[2] زنداني عبدالمجید (۱۳۹۴هـ ش) اسلامي عقیده دویمه برخه درحماني محمد شریف ژباړه ص۹ حامد رسالت خپرندویه ټولنه الفاروق مطبعه کابل افغانستان

[3] قرضاوي یوسف (۱۳۷۱هـ ش) دالله جل جلاله دوجود اثبات ص۲۰ لجنة الدعوة الاسلامیة

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِحَمْدِهِۦۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ الفرقان. ای محمده! پرهغه ذات توکل وکړه چي ژوندی دی اوهیڅکله مړکیدونکی ندی دهغه له ستاینې سره دهغه پاکي بیان کړه دخپلو بندګانو له ګناهونو خخه پوازې د همغه باخبرتوب کافي دی.[1]

۴-دسبب دلیل :که تاسي ته څوک ووايي چې په دې ښار کې دوکان دی، دوکاندار نه لري، پخپله ورته سودا راځي او پخپله خرڅيږي او یا یوه کارخانه ده ،چې نه یې څښتن شته او نه انجینراونه مستري ټوله کارخانه په خپله تیاره شوې ده او په خپله چلیږي. ایا دداسې شخص په لېونتوب کې به څوک شک وکړي ؟لکه څرنګه چې یوتعمیرپرته له معماراولیک پرته له لیکوال اومصنوع پرته له صانع څخه نه شي رامنځته کېدی ؛نوپرهمدې اساس دغه ځمکه ،لمر ،سپوږمی ستوري ،عناصراواجسام له خالق اوایجادوونکي نه پرته څنګه رامنځته شول؟

۵-د فطرت دلیل: رب ورکړي استعدادته فطرت وایي .دبشري پوهې زیاته برخه فطري ده ؛دمثال په توګه نوی زېږېدلی ماشوم د دمورسینه اخلي اومورداولادپروړاندې دمینې اومحبت عاطفه لري ،لوږه اوتنده،درداوغم ،خوشالي اوخپګان،یخني اوګرمي ،جنسي– غریزه ،مینه اومحبت،بغض اوکینه، ،مال سره محبت ، له ازادۍ او ژوندسره مینه اودانسان په بدن کې دروح شته والی ټول فطري شیان دي چې زده کړې ته اړتیا نه پیداکوي.همدارنګه دکایناتودخالق اوپیداکونکي دوجوداحساس هم دبشرپه فطرت کې ځای لري .په دغه احساس اوشعورکې دکوچني ماشوم نه واخله بیاتربانډ چې اومتمدن،عالم اوفیلسوف اونابغه پورې ټول سره مساوي دي[2]

قران عظیم الشان فرمایي ﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًاۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَاۚ ﴿٣٠﴾ الروم: ژباړه: نوای پیغمبره (خپلو پیرواتو سره دې په یولوری کیدوسره خپل مخ د دغه دین خواته برقراروساته،پرهغه فطرت محکم شه چې پرهغه باندې الله تعالی انسانان پیدا کړي دي .

دغه سپېڅلی فطرت کله ناکله دموراوپلاراوچاپېریال دناوړه اغېزوله امله خراب شي پیغمبرصلی الله علیه وسلم همدغه مطلب داسې بیانوي؛ له ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی ،چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي هریوماشوم په اسلامي فطرت زېږون مومي؛ نوموراوپلاریې یایهودي ګرځوي اویانصراني

٦-دعنایت دلیل: عنایت یعنې څه؟هرکله چې سیلاب له غره څخه راکوز شي ،هرڅه په مخه کوي ،کورونه او کنبتونه ویجاړوي اوس ګورو چې دسیلاب پرمخ کې بند اوبرښناکوټ جوړشوی شاوخوایې ونې کرل شوې او کانالونه ورڅخه ایستل شوي اوله دغواوبوڅخه اغېزمنه ګټه اخیستل شوې. په دغه صورت کې موږ ګورو چې لـه دقیقي انجینري،پلان او ترتیب څخه استفاده شوې ده. کـه موږ سپوږمی،ستوري اودکایناتودهرې ذرې دقیق نظام،دبارانونومنظم اورښت، دځمکې اجزاء ،داوبو جوړښت ،بحري

---

[1] همدغه ماخذ ص ۴۰
[2] حمد بن ناصر بن عبدالرحمن (۱۹۹۶م) اسالیب الدعوة الاسلامیة المعاصرة ص ۵۵

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

حيوانات،الوتونکي اود هريوه جلا ساختمان که په غورسره وگورو،موږبه ارومروپه يوذات باوراويقين ته
رسوي چي دغه نړۍ په خپلوسترگووينو دظوابطواوقواعدو ترسيوري لاندې ده دلته
سوي.

۷-دتسخيراوتدبيردليل:موږ چې دغه نړۍ په خپلوسترگوگورودکايناتوهره ذره ديوقانون اوظابطې پر بنسټ تنظيم
اويومدبرخواک دواک اثاراونبښې په خپلوسترگوگوروځکه ؛ بلکې هر شی ديوهدف په لوري په خوځښت
شوې ده .دلته هيڅ شی بېهوده اوعبث په سترگو نه ښکا ري؛ بلکې هر شی ديوهدف په لوري په خوځښت
کې دی[۱]

۸-دښکلااوجمال دليل :که چېرې يوشی پيداشي خودهغه په وجودکې دغړيونظم ،گډوډوي اودښکلا
اثار،ونه لېدل شي موږحکم کووچې ددغه شي خلقت نيمگړی دی ؛ دمثال په ډول څمکه په نظرکې
ونيسئ، چې الله جل جلاله داسې پيداکړې ده چې دانسان دسکونت اواستقرارصلاحيت لري غرونه يې
دميخونوپه توگه په کې ځای پرځای کړي دي که چېرې دځمکې قشرسټوله تيره ياټوله وچه اوياټول
سمندرواى، دښنه کولواوزراعت صلاحيت به په کې نه واى هرهغه ژوندی موجودچې دځمکې پرمخ
ژوندکوي دمناسب اوحکيمانه جوړښت لرونکی دی که چېرې دانسان جسمي جوړښت ته څيرشو.په هغه
کې داريانتياوړنقشې طرحې ،نظم ،نسق اودغړوتناسب لېدل کيږي دانسان دغړواسکليتي جوړښت
،دهاضمي جهاز،دويني ددوران جهاز،دتنفس جهاز،تناسلي جهاز،عصبي دستگاه ،بولي جهاز،دڅکلو،
بويولو،اورېدلواوليدلوحواس داهريوپه خپل وارسره داالله تعالى دقدرت اشاردي ،چې عقلونه ورته
تسليمېږي[۲]

۹-دهدايت دليل :داهدايت عام دی اودکايناتوهرشي ترې برخمن دی که ژوندی موجودوي اوکه
جامد،عاقل وي اوکه غيرعاقل؛ بلکې دغه هدايت هرشي ته شامل دی ټول شيان دظوابطواوالهي
سننومحکوم دي.موسى عليه السلام دمصردکتاتوررواکمن پروړاندې ويلي ؤقران عظيم الشان يې دارنگه
حکايت کوي:﴿ قَالَ رَبُّنَا ٱلَّذِىٓ أَعۡطَىٰ كُلَّ شَىۡءٍ خَلۡقَهُۥ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٥٠﴾ ﴾ طه.ژباړه: موسى ځواب ورکړزموږ
رب هغه ذات دی چې هرشي ته يې دهغه خپل ساختمان ورکړ،بيايې ورته لاروښودله.
هو! دکايناتوپه قلمروکې هيڅ شی داسې نه شته چې الله تعالى ورته يومسيرنه وي ټاکلی اويوه دنده سرته
ونه رسوي له اتوم نه واخله ترلويوکهکشانونوپورې اوله حجرې نه تر لويوحيواناتواونباتاتوپورې
هريومشخصه دنده لري[۳]

۱- پخواني ماخذ، ص ۴۲
۲- همدغه ماخذ، ص ۶۳
۳- همدغه ماخذ، ص ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰-دوحی دلالت :دالله تعالی دوجودله دلایلوڅخه یودلیل دپیغمبرانوسیاست دی چې دادم علیه السلام نه ترمحمدرسول الله صلی الله علیه وسلم پورې یې په پر له پسې توګه جریان درلود،هېوادونه ،قومونه اوزېږې یې سره جلاوي مګردټولوپیغام یوؤ،چې هغه له توحیداودالله عزوجل له بندګی څخه عبارت دی .[۱]

۱۱-دتاریخ دلیل: دتاریخ په اوږدوکې داسې نه دي شوي، چې په یوښارکې دې معبدنه وي لیدل شوی. دغه دملتونو اجماع دالله تعالی دوجودستردلیل ګڼل کېږي[۲]

۱۲- دنظم دلیل:دالله جل جلاله دوجودداثبات په دلایلو کې چې دهرلیدونکي پام ورته رااوړي: نظم دی. دیومشترک کاردرامینځته کولو په خاطردګڼو شیانو همکاری ته نظم وایي.پردې اساس دنظم درامینځته کېدو په خاطر لاندې شیان اړین دي:شمېر،اړیکه ،هدف ،مرسته ،ناظم،دنظم لپاره ناظم ضروري دی ،چې چېرته نظم وي په پوهه دلالت کوي. بې نظمي دجهل نتیجه ده .

ایا نړی نظم نه لري؟ له اتوم نه نیولې ترکهکشانونوپورې او بیا له حجرې نه ترلویوحیواناتو پورې ټول دنظم څخه برخمن دي په کایناتو کې نظم دېردقیق اواریانونکی دی دبشر-اوسنی پرمختګ دعقل نتیجه ده اوعقل دالله تعالی مخلوق دی[۳]

دپروتین او اتوم په جوړښت کې نظم

۱-پروتین:

پروتین دژوندیو حجراتو اساسي مرکب او له پنځوعناصرو څخه یې جوړښت موندلی: لکه کاربن ، هایدروجن ، نایتروجن ، اکسیجن ، ګوګړ.له دې سره سره پروتین کېمیاوي توکی دی، چې ژوند په کې شتون نه لري؛مګر دغه دغیبي ذات دتدبیر نتیجه ده چې له مړو موادو څخه یې ژوندی موجود جوړ کړ عقل ورته اریانېږي ،دغه نظم له کومه شواو چارامینځته کړاوڅنګه یې امکان پیداکړ،چې د (۱۱۸)عناصرودجملې څخه پنځه انتخاب او پروتین ورڅخه جوړکړی شو؟ ځواب دادی چې الله جل جلاله.

۲-اتوم: اتوم چې دمادې لومړی یونټ اوپه دېروپرمختللو میکروسکوبونو هم نه لیدل کېږي .اتوم دېر مرموزاو نااشنا جوړښت لري پروتون مثبت،نیوترون خنثی اوالکترون دمنفي چارج درلودونکی دی. پروتون او نیوترون په هسته کې موقعیت لري اوالیکترون دمنفي چارج درلودونکی دی په الیکتروني خوځښت کې تر ټولو سست دهایدروجن دالیکترون دوراني حرکت دی ،چې په یوه ثانیه کې(۳۰۰۰)کیلومتره سرعت لري.

۱. همدا نه ماخذ، ص ۱۷۴

۲. همدا نه ماخذ، ص ۱۸۰

۳. معنی جیم(ب ت) انتشارات بافرهنګ اسلامی ص ۶۸ تهران ایران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Kitabton.com: The Digital Library

۱۳-دحرکت دلیل: ټول اجسام به یا دحرکت په حال کې وي او یا دسکون ساکن اجسام دحرکت لپاره قوي ته اړتیا لري په حرکت کې تر ټولو مهم دحرکت عامل دی. هېڅکله کېدای نه شي چې دموټر حرکت ومنو او له چلونکي څخه یې انکار وکړو څکه ترڅو چې چلونکی نه وي موټر په خوځښت نه راځي.[۱]

۱-نړۍ او خوځښت: موږ مخکې اشاره وکړه چې ټوله مادي نړۍ په خوځښت اود هدف په لوري روانه ده دکهکشانونو، ستورو، سیارو، لمر، سپوږمۍ، ځمکې او داتوم په مدار دالکترون حرکت درواخله قران عظیم الشان دغه مطلب ته د اشـارې په ترڅ کې فرمایي ﴿وَسَخَّرَ ٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَۖ كُلّٞ يَجۡرِي لِأَجَلٖ مُّسَمّٗى﴾ ژباړه: اوهغه لمر اوسپوږمۍ د یو قانون تابع گرځولي دي ددې ټول نظام هرشی تر یو ټاکلي وخت پورې چلېږي

۲-دحرکت عامل اوسبب: په کایناتو کې حرکت او خوځښت یو منل شوی حقیقت دی ،چې ماتریالستان (مـاده پـالونکي) هم پرې قـانع دي؛ لېکن دلتـه دحرکت عامل دڅېړنې وړدی، په دې هکله دوه نظریات دي:

بېروني (الهي تصور) موږ پردې باور اویقین لرو چې دحرکت عامل اوسبب دمادې له داخل څخه نه دی ؛بلکې دغه له بېرون څخه دیو سپېڅلي ذات دتدبیر نتیجه ده.

داخلي (مادي تصـور) ماتریالستان وایي چې دغه دمادې داخلي تضاد دی ،چې مادې ته یې خوځښت ورکړی دحرکت سرچینه پخپله دمادې له مینځ څخه ده[۲]

دماتریالېزم له نظره دمادې دحرکت سـبب داخلي گڼل یوه تشه فرضیه اوپوچه غیر علمي نظریه ده. موږ په فزیک کې دغه قانون لرو چې ساکن اجسام د بېروني قوې څخه پرته په حرکت نه راځي. همدغه حرکت څنگه په یو خاص وخت کې رامینځته شـو؟ اوهم دغه سـپېڅلی نظم له کومه ځایه شو؟ ایا کېدای شي له انفجاره نظم رامینځته شي؟ اروموځواب منفي دی.

دستورو پوهان وایي چې ځینې سیارې اوستوري په یوه ثانیه کې لس کیلومتره ځینې درې سوه اوځینې خلورسـوه اوځینې درې زره کیلومتره واټن وهي داټول موږ تـه دیو مقتـدرحکیم اوعلیم ذات ادرس راپه گوته کوي[۳]

۱۵-دنسبت دلیل: دنړۍ ټول شیان لاندې څو ځانگړنې لري ۱ـــ محدودیت ۲ـــ خوځښت ۳ـــ ترون ۴ـ حاجت د نسبیت موږ به هریو په تفصیلي توگه وڅېړو[٤]

۱. ...مد... ص ۸۳
۲. ... کاره ... ماد‌ة الشيء ... ص ۹۳ تهران ایران
۳. ... ص ۹۳ تهران ایران
۴. ... (۱۹۹٦م) اسالیب ... الاسلامیة المعاصرة ص ٦۳ ... بافرهنگ اسلامی ص ۸۲ تهران ایران

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف-محدودیت: هېڅ یوموجود غیرمحدود او بې نهایته نه دی؛ داځکه که چېرې موږ یو مادي موجود په نظر کې ونیسو

- دغه موجود حادث دی(موجود نه ؤ وروسته رامینځته شوی) اوبې نهایت نه دی (چې پیل او پای ونه لري)
- ماده حد او اندازه لري؛ یعنې کمیت او کیفیت لري وخت او ځای په برکې نیسي.

ب-خوځښت او بدلون: دنړۍ ټول شیان دبدلون او حرکت په حال کې دي تردې چې جامد شیان هم الیکتروني حرکت لري پردې اساس نړۍ ټوله په حرکت کې ده ،هېڅ یو شی په یو حال ثابت نه دی.

ج-یو تر بله تړون: ټول شیان یو بل پورې مربوط دي ،په دې توګه که هغه بل شی نه وي دغه شی به هم خپل شتون له لاسه ورکړي؛ دمثال په توګه انساني ژوند هوا پورې تړل شوی ،که چېرته هوا نه وي نو ژوند به هم نه وي ؛همدارنګه دځمکې وجود لمر اوسپوږمۍ پورې مربوط دی که سپوږمۍ او لمر نه وي ځمکه به په یو منجمد تور جسم تبدیله شي او ژوند به په کې تل ترتله پای ته ورسېږي. همدارنګه که په اوبو کې اکسیجن او یا هایدروجن ونه اوسي؛ نو اوبه به شتون له لاسه ورکړي او داسې نور.

د-یو بل ته اړتیا: داچې موجودات یوبل ته اړدي . په کایناتو کې به هېڅ شی له الله تعالی نه پرته بې نیازه پیدانه کړې هر شی بل ته محتاج دی.

هـ-نسبیت: په کایناتو کې هر شی نسبي توصیف کېږي که موږ دیوې کوټې دچت دلوی والي خبره کوو موږ سره نسبي مطرح ده له دې نه به بل چت لوی اوسي داتوم جوړښت کهکشان ته ورته دی ؛خو اتوم دمالیکول او مالیکول دیو جسم او جسم دغرونو او غرونه دځمکې او ځمکه د لمریز نظام او لمریز نظام دکهکشان اوکهکشان بیا دنورو کهکشانونو په تناسب کوچنی دی. پردې اساس دکل او جزء ترمینځ لوی والی او کوچنی توب نسبي دی ،چې کل کوم خواص لري جزء یې هم لري [1]

موږ پورته خصوصیات دمحسوسو مادي موجوداتو ذکر کړل ؛مګر دکایناتوځښتن دغه خصوصیات نه لري موږ دغه حقیقت په یو رسم کې وړاندې کوو.

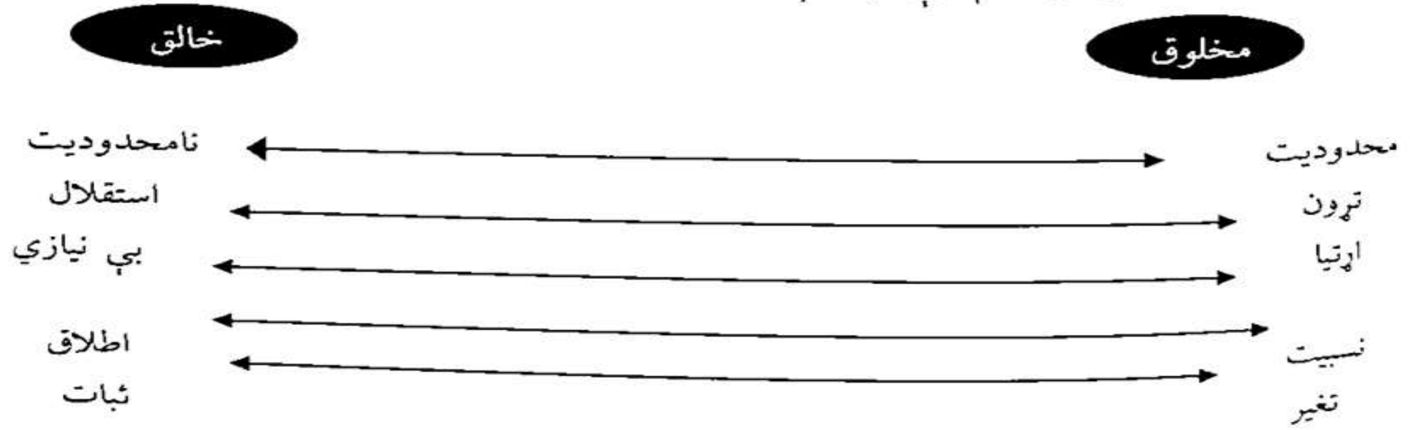

[1] معیني جیم(ب ت) اشنایي بافرهنګ اسلامي ص۸۳ تهران ایران

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرکله چې دالله تعالی دمعرفت دلایل څرګند دي؛نو اوس پوښتنه داده چې خلک ولې ایمان نه راوړي خواب دادی چې دخلکوترمنځ دانسانانو په لاس ځنې جوړې شوې پردې دي چې موږ ورته په لنډ ډول کتنه کوو:

۱- **دحس دایره:** ځینې خلک وایي چې زه په سترګو یوشی ونه وینم منلی یې نه شم دغه خلک په عقلي لحاظ له ماشومانو سره ډېر مشابهت لري؛هغه له محسوساتو پرته په بل څه نه پوهېږي حقیقت دادی چې دانسان دحواسو ساحه ډېره محدوده ده؛مثلاً فضاء له ډېرو اشکالو ډکه ده؛مګر موږ یې نه ګورو. له دېوال نه اخوا شی نه وینو، دمادي الکتروني حرکت دځمکې جاذبه ،وضعي او انتقالي حرکت یې .دمقناطیس او برېښنا خواک په سترګو نه وینو، دلمر بېلابېلې وړانګې، حیواني او نباتي حجره، په اوبو کې ګډه مالګه او بوره، دځمکو تل ،لوړ اسمانونه او ډېر شارونه مو لیدلي نه دي ؛مګر شتون لري .دانسان دباصرې (لیدلو)حس له عقاب او دشامې(بویولو)حس یې له مېږي نه هم کمزوری دی ؛همدارنګه ټوله فضاء له اوازونو ډکه ده مګر موږ یې نه اورو زموږ دحواسو ادراک زموږ په شاوخواکې دموجوده شیانو څخه هم عاجز او کمزوری دی.

۲- **غفلت:** غفلت او ناپوهي دانسان فکر فلجوي،زړونه شنډ او دانسان دمعرفت او ادراک قوت له کاره لوېږي ،ټول غم یې دخېټې ډکول او دشهواني غوښتنو پوره کول وي دوی دجهنم خس او خاشاک دي دوی له څارویو څخه ښکه بتر دي چې هغوی دعقل له نعمت څخه برخمن دي [1]

۳- **دپلرونو ړنده پیروي:** دربیم شی چې دهغه په وسیله انسان خپل شخصیت له لاسه ورکوي دپلرونو او نیکونو کورکورانه او ړنده پیروي ده هرکله چې یو انسان په کفري اوالحادي چاپېریال کې را لوی او یا دملحدو خلکو شاګردي وکړي او هغوی ته دخپل ځان واګې وسپاري ددې مصداق بت پاله،مشرکې،ناولې او چټلې ټولنې دي چې له هېڅ منطق څخه برخوردار نه دي کله غوا ،کله سپی، کله لمر،کله سپوږمۍ،کله کانو او بوټو، ستورو ، اور اودانسان تناسلي اندام ته په لمانځنه بوخت وي [2]

۴- **عناد اوکینه:** کینه کښ خلک خپل غوږونه بندوي ،چې حق وانه وري اوله حق نه خپلې سترګې پټوي بې له شکه عنادي انسان ته زردلیله قناعت نه شي ورکولی دمکې بت پالو درسول الله صلی الله علیه وسلم په رسالت دعناد له امله انکار کاؤ قران عظیم الشان ارته نږی دالله تعالی د قدرت نښه بولي په خپل ځان او په کایناتو کې په غورکولو سره به انسان دالله تعالی معرفت ته ورسېږي. [3]

[1] سید سابق (۱۹۸۷م) العقائد الاسلامیة ص ۱۹۸ دار الکتاب العربي بیروت لبنان
[2] همدغه ماخذ ص ۱۰۲
[3] همدغه ماخذ ص ۱۰۳

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

توحید اودالله تعالی صفات

پیلیزه

توحید داسلامي عقیدې اساس ،داسلام دعمارت مرکزي ستن اوداسماني پیغامونودنزول ستره موخه ده.له توحیدڅخه مقصددادی چې انسان دالله تعالی الوهیت ،ربوبیت،اسماءاوصفات ومني اوپردې باوري وي چې،له ده څخه پرته هیڅوک داطاعت اوعبادت وړنه دی.توحیددانسانانواعتقادته ویل کېږي،په الوهیت سره دالله تعالی یواځې کول اودمحمدصلی الله علیه وسلم په نبوت اورسالت اقراراوتصدیق توحید بلل کېږي،کلیمه طیبه په توحیداورسالت دایمان اعلان ګڼل کېږي.په دې بحث کې دتوحید معنا.دلااله الا الله ارکان دتوحید موخه،اهمیت،شرطونه،ډولونه،اودالله تعالی صفات بیان شوي دي.[۱]

لومړی بحث

توحید

دتوحید معنی:په عربي ژبه کې توحیداختصاص اویواځې ګرځولو ته وایي[۲]

اوپه شرعي اصطلاح کې په ربو بیت،الوهیت،اسماؤاوصفاتوکې دالله تعالی اختصاص ته توحیدویل کېږي.[۳]

د توحیددکلیمې معنی: له الله نه پرته بل دعبادت اوبندګۍ مستحق نشته اومحمد صلی الله علیه وسلم دالله تعالی استازی دی.

دتوحیدارکان

۱-نفي: له ټولو طواغیتو (دکفردټولومشرانو) اودماسوی الله له بندګۍ څخه انکارکول دي؛نوپردې اساس چې یوڅوک دتوحیدپه سپیڅلې کلیمه اقراروکړي؛مګرپه نورودینونواواسلام ضدافکاراونظریاتو هم باوري اوسي،دایمان اواسلام دعوه یې باطله ده.دمثال په توګه چې یوڅوک یهودیان اونصرانیان او ټولې کفري الحادي ډلې په حقه وګڼي اویا دهغوی په تګلاره خوښ واوسي،دغه شخص کافراوله اسلام څخه وتلی دی .

۲-اثبات :یواځې الله تعالی ته دالوهیت،عبادت اوحاکمیت ثابتول دي،دمکې بت پالوپه الله تعالی باوردرلود؛مګردهغه جل جلاله دعبادت اوحاکمیت څخه یې سرغړولو؛نوپه همدې اساس یې قران عظیم الشان کافران بولي[٤]

---

۱. ... سابق(۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۲۵دار الکتاب العربي بیروت لبنان
۲. ابن منظور،محمد بن مکرم(ب ت) لسان العرب ص ۵۱۵ مکتبة الرسالة بیروت لبنان
۳. الاشقر،سلیمان (ب ت) العقیدة في الله ص ۱۵۷مکتبة الرسالة بیروت لبنان
٤. جوهري(ب ت) مختار الصحاح ص ۱۹۲بیروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوحیدموخه: دتوحید هدف یواځې الله تعالی ته بندګي اوپه همده اعتماد اوبروسه ده،له یوچاسره دوستي اودښمني اوهرعمل ده درضاء لپاره سرته رسول دي، هریونیک عمل چې اساس یې توحید نه وي،دالله تعالی په نېزد ارزښت نه لري

دتوحیدحکم: زده کړه یې په هرمسلمان عیني فریضه ده ،البته په باسواده طبقه په تفصیلي اوپه عوامو خلکوپه اجمالي توګه.[1]

دتوحیداهمیت: دانسانانو اوپېریانودپیداښت هدف اوپه اسلامی دعوت کې لومړی مقام لري.دنېکو اعمالودقبول .دګناهونودبخښلواوپه قیامت کې دشفاعت لپاره اساسي شرط دی.په قبرکې ترهرڅه دمخه دتوحید پوښتنه کېږي

دتوحیدشرطونه

- علم اوپوهه :مومن مسلمان بایدپه علمي اواګاهانه ډول په الله تعالی باوري وي ایمان یې باید په کورکورانه او جاهلانه توګه ونه اوسي .
- یقین :په دې توګه چې دزړه دتل څخه کلک باورولري اوپه رګ رګ کې یې دغې عقیدې ځای نیولی وي
- قبول اومنل :ځیني خلک علم لري ،مګردالله تعالی داوامرومنلو ته تیارنه وي توحیدله مؤمن مسلمان څخه بشپړه تسلیمي غواړي .
- اخلاص په دې ډول چې ریاءته په کې ځای نه وي اوپه بشپړاخلاص سره یې دغه عقیده منلې وي
- محبت په داسې توګه چې ایمان ته یې نسبت دمیني اومحبت پربنسټ وي[2]

دتوحیدډولونه

توحیدګني ډولونه لري چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو:

- دربوبیت توحید
- دالوهیت توحید
- داسماؤاوصفاتوتوحید

دتوحیددغه اصول په دغه ایات کریمه کې یوځای ذکرشوي دي ﴿ رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا فَٱعۡبُدۡهُ وَٱصۡطَبِرۡ لِعِبَٰدَتِهِۦۚ هَلۡ تَعۡلَمُ لَهُۥ سَمِيّٗا ﴿٦٥﴾ د ربوبیت توحیددایات کریمه په دغه برخه

[1] [illegible] اسلامي [illegible] ص ١٢٥ مكتبة الهادی ډهکی نعلبندی پشاور پاکستان

[2] [illegible] ١٩٦١ [illegible] ص ١٠ دمشق سورية

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رَبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا)اوددالوهيت توحيديي په(فَٱعۡبُدۡهُ وَٱصۡطَبِرۡ لِعِبَـٰدَتِهِۦۚ)اوداسماؤاوصفاتوتوحيديي په (هَلۡ تَعۡلَمُ لَهُۥ سَمِيًّا)کې ذکر شوی دی مطلب داچې په اسماؤاوصفاتوکي ساری نه لري[1]

۱-دربو بيت توحيد

په خالقيت مالکيت اوتدبيرکې دالله تعالي يواځې گرځول اوپردې ټينګ باوردرلودل ،چې دالله جل جلاله نه پرته په دې کايناتوکې نه خالق،نه مالک اونه مدبرشته

الف-دربو بيت په توحيد کې دشرک نښې

عرب قوم،يهودو،مجوسو(اورپالونکو)اونصرانيانو الله تعالى دکايناتودخالق،مالک،مدبر،رازق اوفريادارېدونکې په توگه منلو؛يواځې دالوهيت په توحيدکې په شريک نيولواخته ؤاوس مهال په اسلامی امت کې دربوبيت په توحيدکې دشرک نښې په لاندې توگه دي:

- ډېرجاهل اوناپوه مسلمانان پردې معتقد دي چې په نړی کې ځينې نېک خلک په کايناتو کې تصرف کوي دوی دصالحانو يودفترلري چې له همدې ځخه اوامرصادرېږي اودخلکودکاميابی اوناکامی پرېکړې کوي .
- ډېری ناپوهان پردې باورلري،چې داولياؤاوصالحانو روحونه ددوی ترمړينې وروسته تصرف کوي،ناروغانوته روغتيابخښي اوخلکوته اولادونه ورکوي.همدغه باطل فکرډېرجاهلان په قبرپالنې اخته کړي دي.
- له پېريانوويره اوورته فريادونه کول اوهغوی ته نذرونه وړاندې کول.
- دالله تعالى دطاعت پرخلاف دځينو خلکواطاعت اوپردې باوردرلودل چې دوی په پټ اوښکاره پوهېږي
- نامسلمانوحاکمانوته بشپړه تسليمي اودزړه په مينه دهغوی دقوانينو منل همدغه دربوبيت په توحيدکې دشرک يوځونښې دي چې سترلامل يې له دين نه لېرې والی اوپه قران کريم اونبوي سنتوجهل اوناپوهي ده[2]

۲-دالوهيت توحيد

په عبادت،بندگۍاوحاکميت کې دالله تعالى يواځې کول اودالله جل جلاله نه پرته دنورو معبودانوله بندگۍځخه ځان ساتل دالوهيت توحيددی[3]

۱- قرطبي(ب ت)الجامع لاحکام القران ج ۱ ص ۱۵ بيروت لبنان
۲- ابن تيميه(۱۹۶۲)رسالة العبودية ص ۱۴۸دمشق سورية
۳- قرطبي(ب ت)الجامع لاحکام القران ص ۲۱بيروت لبنان

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف-دالوهیت دتوحیدغوښتنه
دالوهیت دتوحید غوښتنه دالله عبادت اوبند ګیده،عبادت جامع اوهراړخیزلفظ دی تولوهغواعمالواوویناءوته شاملیږي چې الله تعالی پرې خوشالیږي

ب-دعبادت ډولونه

- قلبي عبادت؛لکه ویره،هیله،مینه،توکل،انابت(رجوع)استقامت،محبت
- دژبې عبادت؛لکه تسبیح،تکبیر،تهلیل،ثنااوستاینه اودعاء
- داندامونوعبادت؛لکه لمونځ،روژه،زکات،حج،نذر، جهاد،صله رحمي،په نېکی امراودبدوچارو مخنیوی،دالله جل جلاله اوبندګانو دحقوقوساتنه اودهغه دبشپړقانون حاکمیت.دالوهیت توحیدالله تعالی حق دی،داځکه چې الله تعالی خالق،رازق،مالک اوحاکم دی؛البته عبادت دري ترکیبي اجزاء لري محبت،اطاعت،تعظیم.دزیاتروتش په نامه مسلمانانوالله تعالی سره پېژندګلوی نشته؛ نوزیات خلک په بغاوت اوسرکښی اخته دي یواځې لاس په نامه ږدي اودعبادت شکل اوصورت جوړوي؛مثال یې هغه نوکر ته ورته دی چې خپل بادارته تشه سلامي کوي؛مګرامرمنلو ته تیارنه وي[1]

ج-دالوهیت په توحید کې دشرک اثا راو نښې

په اسلامي امت کې اوس مهال دالوهیت په توحیدکې دشرک اثاراونښې په لاندې توګه دي:

- دالله تعالی داسماؤاوصفاتو څخه انکارکول اوپه تعطیل اوتشبیه باوردرلودل.
- دبل چا په ربوبیت اوالوهیت باور،داسماني کتاب اوپیغمبرتوهین.
- په بل قانون پرېکړه اوپه بل نظام خوښي او اسلامي قانون ته دفرسوده خطاب کول.
- دغیرالله څخه وېره اودالله تعالی دطاعت پرخلاف یې اوامرو ته غاړه اېښودل.
- له الله تعالی نه پرته بل چاته هیلې اوامیدونه درلودل،بل چاته عاجزي کول.
- غیرالله ته رکوع اوسجده دقبرونو پروړاندې قرباني،دزیارت په نوم نذر.

دغه چارې په څرګندډول په قبرپرستوقومونوکې په خپلوسترګووینوچې خپل مذهبي مشران دمعبودپه حیث مني دخیراوشرواکمن یې ګڼي اوپه پښوکې یې پرېوځي[2]

داسماؤاوصفاتوتوحید

۱-لنډمفهوم یې : په دې خبره ټینګ باوردرلودل چې الله تعالی دکمال دټولوصفاتو څښتن اودټولوعیبونوڅخه پاک دی هغه صفتونه چې الله تعالی خپل ځان ته ثابت ګرځولي اوپه قران کریم اونبوي سنتوکې ذکرشوي، دالفاظواومعنی ګانوله تحریف،تعطیل ،نفی اودکیفیت د تحدیداودمخلوقاتوله صفاتوسره له تشبیه نه پرته یې منل دي[3]

---

[1] - جوهري(ب ت) مختار الصحاح ص۸ بیروت لبنان
[2] -الجزایري ابوبکر ،العقاید الاسلامي ص ۲۰
[3] - سید سابق(۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۵۰ دار الکتاب العربي بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-شرطونه يې:دمخلوق دصفاتوله مشابهت نه پرته دالهي صفاتو منل ،دالله تعالى دذات په څېرهيڅ ذات اونه يې دنوم په شان هيڅ نوم اونه يې دافعالو اوصفاتوپه شان افعال اوصفات شته دالله تعالى اودمخلوق دصفاتوت منځ يواځې لفظي اشتراک دى ذات يې ازلي اوصفات يې ازلي دي

- موږ ته لازمه ده چې الله تعالى ته هغه اسماء اوصفات ثابت کړو ،چې په قران کريم اونبوي سنتوکې يې يا دونه شوې ده ؛نو پردې اساس دالهی صفاتواواسماؤدثبوت بنسټ وحی ده. دالله تعالى له مخلوقاتوسره دالله جل جلاله دصفاتو په مشابه ګرځولو،په قران اوسنتودثابتوصفاتوڅخه په انکا راوپه تشبيه اوتمثيل باور درلودلو سره يو شخص کافر ګرځي

- دالله تعالى په منصوصي اسماؤاوصفاتو دکيفيت اوحقيقت له معلومولو پرته يقين درلودل ؛مثلا په عرش داستواء په باره کې دېخوانيوعلماؤمسلک داؤچې استواء معلو مه ده کيفيت يې مجهول دى ايمان پرې واجب دى اوپوښتنه يې بدعت ده .

- د الله تعالي نومونه يوازې په نهه نوي نومونو کې منحصر نه دي په رواياتو کې د نورو نومونه ذکر هم شته. دالله ذات کامل اوصفا ت يې کامل دي، څنګه يې چې دشان سره مناسب وي. دالله تعالى صفات به له تشبيه ،تعطيل،تکيف، بدلون اوتاويل څخه پرته منئ[1]

دويم بحث

دالله تعالى دصفاتو ډولونه

دالله تعالى صفات په دووبرخو وېشل شوي دي

۱: ثبوتي ۲ : سلبي

لومړی- ثبوتي صفات : هغه دي چې الله تعالى ته ثابت دي،چې څوک يې الله تعالى ته په ثبوت باوري نه وي مومن نه ګڼل کېږي.

ډولو نه يې:دالله تعالى ثبوتي صفات درې برخوته وېشل کېږي

۱ - ذاتي صفات : چې له ازل نه ترابده الله تعالى پورې لازم اونه جلاکېدونکي دي لکه علم ،حيات،قدرت، سمع،بصر،مخ،کلام،ملک،قدم،عظمت،غناء،رحمت ،حکمت، اراده ، قدرت اوداسې نور..

دځينو ذاتي صفا تو شرحه

۱- قدرت :الله تعالى قادر اوتواناذات دى اودهيڅ يوکار دکولو څخه ناتوانه نه دی موجوده نړی ددومره عظمت سره دهغه دستراولوی قدرت نښه ده، دهغه بې اندازې قوت دومره دى چې هروخت وغواړي اراده وکړي کولی شي ،ټول موجودات ختم اوبيايې پيداکړي،په اسمانونو ،شپې ،ورځې،لمر اوسپوږمی، ژوند اومرګ کې لږسوچ اوفکرموږدالله تعالى سترقدرت ته متو جه کوي.

۲-اراده :الله تعالى چې څنګه وغواړي ،دخپلي غوښتني سره سم په نړی کې تصرف کوي دلته دکايناتو په ذره ذره الهي اراده حاکمه ده.

---

[1] - نعيم ياسين(ب ت)الايمان ارکانه حقيقته نواقضه مکتبة الرسالة الحديثه عمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - علم :الله تعالی په هرشي عالم دی ،برابر ه خبره ده که هغه له ماضي ،حال اومستقبل سره اړیکه ونیسي. دالله په سپېڅلي ذات کې جهل اوناپو هي ځای نه لري دهغه پو هه په زمان اومکان پورې مقیده نه ده؛ بلکې دټولو شیانو په جزئیاتو اوکلیاتوعالم دی ،موجوده نړی یې په ځانګړي نظم سره دبې انتهاء علم روښانه دلیل دی .

٤ - ژوند:الله پاک ژوندی اوژوند دهغه ذاتي صـفت دی ،تل ؤ؛ تل دی؛ تل به وي.دحیا ت صـفت بې مطلق دی هېڅوک یې په اصلي حقیقت دنورو صفاتو په شان نه پوهېږي .حقیقت دادی چې دنړی وجود دتلپاتي اوهمېشني ذات نه پرته امکان نه لري .

٥ - کلام:الله تعالی متکلم دی ،څنګه یې چې دشان سره مناسب دی. الله پاک دغه صفت په قران کریم کې خپل ځان ته ثابت کړی دی .

٦-ســمع اوبصر :څرنګه چې الله تعالی اورېدونکی دی، لیدونکی هم دی، لیدل اواورېدل یې هراړخیزاوشامل دي څنګه یې چې له شان سره منا سب دي؛ زموږ پرې په غیبوایمان دی[۱]

۲-فعلي صفات

فعلي صـفات هغه دي چې اللـه تـعالی یـې دخـپلې خوښــې سره سـم سرتـه رسـوي لکه قدرت ،استواء ،نزول ،تلل ،خندااوخوشالی تدبیر ، غضب ،رزق ،ژوندي کول اومړه کول ،عزت اوذلت لازمه ده چې دهغې دمعنی په نظر کې نیولوسره چې دالله تعالی دشان سره مناسب دي ایمان ولرو.

ډولونه یې

اودابیاپه دوه قسمه دي

- **فعلي متعدي**: لکه په چارحمت اومهرباني کول ، روزي ورکول
- **فعلي غیرمتعدي**: لکه کوزېدل ، تلل اوراتلل .

دویم-سلبي صفات

سلبي صفات هغو صفاتو ته ویل کېږي ،چې الله عزوجل ته ثابت نه دي ثبوت یې دکفر لامل ګرځي ؛لکه ړوندوالی ،کوڼ والی ،جهل اوناپوهي ،لوږه اوتنده، فساد ،بخل ناتواني ،رنځ اوتکلیف ،اوداسې نور..

دسلبي صفاتوډولونه

دالله تعالی سلبي صفتونه هم په دوه ډوله دي .

- دالله تعالی دذات څخه جلا سلبي صفت لکه الله تعالی دذات څخه داولادنفی کول .
- دالله تعالی دذات سره متصل لکه خوب ، مړینه جهل اوناپوهي درواخله ...

[۱] ... (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ٦٠ دار الکتاب العربي بیروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ یو لنډ جدول دځینو ثبوتي اوسلبي صفاتو وړاندې کوو

ګڼه	ثبوتي صفات	سلبي صفات
۱	وجود	عدم او نشتوالی
۲	ازلیت	حدوث اونوی رامنځته کېدل
۳	بقاء	فنا
۴	پخپل ذات قایم	بل چاته اړ
۵	وحدانیت	تعدد
٦	علم	جهل
۷	ژوند	مرګ
۸	اورېدل	کوڼ والی
۹	لیدل	ړوندوالی
۱۰	کلام	ګونګ والی
۱۱	حکمت	ناپوهي
۱۲	اصلاح	فساد
۱۳	قدرت	ناتواني
۱۴	سخا	بخل
۱۵	له تکلیف اورنځ نه پاکي	تکلیف او رنځ
۱٦	له خوراک اوڅښاک نه پاکی	خوراک څښاک
۱۷	مور اوپلار نه پاکي اوسپېځلتیا	مور اوپلار ورته ثابتول
۱۸	مېرمن څخه سپېڅلتیا	دمېرمن ثبوت
۱۹	زوی او لورنه پاکي	داولادثبوت
۲۰	له شریک نه پاکوالی	دشریک ثابتول
۲۱	دقهري شفاعت نه ثبوت	دقهري شفاعت ثابتول
۲۲	عزت	ذلت
۲۳	نه ستوماني	ستوماني
۲۴	ژوند	مړینه
۲۵	عدل	ظلم
۲٦	قدرت	بې واکي
۲۷	دسیال نه شتون	دسیال شتون
۲۸	دمکان اوزمان داحتواء څخه پاکوالی	مکان اوزمان ورته ثابتول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوحيد مراتب

خينو پوهانو په دغه مسئله کې تفصيلي بحث کړی اوتوحيديې په لاندې مراتبو وېشلی دی:

۱ – **دذات توحيد** :معناداچې الله تعالی په خپل ذات کې بې ساری اوبې سياله دی .داخلاص په سورة کې دتوحيد ددغې برخې بشپړه څرګندونه شوې ده.

۲ – **دصفاتو توحيد** : معنی داچې الله تعالی دکمال اوجمال ،دعلم ،قدرت اوتلپاتې ژوند په صفاتو متصف دی اوپه دې کې ورسره هېڅوک شريک نه دي .

۳ – **دخالقيت توحيد** :معناداچې په ټولوکايناتوکې دالله تعالی نه پرته بل څوک دکايناتو موجداوخالق نشته، دغه حقيقت په عقلي دلايلو استواردی

۴ : **دربوبيت توحيد** :معنی داچې خيراوشراودټولوکايناتوتدبيريوازې دالله تعالی په لاس کې دی. په دې کارکې ورسر ه هېڅوک شريک نه دي .

۵ - **دحا کميت توحيد** :معنی داچې تشريعي حاکميت يوازې الله تعالی ته ثا بت دی ،دانسان په ارادې برخه کې دښواوبدولاربنود،دخيراوشر ،دحلا لواوحراموواکمن الله تعالی دی په دې کارکې ورسره هېڅوک شريک نه دي .

٦ – **دتشريع توحيد** :معنی داچې هېڅوک په اسلامي ټولنه کې دازادتقنين صلاحيت نه لري ،قوانين به داسلامي شر يعت په رڼاکې جوړېږي .

۷ – **داطاعت توحيد** :معنی داچې دلته به دالله تعالی حکم په حاکم اومحکوم ،په امراومامور،په شتمن او نيستمن ،په ټولوبه يوشان جاري وي دمشرانواوامربه هلته دمنلو وړ وي چې دالهي قانون سره سمون ولري .

۸– **په عبادت کې توحيد** :له دې څخه مطلب دادی چې محبت،اطاعت،بندګي اوتعظيم به يواځې الله تعالی ته کيږي. په دې حق کې ورسره هېڅوک شريک نه دي.

په بشري ژونددتوحيددکليمې اغيزې

- په دغې سپېڅلې کلمې باوري انسان هېڅکله دتنګ نظر ښښتن نه وي هغه په يو داسې ذات يقين لري چې دځمکې او اسمان ښښتن او د ټولې نړۍ پالونکی دی له دې نه وروسته دکايناتوهېڅ شی ده ته پردی نه ښکاري ؛بلکې ټول کاينات دخپل ښښتن ملکيت بولي .
- دغه کليمه په انسان کې عزت او سرلوړي رامنځته کوي. ددې سپېڅلې کلمې ويونکی پردې پوهېږي ،چې يواځې الله تعالی دټولو ځواکونو ښښتن دی او له هغه پرته هېڅوک ګټه رسونکی نشته. مرګ او ژوند،عزت اوذلت دده په واک کې دي په دغه صورت کې دهغه غاړه او سر دمخلوق پروړاندې نه ټيټيږي او نه له چا نه مرسته غواړي په زړه کې يې يواځې دالله تعالی لويي وي .
- له عزت نفس سره دغه کليمه په انسان کې عاجزي پيداکوي ،هغه هېڅکله مغرور اوکبرجن نه وي ،ځواک،پيسې مال ،دولت او منصب دده په زړه کې لويي او غرور نه شي پيداکولی البته له کفر او شرک سره کبر اوغرور مل وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ددې کلیمې ویونکی پاک نفسه او سپېڅلی انسان وي، هغه په عادل او واکمن ذات باوري وي .دده په مقابل کې مشرکان ،ملحدین او کافران،چټل ،خبیث او ځناور صفته شخصیتونه وي ،چې دانسان له مرینې لذت اخلي. ټول غم او فکر یې دمادي لذتونو او خوندونو لاسته راوړل او دانسانانو تباه کول وي.
- ددې کلیمې ویونکی هېڅکله نا امیده اوزړه ماتی نه وي .تل خپل رب ته هیله من وي .که ،ددنیا دخلکو ټولې دروازې بندې او دټولو اسبابو رسۍ وشلېږي، بیا هم دالله تعالی له مرستې او ملاتړ څخه نا امیده نه وي ؛البته دغه دزړه ډاډ او سکون دتوحید دعقیدې له پیروانو څخه پرته بل چاته نه په برخه کېږي.لادینه وګړي ډېر ژر ناهیلي او په ځان وژنه لاس پورې کوي.
- په دې کلیمې باوري انسان دعزم،حوصلې،صبر او توکل څښتن وي او پردې یې ټینګ یقین وي،چې دده ترشا دځمکې او اسمان دڅښتن قوت دی.دغه تصور په ده کې دغره په شان استقامت او کلکوالی رامنځته کوي .که دنړۍ ټولې ستونزې او غمونه پرې امبارشي له خپل عزم او تصمیم څخه لاس نه اخلي.
- دغه کلیمه له انسان څخه اتل جوړوي ،دیو شخص دبې زړه توب لپاره دوه شیان دي ؛لومړی دځان مال اواولادمینه ؛دویم له الله نه پرته دبل وژونکي تصو ،دلا اله الاالله باوردغه دواړه شیان له زړه څخه وباسي.
- دلا اله الاالله عقیده په انسان کې قناعت رامینځته کوي دحرص،کینې او حسد ناوړه احساسات یې له زړه څخه لېرې کوي. هغه نېک انسان اونوروته ګټه رسوونکی وي .دده په مقابل کې مشرکان اودهریان دنورودبري په رخه اوحسدکې ځان وژني اودهغوی په راپرزولو کې له هېڅ رنګ بدتدبیرڅخه لاس نه اخلي.
- ددغې عقیدې څښتن دالهي قانون پابند وي او پردې یې یقین وي چې الله تعالی په هر یوه پټ او ښکاره شي عالم اوخبرداردی. هېڅکله هم په ناروا لارو چارو لاس نه پورې کوي.همدغه سپېڅلې کلیمه داسلام اساس او تاداؤ دی .ددې کلیمې دباورله ړنګېدلو وروسته داسلام هېڅ شی نه پاتې کېږي داسلام ټول نظام پرهمدغه بنسټ ولاړدی.[1]

---

[1] درحماني محمد شریف ژباړه .داسلام اساسي ښوونې ۵۰مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروگمراه ډلو باورونه اوپه ملایکو ایمان

پیلیزه

دیونان فلاسفه اوپه اسلامي امت کې ځنې گمراه ډلې دالله تعالی دصفاتوڅخه انکارکوي دوی دومره ناپوهان دي چې دیوخالق په وجوداعتراف کوي ؛مگرهغه له صفاتوڅخه خالي بولي لکه علم ، قدرت ، سمع ، بصر ، اراده اوداسې نور... داسې خالق چې له مخلوق څخه په ټیټه مرتبه کې قرار ولري ځنگه د(الله) په توگه ومنل شي ، بل لورته ځنې گمراهان الله تعالی ته جسم ، سترگې ، غوږونه ، ژبه اونورحواس ثابتوي

لومړی بحث

دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروگمراه ډلو باورونه

نعیم بن حمادرحمة الله علیه فرمایي څوک چې الله تعالی له مخلوقاتوسره مشابه وگرځوي نوهغه کافروگرځېداوڅوک چې دالله تعالی له صفاتوڅخه منکرشو ؛نوکافروگرځېدقران عظیم الشان یې په ډاگه اعلانوي ﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾ ﴾ الشوری ژباړه:دکائناتو هیڅ شی هغه ته ورته ځېرمه نشته ، هغه دهرڅه اوریدونکی اولیدونکی دی ،

نصرانیانوعیسی علیه السلام اوبت پالوخپل بوتان له الله تعالی سره یوشان وبلل همدارنگه دخالق مشابه گرزول دمخلوق سره لکه دیهودیانوپه شان چې الله تعالی ته فقر ، عجز ، اوپښېمانتیاثابتوی[1]

امام ابوحنیفة رحمة الله علیه فرمایي : الله تعالی دمخلوق سره مشابه نه دی اونه مخلوق دالله تعالی سره مشابهت لري بیاورپسې زیاتوي چې دالله تعالی صفات نه دمخلوقاتودصفاتوپه شان دي دالله تعالی علم اوقدرت اولیدل زموږدلیدلوپه شان نه دي دهغه ذات اوصفات دواړه کامل اولامثال اوکیفیت یې موږته معلوم نه دی زموږپرې په غیبوایمان دی .[2]

دالله تعالی داسماؤاوصفاتوپه اړه داهل سنت تگلاره

اهل سنت والجماعت دالله تعالی داسماؤاوصفاتوپه هکله لاندې اراء اونظریات لري .

- دالله تعالی ټول نومونه حسنی (ښایسته)دي دهغه په نومونوکې (الله)ذاتي اونوریې صفتي دي .
- دالله تعالی نومونه اوصفات توقیفي (دوحی) پربنسټ ثابت دي
- دالله تعالی ټول صفتي نومونه کامل اوله هرې نیمگړتیاڅخه خالي دي دالله تعالی صفتي

---

[1] شرح اعتقاداهل السنة والجماعة ۲ - ټوک ۵۳۲ مخ
[2] دولانوڅخسني محمدابن عبدالرحمن : التوضیحات الجلية على العقيدة الطحاوية ج ۱ص ۲۲۴

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه ډېرزيات دي دالله تعالى ثبوتي صفات دمدحې اوکمال صفات چې هرڅومره ډېروي دالله تعالى په لوړتيااوعظمت دلالت کوي دالله تعالى دصفاتوظاهرموړته معلوم دی :مګرکيفيت يې موږته مجهول اونامعلوم دی . دالله تعالى دذات اوصفاتوترمنځ اړيکه دلزوم اويوتربل دپيوستون اونه بيلتون دی

دويم بحث

دايمان داساساتو دويم رکن په ملايکو ايمان

پيليزه

ملايکې دالله تعالى فرمان منونکې لښکرې دي، له نورڅخه پيدا زموږ له نظره پناه ،نه نارينه اونه ښځينه ، نه خوري ،نه څه څښي په بېلابېلو چارو مقررې دي چې کوم کارورته سپارل شوی هغه سرته رسوي .هروخت په تسبيح لګيادي، شپه اوورځ دالله تعالى پاکي بيانوي.هروخت دالله تعالى څخه په وېره کې دي دملايکو صحيح حساب الله تعالى ته معلوم دی.مشهورې مقربې ملايکې څلوردي دلته هرڅه دالله تعالى په امردملايکو په وسيله ترسره کېږي په ملايکو ايمان دقران عظيم الشان اونبوي سنتو په لارښوونکې دايمان د امورو دجملې څخه دی دپېژندنې يواځېنی لارېې وحی ده، پردې اساس ترهرڅه دمخه دعلم سرچينې دقران عظيم الشان په رڼاکې ترڅېړنې لاندې نيسو:

۱-دعلم دپيدايښت لار

الله تعالى دانسان فطرت دتفکر پر اساس جو ړکړی ، علو مواو پوهنو ته درسېد لووړ تيا يې وربخښلې، همدغه څواک دی چې انسان له نورو حيو اناتو څخه جلاکوي .

۲-دعلم مفهوم

هرکله چې انسان دحسي - غړو په وسيله دښا رجي نړۍ سره اړيکه ټينګه کړي ،ده ته يو حالت په برخه کېږي ،چې مخکې يې نه درلود،دمثال په توګه مو ږ يو شخص وينواو مخکې مو ليد لی نه ؤ داسې احساس کوو چې په مو ږ کې يو نوی شی رامينځته شوی چې مخکې مو نه درلود. هرکله چې دهغه شخص تصوير زمو ږ په ذهن کې نه ؤاوس دهغه تصوير په ذهن کې له ځان سره لرو؛ دې ته علم ويل کېږي دقران کريم په رڼا کې علم شپږ سرچينې لري :

۱: **حس او تجر به** :قران عظيم الشان حس او تجر به دعلم دلا سته راوړلو دوسيلې په عنوان يادوي؛ هلته چې فرمايي :﴿ أَفَلَمْ يَنظُرُوٓاْ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ﴾ ق ۶ ژباړه:ښه نو دوی هېڅکله دځان له پاسه اسمان ته ندي کتلي ؟ په څه ډول موږهغه جوړ او سينګارکړ اوپه هغه کې هيڅ درزنشته .

دغه ايات دتو حيد په مسأله بحث کوي همدغه دبر هان نظم ارزښتنا که دليل دی انسان ته وايي :ستر ګې دې پرانيزه .دکاينا تو په هره ذره کې به دالله جل جلا له دعجا يباتو نښې په خپلو سترګوووينې. پردې اساس نبول ساينس په حس او تجربې بناء دی ساينس دکايناتوپو هې ته وايي :نو ټول کاينا ت دالله جل جلا له دمعرفت ډګرکڼل کېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- عقل : دقران عظیم الشان په رڼا کې عقل دعلم دلا سته راوړلو دویمه سر چینه ده.هلته چې فر مایي ﴿وَٱللَّهُ أَخۡرَجَكُم مِّنۢ بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ شَيۡـٔٗا وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡأَبۡصَٰرَ وَٱلۡأَفۡـِٔدَةَ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿٧٨﴾﴾ النحل ژباړه: الله تاسې ستاسې د میندو له ګېډو نه په داسې حالت کې راوایستلئ چې تاسې په هیڅ نه پوهیدلئ. هغه تاسې ته غوږونه درکړل، سترګې یې درکړې، او فکر من زړونه یې درکړل. ددې لپاره چې تاسې شکرویستونکي شئ.

په دغه ایات کریمه کې دعلم دوسایلو یادونه شوې، چې لو مړی یې سامعه (داوریدلو) قوه ده چې په هغې سره نقلي علوم اورودویمه باصر ه(دلیدلو) ځواک چې دهغې په وسیله حسي نړۍ ګورواوپه پای کې عاقله قوه چې په فؤاد سره یې تعبیر شوی. په هغې سره له حس نه وراخوا نړ ۍ درک کولی شو.

۳- تاریخ او تاریخي اثار: قران کریم تاریخي مسایل مطر ح کوي ،دتېروملتونوحالات په ډېر دقیق صورت په کې وړاندې شوي .دهغوی دژوند رو ښا نه او تیارې بر خې اودهغې نتا یج دعبرت ددرس په بڼه بیانوي ؛همدارنګه دتېروقومو نو داڼا رو یادونه کوي .دهغو ی دپرمختګ او زوال اسباب ذکر کو ي،ترڅو راتلونکي نسلو نه ورڅخه پندواخلي.

۴- فطرت او پټ شعور : دعلم ځلو رمه سرچینه قران عظیم الشان فطر ت او پټ احساس راښیي .انسان چې کله درشد تر پړاوه ورسېږ ي یو لړحقا یق له زده کړې پر ته پخپله تر لاسه کوي؛لکه مینه ،محبت ،جنسي غریزه ،خوراک،څښاک،یخني اوګرمي اوداللّه جل جلا له معرفت .

۵- ملکا شفه او شهو د : مو جودات په دووبر خو وېشل شوي :یو حسي نړۍ او بله دغیبودنیا. څیني وخت الله تعالی خپلوخاصو بندګانو ته یو ځانګړی ځواک وربخښي ،چې په هغې سره دغیبو نړۍ ګوري. رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دمعراج په شپه دجنتونو اودوزخونو . دسد رة المنتهی او پورته غیبي نړۍ دننداري ښودنه شوې وه.

۶- اسما ني وحی: دقرا نکریم په رڼاکې دعلم وروستنۍ سر چینه دوحی اسما ني پیغا م دی قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په تر خ کې فرمایي ﴿ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوۡحَىٰٓ إِلَيۡكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلۡحِكۡمَةِ ﴿٣٩﴾﴾ الإسراء: ژباړه دا هغه د حکمت خبرې دي، چې ستا رب تا ته وحی کړې دي

دسمعیاتو دپېژند نې او پر هغو دایمان لپاره مهم قران عظیم الشان اونبوي سنت دي[1]

ملا یکې داسلام په رڼا کې

په ملا یکو ایمان داسلامي عقیدې دارکانو او بنسټونو له جملې څخه دی انکار ورڅخه څرګند کفر ګڼل کېږي[2]

[1] [illegible] ۱۳ انتشارات رسالت کابل افغانستان
[2] همدغه ما خذ ص ۲۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-په ملايکو دايمان مفهوم

ددوی په وجود ټينګ باور چې دوی عزتمند مخلوق دی ،الله تعالی دخپل عبادت او بندګی اودچار[...]
دسرته رسولو لپاره پيداکړي دي[1]

۲-په لغت کې

ملايک دملک جمع ده دلام او ميم په فتحې سره دالوکة څخه اخيستل شوي ،الوکة رسالت ته وايي ،دو[...]
هم الهي پيغامونه پيغمبرانوته له ځان سره راوړي اويا خومضبوط اوقوي مخلوق ته ويل کېږي.

۳-په شرعي اصطلاح کې

ملايکې له يولړغيبي ، نا محسوسو نوراني مخلوقاتو څخه عبارت دي چې له حيواني تما يلاتوڅخه پاکې[...]
دي په بېلا بېلو شکلونو ځان بد لولی شي، داستو ګنې ځای يې اسمانو نه دي دالله تعالی دسپېڅلي ذات ن[...]
پرته يې حقيقت هېچا ته معلو م نه دی.

۴-په ملا يکو دايمان دلا يل

دملايکو وجود يوثا بت حقيقت دی او دلايل يې له شمېره وتلي دي. مو ږ ورته په لنډ ه تو ګه کتنه کوو:
لومړی قران عظيم الشـان: الله تعالی په خپل سـپېڅلي کلا م کې دملا يکو دپيدا ينبـت په هکله مو ږ ت[...]
خبر راکړی

دويم نبوي سـنت:ټولو پيغمبر انو دملا يکوپه باره کې خبر ورکړی ،پيغمبر صـلی الله عليه وسـلم هم پ[...]
ملايکو ايمـان دايمان رکن بللی دی پخپله داالله سـپېڅلی کلا م(قران عظيم الشـان) هم دملا يکو داثارو[...]
دجملې څخه دی داالله جل جلاله او نبي صلی الله عليه وسلم ترمنځ واسطه جبريل ؤ[2]

۵-دپيدايښت ماده يې

مکلف مخلوقات چې عقل ورکړل شوی په درې ډوله دي :

- ملايک چې له نور څخه پيداکړی شوي دي .
- پېريان چې له ملايکووروسته له اور څخه پيداکړی شوي دي.
- انسان چې له خاورو څخه پيداکړی شوی دی .[3]

٦- حقيقت اوصفات يې

موږ نه شـوکولی دملايکو حقيقـت معلوم کړو، دعقيـدې په مسـا يلوکې لا زمه ده چې موږ په شرعي[...]
څرګندودلايلو اکتفاوکړو، ددوی ځينې صفات په لا ندې دلايلوکې راغلي دي:

- له نورڅخه پيدايښت

---

[1] - همداغه ما خذ ص ۲۴٦
[2] - الخميس محمد عبدالرحمن (۱۴۲۹هـ ق) التوضـيحات الجلية على العقيدة الطحاوية دويم توک ص ۱۰۰۴دارابن جوزي دمام المملكة العربية السعودية
[3] - نعيم ياسين(ب ت) الايمان اركانه حقيقته نواقضه مكتبة الرسالة الحديثه عمان

- لوی جسمونه
- په بېلابېلو شکلونو څرګندېدل
- دمتفاوتووزرونو درلودل
- نا اشنا خواک درلودل
- په دوی کې ځینې مقربې ملايکې دي
- ددتولدا وتنا سل اوله ښځينه توب او نارينتوب څخه سپڅلتيا
- دالله تعالى پروړاندې د بېلابېلو مرتبودرلودل
- د حسن او جمال صفت درلودل
- د خوراک ،څښاک او سترېا څخه پاکي اوداستو ګنې ځاى يې اسمان دى
- دوى دحياء څښتنا نې دي
- دوى دنظام څښتناني دي
- ملايکې ډېرې زياتې دي چې شمېرېې يواځې الله تعالى ته معلوم دى .

۷- خويونه يې

ملايک ډېرښه خويونه لري چې په قرانکريم کې يې ذکرشوى، ځينې يې په لاندې توګه دي

- عزتمند مخلوق دى
- دالله تعالى دحکم عملي کونکي اودګناهونو څخه ځان ساتونکې دي
- حياناک مخلوق دى
- مؤمنانو ته بخښنه غواړي [۱]

۸- دندې يې

ملايکې په اسمانونواوځمکو مقررې دي په کايناتو کې هرحرکت اوخوځښت دالله تعالى په امردملايکو په وسيله صورت مومي قران عظيم الشان همدغه مطلب داسې بيانوي:﴿ فَٱلْمُدَبِّرَٰتِ أَمْرًا ۝٥ ﴾ النازعات: ژباړه:بيا (دالهي حکمونوسره سم)دچاروتنظيم کوي

قران کريم اونبوي سـنت دملايکو په اصـنافو ډک دي چې په مخلوقاتو مؤظفې اوبېلابېلې چارې سرته رسـوي ،ځينې په غرونو. ځينې په وريځو اوباران. ځينې دښـځينه ؤپه رحم ،دنطفې په تدبير اودخلقت په سوال او ځواب ،دستورو اواسماني سيارو. په لمر ،سپوږمۍ ،عرش اوکرسي ،په جنت اودوزخ هم ملايکې مقررې دي نوبردې اسـاس ملايکې دالله تعالى سـترې لښـکرې اوعزتمند مخلوق دى. مقربې ملايکې جبريل ، ميکائيل ، اسرافيل او ملک الموت دى دجبريل دنده پيغمبرانوته وحې راوړل ، دميکائيل دنده

[۱] نعيم ياسين (...) الايمان اركانه حقيقته نواقضه ص ۵۱ مكتبة الرسالة الحديثة عمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بارانونه اونباتات دي ،دملک الموت دنده داروا حو اخيستل اوداسرافيل دنده شپېلی اودنړی دموجوده نظم دپای ته رسېدو دخطر دزنگ وهل دي. قران عظیم الشان دملايكو دبېلابېلو دولونو څخه ډک دی[۱]

۹- په ملايكو دايمان اغيزې

- دالله جل جلاله په عظمت اورحمت داحساس زيات والی .
- په جهادکې مېړانه، په دې فکرچې ملايکې ورسره ددښمن په مقابل کې يې مرسته کوي.
- دالله عزوجل په اوامرو استقامت اوپردې يقين ،چې په خپلوافعالو اووينا ؤکې يې ملايکې څاري دامن ،دډاډاواطمينان احساس .[۲]

پېريان او شيطانان

دپېريانو په وجود يقين هم داســلامي عقيدې برخه ده پېريان دغيبي شــيانو له جملې څخه دي چې الله تعالی او پيغمبر صلی الله عليه وسلم مؤمنان دهغوی په باورما مورکړي دي .پردې اساس د پېر يانو په وجود يقين لازمي دی ،په دې برخه کې به په لاندې موضوعاتوپه ترتيب سره بحث وکړو:

۱-دجن مفهوم

په لغت کې هغه شي ته ويل کېږ ي چې له حواسو پټ وي په اصطلا ح کې جن دالله تعالی داسې مخلوق دی چې دانسـان اوملک په منځ کې قرار لري اوداختيا رڅښتنان دي ،غيرمادي صـورت يې نه ليدل کېږي ،ددې توان لري چې په بل قالب کې دښواوبدواشکا لوپه بڼه ځان څرگندکړي[۳]

۲-دپېرندلولارې چارې يې

اســماني وحی يواځېنی سرچينه ده چې موږددغو موجوداتو له عالم سره اشـــنا کو ي قرانکريم او نبوي احاديـث يې موږتـه څرگنـدوي، چې پېريـان له څه شي پيداشـــوي دي؟ ددوی دجلا اوبېلو قبيلوکړنلاره اوددوی دمکلفيت نوعيت څرنگه دی؟.

۳-ددوی دوجود دليل

الف -قران عظيم الشان :په قران کريم کې دجن دلفظ يا دونه(۳۲)ځله په گڼو سورتونوکې شوې ده، الله تعالی فرمايي ﴿ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ الذاريات [٤]

ب-نبوي حديث:پيغمبر صـلی الله عليه وســلم په هډوکو او خر شــنو داســتنجاء څخه منعه فرمايلي ده او ويلي يې دي ،چې داســتاســودپېريانووروڼوخوراک دی دمســلمانانو تولې ډلې دپېريانو په شتو ن اعتراف کوي .په همدې توگه عام اهل کتاب دپېريانو په وجود قايل دي[٥]

۱- همدغه ماخذ ص ۵۳

۲- همدغه ماخذ ص ۵۴

۳- نذير داد محمد(ب ت) عقايد اسلامي ص ۲۵۳انتشارات رسالت کابل افغانستان

٤- ابن کثير عماد الدين (ب ت) تفسيرالقران العظيم ج٦ ص ۲۹بيروت لبنان

٥- خطيب محمد احمد(۱۹۹۰م) دراسات فی العقيدة الاسلاميه مکتبه الفلاح اردن

ج:دپېري او ملک ترمينځ فرق: ملايکې نوراني مخلوقات دي، نه څه خوري، نه څه څښي او له تولـ
اوتناسل څخه سپېځلې دي. دالله تعالى عبادت کوي، معصيت ورڅخه نه ليدل کېږي ،مگرپېريان لـ
اورڅخه پيدا شوي ،خوراک او څښاک کوي ، ښځينه او نارينه لري او تولد اوتناسل لري اوپه معصيت هـ
لاس پورې کوي.[1]

۳- حقيقت اوصفات يې

دپېريانوحقيقت په قران عظيم الشان کې بيان شوی، موږ به دلته ځينې معلومات راوړوچې ددوی حقيقـ
اوصفات روښانه کوي:

- دپېريانودتخليق ماده داورشعلې دي .
- له انسان نه مخکې پيداشوي دي.
- دليدلوقابل نه دي .
- دانسان په شان مکلف مخلوق دی .
- دانسان اوحيوان په شکل په بېلابېلو بڼوڅان ځرگند ولی شي.
- دانسان په شان ژوند،مړينه او قيامت لري.
- نارينه او ښځينه ،تولداوتناسل لري .
- شعوراواراده لري اوله دې پرته دېرچا لاک دي شاقه چارې سرته رسولی شي .[2]
- خوراک کوي .
- مؤمنان ،کافران ،صالح اوفاسدافرادلري.
- دغيبوعلم نه لري.
- انسان ته زيان رسوي [3]
- پېريان په کنډوالو ،غيرمسکوني ځايونو ،دېرانونواوچټلوځايونواوښارونوکې اوسېږ ي زياتره په

کثيفو، ناولو، گنهگاروااومجرموانسانانوکښېني اوله پاکو انسانانو سره غرض نه لري [4]

په پېريانواوشيطانانوکې دقوت اړخ هم شته ،خوقران عظيم الشان دشيطان اودشيطان دپلويانو دسبـ
اومکرکمزوری بولي.[5]

۱- سيد سابق (۱۹۸۷م) العقايد الاسلامية ص ۱۳۵ دار الكتاب العربى بيروت لبنان
۲- خطيب محمد احمد (۱۹۹۰م) دراسات فى العقيدة الاسلامية ص ۱۱۲ مكتبه الفلاح اردن
۳- نادم داد محمد (ب ت) عقايد اسلامي ص ۲۵۳ انتشارات رسالت كابل افغانستان
۴- عابد مجيب الله (۱۳۹۲ هـ ش) كائنات له منځ القرآن تر مورشه ص ۱۲۹
۵- سيد سابق (۱۹۸۷م) العقايد الاسلامية ص ۱۲۵ دار الكتاب العربى بيروت لبنان

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) kelatoon.com: The Digital Library

ابلیس او شیطان

دشیطان په وجود باورهم داسلامي عقیدې برخه ده، داځکه چې شیطان دغیبي امورو له جملې څخه دی، چې الله جلت عظمته اورسول الله صلي الله علیه وسلم مونږ دهغه دپیروی څخه منعه کړي یو په قران کریم کې دغه لفظ (۸۸) ځله راغلی دی. دشیطان ،ابلیس اوطاغوت الفا ظ (۱۰۸) ځله راغلي دي. پردې اساس دشیطان په شتون باورلازمی شی دی،په دې لړکې به موږلا ندې مطالب په ترتیب سره ذکرکړو.

۱-دابلیس او شیطان معنی

الف- ابلیس په لغت کې: عربی کلمه ده، له ابلاس څخه اخیستل شوې معنیې (دالله جل جلا له له رحمته نا امید) سره راغلی البته ابلیس دشیطانانو پلارګڼل کېږي .

ب-په اصطلا ح کې: دابلیس اصطلاحي معنی: هغه پېری چې ادم علیه السلام ته دتعظیم څخه یې انکاروکړاودالله تعالی دلعنت مستحق وګرزېد ،ترقیامته یې ورته مهلت ورکړ اودګمراهی ټول وسا یل یې ورپه برخه کړل [۱]

ج-شیطان په لغت کې: دپېریانواوانسانانوپه هرسرکښ اونا فرمان باند ې یې اطلا ق کېږي .

د-په اصطلاح کې: له سرکښو پېریانو څخه عبارت دی، چې دانسان په بڼه دځرګندېدوتوان لري.

۲ - دتخلیق (پیدایښت) ماده یې

شیطان دپېر یانودنسل څخه دی،له همدې امله دپیدایښت ماده یې داورلمبه ده .قران عظیم الشان فرمایي:﴿ وَٱلۡجَآنَّ خَلَقۡنَٰهُ مِن قَبۡلُ مِن نَّارِ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾ ﴾ الحجرژباړه:اوله هغه نه مخکې موږ پیریان داورله شغلې نه پیدا کړي ول.

۳-دشیطان اصل

څرنګه چې دانسانانو اصل ادم علیه السلام دی.په همد ی توګه دابلیس اصل هم پېری دی .قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمایي:﴿ كَانَ مِنَ ٱلۡجِنِّ ﴾(الکهف) ژباړه: دی دپېریانودجملې څخه ؤ [۲]

لکه څنګه چې ملایک دالله تعالی منونکې لښکرې دي، دخیر ،نېکی اواصلاح لوري ته بلنه ورکوي؛ همدارنګه شیطانان متمردمخلوق دی، چې خلک دالله تعالی دښمنی ،شر، فساداوتباهی ته دعوت کوي. کره وړه یې دملایکودکړووړوسره متضاددي، دملایکو ماموریت دخلکوترمنځ وحدت، دوستي ، محبت یووالی او هدایت دی دشیطان فعالیتونه سرکشي-، نا فرماني ،اختلاف ، فساد،تباهی او بې لاري ده. همدغه شیاطین دي چې فاسداو ناکاره اعمال خلکو ته ښه ښکاره کوي [۳]

۱- سید سابق (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۱۳۹دار الکتاب العربی بیروت لبنان
۲- نذیر داد محمد(ب ت) عقاید اسلامي ص ۲۶۲ انتشارات رسالت کابل افغانستان
۳- سید سابق (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۱۴۰ دار الکتاب العربی بیروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-دشیطانانوډولونه

لکه څرنګه چې په پیریانوکې شـیطان وي ؛همدارنګه په انســانانوکې هم شـیطانان وي په یو روایت کې راغلي دي: یوځل ابوذرغفاري رضي الله عنه لمو نځ کاوه رسـول الله صـلی الله علیه وسـلم ورته وفرمایل ابوذره ! دانسي ــ او جني شـیطا نانوڅخه پناه غواړه ابوذر رضي الله عنه عرض وکړای دالله رسـوله ! په انسانانوکې هم شـیطانان وي؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل هو! همد غه مطلب ته په قران عظیم الشان کې اشاره شوې ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ ﴿١١٢﴾ ﴾ الأنعام: ژباړه: او موږ خو تل همداسې شیطان انسانان او شیطان پیریان د هر پیغمبر دشمنان ګرځولي دي

۵-ددوی ډلې

- مر دة الشیاطین :معنا داچې په کبر، لویی او سرکښي کې او ړداخته ؛نوپردې اساس په ټولو کافرانو دانسي شیطان اطلا ق صحت لري .

طاغوت :زموږ پوهانودطا غوت معنادګمراهی دسرلښکرکړې ده پخپله نه یوازې داچې ګمراه ؛بلکې دګمراهي‌اوکفرمشراوقاید.

۶-دشیاطینو پروړاندې دانسانانو ډولونه

- محفوظه ډله چې الله تعالی دشیاطینو له شر څخه ساتلي دي ؛لکه پیغمبران
- هغه ډله چې شیطان یې دګمراهي هڅه کوي لکه مؤ منان.
- د شیطان لاس پوڅي انسي شیطانان؛ لکه عام کافران او منافقین[1]

۷:دشیطانانوځانګړتیاوې

شیطانان لاندې ځانګړتیاوې لري:

الف – تخلیقي ځانګړنې یې

۱- له اوره پیدایښـت :الله تعالی فرمایي ﴿ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ ﴾ الحجر: ژباړه او له هغه نه مخکې موږپیریان داورله شغلط نه پیداکړي وو.

۲- په سترګو نه ښـکارېدل: قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ﴿٢٧﴾ ﴾ الأعراف ژباړه: هغه اود هغه ملګري تاسې له یو داسـې ځای نه ویني چې له هغه ځایه تاسونه ویني

۳-قبیح، بد شـکل او ښـکرونه :په منځنیو پېړیوکې نصرـانیانودشـیطان انځورداسـې وړاند ې کاوه :تک تورشخص، لوړې وریځې، ښکرونه ، ځیرونکې منګولې ،له خولې څخه وتونکې لمبه او شا ته لکۍ .

---

[1] - اشقر عمر سلیمان (۲۰۰۷م)عالم الجن والشیطان ص ۸۰ دارالنفایس للنشر والتوزیع اردن

[2] -نذیر داد محمد.(ب ت) عقاید اسلامي ص ۲۶۱ انتشارات رسالت کابل افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب:معنوي ځانګړتیاوې

۱- ځان لوی ګڼل اوکفر:الله تعالی فرمايي ﴿أَبَىٰ وَٱسۡتَكۡبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٣٤﴾﴾ البقرة.ژباړه خوابلیس انکاروکړ، هغه د خپلې لويي په غرورکې اخته اودکافرانو له ډلې څخه شو .

۲-نافرماني : الله تعالی فرمايي ﴿إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ كَانَ لِلرَّحۡمَٰنِ عَصِيّٗا ﴿٤٤﴾﴾ مريم: ژباړه شیطان خو له رحمن څخه سرغړوونکی دی..

۳-لعن اورجم : الله تعالی فرمايي ﴿فَإِذَا قَرَأۡتَ ٱلۡقُرۡءَانَ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِ مِنَ ٱلشَّيۡطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾﴾ النحل: ژباړه : نو کله چې ته په قران لوستلو پیل وکړې نوله رټل شوي شیطان نه الله تعالی ته پناه وړه

۴- سرکشي :طغيان او له حدڅخه تجاوزدشیطان په اوصافوکې راځي

۵ - شکست:دحق پروړاندې ناکامي اونابودي دشیطان ځواکونوته تل شکست په برخه وي

۸-دشیطان اهداف اومقا صد

الف- نهايي هدف :دشیطان وروستی هدف دادی چې خلک له جنت څخه محر وم او دوزخ ته يې بو ځي الله تعالی فرمايي ﴿إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ لَكُمۡ عَدُوّٞ فَٱتَّخِذُوهُ عَدُوًّاۚ إِنَّمَا يَدۡعُواْ حِزۡبَهُۥ لِيَكُونُواْ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٦﴾﴾ فاطر: ژباړه :په حقیقت کې شیطان ستاسي دښمن دی ؛نوتاسې هم هغه خپل دښمن وګڼئ هغه خپل پیروان خپلې لارې ته ددې لپاره رابولي چې هغوی د دوزخیانوله جملې نه شي .

ب-نيژدې اهداف

- دکفر او شرک په لومه کې دخلکو راګیرول.
- دخلکو هڅو نه ترڅو طاغوت ته پرېکړې یو سي.
- په ګنا هونو کې دخلکو غورزول.
- په بدعاتودخلکواخته کول ،داځکه چې دبد عت زيا ن دين ته رسېږي.
- دخلکودعباداتواوطاعاتو فاسدول اودالله جل جلا له ددين په وړاندې خنډونه ایجادول[1].

[1] نابرداد محمد(ب ت) عقاید اسلامي انتشارات ص ۲٦٥ رسالت کابل افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
په اسماني کتابونو او پیغمبرانو ایمان

سریزه

په اسماني کتابونوایمان دایمان دربیم اوپه پیغمبرانوڅلورم رکن دی الله تعالی دبشریت دهدایت اولارښوونې لپاره دتاریخ په بېلابېلو پړاوونوکې دېرلوی اوواړه کتابونه نازل کړي دي، چې په دې کې الهي قانون اودژوندتېرولوصحیح طریقه بیان شوې وه.الهي استازو(پیغمبرانو) ددې کتابونومفهوم ولسونوته څرګندکړاوپخپله یې عملي نمونه ول. په ټولواسماني کتابونوایمان راوړل ضروري دي؛ځکه چې اصلي مرکزي اومحوري خبره یې یوه وه،چې هغه دالله تعالی بندګي اوله کفراوشرک څخه ځان ساتل دي؛ مګر اوس مهال له قرا ن نه پرته په اصلي بڼه بل اسماني کتاب شتون نه لري، حقیقت دادی چې کوم صنعتي شرکت له خپلو مصنوعاتو سره خپل استازی او لارښوونکي یادښتونه ونه لېږي، هغه نااهله اود نیمګړې اداري څښتن ګڼل کېږي دیوشرکت لارښووني شاته غورځول اومصنوع دخپل هوس اوخوښې پر بنسټ په کارول ترټولولویه ناپوهي ده.ایا دابه دېرلوی حماقت نه وي،چې انسان الهي لارښووني شاته وغورځوي،خپل هوی او هوس اودکفارو پیروی پسې ولاړشي؟

لومړی بحث

په اسماني کتابونوایمان

انسان دژوند په دګرهراړخیز نظام ته چې په دنیا او اخرت کې یې له نېکبختۍ سره غاړه غړی او دکمال لوړو پوړیو ته یې ورسوي سخته اړتیا لري، په دې کې بایدښه اوبد، اهداف اواهدافو ته درسېدو لارې چارې ضرورتونه، ستونزې اود حل لارې یې ،مسؤلیتونه اومکلفیتونه په ګوته شوي واوسي .اوس پوښتنه داده چې بشري عقل ددې صلاحیت لري،چې دداسې یو صالح نظام په رامینځته کولو بریالی شي؟ نه هېڅکله [1]

۱-انسان دوه اړخیزموجود: انسان مادي اوروحاني مخلوق دی داسلام سپېڅلی دین دواړه اړخونه موازي پرمخ وړي

۲-قانون ته اړتیاولې؟: انسان ټولنیزمخلوق دی. جلاجلااړتیاوې لري په ځاني توګه خپلې اړتیاوې نه شي پوره کولی انساني استعدادونه اوخواهشات هم مختلف دي دانساني اړتیا ؤاواستعدادونو اختلاف+دامکاناتو کموالی اومحدودیت =اختلاف اودښمني نتیجه:دقانون دشتون لزوم [2]

۱-ابن تیمیه تقی الدین مجموعة الفتاوی (۱۹۶۰م)اول ص ۱۵ توک دمام السملکة العربیة
۲-سید سابق (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۱۵ دار الکتاب العربی بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقوانينو ډولونه

۱- بشري قوانين **۲- الهي قوانين(وحی)**

دمقنن صفات

کامل عقل ،بشپړ علم،زړه سوی اوترحم،داشتباه څخه پاکوالی ،دغه صفات دکايناتودخالق نه پرته په بشرکې نه موندل کيږي داځکه چې :[۱]

په بشري قوانينوکې

۱-دشخصي غرايزودخالت ۲-دژوندپه ټولوبرخو،نه حاکميت ۳-له سيېخلتياڅخه نه برخمنتيا۴-سرچينه يې عقل ده.

عقل

انسان عقل لري ؛خو عقل دښواو بدو په پېژندنه کې مستقل نه دی ؛لکه څرنګه چې سترګه له رڼا څخه پرته ليدل نه شي کولی ،په همدې توګه دانسان عقل دوحی له رڼا نه پرته خطا کيږي .له بلې خوادچاعقل؟ عقلونه هم مختلف دي ؛نوټولنه دګډوډی په لوري ځي ؛نوپردې اساس وحې اواسماني کتاب دنړی والو دوحدت اونېکبختی ضامن دی ؛نو اسماني کتاب ته اړتياده.[۲]

اسماني کتاب (وحې)

- سرچينه يې دکايناتو څښتن ده.
- دخلکو په زړونو کې ځای لري .
- دانسان مادي او روحاني لاربنوونې ترپوښښ لاندې نيسي .
- دانسان ددنيا او اخرت دکاميابی ضامن دی.
- دانسان بشپړه روزنه کوي اوواقعي کمال ته يې رسوي.
- انسان له تيارو نه درڼاخوا ته راوباسي.
- دبشر ټولو غوښتنو ته مثبت ځواب وايي.
- سراسر حق او باطل ته په کې ځای نشته .[۳]

دکتاب پېژندنه

لغوي معنی : کتاب دمصدرصيغه دمکتوب په معنی سره ده، دپيوستون مفهوم افاده کوي ليکوال اوخياط ته کاتب ويل کيږي؛ ځکه چې هغوی توري اوجامې رايو ځای کوي فوځي لښکرته هم کتيبه وايي.

اصطلاحي پېژندنه :دتوروخپل مينځي پيوستون ته کتاب ويل کيږي.

۱- رحماني محمد شريف (ب ت) اسلامي سياست پوهنه ص ۱۱۴اصلاح افکار ننګرهار
۲- سيد سابق (۱۹۸۷م)العقايد الاسلامية ص ۴۳ دار الکتاب العربی بيروت لبنان
۳- طالبي(ب ت) بينش اسلامي ص ۲۷ خيابان داروبخش تهران ايران

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- شرعي معنی :کتاب دالهي کلام څخه عبارت دی ،چې په هغه کې هدایت اورڼا وي ،چې دوحی په ترڅ کې دوخت پیغمبرته لیږل کیږي ،ترڅوولسونه رهبري اودنیا اواخرت بري ته یې ورسوي.[۱]

۳- ډولونه یې :اسـماني کتابونه دوه ډوله دي مدون اوغیرمدون ،مدون څلورلوی کتابونه دي اوغیر مدون صحیفې دي

اوس مهال نه صحیفې شته اونه یې ژبه ؛مګرپه اسماني لویوکتابونوکې نن یوازې قران عظیم الشان په خپل اصـلي حالت کې لفظ په لفظ اوحرف په حرف محفوظ پاتې دی اوترقیامته به همداسـې وي داځکه چې دلکونوانسانانوپه سینوکې محفوظ دی[۲]

په نورودرې اسـماني پیغامونو (تورات ، انجیل ،زبور)کې ډېرڅه بدل شـوي ،اصـلي ژبه یې نشته. بې لارې خلکودهغې په تعلیماتوکې ډېرې هغه خبرې ورننوېستلې دي چې ددین له اصلي تعلیماتوسره اړخ نه لګوي اوډېرې هغه خبرې یې ورڅخه وېسـتلې، چې دهغوی دغوښـتنوخلاف وې .له همدې امله نن دحق دین دپېژندلواوپرهغه دعمل کولویواځنی محفوظه اومستنده ذریعه قران عظیم الشان دی، ترقیامته دټول بشریت لپاره لاربښـودپیغام اودنجات یواځینی وسـیلـه ګڼلی شي .لـه همـدې کبلـه له هغه نه بې پروایي اودهغه داصـولو،قوانینواولاربښــوو نوپرخلاف دنورواصــولواولاربښــوونوسره ســم دژوندعیارول ګمراهي ،بغاوت اوکفرګڼلی شي.

۴- دارتیا حکمت یې :دانسان لاربښوونه: که رهبري شي دکمال لوړو پوړیو ته به ورسېږي اوکه نه دانحطاط او زوال په لاره به درومي اوله ځناوروبه بترواوسي.[۳]

۵- دایمان حکم یې :ایمان پرې لازم اوانکارورڅخه کفردی چې په لاندې ټکو کې یې راخلاصه کوو

- په دې خبره ټینګ باورچې الله جل جلاله په خپلوپیغمبرانواسماني پیغامونه نازل کړي دي چې نومونه اوشمېرېې یوازې الله تعالی ته معلوم دی .
- په هغو اسماني پیغامونو چې په قران کریم کې یې یادونه شوې ده ؛لکه دابراهیم اوموسی علیه السـلام صـحیفې، تورات، انجیـل اوزبورپـه دې ټولو لـه تحریف اوتبـدیل نه دمخه اجمالي ایمان په ژبه اقراراوپرزړه تصدیق لرل.
- په قران عظیم الشان مفصل ایمان، په ژبه اقراراوپه زړه تصدیق اوپریکړوته یې ځان سپارل اوپردې باوردرلودل ،چې دالله تعالی کلام اووینااده په محمد صـلی الله علیه وسـلم نازل شـوی ترڅومسـلمانانوته دژونـد قـانون اولـه تیاروڅخه درڼاپه لوروېسـتونکی اوسي،په ده کې داسـمانونواوځمکودپیدایښـت اودتېروملتونواوقومونودپرمختګ اوزوال کیسعقیدې،حلالواوحرامو ،ادابو ،اخلاقو، عباداتواومعاملاتو، کورني

---

[۱] حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقیدة الاسلامیة ص۲٦واسسهادارالقلم دمشق

[۲] حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقیدة الاسلامیة واسسهادارالقلم دمشق

[۳] حیم میم (۱۳۲۱هد ش)اشنایی بافرهنګ اسلامي ص۱۰۲تهران ایران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام،اقتصاد،سیاست اوحکومت ،شوری،عدل اوانصاف ،جنایي سزاګانو،جنګ اوسولې اونورې والوارېکوپه هکله احکام اوقوانین بیان شوي دي.[۱]

۶- دایمان دلایل یې: قران عظیم الشان اونبوي سنت په اسماني کتابو نود ایمان ستر دلایل دي ؛قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَٱلْكِتَـٰبِ ٱلَّذِى نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَـٰبِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِن قَبْلُ ﴿١٣٦﴾ النساء ژباړه: ای مؤمنانو ! پرالله او پررسول او پر هغه کتاب ایمان راوړئ چې الله پرخپل پیغمبر نازل کړی دی. او پرهر هغه کتاب چې له دې نه مخکې یې نازل کړيدي.

په همدې توګه دجبریل په مشهور حدیث کې هم دایمان اساسات بیان شوي دي[۲]

۷- دنزول موخه یې

- دالله تعالی معرفت اوبندګي اود بشریت رهبري.
- له تیارو،ظلم اوجهل څخه د بشریت نجات.
- انسان ته دښه اوبد،مضراوګټور پوهه ورښودل .
- په دنیااو اخرت کې د سوکاله ژوند لورته یې رهبري.
- ددیني عقایدو،عباداتو، نصا یحو ، ادابو، دثواب اوعذاب لارښود.
- دشخړواواختلا فونودحل قانون [۳]

۸- اتفاقي ټکي یې

- د سرچینې یووالی په دې تو ګه چې ټول کتابونه دالله تعالی له خوانازل شوي ؤ
- دهدف وحدت په دې توګه چې دټولواسماني کتابونوموخه دالله تعالی بندګي وه
- اعتقا دي وحدت :اسلامي عقیده دادم علیه السلام نه تردې وخته پورې یوه وه.
- دعباداتو پرځای کول ؛لکه لمو نځ ، روژه ، زکات ،حج اودنفس تزکیې ته هڅونه.
- ښه اخلاق؛ لکه عفوه ،په کړاؤنوصبر ،له موراوپلارسره احسان ،وفا ، صله رحمي ، میلمه پالنه
- دفساد سره مقا بله برابره خبره ده ،چې اعتقادي فسادوي اوکه اخلاقي.
- جهاد ته هڅونه ،ددین لپاره ځاني اومالي سرښندنه وړاندې کول
- دعدل ټینګول.[٤]

---

۱. حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقیدة الاسلامیة واسسها ص ۵۳۶ دارالقلم دمشق
۲. مقبلب محمد احمد(۱۹۹۰م)دراسات فی العقیدة الاسلامیة ص ۸۰ دار عمار للنشر عمان
۳. الانقشلمان(ب ت) الرسل والرسالات ص ۲۳۵ دار الکتاب العربی بیروت لبنان
٤. همامغه ماخذ ص ۲۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- دایمان گټې یې

- له فکري او اعتقادي خلل اواشتباه څخه دبشریت ساتنه .
- په سمه اوځرگنده لاردملتونوروانول .

په قران کریم کې ذکر شوي اسماني کتابونه

هغه کتابونه چې ایمان پرې لازم او په قران کریم کې یې یا دونه شوې عبارت دي له:

۱-صحیفې :په قران عظیم الشان اونبو ي مبارکواحادیثوکې دصحیفو یادونه شوې ده .

۲-تورات : دتورات لفظ عبراني دی دتعلیم ،شریعت او قانون په معنی سره دی اوله هغه الهی کتا ب څخه عبارت دی ،چې الله تعالی په موسی علیه السلام نازل کړی ،دقران عظیم الشان په گڼو ځایونوکې دتورات یادونه شوې.

الف-دتورات لارښوونې

- دالهي احکامو،دعباداتو،اخلاقواوحدودومجموعه وه ،چې بني اسرائیل پرې مامورشوي ؤ
- دمحمدصلی الله علیه وسلم دراتلو دزېري ذکراودهغه دځینوصفاتویادونه .
- دوسله والې مبا رزې اودځاني اومالي سرښندنې ذکر.

ب-اوسنی تورات

داهغه تورات نه دی ،چې پرموسی علیه السلام نازل شوی ؛ځکه چې سندي تسلسل نه لري دتورات اصلي نسـخه له مینځه تللې اواوه ځله ضــایع شــوې ده په ده کې باطل عقایددي چې دپیغمبرانودتعلیماتوسره سمون نه خوري .[1]

۳ - زبور: زبورلیکلی پیغـام ته وایي اوله هغه الهی پیغام څخه عبارت دی ،چې په داؤدعلیه الســلام نازل شوی دقران عظیم الشان په گڼوایاتونوکې دزبورذکرراغلی دی.

۴- انجیـل:انجیـل یوناني کلمه ده ،دزېري په معنا ده اوله هغه الهي پیغام څخه عبارت ده،چې په عیسی-علیه السلام نازل شوی دقران عظیم الشان په گڼوایاتونوکې دغه مطلب ته اشاره شوې ده.

الف-دانجیل لارښوونې

- د عباداتو اواخلاقولارښودؤ .
- نور،هدایت اودتورات تصدیق کونکی ؤ.
- دمحمد صلی الله علیه وسلم دراتللوزېری او دځینو صفاتو ذکر په کې ؤ.
- دځا ني او ما لي سر ښند نې لورته تشویق او ترغیب په کې ؤ.[2]

۱- حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقیدة الاسلامیة واسسها ص ۵۴۱ دارالقلم دمشق

۲- همدغه ماخذ ص ۵۵۲

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ب-ترپورته کښد و وروسته: په ژوندی ښه اسمان ته دعیسی علیه السلام ترپورته کښدلووروسته په انجیل کي بدلون رامنځته شـو تورات ته عهدقدیم انجیلونواودپیغمبرانوپیغامونواووپناؤباندې دعهدجدیداطلاق کیږي دعهدجدیدانجیلونه دنصرانیانوپه نېزدڅلوردي:

- انجیل متی
- انجیل لوقا
- ' یل یو حنا
- انجیل مرقس

هلته نورانجیلو نه هم شته ؛لکه انجیل بر نابا اوګن له پامه غورځېد لي نورانجیلو نه

ج-دعدم صحت دلایل یې :موږ به په اجمالي توګه ددغوانجیلونو بطلان او عدم صحت بیان کړو

- دغه نه دعیسی علیه السلام په لاس لیکل شوي دي او نه دوحی په توګه نازل شوي .
- ددوی ترمینځ سل ځایه تکراوتنا قض لیدل کیږي.
- نسبت یې اشخا صوته کیږ ي نه اسماني وحی ته .
- دالله تعالی دذات او پیغمبرانو په هکله په کې ناوړه وینا وې په کې په سترګو ښکاري
- دعقل اونقل پرخلا ف په باطلوافکارواوعقایدومشتمل دي .
- له علمي حقایقوسره یې تکراوتنا قض دی چې ځینوعلماؤورته اشاره کړ ې ده .
- دسیاسي،اجتماعي اواقتصادي مسایلوپه هکله څه نه لري.

د-دتورات او انجیل پیروي:دغه کتابونه محرف دي بدلون په کې رامنځه ته شوی بله داچې دغه کتابونه دخاص وخت اوخاص ملت لپاره راغلي ؤ، داسې مثال لري ؛لکه ستوري کله چې لمرراوخېژي نوبیادستورورڼا نه وي یهوداونصرانیان ګمراه قومونه دي په هېڅ صورت یې پیروي جوازنه لري[1]

۵-قران عظیم الشان

قرانکریم داسماني پیغامونووروستنی کتا ب دی ،چې دپیغمبرانودسردارمحمد صلي الله علیه وسلم درسالت ستره اوتلپاتې معجزه ګڼل کیږي.

[1]**-پېژ ندنه یې**: قران اعظیم الشان دالله تعالی هغه معجزکلام دی، چې دمحمد صلی الله علیه وسلم زړه ته دجبریل امین په وسیله راکوزشوی ،په پاڼوکې لیکل شوی اوموږته په تواترسره رارسېدلی تلا وت یې عبادت اودرسول الله صلی علیه وسلم درسالت ستره تلپا تې معجزه ده په عربی ژبه دمسلمانانولپاره دژوند بشپړقانون دی ،نه نثردی اونه شعر؛ بلکی ځا نګړی شان لري اوپه نزول سره یې داسماني پیغامونولړی پای ته رسېدلې ده.[2]

---

[1] حبنکه حسن عبدالرحمن (ب ت) العقیدة الاسلامیة واسسها ۵۸۷ دارالقلم دمشق
[2] رحماني محمد شریف (ب ت) قران پوهنه ص ۱۴ اصلاح افکار ننګرهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلى الله عليه وسلم درسالت ستره اوتلپاتي معجزه ده په ده کې

۲-امتيازات يې: قرانکريم درسول الله صلى الله عليه وسلم درسالت ستره اوتلپاتي معجزه ده په ده کې ستراعجازي خصوصيات څای پرځای شوي دي داپه هراعتباربې مثله کلام دی امتيازي خصوصيات لري چې په نورواسماني کتابونوکې نشته اوهغه په لاندې توګه دي:

- الهي کلام: قران کريم دالله تعالى وينا ده. اوس په نړۍ کې داسې کتاب له سره شتون نه لري چې دالهي کلام اعزازورته حاصل وي .
- داسماني پيغامونوخلاصه: قران عظيم الشان دټولواسماني پيغامونودلارښوونوخلاصه ده. چې دتېروشويوټولو اسماني کتابونودتعليماتوتصديق اوتا ئيدکوي .
- دساتنې ذمه واري: قران عظيم الشان يواځينی الهي اسماني کتا ب دی ،چې دسا تنې او حفا ظت ذمه واري يې الله تعالى کړې ده ،قران کريم دغه مطلب داسې بيا نوي ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ الحجر .ژباړه:دا ذکر(قران)داموږ نازل کړيدی اوموږ په خپله ددې ساتونکي يو.
- عموم: قران کريم دنړۍ دټولوملتونودلارښوونې لپا ره راغلی ترکوم خاص قوم پورې اختصاص نه لري؛ بلکې دټول بشريت لارښود،شامل اوکامل الهي پيغام دی.
- معجزکلام: قران عظيم الشان داسلوب،نظم ،فصاحت اوبلاغت اوقانون په اعتبارابدي معجزه ده چې نړۍ وال يې چېلنج کړي دي
- وروستی لارښودپيغام: قران کريم دټول بشريت لپاره دهدايت وروستی پيغام دی چې له ده نه وروسته بل کتاب ځمکې ته نه راځي .
- بشپړ لارښود: قران کريم دبشري ژوندمکمل قانون دی چې دژوند هره برخه رهبري کوي
- اسانتيا: دقران عظيم الشان په زده کړه اوحفظ کې اسانې ده هر څوک يې يادولی شي.
- فصيح اوبليغ کلام: قران عظيم الشان يوفصيح اوبليغ کلام دی نه شعردی اونه نثر؛بلکې قران دی.
- له تضاداوټکرڅخه سپېڅلتيا: دقران عظيم الشان دلارښوونوترمينځ کوم اختلاف اوټکرپه سترګونه ښکاري؛ بلکې دمضامينوترمنځ يې بشپړه هماهنګي موجوده ده ددې پرعکس په دنياوي فلسفوکې دپوهانودافکارواونظرياتوترمنځ تضادليدل کېږي .
- اغېزمن کلام: قران کريم يواغېزناک کلام دی چې دانسان په زړه اودماغ اغېزه پرې باسي کله چې قاري قران لولي ،نواورېدونکی شخص که پرې پوهېږي اوکه نه ورڅخه متاثرکېږي. دقران عظيم الشان همدغه اعجازپه کافرانواومشرکينوخوب حرام کړی و. داصحابوکراموګڼ شمېردقران عظيم الشان په اورېدلومسلمان شوي دي دعمرفاروق رضی الله عنه واقعه مشهوره ده هغه دخپلې خورڅخه دقران په اورېدلواسلام ته راغی ،همدارنګه دعربونامتوشاعرلبيدهم دقران په اورېدلوداسلام دايرې ته داخل شوی دی
- له ساينس سره نه ټکر: قران کريم په يوداسې معجز اندازسره نازل شوی (که بشريت هر څومره په

صابوني محمد علي (۱۹۸۰م) التبيان في علوم القران ص ۷۵ بيروت لبنان مؤسسة مناهل العرفان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساینس اوټکنالوژۍ کې ترقي وکړي ورسره يې ټکر نه راځي داځکه چې قرانکريم داالله تعالی وينااوکاينات دهغه عمل دی ؛نودالله تعالی دويناا وعمل ترمينځ ټکرنه وي.

دحقانيت اودعدم تحريف دلايل يې

له تحريف،تغير اوبدلون څخه دقران عظيم الشان مصؤنيت دټول اسلامي امت اتفاقي خبره ده ځنی نامسلمان مفکرين هم پردې باوري دي چې قران کريم ستررباني کتاب دی چې هيڅ رنګ تغيراوبدلون په کې نه دی رامنځته شوی تردې وخته په بشپړتواترسره موږ ته رارسېدلی دی.

دتحريف معنی په عربي ژبه کې تغيراوبدلون ته وايي اوپه اصطلاح کې دقران عظيم الشان په الفاظو،حروفو، حرکاتوکې بدلون،کموالي اوزياتوالي ته تحريف ويل کيږي[1]

دتحريف ډولونه

- لفظي تحريف په کمولوسره
- لفظي تحريف په زياتولو سره[2]
- معنوي تحريف چې له خپل حقيقت څخه يې معنی تغيرکړی شي.

دنه تحريف دلايل يې: داسلامي امت پوهانوپه قرا ن کريم دګوتې وهلو اوبدلون د،ردپه هکله ګڼ دلايل ذکرکړي دي دهغودجملې څخه:

۱-قراني دليل :ددغه سترعظيم الشان کتاب دساتنې ذمه وارې پخپله الله تعالی کړې ده چې دهوی اوهوس دښمنانو له تحريف څخه به يې ساتي هلته چې فرمايي:﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ ﴾
الحجرژباړه: پاتې شو دا ذکر،دا موږ نازل کړيدی او موږ په خپله ددې ساتندويان يو.
په دغه ايات کريمه کې دذکرڅخه قران کريم مراددی چې له تغيراوبدلون څخه به يې ساتنه کوي که داخبره نه وای ؛نوتراوسه به داسلام دښمنانو څومره شيان په کې ننويستي وای دتېرواسماني پيغامونوتورات، انجيل اوزبوردساتنې ذمه واري الله تعالی نه وه کړې ؛بلکې دغه مسؤليت ددوی علماؤته سپارل شوی ؤ؛نوله همدې امله دالله تعالی وروستی پيغام قران عظيم الشان له هررنګه ويناؤڅخه صاف، سپيڅلی اومحفوظ پاتې شو په بل ځای کې له دې کتاب سره دباطل دپيوستون نفی شوې ده هلته چې فرمايي:
﴿ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ ﴾
ژباړه: حقيقت دادی چې دايوپياوړی کتاب دی باطل نه مخامخ پرې راتلای شي نه دشاله خوا داد پرحکمت والاستايل شوي ذات نازل کړی شوی کتاب دی.

---

[1] شاطبي الميزان فی تفسير القران ۱۲ ټوک ۱۰۸ مخ
[2] الخولي سيانة القران من التحريف ۱۹۸ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوري له نزول له وخته ترقيامته پورې له قران مجيد دخپل نزول له وخته ترقيامته پوري له هرډول تحريف اوبدلون دباطل څرگند ه ننبه ده

؛نوپردي اساس تحريف اوبدلون څخه محفوظ دی[1]
هررنگه بدلون څخه محفوظ دی[1] هررنگه بدلون څخه ... دخپل يوفرمان په ترڅ کی داسې

۲-نبوي سنت: پيغمبر صلی الله عليه وسلم دخپل وفات درنځ پرمهال دخپل يوفرمان په ترڅ کی داسې ويلی ؤ (فقد ترکت فيکم مالن تضلوا بعد إن اعتصمتم به کتاب الله)[2] ژباړه: په يقيني توگه مې په تاسې کې هغه شی پرېښی که تاسې پرې منگولې ښخې کړې هېڅکله به تاسې گمراه نه شئ چې هغه دالله تعالی کتاب دی.

درسول الله په مبارک ژوند کې دقران کريم هم په ليکلې بڼه اوهم دحفظ په ډول دسلگونو اصحابوکرامو په مبارکوسينوکې موجودؤ په رواياتوکې راغلي دي چې دهرې رمضان په مياشت کې به جبريل امين رسول الله صلی الله عليه وسلم ته دقران دورکاؤ يوځل به جبريل اوبيا به رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته اورولو قران کريم ترقيامته درسول الله صلی الله عليه وسلم درسالت ستره تلپاتې معجزه ده که چېرې تحريف په کې رامنځته کړی شي ؛نوبيابه څنگه معجزه پاتې شي ؟

؛نوپردي اساس درسول الله صلی الله عليه وسلم اوداصحابو کرامو زيات اهتمام قران عظيم الشان ته ؤ پخپله رسول الله صلی الله عليه وسلم سيد الحفاظ دی له قران مجيد سره داصحابوکرامو مينه په تاريخ کې بې ساري ده دنبوت په سپېڅلې دورکې پيغمبر صلی الله عليه وسلم ددې ستر پيغام په زده کړه حفظ . ليکلو اوتعليم پخپله اشراف درلوداوترهغه راوروسته دهغه ځای ناستي خليفه گان دقرانکريم حافظان اوښوونکي ؤدغه سترپيغام ترننه په بشپړامانت سره سينه په سينه انتقال شوی[3]

۳-تاريخي دلايل: دمسلمانانو ژوندته که چېرته يوځوک وگوري دنبوت له وخته هغوی له قران سره يو ځای ژوند کاؤ هغه واکمن اوحاکم قانون اوداسلامي دولت دنظام لارښوداوعبادت رمزؤپه پنځه وخته لمانځه کې تلاوت کېده اوپه عملي ژوند کې تطبيق ؤدمثال په توگه لمونځ درواخله ارکان اوشرطونه يې له دغه ستركتاب څخه خروبېږي نارينه اوښځينه لويان اوماشومان يې عملي کوي په همدې توگه روژه، زکات ، حج ،اخلاق ، معاملات، کورنی نظام، محرماتي ښځې، درضاع مسئله اوطلاق، په اقتصادياتوکې سوداواحتکاراوپه سياست کې شوری اودامانتونوسانتنه اوپه عقوباتو اوجناياتوکې دقتل ،ډاکې اودشرابوحرمت اودجگړې قوانين اودنړۍ وال سياست احکام اوقوانين اوداسې نور...درواخله.

پردې اساس داله عقله لېرې خبره ده چې دهغه کتاب په تحريف دې لاس پورې کړی شي چې په بېلا بلوتاريخي پړاؤنوکې دمسلمانانو په ژوندونواوعملي چلند کې دې موجودوي ،داسې خونه وه چې قران کريم دې داوس په شان په تاخچوکې پرگردونوکې پټ پروت وي اوخلک دې په کې په گوتووهلولاس پورې کړي ؛بلکې دقرانکريم تلاوت سترعبادت اودټول امت په ژوندونوکې ځای لري دکاغذ دايجاد نه وروسته

---

[1] طباطبايي: الميزان فی تفسير القران ج ۱۷ ص ۳۹۸
[2] قشيري مسلم بن حجاج ،صحيح مسلم
[3] محمدشريف رحماني قران پوهنه ص : ۹۵

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو به داسې هېڅ کورنه وي چې دغه سترپيغام دې په کې ونه اوسي دقرانکريم حيثيت خوديو هېواد داساسي قانون څخه دېرسترډی په اساسي قانون کې هېڅوک گوتې نه شي وهلی په تغير سره يې يوملي پاځون صورت نيسي۔ اوس مهال خو په لکونو حافظان لري اوپه اسلامي هېوادونوکې دې کارته سخت اهتمام صورت مونډلی که په قران عظيم الشان کې تحريف رامنځته شوی وای تراوسه به داسلام سرسختودښمنانو څومره په پروپاگندونو اوډنډورو لاس پورې کاوه.

دايمان غو ښتنې يې

- ايمان: دهغه په باب شک او شبهه نه کول او پرې بشپړايمان درلودل.
- تدبر: يو ازې لوستل نه ؛بلکې په هغه کې تدبراوتفکرکول .
- فيصله :دشخړودحل اوفصل لپاره الهي کتاب ته مراجعه کول.
- تطبيق: ټول کتاب په ټول ژوندکې تطبيقول او دژوندانه دلاربنو دپه توگه يې منل .
- تبليغ: نوروخلکو ته يې رسول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم بحث

دايمان داركانو څلورم ركن په پيغمبرانوايمان

په پيغمبرانو ايمان داسلامي عقيدې څلورم ركن دى ترڅو الهي پيغامونه ولسونو ته ورسوي اوله تيارو څخه يې درڼا لوري ته راوباسي. په نړۍ كې هريوصنعتي شركت دخپلو مصنوعاتوسره دخلكودښوونې لپاره خپل انجينران اوكارپوهان لېږي، ترڅود خرڅ كړشويومصنوعاتوداستعمال لارې چارې ورته ورزده كړي الله تعالى پيغمبران دبشرــ دهدايت اولارښوونې لپاره استولي، ترڅوولسونه له تياروافساده درڼا، اصلاح اوسمون لوري ته رهبري اوله خپل خالق سره يې اشنا كړي. ؛نو پردې اساس مؤمن خپل خالق دهغه استازى اولارښودپيغام اوپه كايناتوكې خپل مقام پېژني اودخپل رب له لوري په رڼا كې خپل ژوندته ادامه وركوي

نبوت اورسالت

١-درسالت لغوي معنى

درسالت معنى پيغام اودارسال معنى پيغام رسول اومراسله دپيغاماتوتبادلې ته ويل كېږي. رسالت په اصل كې دسفارت اونمايندګۍ مترادف لفظ دى[1]

٢-دنبوت لغوي معنى

دنبوت لفظ ن، ب، و، ت نبوة په عربي ژبه كې

- لوړځاى ته ويل كېږي ؛نودنبي معنا دلوړې اوسترې مرتبې څښتن .
- په بل اعتباردنبأڅخه اخيستل شوى چې دخبرپه معنى سره راځي پيغمبران هم دوحى له پيغام سره بشريت ته راځي اودالله تعالى له خوادشرعي احكاموپه تبليغ اوتعليم ماموروي.[2]

٣-دنبوت شرعي حيثيت :

نبوت دالله تعالى اوبندګانوترمينځ سفارت اونمايندګي ده ترڅودهغوى داخروي اودنيوي چارونقصان اونيمګړتياوې لېرې كړي.[3]

دنبوت خاصيتونه

- نبوت اورسالت نه الوهيت اونه دالله تعالى څوى توب اونه كوم فلسفيانه علم دى ؛بلكې دالله تعالى له خواسفارت، نمايندګي اوپيغام رسول دي. دفلسفې بنسټ عقل اوفكردى ؛ليكن دپيغمبري علومواومعارفوسرچينه الهي وحى ده .
- نبوت دعيسوي راهبانواوهندي جوګيانودتګلارې نوم نه دى، چې خلكوته دنفس وژنې اودد نيا دترک كولوښوونه وكړي ؛بلكې پيغمبرخلكوته ددنيادتعميراودژوندانه داصلاح اوسمون لارښوونه كوي .

---

[1] - ابن منظورمحمد بن مكرم (ب ت)لسان العرب ج ٣ ص ٥٦١ دار الكتاب العربى بيروت لبنان

[2] - اشقر عمر سليمان(٢٠٠٧)الرسل والرسالات ص ١١١ دار النفايس لنشر والتوزيع اردن

[3] - اسفهانى امام راغب مفردات القران دويم توک ص ٤٩٩ بيروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- نبوت اورسالت کسبي شی نه دی؛ بلکې الهي ورکړه اوانتخاب دی.

۴-دنبي اورسول فرق

رسول هغه الهي استازي ته ویل کېږي،چې په نوي شریعت اوکتاب سره استول شوی وي او نبي هغه ،چې دپخواني شریعت اوکتاب په رسولواوتبلیغ مامورري.[۱]

۵-بشریت ته دالهي لاربښوونودرسېدواحتمالات

- له هرشخص سره دالله تعالی خبرې اترې.
- هرشخص ته ملکه لېږل.
- دانسانانود جملې څخه ځینې وګړي غوره کول ترڅوملتونه رهبري اوعدل قایم کړي اوتولوبې

لاریوته دپای ټکی کښېږدي همدغه معقوله لاره وه اوبس

۸-په پیغمبرانو دایمان مطلب

پردې ټینګ باوراوتصـــدیق چې الله جل جلاله په هرملت کې پیغمبران لېږلي دي، چې ولســونه یې دالله تعالی سوچه بندګۍته رابللي هغوی ټول دالله تعالی ریښتیني استازي ول ،چې الهي پیغامونه یې په بشپړه توګه ولسونوته رسولي دي، دځینونومونه یې مورته بیان کړي اودځینو یې نه دي بیان کړي .[۲]

۹-په پیغمبرانو دایمان راوړلو اهمیت

څوک چې پــه پیغمبرانو ایمان ونه لري مؤمن نه ګڼل کېږي په همدې توګه په ځینو ایمان او د ځینو، نه منل کفر دی؛ ځکه چې ټول په یو دین او یو پیغام سره اسـتول شـوي وو. قران عظیم الشـان دغه مطلب داسې روښانه کوي:﴿ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ ﴾ آل عمران: ژباړه:موږ د هغودهیڅ یو ترمنځ توپیرنه کوواوموږدالله تعالی د فرمان تابع (مسلمانان) یو[۳]

۱۰-دنبو ت اهداف او مقا صد

- بندګا نوته دالله تعالی وریېژندل او دهغه جل جلاله په وحدانیت ایمان .
- انسانانوته دښو اوبدو چاروښوونه .
- خلکو ته ددنیا اواخرت دبري زېری او مجرمانوته تهدید.
- ولسونو ته نېکه بېلګه اودعدل اقامه
- د دلیل اقامه ترڅو دقیامت په ورځ خلکو ته بهانه پاتې نه شي[٤]

۱-الوسی سید محمود روح المعانی اووم ټوک ص ۱۵۷ بیروت لبنان
۲-محمد غزالی احیاء العلوم لومړی ټوک ص ۲۹۷ لاهور پاکستان
۳-میداني حسن حبنکه العقیدة الاسلامیة واسسها ص ۲۹٦ دار القلم دمشق سوریه
٤-طالبي بینش اسلامي ص ۵۰ خیابان داروبخش تهران ایران

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱-پیغمبرانو ته دبشراړتیا

دالله تعالی دپېژندنې لپاره له نبوت څخه پرته بله معتبره وسیله نشته .دنبوت دضرورت په هکله په سورة النساء کې ددولسو پیغمبرانودنومونو یادونه شوې ده اووروسته یې داسې فرمایلي دي: ﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ ﴾ النساء ژباړه:دا ټول پیغمبران زیری ورکوونکي او ویروونکي لیږل شوي وو چې د هغو له پیغمبرکولو نه وروسته له خلکو سره د الله په مقابله کې څه سند پاتې نه شي او الله په هرحال غالب اوحکیم دی.

پیغمبرانوته داړتیا ټکي

که چېرې الله پاک پیغمبران نه وای لیږلي خلکوته به دقیامت په ورځ بهانه پاتې وای .

- له پیغمبرانوپرته بشریت انساني مقام ته نه شي رسېدلی.
- دېرحقایق داسې دي ،چې بشري عقل ورته نه رسېږي ؛لکه دالله تعالی ذات اوصفات اخرت،جنت دوزخ دښواوبدوبېلتون دغه ټول دنبوت په وسیله پېژندل کېږي
- ولسونواوقومونویومثالي قایدته ضرورت درلود،چې له هرې اشتباه اوگناه څخه پاک،سوتره اودلوړوانساني کمالاتوڅښتن اوپه معجزوسره یې تائیدشوی وي .[1]

۱۲-دنبوت ضرورت داسلامي پوهانوله نظره

که چېرې انسانانوته پیغمبران نه وای لیږل شوي بشریت به دوحشي-ژوواوڅېرونکیوحیواناتوپه څېروای ،چې یوپربل حملې کوي او خپلې داړې پرې ښخوي؛ نوپه نړۍ کې دهرخیراوښېگڼې شتون دپیغمبري ښوونوداغېزونتیجه ده .په همدې توگه هریوشراوطغیان چې په نړۍ کې موجوددی اویابه رامنځ ته کېږي لامل اوسبب یې دنبوي لارښوونوددرسونوکموالی دی ؛نوپردې اساس نړۍ دیواسکلیټ حیثیت لري روح یې نبوي لارښوونې دي دبدن قیام اوټینگښت له روح څخه پرته امکان نه لري له همدې امله هرکله چې دنړۍ څخه دنبوت لمرپرېوځي اسمان به وچوي، ستوري به تت، دلمروړانگې به ختمې اوسپوږمی به تکه توره شي غرونه به والوزي اوځمکه به سخت ټکانونه وخوري اودځمکې ټول مخلوقات به په فناء محکوم شي ؛نودنړۍ دنظام شتون دنبوت دتعلیماتو له امله دی.[2]

۱۲-پیغمبربشپړلارښود

په قران عظیم الشان کې دپیغمبرانومنصبي فریضه ددین تعلیم ، تبلیغ ، قایمول اوټینگول ښودل شوي دي، دالله تعالی استازي ددنیادپرېښودلو درس خلکوته نه ورکوي ؛بلکې دنړۍدودانولواودخلکوداصلاح اوسمون پیغام له ځانه سره لري دبشري ژوندانه دتعمیرلپاره چې کوموصلاحیتونواولیاقت ته ضرورت شته

---

[1] - میداني حسن حبنکه العقیدة الاسلامیة واسسها ص ۳۰۲ دار القلم دمشق سوریه
[2] - ابن القیم مفتاح دارالسعاده ص۱۱۸ بیروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ټول په ذاتي ډول دپیغمبرپه ذات کې موجودوي ؛نوپه لنډډول دړې اوصاف دنبوت لپاره لازم دي چې دنبوت دارکانو په نوم یادیږي:

۱۳-دنبوت ارکان

دنبوت اورسالت سترکارپه دريې پایوولاړدی.

۱ـ رشداوهدایت ۲ـ علم اوحکمت ۳ـ حکومت اوسیاست

- پیغمبریوکامل مربي وي دنفس اوروح دتزکیې په ټولواذکارو،عباداتواوطاعاتوپوه وي ،دهغه ښوونه اوروزنه داسماني ملکې په وسیله سرته رسیږي .
- پیغمبرحکیم ،داخلاقو،کورني نظام اوتمدني سیاست داصولوماهروي ،هغه داسې پوه شخص وي چې حکمت یې دژوندانه هرحرکت گرځېدلی وي .
- پیغمبر دتمدني چاروماهرهم وي دعلم دښتنانو،پوهانو،سیاستوالو،سوداگرو دجگړې دسپه سالارانواودژونددهرې څانگې دافرادومناسبه روزنه سرته رسوي [۱]

۱۴-دپیغمبرانوخصوصیات

- په وحې ،نبوت اورسالت اوښو اخلاقو سره له نورو خلکو جلا شخصیتونه او دښواخلاقو،تواضع ،ترحم او عاطفې په لحاظ لوړ،پاک زړي اوپه عبادت کې پیاوړي،عقل اوذهانت یې لوړدکامل دین ،صبر،سترې عاطفې اوښه خوی خاوندان دي خالص اوسوچه توحید اودیوالله بندگی ته یې خلک رابلل
- له نبوت نه مخکې اووروسته له کوچنیواولویوگناهونوڅخه پاک اوسپېڅلی ؤ،دپیغمبرفکر،بصیرت اواخلاق لوړاوکامل وي له بلې خواپه خپل نفس اوځان دپوره کنټرول څښتن وي، په همدې توگه دهغو ی دالله تعالی څخه وېره اوداخرت تصوریې دومره پیاوړی وي، چې له هغوی نه دگناه چارې هېڅکله سرنه شي پورته کولی. هغوی دالله تعالی ترڅانگړې څارنې لاندې وي، په همدې توگه پیغمبردالهي احکامو په پوهاوي اود الهي احکامو په پیروۍ کې داشتباه او تقصیرنه ښکارکېږي.[۲]

۱۵-دپیغمبرانو صفات

پیغمبران یوجسمي صفات لري اوبل معنوي موږ به لومړی جسمي اووروسته ترې معنوي صفات ترڅېړنې لاندې ونیسو

الف- جسمي صفات

هغوی انسانان ول دولسونو په منځ کې یې ژوند،خوراک اوڅښاک کاوه ،صحت رنځورتیا،کمزورتیا،بوډاتوب اومړینه پرې راتله ،نکاح کول اواولادونه درلودل تجارت یې کاوه اوپه بازارونوکې گرځېدل.رمه پیول اونورې دنیوي چارې ترسره کول هم په کې شامل ؤ.

۱- مولنا گوهر رحمان توحید اورسنت ص ۲۵۴ مکتبة دارالعلوم تفهیم القران مردان پشاور

۲- صابوني محمدعلي النبوة والانبیاء ص ۶۰ مکتبة الرسالة بیروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هغوی کې دالوهیت هېڅ اثارنه ؤاونه دملایکو په صفاتو سمبال ؤپه عقل،پوهه،عفت،شجاعت،سخاوت ،زهددنسب په لوړوالي ،ازادی او سرلوړی اوپه عبادت کې له ټولو خلکولوړشخصیتونه وو.دظاهري خلقت کمال،په جسماني لحاظ ښایسته اونارینه شخصیت درلودل یې ځانګړني وې، هېڅکله کبدای نه شي چې پیغمبردې ښځه،غلام اویاناقص الخلقت شخصیت واوسي.[۱]

ب-معنوي صفات

۱-صـدق:دغه صفت بایدپه هریومسلمان کې موجودوي ؛مګردپیغمبرانولپاره لازمي صفت ګڼل کېږي. هېڅکله امکان نه لري چې یوشخص دې پیغمبروي اوبیادې ورڅخه دروغ،خیانت اونورناوړه صفات څرګندشي داځکه که چېرې پیغمبران دروغجن واي ؛نوبیابه دوحې په اسماني پیغام کې شک رامنځته کېده .

۲-امانت:پیغمبرانوعلیهم السلاموحی اوالهي پیغامونوپه رسولوکې له بشپړامانت څخه کاراخیستی دی، داځکه چې امانت له خیانت سره ضد دی. له پیغمبرسره هېڅکله مناسبه نه برېښي چې په امانت کې خیانت وکړي ،چې نه دخپل امت خیروغواړي اونه الهي رسالت په بشپړه توګه ترسره کاندي ټولوپیغمبرانوالهي امانت په بشپړه توګه سرته رسولی هرپیغمبرخپل قوم ته ویلي ؤ :﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾﴾ الشعراء ژباړه:زه تاسې ته دالله له لوري امین استازی یم؛ نو تاسې له الله وویرېږئ اوزما اطاعت وکړئ.

۳-تبلیغ:دغه دپیغمبرانوځانګړی صفت دی، په دې توګه چې هغوی به الهي پیغامونه ولسونوته رسول ؛اګرکه په دې تبلیغ کې به دوی ته سترزیان هم رسېده

۴-ذکاوت:ټول پیغمبران دعقلي کمال،ذکاوت اورشدڅښتنان ؤ،الله تعالی درسالت اونبوت ددرانه مسئولیت لپاره دپاخه عقل ،بصیرت اوذکاوت شخصیتونه ټاکلي ؤ،ترڅو خپلوقومونوته په بشپړاستدلال سره الهي پیغامونه وړاندې کړي .[۲]

۱٦-دپیغمبرانو مسئولیتونه :

- داسما نی ملکې په وسیله وحې زده کول .
- خلکوته دالهي کتاب تشریح اوبیان .
- دخپلو ملګروروزنه اودهغوی فکري اواخلاقي پالنه.
- دولسونورهبري اوقیادت.
- ولسونوته په دنیااواخرت کې دهوساڅوندزېرى اودخلاف په صورت کې دتباهۍ وېره اواخطار ورکول ؤ.

---

[۱] -همدغه ماخذ ص ٦٥

[۲] - الجزایری جابر ابوبکر (۲۰۰۱) عقیدة المومن ص ۳۵۸ دار السلام للطباعة والنشر والتوزیع

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ددين تطبيق اوتنفيذاودسياسي چارو سمبالښت.
- له ولسونوسره مباحثه او قناعت ورکول اوددښمنانودشبهاتو ځوابول .[۱]

۱۷-دبلني ځانګړتياوې يې

- دهغوی دعوت اوبلنه رباني اوالهي وه او دوحی څخه يې سرچينه اخيسته.
- هغوی انسانان دبندګانوله غلامی څخه ژغورل او يوازې دالله تعالی بندګان يې جوړول.
- دوی په خپل دعوت کې له هېڅانه اجرنه غوښته سترهدف يې دالله تعالی رضاءاودخمکې پرمخ ددين جاری کول اوتطبيقول ؤ.
- دهغوی په دعوت کې اسانتيا وه له حکمت څخه يې کاراخيست اوخلکوته يې دتوحيداسانه دلايل بيانول .
- خلکوته يې ديوڅرګندهدف په لوري بلنه ورکوله ،لاره يې څرګنده اوبلنه يې دلمرغوندې روښانه وه.
- له دنيوي ژوندڅخه بې رغبته اواخرت ته يې ترجيح ورکوله اودنياته يې دوسيلې په سترګه کتل هغوی کولی شول چې دشاهانواونوروملي شخصيتونوپه څېر لوړژوندسرته ورسوي داقتداراوفتحې پرمهال يې هم همدغه تګلاره وه درسول الله صلی الله عليه وسلم اودده دسپېڅلي کورنی ژوندپه تاريخ کې دلمرپه څېرروښانه دی.سری اريان شي اوزړه يې له هيبته ودرزيږي .دالله دپيغمبرسترشعارهمداؤ (اللهم لاعيش الاعيش الاخرة)ای الله نه دی ژوند،مګرژوندخوداخرت دی.[۲]

۱۸-اولوالعزمه پيغمبران

په ټولوپيغمبرانوکې پنځه لوړمنزلته شخصيتونه دي او هغه عبارت دي له محمدصلی الله عليه وسلم ،نوح ، ابراهيم ، موسی او عيسی عليه السلام څخه قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي ﴿ وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِيثَٰقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ الأحزاب: ژباړه:اواي پيغمبره) هغه ژمنه او پيمان په ياد ولره چې مونږله ټولو پيغمبرانو څخه اخيستی دی ، له تا څخه هم اوله نوح ، ابراهيم ، موسي او عيیٰ ابن مريم څخه هم . له ټولو نه مونږپخه ژمنه اخيستې ده .

۱۹-دپيغمبردپېژندلودلايل

داسې نه ده چې هرڅوک دنبوت دعوه وکړي دده بلنه به منلی شي ؛البته نبوت ځينې شرطو نه لري چې دهغې په رڼا کې موږ دپيغمبرشخصيت پېژندلی شو

- دنبوت دمد عي روڼ ، شفا ف اومثالي شخصيت.

---

[۱] ميداني حسن حبنکه العقيدة الاسلامية واسسها ص ۳۱۰ دار القلم دمشق سوريه

[۲] صابوني محمدعلی النبوة والانبياء ص ۵۰ مکتبة الرسالة بيروت لبنان

© ketabton.com: The Digital Library

دپخوانيو پيغمبرانوتصد يق اوپه تېرواسماني پيغا مونوکې يې ذکر .

- معجزې يې.
- پيغام او بلنه يې.
- ددعوت کيفيت يې.
- ملګري يې.
- پاليسي يې.

موږ به په دغو ټکو لنډه رڼاواچوو

لومړی: دتاريخ په بېلا بېلو پړاوونوکې پيغمبران عادي اشـــخاص نه وُ؛بلکې معصـــوم او ســـپېڅلي خلک وُجسمي ښکلا،اخلاقي ښا يست؛لکه سخا وت ،شجا عت ، درک او پوهه به يې له ورايه ښکا ره وه

دويم :يهو ديان او نصرانيان درسـول الله صلي الله عليه وسلم راتلو ته منتظرؤ، په تورات اوانجيل کې دده دراتلواوصفاتويادونه شوې وه.

دريم معجزې دپيغمبردصداقت اوريښتينو لې دليل دی، دتاريخ په بېلا بېلو پړاؤنو کې الله تعالی پيغمبرانو ته ورکړې دي

څلورم : دې ته بايد وکتل شي چې دده دين جامع هراړخيزاو دبشر-دټولو ستونزو دحل برنامه له ځان سره لري؟له علمي موازينو اوعقل سره برابره ده او که نه؟

پـنـځم: لازمـه ده هـغـه وخـت او ځـای تـه وکـتـل شي چې پيغمبرپـه کې څرګنـد شـــوی دخلکو علمي،اعتقادي،اخلاقي،سـياسي او اقتصـادي وضـعيت ، اړتيا ،ددعوت اصول يې ثبات اوروحيات اودهغه دژوند ټول اړخونه بايد مطالعه شي ايا ځان غوښتونکی وُ؟ اوکه شهوت پرست او مال دوست؟امانت داري او پاک لمنې يې څنګه وه؟

شـپږم: دهغه ملګرو ته ليدل په کاردي چې ايا ترڅنګ يې شـتمن،زورور، دنيا غوښـتونکي،ناپاک ا فاسـد افراد راټول ؤاوکه پاک زړي، نېکان صالحان اود نبي سابقې وګړي؟

اووم : په دروغودنبوت مدعيان شـــهرت ،مقام ،ثروت او مال ته رســـېدل غواړي، له هر رنګ فريب څخه ځان نه ساتي ؛البته دنبوت دريښتينومدعيانو هدف دانسان له بندګی اواسارت څخه دانسان ازادي په ټولنه کې دعدل ټينګښت اوله سرکښانو سره مبارزه تشکيلوي.[۱]

۲۰-په قران کريم کې ذکر شوي پيغمبران

پـه قران کريم کې دپنځه ويشـــت پيغمبرانودنوم يادونه شـــوې ده ،هغه مبارک نومونه په لاندې ډول دي: ادم،نوح،ادريس،هود،صـــالح،ابراهيم،اســـماعيـل،اســـحـاق،لوط،يعقوب،يوســـف،شـعيـب،موسـی هارون،الياس،داود،سـليمان،يسع،يونس،ذالکفل،ذکريا،يحی،عيسـی او محمد عليهم السـلام دي ؛مګر په قران کريم کې پنځه پيغمبران دنومونونه پرته ذکر شـوی هغه دادي يوشـع،شـمويل،حزقيل،عزير او خضر-

۱- معينې جيم (ب ت)انشنابی بافرهنګ اسلامی ص ۱۱۴ تهران ايران

(c) ketabton.com: The Digital Library

عليه السلام ،دپنځه وېشتو پيغمبرانو نومونه چې په قران کريم کې ذکرشوي ايمان پرې تفصيلي اوپه غير ذکرشويو اجمالي لازم دی.

۲۱-دپيغمبرانو پروړاندې زموږ مسؤليتونه

- له تفريق نه پرته دټولو په پيغمبرۍ باوراوتصديق
- دپيغمبراطاعت اوله مخالفته يې ځان ساتل
- په سيرت او صورت کې يې په بشپړتيااوعصمت باور
- دوی يوتر بله دمرتبو څښتنان ؤ اوترټولو غوره يې محمد صلی الله عليه وسلم دی

۲۲-په پيغمبرانو دايمان غوښتني

۱- دهغوی تعظيم او درناوی:دپيغمبر صـــلی الله عليه وســـلم داحاديثو اوقران کريم په مجلس کې په ادب سره ناسته.

۲- ورسره ژوره مينه:څکه که پيغمبران او په ځانګړې توګه محمد رسـول الله صـلي الله عليه وسـلم نه وای ،موږ به دځناورو په څېرواى ،هغه زموږ ناجي او محبوب دی ،ورسره مينه دبشپړايمان نښه ده .له موراو پلار، اولاد اودټولي نړی له خلکو څخه به رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته محبوب وي.

۳-حکميت:مؤمن مسلمان به خپلي شخړې کتاب الله او درسول الله سنتو ته وړاندې کوي دالله اوپيغمبرپه فيصلو به قانع او خوښ وي، له دې درې شرطونو پرته په پيغمبرايمان دقبول وړ نه دی

۴-هدف او تګلاره په دين کې لټول:مؤمن مسـلمان حق نه لري چې دخپلي غوښـتني او خوښـې پراساس خپل ځانته اهداف او اهدافو ته درسـېدلو وسـايل په خپله وټاکي اهداف او اهدافو ته درسېدو وسايل ورته الله جـل جلالـه ټاکلي دي ،هېڅکله کېدای نه شي چې اهداف له دين څخه واخلي او وســـايل دهوی او هوس پـه توګه انتخاب کړي هېڅکله نه! په همدې توګه دغه دين له نورو اديانو سره دسـازش لپاره نه دی راغلی. دغه دين بشپړواک ،اقتداراوغلبه غواړي.

۵ بشپړاطاعت :دخپل ژوند په ټولو کړو وړوکې به دپيغمبراطاعت کوو، پيغمبرددې په خاطر استول کېږي چې دژوند په ټولواړخونوکې به دهغه اطاعت وکړيشي-هغه به خپل مقتدا اولارښـود او دخپل ځان لپاره به يې بېلګه او مثالی شـخصـيت ګڼو او په نقش قدم به يې درومو،داځکه چې دپيغمبراطاعت په حقيقت کې دالله تعالی اطاعت دی دتاريخ په هر پړاؤ چې پيغمبر ولسونو ته ورغلی ،له هغوی نه يې دالله تعالی دوېرې او دخپل اطاعت غوښتنه کړې ده .

۶-دلارښـووني لپاره ورته رجوع:مؤمن مسلمان به دلارښوونې او هدايت حاصلولو لپاره پيغمبر ته دمرجع په حيث رجوع کوي له پيغمبره درالاندي خلکو اطاعت به په هغه صورت کې کوي چې هغه دالله اورسول پر وړاندې غاړه ايښودونکی او اوامر يې دشريعت سره برابروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

معجزه اوكرامت

لغوي پېژندنه: له عجزاوكمزورتياڅخه ده اوناتواني‌ته ويل كېږي

اصـطلاحي پېژندنه: معجزه له هغه خار العاده فعل اوقول څخه عبارت دی چې درسـالت دمدعي په لاس ديوګوابښ په توګه ښکاره ګند بڼ ي چې هېڅوک يې دمقابلې توان نه لري[1]

دمعجزې شرطونه: معجزه پنځه شرطونه لري چې يويې هم كم وي معجزه نه شمېرل كېږي

- چې دالله تعالی نه پرته دبل چاواک كې نه وي
- داچې خارق العاده اودكايناتو دقوانينو پرخلاف وي
- درسالت اونبوت دمدعي پرلاس ښکاره شي.
- چې دنبوت دمدعي دمطلوب چيلنج سره برابره وي
- چې هېڅوک يې دمقابلی وسه ونه لري

دمعجزې هدف: دمعجزې موخه دپيغمبرانو دنبوت دثبوت دليل ده

دمحمد صـلى الله عليه وسـلم سـتره معجزه: درسول الله صلى الله عليه وسلم دمعجزو شمېر څنو علماءو زرښودلي دي ؛مګردپيغمبرصلی الله عليه وسلم ستره تلپاتې معجزه قرانكريم دی

درسول الله مبارک اود نوروانبياؤدمعجزوترمنځ مقايسه

- دپخوانيو پيغمبرانو معجزې مادي وي ؛مګردرسول الله ستره معجزه قران عظيم الشان معنوي ده
- قرانكريم دټولو نسلونو لپاره درسول الله مبارک دنبوت ستره معجزه ده ؛مګردنورو پيغمبرانومعجزی دموقت وخت لپاره وې.

قران عظيم الشان وې دكايناتو په اساسی حقايقو مشتمل دی مګر دنورو پيغمبرانو معجزې داسې نه وې

- دقرانكريم دساتنې ذمه الله تعالی كړې ده ؛مګردنوروپيغمبرانومعجزې دمؤقت وخت لپاره وې.

دكرامت پېژندنه : هغه خارق العادة اوخلاف طبيعت كار چې الله تعالی يې ديوولی الله پرلاس دهغه دعزت اوددين دغلبې اونصرت په خاط ښکاره کړي له كرامت څخه عبارت دی[2]

دكرامت هدف

- دالهي قدرت ښکاره بدنه
- ددين غلبه اومرسته اودولی الله عزت
- دولی الله دايمان دقوت زيادت او په دين ټينګ پاتې كېد ل
- ولی الله ته زېرى اوخوشالي

[1] معرانتخر (۱۲۰۵) الرسائل والرسالات ۱۲۱مخ كويت مكتبة الفلاح
[2] شيخ منتمين (۱۲۱۳هه) مجموع فتاوى اومسائل ج ۲۰ ۳۱۱مخ دارالوطن للنشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمعجزې اوکرامت فرق

معجزه او کرامت لاندې بېلتونونه لري

- معجزه دنبوت ددعوی سره ملګرې وي ؛مګردکرامت څښتن دپیغمبر پیرواوریښتني انسان وي
- معجزه پیغمبرانو پورې اختصاص لري اوکرامت اولیاؤ پورې
- کرامت څنی وخت دزمان اومکان تراسبابو پورې مربوط وي یووخت به کرامت حسا ببرې

؛مګربل ت نه لکه حضرت مریم ته بې موسمه مېوې اودعمرفاروق رضی الله عنه اواز رسېدل ساریه رضی الله عنه ته .

اوس مهال نړۍ دیوکلي حیثیت لری هوایی دهلیزونه فعالیت کوي اوپه همد ې توګه دبېسیم اوموبایل له لارې نړۍ سره نښتې ده .

- داولیاؤمرتبه دپیغمبرانوڅخه ټیټه ده کرامت ورکول کېږي غوښتل کېږي نه پرخلاف دمعجزې معجزه خوخلک غواړي.
- دمعجزې څرګند ول اړین وي مګردکرامت نه[1]
- درسول الله صلی الله علیه وسلم دځنو معجزاتومثالونه : شق القمر ، دقران نزول ، دخرمادډزګېږوی ، درسول الله له مبارکوګوتوداوبو جاري کېدل اوداسې نور....

دکرامت مثالونه

اسودعنسي دنبوت دروغژن مدعي ابوادریس خولاني یې په اورکې اچولی ؤ؛مګرالله تعالی یې محافظت وکړدغه دده دکرامت نښــه وه همدارنګه ام أیمن چې کله دهجرت په لاره ووتله اوتنده یې زیاته شــوه له تندې څملاســته لپاســه یې کشــهارترغوږونو شــوګوري چې ډکه بوکه اوبه یې په سرولاړه ده همدارنګه دقرانکرۍ دتلاوت پرمهال داسیدبن حضیررضی الله عنه درڼا ګانو لیدل. په همدې توګه دعمرفاروق رضی الله عنه ساریه رضی الله عنه ته د زرکیلومتروپه فاصله کې داوازرسېدل اوورته دهغی سیمي ښکاربدل اوددښمن دخطرڅخه خبرورکول.

---

[1] بن تیمیه النبوات ۲۰۸ مخ

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم بحث

محمدصلي الله علیه وسلم دنړۍ والو سردار

پیلیزه
دمحمدصلی الله علیه وسلم ژوندديوفردژوندنه ؛بلکې دادهغه سپېڅلي بې ساري بدلون کیسه ده. له هغه سره له لومړۍ ورځې دیونړیوال اوښتون اودانسان دهراړخیزبدلون اوخلاصون قضیه مطرح وه. هغه مهال عرب قوم یووحشي ـ ځناورصفته ملت ؤ.وینې څښل ، قماروهل، زنا ،بې حیایي بربنډتوب چوراوچپاول دوی دودؤ دبوتانو،لمر،سپوږمی ،ستوروااوعبادت یې کاوه،قبیلوي تبعیض، په رنګ اوژبه وياړ،اولادوژنه اودلونوژوندي ښخول ددغه سخت زړي ملت خوی ؤ دنړۍ دنوروملتونوحال له دوی نه بترؤ. رسول لله صلی الله علیه وسلم ددغه ناپوه قوم په روزنې لاس پورې کړچې په نتیجه کې له پاده وان نه قاید،له غله نه امین اوله زناکاروابې حیاخلکویې دعفت اوشرف لوړخلي جوړکړل دعربوجزیره دامن . عدل اواقتصادي پراختیازانګوجوړه شوه، بېسواده قوم دنړۍ والومعلم اولارښودجوړشواونړۍ ته یې دنظام نمونه واړندې کړه دده مبارک رسالت فرد،ټولنې،روح اوجسد،دنیااواخرت،سیاست اواقتصاداود ژوند ټولوبرخوته شامل دی.[۱]

اوس مهال بشریت دظالمانه مادي توپان سره مخامخ ،داخلاقي بربادۍ،روحاني خلا،ټولنیزظلم او دنسلي،قومي او ژبني امتیازاتو په خوساړنو کې پروت دی. متمدن انسان دومره لوی جنایت کاردی چې په خنګله کې یې وحشي ـ ځناورپه خپل ظلم او وحشت سره وشرمول دانسانانودوژنې لپاره اتومي بټۍ اولېږې واټن ویشتونکي توغندي او توپونه جوړېږي ،دملتونو لویه پانګه دبشریت په وژلواودښارونو په ورانولو لګول کېږي.

اوسنی بشریت یو ناجي اونړۍ وال لارښود ته اړتیا لري چې نړۍ له امن نه ډکه کړي اوبشریت الهي تګلارې ته راوګرزوي اوانسانیت ته دمینې،محبت شفقت اوعدالت درس ورکړي. حقیقت دادی چې هغه یوازې درحمة للعالمین وروستني نړۍ وال نبي محمد صلي الله علیه وسلم لارښوونې دي چې لالهانده بشریت به یې په غېږ کې دارامې اوسوکالۍ ساه واخلي.

۱-دنړۍ وال لارښود صفات

موږ مسلمانان پردې ټینګ باور لرو چې محمدصلي الله علیه وسلم دنړۍ والو سرداردی دنړۍ دملتونو دمشرتابه لپاره

- لومړی صفت دادی چې هغه دکوم خاص نسل اوځانګړې طبقې دسوکالۍ لپاره کارونه کړي ؛بلکې دټولې نړۍ دانسانانو سوکالي اوکامیابي یې هدف وي اودهغه پروړاندې ټول ملتونه یوشان وي دغه معیاردپیغمبرصلي الله علیه وسلم په سپېڅلي ژوند کې تر سترګو کېده دهغه ژونددکوم قوم پرست اووطن

---

[۱] خورشید احمد، (۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۵ شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرست ژوند نه؛ بلکې دبشرـیت سره دمحبت کونکي ژوندو. دهغه پرورانـدي حبشي ـ ایراني ،رومي ،مصري ،عرب اوعجم ټول سره ورونه اود برابروحقوقو څښتنان ؤ.

دویم صفت یې دادی چې دهغه وړاندې کړي اصول اوقواعد نړیواله بڼه ولري ،دټولي نړۍ انسانان یوشان رهبري کړي او په هغوکې دبشري ژوندډیولوستونزوحل موجود وي قران عظیم الشان هم دنړۍ ټول ملتونه مخاطب گرزوي او ټولوستونزواو مشکلاتوته یې دپای ټکی ږدي.

- دریم صفت یې داوي چې دهغه لارښووني خاصې زماني اووخت پورې ارتباط ونه نیسي؛ بلکې په هروخت کې صحیح اودعمل وړتیاولري قران کریم هم ترقیامته وروستنی الهي پیغام دی.
- څلورم صفت یې داوي چې هغه اصول اوقوانین چې نړۍ والو ته یې وړاندې کړي وي هغه تش فلسفي اصـول نه ؛بلکې عملي بڼه یې هم ورکړې وي.دغه یو تاریخي حقیقت دی چې محمدصـلي الله علیه وسلم یوازې خیالي نقشه نه ده وړاندې کړې؛ بلکې د درویشتو کلونو په موده کې په لکونو خلکوورته غاړه ایښـې ،دجزیرة العرب په لکونو مربع میله ځمکه باندې اسـلام غالب اوبت پال جاهلیت په گونډواود تاریخ کندې ته سپارل شوی او بیادهغه دریښتینو ملگرواوشاگردانو په وسیله اسلام هغه مهال په درې لویو وچو اسـیا،افریقا اود اروپا په زیاتروبرخودغالب نظام رول تر سره کړ .داهغه سـتره تاریخي کارنامه ده چې دهغې پربنسټ موږ رسول الله صلي الله علیه وسلم ته د ټل لپاره دنړۍ والو دلارښود لقب ورکولی شودهغه لارښووني دکوم ځانګړي ملت ملکیت نه؛ بلکې دټول بشریت شریک میراث دی. هر څوک ورڅخه گټه اخیستلی شي اوچې څوک تري گټه نـه اخلي، پـه ابـدي محرومیـت کې بـه خپـل ځـان اختـه کړي

دمحمد صلی الله علیه وسلم مبارک نومونه

دده مبـارک نوم محمـدـدقران عظیم الشـــان پـه څلوروســـورتونو آل عمران،محمـد،احزاب اوالفتح کې ذکرشوی. دهغه دویم نوم احمد دی چې دصف په سورت کې یې یادونه شو ي ده چې له دې نو مونو پرته دهغه څوارلس صــفتي نو مو نه هم دي او هغه دادي(الشــاهد ،المبشرــ ، النذیر، الرحمة ، السرـاج المنیر ،المذکر، الشـهید ،الهادی ، الا مین،المزمل ، المدثر ،درسـول الله مبارک ارشـاد دی ،چې زما پنځه نو مونه مشهور دي:

- محمد : یعني هغه پیغمبر چې بیابیا زښت ډېرېي تعریف کیږ ي .
- احمد : یعني هغه پیغمبر چې دخپل رب یې ډېر تعریفو نه کړ ي دی.
- الماحی : یعني دکفر دطا غوتي نظام نا بو دوونکی.
- الحاشر:یعني جمعه کونکی.
- العاقب : معنا داچې وروستنی پیغمبر او خاتم النبین .
- دهغه په مبارکو نو مو نو کې دغه څلو ر نو مو نه هم شـامل دي(المصـطفی ، المختار ، الشـفیع الصادق، المصدوق [1]

[1] مولنا کوهر رحمان (ب ت) حقیقت توحید اورسنت ص ۲۷۵ مکتبه دارالعلوم تفهیم القران مردان پښور پاکستان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Kitabton.com: The Digital Library

دده مبارک درسالت عقلي ثبوت

لړ شان څوارلس سوه کاله مخکې تاریخ ته وګورئ،په نړۍ کې نه برقي تارؤ،نه ټیلیفون،نه اورګاډی،نه چاپ اونه چاپ خای اونه اخبار اورسالې نه چاپ شوي کتابونه اونه د سفراوسیاحت اسانتیا وې ،چې نن ورځ موجودې دي له یو هېواده تربله پورې دمیاشتو میاشتو مزلونه کېدل .

موقعیت :په دغسې حالاتوکې دعربو هېوادله ټولو جلاپروت ؤ چارچاپېره یې دایران،روم او مصرهېوادونه ؤ چې په هغوکې څه ناڅه د علوماوفنونوزوراوشورؤ ؛خودشګو ستروډګرونوعربې نړۍ له نورو جلا کړې وه.

اقتصادي حالت

عرب قوم سوداګرؤپه اوښانو به یې دمیاشتومیاشتو سفرکاؤاوهغو هېوادونوته به دسوداګرۍ لپاره تلل ،له دغوهېوادونو سره ددوی اړیکې یواځې او یواځې دسوداګرۍ په خاطروي .

تعلیمي وضعیت

پخپله په عربوکې نه کوم لوړتمدن ؤ،نه کومه مدرسه اونه کوم کتابتون اونه په خلکو کې دتعلیم اوښوونې څه شوق اوذوق په ټول هېوادکې دګوتوپه شمارڅوتنه په لیک اولوست پوهېدل ؛خوهغوی په دومره اندازه نه ؤ چې دهغه وخت دعلوماوفنونوسره اشناشي.

سیاسي وضعه

هلته نه یو مرکزي حکومت ؤاونه قانون هره قبیله خپلواکه وه ،له دې سره سره به سروکال لوټ تالان او وینې بیونکې جګړې تر سره کېدلې .دانسان روح هېڅ ارزښت نه درلود.

اخلاقي حالت

بدکارونه،شراب څښل ،د جوارۍ اودقماربازارتودؤخلک به دیوبل پروړاندې بلاتکلفه بربنډېدل اوشرم ځایونه به یې ښکارېدل .تردې پورې چې ښځینه ؤ به په بربنډه توګه دبیت الله شریف څخه طوافونه کول،درواو ناروا بېلتون نه ؤ.په عربو کې د آزادۍ احساس دومره پیاوړی ؤچې دهېڅ چاوهېڅ قانون منلوته تیارنه ؤاونه یې دکوم واکمن امرمنلو ته سرښکته کاوه .

دیني وضعه

دجهالت اوناپوهۍ دغه اندازه وه چې ټول قوم دکاڼو بتانوته سجدې کولې په لاره کې به یې چې کوم ښکلی خوښ شو هغه به یې راواخیست اوپه عبادت به یې ورته لاس پورې کړ.هغه سرونه چې هیچاته به نه ټیټېدل .هغه به یې کاڼو ته ښکته کول اوسجدې به یې ورته کولې [1]

دروڼ سهارڅرک

په دغسې حالاتوکې یویتیم شخص پیداکېږي،دعربوله هلکانوسره رمه څروي.په ځوانۍ کې سوداګرۍ.له هېچایې تعلیم نه دی کړی.دلوړوخویونواواخلاقوڅښتن دی.هېڅکله یې دروغ اوبدې خبرې نه دي

---

[1] - خورشید احمد.(۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۲۳۶شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي.په ټول قوم کې په دیانت اوامانت مشـــهوردی.له هرې ناپوهی اوناپاکی څخه کرکه کوي دقوم په لوټ،تالان اووینوبیولوغمجن ،دنرم زړه څښـــتن ، دکونډواویتیمانومرســـتندوی.میلمه پال اودصـــحیح عقل خاوند، له بت پالنې نفرت کوي،کلی پربېردي.په لرې واټن دیوه غره غارته ورځي دیوې رڼاپه هیله ده.چې شاواخواتیارې پرې له منځه یوسي.

دنبوت پیل

په یوځل دده په حالت کې یوســتربدلون رامنځته شــو.له غاره راووت خپل قوم ته ورغی دبت پالنې غندنه یې پیـل کـړه اودیـوالـلـه بـنـدګـی تـه یـې خـلـک راوبـلـل.دغلا.لـوټ ،تـالان ،شراب څښلو،زنا،قمار،اوبدوچاروپرخلاف یې مبارزه پیل کړه .بشری کرامت یې اعلان اوداخرت دورځې دسوال اوځواب احساس یې دخلکوپه زړونوکې واچاوه.

دناپوه قوم چلند

ناپوه قوم ددغه سترشخصیت په مخالفت لاس پورې کړ،چې هغه دپلاراونیکه په دوداودستور ولې نیوکه کوي اوښـــوونې یې څنګه دپخوانیوپلرونودتګلارې خلاف دی.لـه همدې امله یې هغه ته بدې ردې پیل کړې.په کانویې وویشـــت اودهغه دوژلوپلانونه یې جوړاوله خواره ټاټوبي یې هجرت ته مجبوراوهلته یې هم په ارام پرې نښوده .

دهغه هدف

هغه دخپل نـاپو ه قوم پـه ســـمـه لارروانول غوښـــتـل سره لـه دې چې قوم ورته په دې شرط دمشرســـتابه ،سرواوســـپینوزرو ســـپارلوتـه چمتوؤ،چې لـه خپـل کـارڅخه لاس واخلي؛خوهغه په خبره ټینګ ولاړؤ ، دبشریت ددنیااوخرت دبریالیتوب په خاطریې په دې کارلاس پورې کاوه [1]

نوی ارمان

هغه لـه نویوارمانونوسره دحراله غاره راووت اوس یوبهترین خطیب اوله فصـــاحته اوبلاغته ډکې خبرې کوي ،اوس داســـې کلام خلکوتـه اوروي چې هېچاتراوســـه نـه دی اوریـدلی ټولونړیوالوتـه یې چېلنج ورکړ،چې ددې کتاب په شان یوسورت جوړکړي دهغه ویناوادالله تعالی کلام سره توپیردرلود، دالله تعالی کلام له بلاغته ډک اومعجزه وه هغه دجزیرةالعرب وګروته له حکمته ډکې ویناوې پیل کړې چې مخکې ورڅخه چااورېدلې نه وې.

بشپړلارښود

هغه اوس داخلاقو،ټولنیزژندقانون ،اقتصـــاداوســـیاســـت معلم دی چې ترقیامته یې لوی لوی پوهان په ښېړنوبوخـت دي دهغه راوړی نظام کامل اوله هرې نیمګړتیاڅخه ســـپېڅلی دی هغه دخپلې درویشـــت کلنې مبارزې په دوران کې دخپلونېکواخلاقو ،شرافت اوخپلولوړوښـوونوپه وسیله خپل دښـمنان دوستان وګرځول او لویو څواکونویې پروړاندې ماتې وخوړه .

[1] همدغه ما خذ ص ۲۴۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

تربري وروسته

هغه چې کله په خپلودښمنانوبرى ترلاسه کړ؛نوله هېڅ یودښمن څخه یې انتقام وانه اخيست.له هېچاسره يې سختي ونه کړه ترډې پورې چې چا ده ګران تره په قتل رسولی دهغه سینه یې ورڅیرې کړې وه په هم دې ډول چاچې په کانو ویشتلی اوله هېواده یې شړلی ؤدفتح پروخت یې هغوته هم معافي اوبخښنه وکړه .

مثالي شخصیت

هغه هېڅکله له چا سره خیانت اودوکه نه ده کړې اونه یې له چاسره دتړون په ماتولو لاس پورې کړی په جګړه کې یې له هېچاسره زیاتی نه دی کړی ترډې پورې چې دهغه سرسختو دښمنانو هم کله په هغه دګناه اوياتېري الزام نه دی لګولی داهغه ښېګڼې اوستراخلاق ؤ چې په پای کې یې دټولو عربو زړونه لاس ته راوړل

ستربدلون

بیایي دخپلوښوونوپه وسیله له پونده جاهل قوم څخه یومهذب اودقانون پابندملت اوداخلاقولوړخلي جوړکړل،نړی ته یې دتمدن،اخلاقواوبشردوستی درس ورکړ.دخپلوروزل شویوملګروپه وسیله یې دایران،روم اومصرلوسلطنتونه پربل مخ واړول اوداسلام لارښوونې یې داسیا،افریقا،اواروپاترلرې ځنډوورسولي،نړیوالوچې دتوحیددرس هېرکړی ووهغه یې بېرته تازه کړ.هغه نړیوالوته داخلاقو،قانون ،سیاست اواقتصاداوتمدن پاخه اوسپیڅلی اصول واړاندې کړل چې داسلام دښمنانوهم ګټه ورڅخه واخیسته اوپه تاریخ کې ساری نه لري[1]

مثالي لارښود

اوس دغوراوفکرخبره داده چې دخلوېښتوکالوڅخه وروسته په دغه شخصیت کې یودم څنګه دومره کمالات رایوځای شوه .اوس په یوه وخت کې بې مثاله دلښکروجنګي سپه سالاراویوبهترین قاضي، یوسترقانون پوه ،یوبې مثاله پوهانداوداخلاقواوتمدن یوبهترین مصلح ،سیاست پوه اودالله جل جلاله عابدبنده هم دی،دخپلومېرمنواواولادونواوکورنی حقونه هم پوره کوي، دغم څپلواوبې وزلوخدمتګار،دفتحي اوغلبی پرمهال ساده ژوندترسره کوي له خلکوسره یوځای ډوډۍ خوري ،نړی له پیله اوترپایه پورې هېڅ انسان دده په څېرمثال اوبېلګه نه شي وړاندې کولی دازموږ پیغمبراودنړیوالوسردارمحمدصلی الله علیه وسلم دی[2]

۱-دنبوت پای

حقیقت دادی چې اوس مهال دسمې لارې دمعلومولولپاره دمحمدصلی الله علیه وسلم دښوونواودقرانکریم نه پرته بله وسیله نشته هغه دټول بشریت لپاره دالله تعالی استازی دی اوهغه دنبوت لړی پای ته رسېدلې

---

[1] -همدغه ماخذ ص ۲۴۳

[2] - خورشید احمد(۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۲۴۳ شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-دنبوت د پای دلایل

دپیغمبرژوندپه حقیقت کې دهغه دښــوونواولارښــوونوژوندوي ،دپیغمبردمړیني څخه مقصــددادی ،چې ښــوونې يې بدلون وموميږ ،کوم اســماني پیغام چې پرې نازل شــوی ؤ،په اصــلي شــکل پاتې نه شي ؛ خومحمدصلي الله علیه وسلم گواکې ژوندی دی ،ځکه چې قران عظیم الشان په اصلي الفاظوموجوددی. دهغه دژوندانه حالات ،ویناوې اوکړه وړه دنبوی احادیثوپه بڼه تړول محفوظ اودټول امت په لاسونوکې دي. داسې بې بوله چې گواکې پخپله داالله رسول په خپلوسترگوویتودنړی دهبڅ شخصیت ژونددومره محفوظ نه دی ساتل شوی څومره چې درسول الله صلي علیه وسلم ژوندمحفوظ دی[1]

۳-له یوپیغمبره وروسته دبل دراتلو لاملونه

- داچې دلومړي پیغمبرښوونې له منځه تللې وي اودهغې دوړاندې کولوبیاضرورت وي
- داچې دپخواني پیغمبر ښوونې پوره نه وي په هغو کې دترمیم او اضافې کولواړتیا وي
- داچې د پخواني پیغمبر ښوونې تر یوه ځانگړي قوم پورې محدودې وي نوروقومونوته شاملې نه وي دغه درې واړه لاملونه اوس پاتې نه دي

۴-دنبوت څوخصوصیات یې

محمد صلی الله علیه وسلم په نورو پیغمبرانو ځینې ځانگړنې لري چې موږ ورته په لا ند ې توگه کتنه کوؤ

۱:دهغه درسالت مثال دلمر په څېردی لمرتړوله ځمکه روښانه کوي دهغه رسالت هم دځمکې ټولو ولسو نو ته شامل دی قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په تر ځ کې فرمايي ﴿ قُلْ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ﴿١٥٨﴾ الأعراف: ژباړه: ای محمده !ووایه چې ای انسانانو ! زه ستاسو ټولو لوري ته د الله استازی يم

۲:دقراني تلپا تې معجزې درلو دل : په هغه داســې معجز کلا م نازل شــوی چې د ژوند دټولو برخو په هر وخت اوهرځای اودهر ملت درهبری صــلا حیت لري او دســا تنې ذمه واري يې الله جلت عظمته اخیستې ده

۳:هغه خاتم الانبیاء دی دنبوت لړی پرې پای ته رســېد لې تر ده وروســته بل پیغمبر نه رازي او نه بل پیغام ځمکې ته راتلو نکی شــته څوک چې درســول الله صــلی الله علیه وســلم درســالت په ختم باوري نه وي داسلام له دایرې بېرون څخه گڼل کېږ ي قران عظیم الشــان فرمايي ﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَـٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ الأحزاب: ژباړه: (ای خلکو ! محمدصلی الله علیه وسلم ستاسې له نارینه ؤ څخه د هیچا پلارنه دی ،مگر هغه د الله رسول او خاتم النبیین دی .او الله دهرشي علم لرونکی دی.

[1] دړحماني ژباړه(۱۳۹۰)داسلام اساسي ښوونې ص ۵۸ اصلاح افکار ننگرهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان یادوي قران عظیم الشان دغه مطلب
۴:ترقیامته دهغه نوم لوړشوی په اذان او کلمه طیبه کې به یې
ته داشارې په ترخ کې فرمايي ﴿ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ ﴾ ژباړه:اوستاپه خاطر موستا دیادېدو اوازه لوړه کړه
۵:هغه یې ټولو نړی والو ته درحمت په تو گه انتخاب کړی
۶:هغه تـه دکوثر دحوض زېر ی ورکړ ی شـوی قران عظیم الشـــان پـه دې هکلـه داســـې فرمـایي﴿
إِنَّآ أَعۡطَيۡنَٰكَ ٱلۡكَوۡثَرَ ﴿١﴾ ﴾الكوثر(اي پیغمبره ! بیشکه موږ تاته کوثر درکړی دی
۸ :هغه ته داو داسه قایم مقام تیمم رواشوی په داسې حال کې چې دتېروامتونولپاره له اوبونه پرته جا یزنه ؤ
۹ : هغه ته په قیامت کې دلو ی شفا عت مقام ورکړ شو ی مگرنور پیغمبران به نفسي نفسي نارې وهي
۱۰ : هغه ته ستر او لوی امت ورکړشوی
۱۱:دهغه امت دگنا هو نو له امله ټول په عذاب نه اخته کېږ ي چې ټول له منځه ولاړشي .

۵-په امت باندې یې حقونه:

رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپل امت ځیني حقوق لري چې مو ږ ورته په لاند ې تو گه کتنه کوؤ .
۱: په هغه ایمان درلودل:له شک نه پرته درسول الله په نبوت اقرار اوباور درلودل ضروري اولازمی خبره ده
قران عظیم الشـــان فرمایي ﴿ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ﴿٧﴾ ﴾الحدید: ژباړه: ایمان راوړئ پرالله او دهغه پر پیغمبرباندې

۲: دهغه اطاعت: او پیروی کول چې په قراان عظیم الشـــان کې دد ې گڼ دلایل دي ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَلَا تُبۡطِلُوٓاْ أَعۡمَٰلَكُمۡ ﴿٣٣﴾ ﴾محمد.ژباړه: ای موءمنانو ! داالله اطاعت وکړئ او دپیغمبر اطاعت وکړئ او خپل عملونه مه بربادوئ .
۳: له هغه سره محبت کول :له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره محبت دایمان بر خه ده
۴ : هغه ته نوم نه اخیستل :الله تعالی مسلمانان له دې څخه منعه کړي دي چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم په خپل نو م سره راو بولي
۵: په هغه باند ې درودویل: هر مسـلمان ته لا زمه ده چې په رسـول الله صـلی الله علیه وسلم باند ې درود ووایي
۶ :دهغه تعظیم اوادب کول:درسول الله صلی الله علیه وسلم تعظیم ،ادب اواحترام په ټول امت فرض دی [1]

داصحابوکراومقام اوپه اړه یې داهل سنت عقیده

موږبه ترهرڅه دمخه دصحابي پېژندنه ، مقام اومنزلت اوپه اړه به یې داهل سنت والجماعت عقیده ذکرکړو
داصـحابي پېژندنه :هغه څوک چې درسـول الله مبارک سره دایمان په حالت کې مخامخ شـوی اوپرایمان وفات شوی وي له اصحابي څخه عبارت دی

---

[1] - خورشید احمد(۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۲۴۷ شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقام اومرتبه يې :اصحاب کرام داسلام غوره نسل ؤ له دوی سره محبت په هريومسلمان واجب اولازم اوبغض اوکينه ورسره کفراوبې ديني ده ، اصحاب کرام درسول الله مبارک شاگردان دي ددوی مقام اومرتبې دلايل په لاندې توگه دي .

الف : قران عظيم الشان : الله تعالى فرمايي ﴿ لَّقَدْ رَضِىَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَـٰبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ ﴾ الفتح ژباړه: الله تعالى له مؤمنانو څخه خوشحاله شو کله چې هغوی له ونې لاندې له تا سره بيعت کاوه، دهغود زړونوحال هغه ته معلوم دی له دې امله يې پرهغو ډاډينه نازله کړه اوهغوته يې په انعام کې نيژدې فتحه ورکړه.

په بل ځای کې ارشاددی ﴿ وَٱلسَّـٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَـٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحْسَـٰنٍ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ ﴾ التوبة ژباړه: هغه مهاجرين اوانصارچې هغوی ترټولود مخه دايمان بلنې ته په لبيک ويلوکې وړاندې شول ، دغه راز هغه کسان چې وروسته له نيکۍ او ريښتينولۍسره په هغو پسې راغلل، الله له هغو نه خوښ او هغوی له الله نه خوښ شول، الله د هغو له پاره داسې باغونه تيار کړيدي چې تر هغو لاندې به ويالې بهيږي او هغوی به په کې د تل له پاره اوسيږي، همدا ډير لوی برياليتوب دی.

ب : نبوي سنت: پيغمبرعليه السلام فرمايلي دي (خيرالقرون قرني ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم) يعنې غوره خلک زمادژوندانه داوسېدونکوپيړۍ ده بياورپسې هغه څوک غوره دي چې دوی پسې وي بياورپسې هغه څوک غوره دي چې دوی پسې وی يعنې دتابعينواوتبع تابعينوپيړۍ

دوی ته دښکنځلوکولواوبدوردوويلوحکم

پيغمبرصلى الله عليه وسلم اصحابوکراموته دښکنځلوکولوڅخه منعه فرمايلي ده هلته چې فرمايي(لاتسبوااحدامن اصحابي) يعنې تاسې زماديوه صحابي په اړه هم بدې ردې مه واياست .نوپردې اساس اصحابوکراموته بدې ردې ويل له اهل سنت والجماعت څخه وتل اودگمراه ډلوپه کتارکې دربدل دي

ددوی په هکله داهل سنت والجماعت تگلاره

داصحابوکراموپه اړه داهل سنت والجماعت منځنی کړنلاره دافراط اوتفريط ترمنځ ده ددوی ترمنځ چې کومې شخړې پېښې شوې مورپه کې بحث نه کوو په دې هکله دعمربن عبدالعزيزرحمة الله عليه ويناکافي بولوهلته چې وايي : دغه خلک هغه قوم دی چې الله تعالى ددوی دوينوڅخه زموږلاسونه پاک ساتلي دي نوموږته لازمه ده چې ددوی دابروتويولوڅخه خپلې ژبې پاکې وساتو[1]

[1] دڅه رتخصيص محمدابن عبدالرحمن : التوضيحات الجلية على العقيده الطحاوية اول ټوک ۱۲۰۹ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په اخرت، قضاء اوقدر ایمان

پیلیزه ژوند پیلېږي ،چې ترهغه وروسته به ژوندخویوازي دهمدې د نیاژوندنه؛ بلکې له مرګه وروسته بیاهمېشه ژوند پیلېږي ،چې ترهغه وروسته به ژوندخویوازي دهمدې د نیاژوندنه؛ بلکې له مرګه وروسته بیاهمېشه ژوند پیلېږي

ژوندخویوازي دهمدې د نیاژوندنه؛ بلکې له مرګه وروسته بیاهمېشه ژوند پیلېږي ،چې ترهغه وروسته به ژوندخویوازي دهمدې د نیاژوندنه؛ بلکې له مرګه وروسته بیاهمېشه ژوند پیلېږي ،چې ترهغه وروسته به ژوندخویوازي دهمدې د نیاژوندنه؛ بلکې له مرګه وروسته بیاهمېشه ژوند پیلېږي

لومړی بحث

په اخرت ایمان

دنړی دموجوده نظام دورانېدوپیل به داسرافیل دشپېلی دپوکي څخه وکړای شي، ټول کاینات به ګډوډشمکه به ډېرسخت ټکانونه وخوري لمراوسپوږمی به په ټکر،ستوري به تت اوخپاره شي، غرونه به دډانډ س شویوورېوپه څېرشي اوبه به اورواخلي دځمکې ژوي به ټول مړه شي، بیابه دالله تعالی په حکم دویم ځل شپېلی پوکړای شي؛ قبرونه به وچوي اوټول مړه شوي انسانان به دادم علیه السلام له وخته تر قیامته دوباره راژوندي کړای شي اودخپلوقبرونوڅخه به را اوچت اودحشر په میدان کې به راغونډاودالله جلت عظمته پروړاندې به ودرېږي ،داژوندبه همېشه ژوندوي، دابه ډېره وېروونکې ورځ وي، دخلکوزړونه به له وېرې لړزېږي اوهریوبه خپل انجام ته منتظروي،ټول انسانان به دحشر په میدان کې دالله جل جلاله پروړاندې راټول وي په دغه ورځ به یوازې دده حکومت وي، هېچاته به دساه وېستلومجال نه وي، دهغه له اجازې پرته به چاته دخولې پرانستلوهمت نه وي .الله جل جلاله به دخپل علم ،حکمت اوانصاف پربنسټ له هرچانه جلاجلا دټول ژوند حساب واخلي انسان ته به دخپلو عملونواسنادپه لاس ورکول کېږي دهغه ټول اعمال به ورته مجسم شي دهغه اندامونه به پرهغه ګواهي ورکوي اوحساب به ورسره وشي، له هېچاسره به ظلم ونه کړای شي نېکوخلکوته به په ښي لاس اومجرمانوته به په کیڼ لاس عملنامې ورکړای شي. ښــي لاسي به کامیاب اوکیڼ لاسي بـه ناکام اونامرادوي دبري موندونکوخبرې به له خوشـالی خلېږي اونامراده خلک به تورمخي اوله غمه ډک وي نېکان به جنت ته اوبدخلک به دوزخ ته بیول کېږي ګنهګارمؤمنان به له دوزخ څخه ترټاکلې مودې وروسته راوېستل کېږي اوجنت ته به ځي

۱- پېژند نه يې

دغه دقیامت له ورځې څخه عبارت ده، هلته چې ترمړینې وروسته به انسانان دحساب اوجزاءلپاره له قبرونوراپاځولی شي اودرب العالمین پروړاندې به دربېږي دغې ورځې ته داخرت ورځ هم وایي؛ځکه چې دغه دقیامت له ورځې څخه عبارت ده، هلته چې ترمړ ینې وروسته به انسانان دحساب اوجز اء لپاره

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) Pelaston.com: The Digital Library

له قبرونوراپاڅولی شي اودرب العالمین پروړاندې به دربړي دغې ورځې ته داخرت ورځ هم وايي :څکه چې له دې نه وروسته بله ورځ نشته تردې وروسته به جنتیان جنت ته اودوزخیان به دوزخ ته ځي.[1]

۲- دایمان مفهوم يې

په اخرت ایمان ددغې ورځې اړوندوچاروته شمولیت پیداکوي؛ لکه کو چنی اولویې نښې.دقبرعذاب او رحمت.داسرافیل شپېلۍ.له قبرونودخلکورااوچتېدل.حساب اوجزا.دقیامت هیبتناکه منظر. دمحشرتفصیل.دعملناموخپرېدل.دمیزان دتلې تېنګښت.دصراط پول .دکوثرحوض.شفاعت.جنت ودوزخ.[2]

۳- دایمان اهمیت يې

داخرت په ورځ باوردایمان دارکانو له جملې څخه دی داخرت په ورځ ایمانستراهمیت لري دقران عظیم الشان په ډېروځایونوکې په الله جل جلالا له دایمان ترڅنګ ذکرشوی، دایمان دشپږګونواساساتو له جملې څخه دی

۴- داخرت دورځې نومو نه

ځینوعلماؤداخرت دورځې ګڼ نومونه ذکرکړي دي ،موږدلته دقیا مت مشهورنومونه ذکرکوو:

۱- الساعة : دقیامت دقایمېدووخت

۲- یوم القیامة : دالله تعالی پروړاندې دودرېدلوورځ

۳- یوم الوعید: دعذاب ورځ

٤- یوم الدین :دجزاورځ

٥ : یوم الحسرة: دافسوس ورځ

٦- الدارالا خرة : داخرت کور

۷- یوم التناد:یوبل ته دچیغو ورځ

۸ : یوم الجمع :دجمعه کېدوورځ

۹ : یوم الفصل : دفیصلې ورځ

۱۰- یوم الحساب :دحساب ورځ

۱۱- یوم الخلود:دهمېشه والي ورځ

۱۲- یوم الخروج : دراوتلوورځ

۱۳ یوم التغابن:دتاوان ورځ

۱٤ یوم التلاق:دملاقات ورځ

۱٥ یوم الازفة:نېږدې ورځ

---

[1] ابن کثیر (ب ت) النهایة لومړی ټوک ص ۲٥٦ لاهور پاکستان

[2] کیلانی اسعد(ب ت) داسلامي تحریک دویم کتاب ص ٦٩ لاهور پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶ – الواقعة : ستره پیښه

۱۷ – الحاقة :رېښتيني ورځ

۱۸ – القارعة :ټکوونکې ورځ

۱۹ – الطامةالكبرى :ستره هيبتناكه ورځ

۲۰ : الصاخة :كنيوونكې ورځ

۲۱ – يوم البعث :له قبرونودراپورته كېدوورځ

۲۲ – الغاشية : پټوونكې ورځ [1]

۵- درامېنځته كېدو دلايل يې

قران عظيم الشان يوازې دقيامت په امكان اكتفاء نه ده كړې؛ بلكې په ډېروایاتونوكې يې دهغې په وقوع تاكيدكړی دی اسلامی پو هانوددې بېلابېل دلايل بيان كړي دي.

۱- دحكمت دليل

داچې دالله تعالى څخه هېڅكله بېهوده اوبابېزه فعل نه صادرېږي ؛نودانسان پيدايښت ديوسترهدف لپاره دی دانســان دژوندنهائي هدف دادی چې خپل همېشــني كمال ته ورســېږي ددغه هدف تحقق داخرت دژونـدون نـه پرتـه امكان نـه درلوداوهغـه داچې هلتـه تـل ترتلـه واوســېږي قران عظيم الشــان دانســان دژوندحكمت ته داسـې اشــاره كوي ﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ ﴾ المؤمنون: ژباړه:اياتاسې انګیرلې وه چې موږتاسې بابېزه پيداكړي ياست او زموږلوري ته ستاسې هيڅكله راګرځېدل نشته؟

په بل ځای كې ارشـاددی ﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ ﴾ الدخان: ژباړه:دغه اسمانونه اوځمكه اوددوی ترمنځه شيان مورږ لوبو لپاره نه دي پيداكړي [2]

۲- دعدالت دليل

الله تعالى عادل دی اوډظلم صـدورورڅخه ممكن نه برېښـي. دالله تعالى عدالت ددې غوښتنه كوي چې نېكوكـارانواوبدكارانوته خپل ثواب اوعذاب وركړي .داچې دنيوی ژونددثوابونواوعذابونولرظر فيت لري، ټول انسانان دخپلواعمالوسزاپه دې نړۍ كې نه ګوري ؛نوپرهمدې اساس الهي عدالت ددې غوښتنه كوي چې بله نړۍ دې اوسي اوهلته دې نېكوكارانواوبدكاروته خپله بدله وركړای شي قران عظيم الشــان فرمايي ﴿ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ ﴾ الجاثية: ژباړه: اياهغه كسانوچې هغوی دبدی مرتكب شوي .داانګېرلې ده چې

[1] حبنكه ميداني [illegible] العقيدة الاسلامية اسسها ص ٦٢٨ دارالقلم بيروت لبنان

[2] [illegible] اسلامي عقايدو اصول ص ٧١ ننګرهار [illegible] پوهنتون ننګرهار افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

tipon.com The Digital Library

مړ به هغوی او ایمان راوړونکي اونیك عمل کوونکي سره برابرکړو،چې دهغوژوند اومرګ یوشانته شي؟ډېره ناوړه فیصله ده چې دوی یې صادروي. [1]

٦-داخرت په هکله داسلام تصور

١- انساني ژوندپه اصل کې داخروي ژوندیوه مقد مه اوسریزه ده دغه ژوندلړ اومؤ قتي ؛مګراخرت تل ترتله اوهمېشـه دی دغـه ژونـدنیمګړی اوهغـه کـامل دی ،دیتولواعمالوبشـــپړنتایج په دې عارضي اولړ ژوندکې مېچاته نه په برخه کېږي ؛بلکې ددغه لړژونددحقیقي نتایجوثمرات به په اخروي ژوندکې څرګندېږي .

٢ - څرنګه چې په نړۍ کې هرشی عمرلري چې په نتیجه کې به له منځه ولاړشي ،په همدې توګه دغه ټول نظام هم عمرلري چې پـه پای ته رسـېدلوسره به یې وروســته بل نظام اوبله نړۍ رامنځته شي چې د هغې طبیعي قوانین به ددې او سني نظام سره بشپړتفاوت ولري.

٣ - ددغه موجوده نظام تر ړنګېدواودانسـان ددوباره ژوندنه وروسته به دانصـاف اوعدل یوه سـتره محکمه قایمه کړای شي چې هلته به دانســان دهرعمل محاسـبه کېږي اودخپل ښـېګڼو پروړاندې به حا ضرېږي اودنېواوبدواعمالوسزابه هرچاته ورکول کېږي. [2]

٧-دماده پالوپه نظریاتوعلمي نیوکه

به انسانانوکې یوه دماتړیالستانوډله ده هغوی نه دکایناتوخالق مني اونه داخرت نړۍ هغوی پردې باورلري چې ماده ازلي اوتل ترتله ده په مړینې سره دانســان هرڅه پای ته رسـېږي، دوباره ژوندون له سره شـتون نه لري. دوی یوازې په خپلوحواسـواعتمادکوي اووایي چې داخرت نړۍ موږمحسـوسه کړې نه ده ؛نوله سره نشته.دغه فکرسراسرناسم څکه دی چې ډېرشیان شته ؛مګرسترګې یې نه محسو سوي؛ دمثال په توګه دمادې الیکټرونیکي خوځښـت،دځمکې جاذبه،مقناطیسي- قوه،دغه ارته لویه نړۍ چې دانسان له احاطې بېرون ده یوواقعیت دی په همدې توګه دمرګ اوژوندپه اړه په حواسواعتمادکول معقول کارنه بریښي څکه موږ سره داسې سترګې نشته چې دمرګ له پولې اخوا نړۍ پرې ووینوله دې وروسته دنړۍ په موجوده نظام دنه زوال حکم پردې اساس لګول چې موږیې ورانی نه دی لیدلی داخبره دې ته ورته ده، چې یوڅوک ووایې دغه تعمیربه تل ترتله وي څکه چې مایې ړنګېدل نه دي لیدلي ایادعقل پربنسټ دغه استدلال صحت لري؟نه هېڅکله نه [3]

دله مرګه وروستـه ژوندقضـیه یوازې عقلي اوفلسـفي مسـئله نه ده؛ بلکې زموږله عملي ژوندسره یې ژوره اړیکه ده .زموږداخلاقي اوتمدني ژوندټول انحصارپه همدغې مسئلې پورې تړلی دی؛ څکه چې یوڅوک پردې باوري وي چې هرڅه دي په همدغه ژوندپورې اړونددي، له مرګه وروسته ژوندله سره شتون نه لري

---

١. نذیر داده محمد.(ب ت) عقاید اسلامی ص ١٧٣ انتشارات رسالت کابل افغانستان

٢. قشیری مسلم بن الحجاج(ب ت) صحیح مسلم باب اثبات حوض النبی لاهور پاکستان

٣. خورشید احمد (٢٠١٠م)اسلامي نظریه حیات ص ٨١ شعبه تالیف وترجمه جامعه کراچي

Ketabton.com: The Digital Library

له هغه انسان څخه تفاوت لري چې يوځوک داخرت په سوال او
،ددغسې شخص اخلاقي اوعملي کړنلاره
په ترخ کې څرگندوو:
ځواب باوري وي دغه حقيقت ديومثال
يوشخص پردې باوري دی چې کندهارته په رسېدوسره به دوه تنه ترکندهاره دسفرپروگرام جوړوي، څخه ازاديم دده برعکس دويم زماسفرنه يوازې پای ته رسېږي ؛بلکې دهغه ځای دپوليسواومحکمې شخص پو هېږي چې ترکندهاره تلل يوازې دسفريو پړاؤدی، زه داسې سيمې ته روان يم چې ددې ځای اودهغه ځای بادشاه يودی، دهغه په دفترکې زمادټولوکړوووړوريکارډموجوددی، تاسوپه خپله ووايا ست چې ددې دواړواشخاصوپه اعمالوکې به څومره لوی بېلتون موجودوي ؟
دماده پال اومؤمن انسان په سيرت اواخلاقوکې لوی امتيازوي ماده پرست انسان مايوسه اوپست همته شخص وي ،دشريرواوظالموانسانانوپه بڼه ژوندسرته رسوي ،دشهوت،شهرت اوځان پالنې په احساس ژوندکوي دده پرعکس په اخرت باوري انسان مسؤلانه ژوندلري اودخرت لپاره په تياري کولوبوخت وي ،دژوندستره اسره يې بشرته خيررسول دالله تعالی رضاءاودجنت حصول وي.[1]

۱-دقيامت ساينسي او عقلي ثبوت

دلمرزياته برخه دهيليم اوهايدروجن غازونه دي اودواړه دهستوي تعاملاتو په نتيجه کې دخلااودلمردژوندلامل گرزېدلي دي. هيليم په ډېرسرعت سره دلمرهستې ته داخلېږي، دلمرهسته چې له هايدروجن څخه ډکه ده په هماغه اندازه هايدروجن له هستې څخه وځي اوپه هيليم بدلېږي ،چې په پای کې نور،انرژي اوتودوخه توليدوي لمردووډلايلوپراساس تراوسه ځلاندی :

۱ -که چېرې په لمرکې هستوي ځواک اوجاذبه قوه شتون ونه لري لمربه دهايدروجن دبم په څېرچوي.

۲ - که چېرې په لمرکې اتومي تعاملات نه وي لمربه په داخل کې رنگ او پای ته به ورسېږي اتومي چاودنې به ترهغه په لمرکې جاري وي چې هايدروجن دلمرپه هسته کې په بشپړه اندازه مو جوداوسي، په داسې حال کې چې لمرپه هره ثانيه کې (۷۰۰)مليو نه ټنه هايدروجن له لاسه ورکوي چې په نتيجه کې نور،تودوخه اوانرژي توليدوي ،داچې په يوه دقيقه،ساعت اوورځ کې دهايدروجن څومره اندازه ضايع کېږي ،تاسويې پخپله حساب وکړئ تراوسه (۳۷) برخې په سلوکې دلمرهايدروجن ضايع شوی، هرکله چې دهايدروجن زياته برخه ضايع شي دلمريزنظام بربادي به پيل کړای شي.[2]

له يوې ټاکلې اوږدې مودې وروسته به دلمردهستې دهايدروجن زياته برخه په هيليم بدله شي اودلمرپه هستوي تعاملاتوکې به ډېرلوی خلل رامينځته شي په دغه مهال لمردهايدروجن له کمبودسره مخامخ کېږي .هيليم په ډېرسرعت سره دلمرهستې ته ننوځي اوپه ډېرسرعت سره به راؤزي ؛نورنوهيليم له هايدروجن څخه پرته هستوي تعاملات له لاسه ورکوي.جاذبه قوه زياتېږي لمرپه ډېرشدت اوسرعت دخپلې هستې په

[1] -همدغه ما خذ ص ٣٨٦

[2] - فيض خليل الله (١٣٨٧هـ ش)ساينس جديد وقران ازخلقت تا به عدم کاينات ص ٦۴ مؤسسة

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل کې نړېږي (solarcollaps)دلمرنړېدابه دومره قوي سريع انفجاروي. چې نورې سياري به هم له تزلزل سره مخ کړي دلمرنورې سيارې له خپل مدارڅخه بېخايه کېږي اوفرار به وکړي دهيليم سريع حرکت ددې باعث ګرزي چې دلمرتودوخه زياته شي، دهرې شېبې په تېرېدوسره دلمرتودوخه زياتېږي اوپه ځمکه کې دژوندانه شرايط له منځه ځي دګرمی دزيا ت والي له کبله دجنو بي اوشمالي قطب يخچالي برخه اوبه کېږي اوداوبوسطحه لوړېږي اووچې ته مخه کوي. دسمندرساحلي برخې اوبه لاندې کوي قران عظيم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ وَإِذَا ٱلۡبِحَارُ فُجِّرَتۡ ﴿٣﴾ ﴾ الانفطار: ژباړه:اوکله چې سمندرونه وشليږي

په دغه مهال دلمرحجم زياتېږي اوسوررنګ به لري،دځمکې فضاء به هم سوررنګ پيداکوي اودزياتې تودوخې له امله به چاودنې پيل شي. قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي

﴿ يُرۡسَلُ عَلَيۡكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ ﴾ الرحمن: ژباړه:که دتېښتې هڅه وکړئ،نوپرتاسې به داورشُغلې اولوګې خوشې کړای شي چې تاسي به دهغومقابله ونکړای شئ.

دزياتې تودوخې له امله دځمکې ترپوښ اوغرونولاندې اورغورځوونکې برخه دومره ګرمېږي ،چې دهغې دبخارفشارځمکه چوي اودېرې سختې زلزلې پيلېږي قران عظيم الشان دغه مطلب داسې بيا نوي ﴿ إِذَا زُلۡزِلَتِ ٱلۡأَرۡضُ زِلۡزَالَهَا ﴿١﴾ ﴾ الزلزلة: ژباړه:کله چې ځمکه په خپل ټول قوت سره وخوځول شي .

په دغه وخت کې دلمرجاذبه قوه زياتېږي، په سمندونوکې ډېرې لوېې څپې رامنځته کېږي دلمرتودوخه دومره لوړېږي چې دځمکې دمخ ټول ځنګلونه سوزي اودځمکې په هره برخه کې چاودنې رامينځته کېږي. قران عظيم الشان دغه مطلب داسې روښا نه کوي ﴿ يَوۡمَ تَرۡجُفُ ٱلۡأَرۡضُ وَٱلۡجِبَالُ وَكَانَتِ ٱلۡجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٤﴾ ﴾ المزمل: ژباړه:دابه هغه ورځ وی چې ځمکه اوغرونه ولړزيږي اودغرونو حالت داسې شي لکه دشګوډېرى چې خورېږي . په بل ځای کې داسې ارشاد دی ﴿ ٱلۡقَارِعَةُ ﴿١﴾ ﴾ القارعة: ژباړه:هغه ستره پېښه ! اوس دلته داپوښتنه راولاړېږي چې موږولې په ځمکه کې دلمردانفجاراتواوچاودونوغږنه اورو؟ځواب يې ځرګندی اوهغه داچې دفضاءهغه برخه چې له ګازونوخالي ده له هغې څخه نور،تودوخه اوانرژي په ډېرې اسانتياسره ورڅخه عبوركوي؛البته ددې پرعکس اوازله خلاڅخه نه تېرېږي دزمکې اولمرترمينځ ډېره لويه فاصله موجوده ده دلمردچاودنواوازونه همدلته توقف اوبېرته دلمرپه لوري ورګرزي که چېرې فضاء نه وای دلمرهولناکه چاودنوبه ځمکه دومره لړزوله چې دغرونولوړې ځوکې به رانړېدلې وای .

هلته قيامت ته نږدې دلمردانبساط اودزيات لمريزطوفان(solar wind)له امله به دغه خلاء له منځه ولاړه شي عطارد.لمرته نږدې سياره به دلمرداخل ته ولاړه شي په پای کې به سپوږمی هم دلمرخېتې ته ورننوزي قران عظيم الشان دغه منظرداسې بيا نوي ﴿ وَجُمِعَ ٱلشَّمۡسُ وَٱلۡقَمَرُ ﴿٩﴾ ﴾ القيامة: ژباړه: اوسپوږمی بې نوره شي اولمراو سپوږمی يوځای کړاي شي

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

The Digital Library

په دغه مهال به دځمکې اوبه اورواخلي قران عظيم الشـان فرمايي ﴿ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ ﴾ التكوير :ژباړه: اوکله چې سمندرلمبه کړل شي

دتودوخې درجه به دوه زره څله زيات والی وموميي پدغسې تودوخه کې غرونه ويلې کېږي اودسيلاب په بڼه حرکت کوي قران عظيم الشـان دغه مطلب داسې بيانوي ﴿ وَإِذَا ٱلْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ ﴾ التكوير: ژباړه:اوکله چې غرونه وخوځول شي

په دغه وخت کې لمردومره لوئېږي چې دځمکې دفضـازياته برخه نيسي-؛ نورنو هيليم دهستو ي تعاملاتو خواک له هايدروجن نه پرته له لاســه ورکوي. جاذبه قوه زياتېږي اولمرپه دپرشـدت اوچټکتياسره دخپلې هستې په لورنږېږي ددغه سترانفجارنه وروسته نورې سياري له خپل مدارنه بېځايه کېږي. قران عظيم الشان دغه مطلب داسې بيانوی ﴿ وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتْ ﴿٢﴾ ﴾ الانفطار: ژباړه:اوکله چې ستورې خواره واره شي

لمرپه يوسپين دوله جسم بدلون موميي چې حجم به يې دځمکې سره برابرالبته کثا فت اوکتله به يې زياته وي ساينس پو هان يې(Black Dwarf)بولي دځينوساينس پوهانوله نظره به دلمرحجم دځمکې دحجم په اندول پاتې شي اوخپل پاتې نوراورڼابه له لاسه ورکړي اوپه يوتورجسم بدل شي قران عظيم الشان په دې هکله داسې فرمايي ﴿ إِذَا ٱلشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ ﴾ التكوير: ژباړه: کله چې لمرونغښتل شي

ځينې ســاينس پوهان پردې باوردي چې دلمردهســتوي تعاملاتودنشــتوالي له کبله کوچنی کېږي خوکتله اوجاذبه به يې هماغه شان وي په پای کې به لمردسپوږمۍ څخه کوچنی اوبيابه د فوټبال دتوپ په اندول او په پای کې به يې حجم له صـفرسره مسـاوي شي؛ مګرجاذبه اوکتله به يې په خپل ځای وي چې سـا ينس پوهان يې (Black Hole)بولي [1]

٢-په اخرت دايمان غوښتنې

١ – ددنياپـه مقـابـل کې اخرت غوره کول :په اخرت دايمان لومړی غوښــتنه ددنيا په مقابل کې اخرت ته ترجيح ورکول دي اخروي ژوندبـه يې ســتره موخـه اودې تـه بـه تيـاروي ،چې داخرت دبهبود لپاره بـه ددنياهررازسـتونزې ګالي اومحروميتونه به منې دنياته به يې شـا اواخرت ته به يې مخه وي مومن مســلمان دنيااوددنياسامان وسيله اوداخرت توښه بولي په دنياکې به دمسافر په توګه ژوندترسره کوي دنيا به په اخرت خرڅوي اوددنيا هرڅه به داخرت لپاره قربانوي. دنيايوه مؤقتي قرارګاه ده اوداسـې مثال لري ،چې يوڅوک دمؤقت وخت لپاره د ونې سيورې لاندې توقف اودڅوشيبولپاره ارام کوي ددنيا ژوند همداسې وګڼئ اصل هدف اومقصد اخرت ده .

٢ – له مرګ څخه نه وېرېدل :په اخرت باند ې دايمان بله غو ښــتنه له مرګه نه وېرېدل دي. داالله په لارکې مړينه به دهغه ترټولولوړه هيله وي. په هغه قام اوملت کې دشـهادت تلوسه اوهيله مري چې په اخرت ايمان ژوند بيل دی مرګ له يوې نړۍ څخه بلې ته دورتګ وسيله ده.ژوند بيل دی مرګ له يوې نړۍ څخه بلې ته دورتګ وسيله ده. مرګ دژوندپای نه ؛بلکې دبل

[1] - فيض خليل الله (١٣٨٧هـ ش)ساينس جاذبه وقران ازخلقت تا به عدم کاينات ص ٦٦

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

۳ - ډاډ اواطمینان :په اخرت دایمان ځښښتن هېڅکله نه نا امیده کېږي، ترسختو نه په سخت حالت کې مطمئن وي ؛ځکه هغه دخپل مستقبل له نتیجې نه ډاډه وي. انسان هغه مهال په نا امیدي‌اخته کېږي، چې گومان وکړي عملو نه یې بې نتیجې پاتې شوه .دهغه کوښښ ضایع شو؛خوچې انسان په دې باور وي چې دی دخپلو اعمالواوهلوځلوعوض اورمرو ترلاسه کوي ،هغه په هېڅ صورت کې نه مایوسه کېږي ،چې دغه په اخرت باندې دایمان نتیجه،غو ښتنه اوتقاضاده[1]

۴-په اخرت دایمان اغیزې

په اخرت دایمان اغیزې په لاندې توگه وړاندې کېږي :

۱ - په انسان کې دعبادت،طاعت او بندگی داحساس وده.

۲ - دغه تصور انسان دې ته هڅوي ،چې خپل ځان اومال دالله تعالی په لارکې ځارکړي .

۳ - دغه فکر په انسان کې دریښتینولۍ احساس رامنځته کوي هغه هېڅکله دروغجن نه وي .

٤ - دغه طرزفکرمظلوم انسان ته ډاډپه برخه کوي چې که چېرې نن موله ظالم نه غچ وانخیست سبا ته دقیامت به ورځ به انتقام ورڅخه واخیستل شي.

۵ - په اخرت ایمان دانسان په ټولنیز،سیاسي اواقتصادي ژوندکې انضباط رامنځته کوي. همدغه دننه قلبي احساس مؤمن له کافره جلاکوي کفري ټولنه دمادي ځواکونو اودبرچې په زورامن ټینگوي ؛مگراسلام دخلکوپه زړونوحکومت کوي، له زراوزورنه پرته ورته ځان تسلیموي هلته دستورمخابراتي وسایلواوپولیسوپه ذریعه ښارونه ساتل کېږي که دغه وسایل شنډکړای شي نواریانوونکي جرایم به په سترگو ولیدل شي.دنیوپارک په ښارکې په یوه شپه کې دلړوخت لپاره دبر ښنبادنه شتون له امله ددوه لکه غلاگانو جرایم ثبت شول چې ددوه ملیارده ډالرو په تناسب مال په کې چورشوی ؤ .

٦ -داخرت په ورځ ایمان په یو شخص کې داخرت دعذاب وېره اوالله جلت عظمته ته دهیلو اوامیدونواحساس ورکوي، طاعت ته هڅاند اوله گناهونوخپل ځان ژغوري.

۷ -په اخرت دباورڅښتن نعمتونه دطغیان اوسر کشۍ ترسرحد ه نه رسو ي اوغمونه یې نه ناا میده کوي؛ بلکې تل ترتله دتوازن په حال کې وي.

۸-په اخرت ایمان په انسان کې ښایسته اخلاق رامنځته کوي لکه سخاوت، شجاعت،تواضع رحمت،شفقت اوداسی نور ..

۹-مؤمن مسلمان دالله تعالی رضاءغواړي په دنیاکې که چېرې ورڅخه نعمتونه فوت شي ،داخرت هیله من وي .[1]

---

[1] حکمتیار (ب ت) په اخرت ایمان ص ٦٩ خپرونکی دمیثاق ایثار اداره

[2] تېر شوی ماخذ ص ۷۰

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقیامت علامې

دقیامت په راتلوکې هېڅ شـک اوشـبهه نشـته،قیامت نږدې دی اوعلم یې یوازې الله تعالی ته په برخه اوایمان پرې دمغیباتو له جملې څخه ده. دقیامت کوچنۍ اولويې نښې شته، چې په قران عظيم الشان اونبوي حدیثوکې بیان شوي دي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي: ﴿ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴾ محمد: ژباړه:نوآیادوی فقط دقیامت انتظارباسي چې هغه په ناڅاپي ډول وربانديې راشي؟دهغه علامات (نښې نښانې)خوراغلي دي.کله چې هغه پخپله راشي نوایاددوی لپاره به دنصیحت قبلولوڅه فرصت باقي پاتې شي؟

په پورتنی ایات کریمه کې قیامت ته ساعت ویل شوی ،دلته له ساعت څخه هغه وخت مراددی چې قیامت به په کې قايمېږي. قیامت ناڅاپه راځي دقیامت له نښـوڅخه هدف دادی ،چې قیامت نیږدې اودنړۍ عمرنورپای ته رسېدونکی دی .

۲-دقیامت اطلاق

په شریعت کې په درې شیانودقیامت اطلاق کېږي:

الف -کوچنی قیامت : چې دانســان له مړینې څخه عبارت دی.څو ک چې په مړینه محکوم شي؛ نودده قیامت قایم شو؛ ځکه چې دغه شخص داخرت نړۍ ته انتقال ومونډ .

ب -مینځنی قیامت :چې هغه دیونسل مړینه ده

ج - لوی قیامت : چې هغه له قبرونودحساب اوسزالپاره دمړورا اوچتېدل دي .

۳-دقیامت دنښانو حکمت

له قیامت نه دمخه دنښانو حکمت دادی، چې خلک دغفلت له درانه خو به راپاڅېږي، توبه اوالله تعالی ته رجوع وکړي ،له دنیاڅخه ځان غوڅ اوداخرت لپاره په بشپړتیاري لاس پورې کړي[1]

۴-دقیامت دنښانو ډولو نه

الف- دقیامت کو چنی علا مې

دقیامت کوچنی نښـانې ډېرې دي. تفصیلي بحث یې زموږ موخه نه ده ،په اجمالي توګه به موږ ورته اشاره وکړو په دې کې ځینې واقع شوي اوځینې یې دواقع کېدوپه حال کې دي :

۱: درسول الله صلی الله علیه وسلم بعثت اونبوت .

۲: درسول الله صلی الله علیه وسلم وفات .

۳: دبیت المقدس سوبه .

٤:دعمواس وبا .

---

[1] - الخميس محمد عبدالرحمن (۱۴۲۹هـ ق)التوضيحات الجلية على العقيدة الطحاوية. ص ٦

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمال زيات والى اوله خيرات څخه دخلكو بې پروايي .
۵: دمال زيات والى اوله خيرات څخه دخلكو بې پروايي .
۶: دفتنوخرګندېدل .
۷: دنبوت ددروغژنو مدعيانوخرګندېدل
۸: په حجازكې داورخرګندېدل دغه په (۶۵۴ هـ كال رامنځته شوى)
۹: دتركانوسره جګړه.
۱۰: دعجموسره جګړه.
۱۱: دامانت ضايع كېدل.
۱۲: ددينې علم له مينځه تلل اودجهل خرګندېدل .
۱۳: دپوليسواودظالمانودمرستيالانو زياتوالى.
۱۴: په عامولاروكې دزناخرګندېدل،تردې پورې چې شريف شخص به وايي كاش ددېوال ترشاواى .
۱۵: دسود ترويج .
۱۶: دموسيقې او ښځينه سندرغاړواونځاګرو زيات والى اوقانوني جواز.
۱۷: دشرابوڅښلوزياتوالى اودشرابوحلال ګڼل .
۱۸: دجوماتونوښايست اوپرې وياړل .
۱۹: دلويواسمان څكوبلډنګونواوقصرونوجوړول.
۲۰: دوينځې باداره زېږول (دكورنى نظام ړنګېدل دمشراوكشر ددرناوي خاتمه) .
۲۱: دوژنواوشخړوزيات والى تردې چې قاتل به نه پوهېږي چې قتل يې دڅه په خاطر كړى دى اومقتول به نه پوهېږي چې دڅه په خاطر وژل شوى دى.
۲۲: دزماني نېژدې كېدل .
۲۳: دښارونو نېژدې توب (دنويو وسايلو ايجاددسفردوسايلو زيات والى) .
۲۴: په اسلامي امت كې دشرک خرګندېدل .
۲۵: دبخل زيات والى.
۲۶: دمالونو زياتوالى اوپه سوداګرى كې دمېړه سره دمېرمن مرسته .
۲۷: دزلزلوزيات والى .
۲۸: دځمكې خسف (ننو تل).
۲۹: دمسخه (دانساني جثې بدلون).
۳۰: له فضاء څخه دكاڼواورښت .
۳۱: دصالحواونېكانوخلكومړينه
۳۲: دذليلو اوسپكوخلكومشرتوب .
۳۳: دسلام اچول دپېژندګلوى اساس ګرځول .
۳۴: دبربنډوښځوخرګندېدل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵ :دمؤمن دخوبونوربنتياكبدل .
۳٦ :دلیک اولوست زيات والي اوخپربدنه
۳۷ :داسلامي ستنوتوهين اوسپکاوی.
۳۸ : دسپورږ مي پرسبدل .
۳۹ : ددرواغو زيات والي اوپه خبرونوكي عدم تثبت .
۴۰ : ددرواغو دګواهی زيات والي اودحق شهادت پټول .
٤١ : دښځودشمېرزيات والي اودنارينه وکمبود .
٤٢ : دناڅاپه مړينوزيات والی .
٤٣ : دباران زيات والي اودحاصلاتوکمبود.
٤۴ : دفرات په سيند دسروزرو دغره څرګندېدل .
٤٥ : انسان سره دځناورو اوجامداتو خبري اترې .
٤٦ :دسختوازمېښتونوله امله دمرګ هيلي.
٤٧: درومیانوزيات والي اوله مسلمانانوسره جګړه.
٤٨ : دقسطنطيني (استانبول)فتحه .
٤٩ : له يهودوسره جګړه .
٥٠ : دمؤمنانوداړواګانودقبض په خاطر دښايسته هواګانوچلېدل.
٥١دموراو پلا رمخالفت او دخپلوليو غوڅېدل.
٥٢:دبيت الله دعزت اودرناوی پای ته رسېدل اودكعبې ړنګېدل [١].

ب-دقيامت لويې نښې

دقيامت دسترونښوله جملې څخه چې په نبوي احاديثوكې ذكرشوي، يوه غيرمرتبه مجموعه ده دلته چې په رواياتوكې كوم ترتيب ذكرشـوی په وقوع كې داسـې نه دي، له همدې امله دقيامت دنښـانوپه ترتيب كې اسـلامي پوهانوبېلابېل نظريات وړاندې كړي دي،حافظ ابن حجررحمة الله عليه دغه روايات جمع كړي ،په دې كې يې ددجال راوتل اوله لويديځه دلمرراختل يې په لومړيتوب كې راوسـتي دي ،ددغورواياتوله مجموعې څخه څرګندېږي چې ددجال راوتل تر ټولولويه نښـه ده چې دعيسى عليه السلام په لاس به وژل كېږي پـه همدې توګـه لـه لويـديځه دلمرراختـل دكـايناتودسـتربدلون نښـــه ده چې پای يې دقيامت پا دادی چې له لويديځه دلمرپه راختلوسره دتوبې دروازه بندېږي(دابة الارض) به هم دهمدغی ورځې په پيل كې راووځي حكمت يې تـه بـه مؤمن اوكـافرتـه بـه كافرليكي ،دلويونښــودجملې څخه چې قيامت ته نږدې رامنځته كېږي ددجال

---

[١] - الا شقر سليمان(ب ت)القيامة الصغرى ص ٢٢۴ بيروت لبنان

PDF ترتيب كوونكى: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

خرگندېدل، دعیسی – علیه السلام له اسمانه راکوزېدل، یاجوج اوماجوج اودځمکې خسف (ننوتل) لوی دود، له لویدیزه دلمر راختل، ددابة الا رض راوتل اواورچې خلک به دحشر په لوري راجمع کوي. [1]

روح

روح دالله جلت عظمته په مخلوق کې دېټواسرارود جملې څخه دی چې دالله عزوجل نه پرته پرې هېڅوک نه پوهېږي. دانسان پوهه دالله عزوجل دلایتناهي علم په وړاندې ډېره لږه، کوچنۍ اومحدوده ده انسان تراوسه پورې دخپل چاپېریال په مادي حقایقو بشپړه پوهه نه ده حاصله کړې؛ نوبیاڅنګه کولای شي چې دروح په جوړښت چې دالهي مغیباتواوپېټورازونوله جملې څخه دی پوهه ترلاسه کړي.

دروح په هکله باید دومره پوه شوچې په ټول بدن کې ځای لري اوهغه ته خوځښت، پوهه، فکر، ذکاوت، اراده، اختیار، محبت اوکینه ورپه برخه کوي چې کله هم له بدن څخه ووځي انساني بدن په هماغه جامدې اومړې مادې بدلون مومي پردې اساس روح دانسان دغوره والي بواځینی نښه ده، دجسم اصل حقیقت له خاورینو موادوڅخه دی انسان چې کله په مړینه محکوم شي بدن یې تجزیه کېږي اوپه همااغولومړنیوتوکوبدلون مومي چې بدن ورڅخه جوړښت موندلی ؤ.

۱-دروح لغوي معنی

دلغت په اعتباردروح لفظ ګڼې معناوې لري په قران عظیم الشان کې وحی ته روح ویل شوی ؛همدارنګه جبریل ته روح ویل شوی ؛البته ددغه لفظ اطلاق په زیاته اندازه په انساني روح کېږي.

۲-دنفس معنی

دنفس لفظ په عربي ژبه کې په ډېرومعناووسره راغلی : وینې ته هم نفس ویل کېږي، بد نظر ته هم نفس وایي ؛همدارنګه نفس دذات په معنا سره راغلی دی ؛ البته په هغه صورت کې چې روح له جسم سره یوځای وي دنفس اطلاق په انساني روح کېږي

۳-اجمالي پېژندنه یې

دغه یونوراني، اسماني (علوي)، لطیف ژوندی اوخوځنده غیرمادي جسم دی چې په خاورین جسد کې نفوذکوي او په بدن کې داسې جریان پیداکوي لکه دګلاب ګل او یا دزیتون دانې چې غوړیې په هره برخه کې شتون لري ،ترڅو چې انساني جسم اوغړي دروحاني لطیف غیر مادي شي اغېزې منلوته تیاروي. تر همدغه وخته لطیف جسم په کثیف مادي جسم کې اوسېږي . ؛لېکن هرکله چې خاورین جسم مخ په خرابېدوشي مړینه واقع کېږي؛ نو روح له بدن څخه وځي او عالم ارواح ته وړل کېږي همدغه خبره دقران کریم نبوي سنتو، داصحابو کرامو داجماع، عقل اوبشري فطرت سره برابره ده [2]

۴-روح دقرانکریم په رڼا کې:په قران عظیم الشان کې دانساني روح په هکله لاندې الهي فرمان دغور وړدی ،هلته چې فرمایي: ﴿ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

---

۱ محمد یاسین (ډ. ت) الایمان ارکانه حقیقته نواقضه ص ۱۷۵ مکتبة الرسالة الحدیثة اردن عمان

۲ [illegible] میں توحید، امر سنت قران اور حدیث کی روشنی میں ص ۸۰

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

نزده۸۵ -ژباړه: دوی له تانه د روح په باب پوښتنه کوي.ووايه "دا روح زما درب په حکم راځي.خو تاسې له علم نه لږه برخه موندلې ده"

دانسانيت اساس په روح دی

البته دبشر دانسانيت ، عقل ، پوهې ته انسان ويل کيږي ؛ په قران عظيم الشان کې دجسم او روح مجموعې ته انسان ويل کيږي ؛ البته دبشر دانسانيت ، عقل ، پوهې او دنورو فضايلواوخصوصياتو دارومدارپه انساني روح دی دقران عظيم الشان په اتواياتونو کې دانساني روح ذکرراغلی دی.

۶-اياروح قديم دی؟

ټول پيغمبران پردې متفق دي ،چې دمادي اجسامو په شان روح هم مخلوق دی. کوم ازلي قديم او غيرمخلوق شی نه دی .انسان دروح او جسد نوم دی . قران عظيم الشان همدغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي ﴿ هَلۡ أَتَىٰ عَلَى ٱلۡإِنسَٰنِ حِينٞ مِّنَ ٱلدَّهۡرِ لَمۡ يَكُن شَيۡـٔٗا مَّذۡكُورًا ﴿١﴾ ﴾ الإنسان: ژباړه: ايا په انسان د زماني يو وخت داسې هم تېر شوی دی چې هغه کوم دیادوني وړشی نه ؤ ؟[۱]

دروح پيداښت

اوس پوښتنه داده چې روح له جسد نه مخکې پيداکړی شوی دی اوکه وروسته؟ په دې هکله اسلامي پوهان بېلابېل نظريات لري ځينې وايي چې له جسد نه مخکې پيداشوې او ځينې وايي چې وروسته پيداشوی دی.[۲]

انساني اوحيواني روح

په انسان کې دوه ډوله روحونه موجوددي: يو حيواني روح (دويني جريان) او بل انساني،په حيواناتوکې انساني روح شتون نه لري اونه يې دروح دقبض لپاره ملک الموت راځي.

دمخلوقاتوډولونه

- چې عقل اوپوهه لري ؛مگرشهوت نه.لکه ملايکې
- چې له عقل څخه محروم دي ؛مگراراده اوشهوت لري .لکه حيوانات
- چې له عقل ، ارادې اوشهوت نه خالي دي.لکه جامدات اونباتات
- چې عقل ،اراده اوشهوت لري .لکه انسان

دروح مرتبه

په يومثال کې دجسم اوروح ډېر ښه انځورداسې وړاندې شوی: جسم اوباډي دمملکت اوروح دحکمران.حواس او عقل يې فوځ.اندامونه اوغړي يې رعيت اوشهوت يې ددښمن حيثيت لري که چېرې حکمران اوواکمن په دواړو دښمنانو قابواوغلبه حاصله کړي ؛نودمملکت نظم به سم وي اوکه نه بربادي او

---

۱ تېر شوی ماخذ.
۲ همدغه ماخذ.

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

نباهي بې بقيني بربښي، دپورته مثال په رڼاکې دخاورين جسد اهميت اوارزښت په خپل ځای کې يومنل شوی حقيقت دی ؛مګردانسانيت اصل جوهر روح دی.که چېرې مادي جسم هرڅومره پياوړی .روغ اوجوړوي؛ خوچې روحاني ځواک يې کمزوری اوسي ؛نودانسان امتيازي حيثيت پای ته رسېږي اوانسان دعاموخناورو په شان يو ځناور شمېرل کېږي .

اېدروح مړينه

ايا روح په مړينه محکومېږي؟ ښکه روح مري ؛مګر په فنانه محکومېږي په همدې توګه بشري جسدمري البته په بشپړډول له مينځه نه ځي. داروا حو مرګ له اجسا دو څخه په وتلو سره سرته رسېږي ،چې دغه دمرګ په څکلوسره تعبيرشوی اوکه داسې مطلب ورڅخه واخلو،چې روح په بشپړه توګه فنا کېږي اوله مينځه ځي؛ داسې هېڅکله نه ده؛ بلکې له مرګه وروسته هم په عذاب اويا نعمتونوکې وي .

دمرګ سبب

دټولو مخلو قاتو په نسبت دمرګ يواځېنی سبب دڅوند دنبتې پای ته رسېدل دي نه بل څه! الله جل جلاله دمخلوقاتولپاره اجل او دمړينې نېټه ټاکلې ده ،چې له هغې څخه نه وروسته کېږ ي اونه مخکې کېږي قران عظيم الشـان دغه مطلب ته داشـارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ النحل:ژباړه: بياکله چې هغه وخت راځي نوله هغه څخه پوره يوساعت هم وړاندې وروسته نه شي کيدای.

نوپردې اساس دمقتول مړينه دده داجل په پای ته رسېدلوسره ده همدارنګه سوزول شوی اوپه اوبوکې غرق شـوی اورنځورهم درواخله ددې ټولومړينه داجل په رارسېدوسره سرته رسېدلې الله تعالی دژونداومرګ دواړوخالق دی

مرګ ناڅاپه راځي

ځينې خلک داسې وايي: زه به وروسته توبه وباسم داسمه خبره نه ده څکه مرګ ناڅاپه ميلمه دی هېڅوک دسترګې درپولوپه اندازه دژوندمالکان نه دي نوپردې اسـاس مرګ دالله جل جلاله په واک کې دی .هېڅوک نه پوهېږي چې ده تـه بـه مرګ کله راځي نوعاقل اوهوښـيارانسـان ته لازمه ده چې دمړينې نه مخکې نېکواوصالحواعمالوته مخه کړي .

ملک الموت اودارواحواخيستل

دمرګ اوژوند دواړو ښـتن يوازې الله تعالی دی يواځې هماغه سپيڅلی ذات دمرګ پرېکړه صادروي او دغه ماموريت يې يوې ملايکې ته سپارلی چې په ملک الموت سره شهرت لري قران عظيم الشان فرمايي ﴿ قُلْ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلْمَوْتِ ٱلَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ السـجدة ژباړه:دوی ته ووايه :دمرګ دغه پرښته چې پرتاسې موظفه کړای شوې ده ستاسې روح به په پوره بشپړه توګه ترخپلې قبضې لاندې راولي.اوبيابه تاسې دخپل رب لوري ته وګرځول شئ.

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

له مرګه وروسته دانسان حالت

داسلام دسپېڅلي دين په رڼاکې له مړينې وروسته روح دوه پړاوونه وهي چې يوه ته يې دبرزخ نړۍ وايي چې په مرګ سره پيل اوترقيامته دوام پيداکوي اودويم پړاويې داخرت نړۍ ده چې په اخرت سره پيلېږي اوترابده دوام مومي. پردې اساس دانسان روح ترمړينې وروسته دبرزخ نړۍ ته انتقالېږي اوترقيامته هلته پاتې کېږي .

دروح حالت

هرکله چې روح له بدن څخه جلاشي مړينه واقع کېږي. په دغه حالت کې يې هوښ اوادراک باقي وي دهغوخلکواوازهم اوري چې دده دمړي ليدنې ته راغلي دي .دهغوی اوازپېژني ،دهغوی سلام ته ځواب ورکوي دجنت دنعمتونوخونداويادوزخ درداحساسوي.

دقبرسوال اوځواب

دقبر سوال اوځواب ددوو ملايکو منکراونکير په وسيله صورت نيسي اودرې پوښتنې به درب ،نبي او دين په هکله کوي ځينې اسلامي پوهان په دې نظردي چې سوال اوځواب يواځې روح پورې اړه لري پرته له دې چې بدن ته وروګرځول شي ؛خونورعلماءبيا وايي له حديث څخه ثابته ده.روح دبدن ځينوبرخوته ورګرځول کېږي، اهل سنت والجماعت ټول په دې نظردي چې هرڅوک له مړينې وروسته اګرکه په قبراوياهرځای کې چې وي ترپوښتنې لاندې نيول کېږي تردې پورې که چېرې ځناوروخوړلی اويايې بدن سوځول شوی اوپه هواکې دګردونوپه څېرالوزول شوی اوياپه اوبوکې غرق اودکبانودخوراک وړګرځېدلی وي خوشالي اوعذاب روح اوبدن دواړوته شاملېږي

دقبرپه عذاب اوثواب له کيفيته پرته ايمان

موږدګڼودلايلوپه اعتباردقبرپه ثواب اوعذاب باورلرواودکيفيت په هکله يې خبرې نه کوودا ځکه چې هغه جلاژونددی ،حقيقت دادی چې اسلامي شريعت غيرمعقول شيان نه بيانوي ؛البته داسې شيان څرګندوي چې عقل ورته حيران وي داځکه چې هلته دروح اوجسداړيکه ددنياداژوندپه څېرنه ؛بلکې هغه جلاژونددی چې هلته په ورتللوسره پرې يوشخص پوهېږي.

دقبردعذاب شمول

ښخ شويواوناښخ شويوټولوخلکوته دقبرعذاب شموليت پيداکوي که ځناورواويادسمندرکبانوخوړلی اوياسوځول شوی اوياپه ايروبدل شوی وي. عذاب اوراحت ورته دقبرپه شان رسېږي. که ديوشخص مړی هواته په ونه کې ځوړنداويايونښک انسان داورپه کنده کې ښخ کړای شي؛ نو دواړوته به دعذاب اوراحت څخه رسېږي حقيقت دادی چې خاورين موادالله تعالی پيداکړي دي اوالله تعالی ته تابع دي؛ ځکه چې الله تعالی يې خالق دی

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

په روح اوبدن دقبرعذاب اوراحت: داهل سنت والجماعت دټولوپوهانوپه اتفاق عذاب اوراحت روح اوبدن دواړوته په برخه کېږي په همدې توګه دقبرعذاب دایمي اومؤقت هم وي. په کافرانواومنافقانوبه ترقیامته وي؛ البته ددې امت په ګناه ګاروچې ګناه اوجرم یې لږوي؛ دمؤقت وخت لپاره به وي.

دقبردعذاب دمنکرینوشبهات

ځینې ملحدین دقبرله عذاب څخه انکارکوي اووایي چې موږقبرپرانستـــت نه موهلته ملایکې ولیدلې. نه ماران اولړمان اونه داورلمبې ،نه مودقبرپراختیااوتنګســتیاولیدله په کوم حالت کې موچې مړی ایښـــی ووپه هماغه بڼه موومونـد.ددارپه تخته زوړندانسان ډېره موده زوړندوي نه موورڅخه سوال اوځواب ولیده اونه بل څه ؛همدارنګه دځناورو.کبانواومرغانوله خواخوړل شوي انسان څخه به څنګه پوښتنې صورت مومي اوهم بې قبرچېرته دی چې ددوزخ کنده اویادجنت باغچه شي؟

درد دلایل یې

داسلام دښمنوځواکونودغه بې ځایه پوښتنې اوشبهات دشریعت.حس اوعقل پربنسټ مردودې دي.داځکه چې دقبرعذاب په قراني څرګندوایاتونواونبوي احادیثوسره ثابت دی .څرنګه چې دبرزخ نړۍ له غیبوسره اړیکه لري، دحسي ـــ مادي عالم سره ارتباط نه پیداکوي .حقیقت دادی چې دبرزخ احکام په ارواحودي، بدنونه دارواحوتابع وي. دبرزخ نړۍ لـه دنیاسره فرق لري.دقبرعـذاب معقول هم دی. تاســوګورئ چې یوشـخص دخوب په حال کې څومره لالهانده.ســتړی ســتومانه اوپه کړاوونواخته وي ؛مګربل لورته بل شـخص هوســا.ارام اوخوشــاله وي .په یوبســتردوه تنه ویده وي ؛مګریوپه کړاؤاوبل په راحت کې وي. دقبرعـذاب اونعمتونه ،پراختیااوتنګي یوازې مړی احســاســولی شي نه نورڅوک؛ همدارنګه دقبراوردونیا داورپه شان نه دی؛ بلکې هغه جلااوردی. دانسان دادراک ساحه ډېره محدوده اولږ ه ده .انسان نه هرشی لیدلی اونـه هر څه اورېدلی شي واقعیت دادی چې له زندیقانواوملحدینوسره له تکذیب اوانکارنه پرته بل څه نه وي.

مړوته دژوندیو دګټې رسېدل

له ګڼو روایاتو څخه څرګندېږي چې له مړینې وروسته دژوندیو نېک کړه وړه، دعاګانې ،خیراتونه . صالح اعمال، جاریه صدقه، نېک اولاداودعلم زده کړه او ښوونه مړوته ګټه رسوي

دقبردعذاب اسباب اونجات

دقبردعذاب اسباب: ناپوهي. دالهي اوامرونافرماني، دګناهونواوجرایموسرته رسول.چغلي اودتشومتیازوڅخه ځان نه ساتل دي

دنجات اسباب یې: له خوب نه دمخه له ځان سره محاسبه اوتوبه ده[1]

[1] ناصر دادمحمد(ب ت) عقاید اسلامي ص ۱۳۰انتشارات رسالت کابل افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دبرزخ نړۍ

دبرزخ مفهوم

برزخ دحایل اوفاصلې په معناسره دی، دبرزخ دنړۍ په هکله ګڼ دلایل موجود دي، قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترځ کې فرمايي:﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ﴿٩٩﴾ المؤمنون:

ژباړه:داخلك به له خپلو کړو وړونه لاس وانخلي) تردې پورې چې کله له دوی نه کوم یوه ته مرګ راشي ،نوويه وايي چې ای زماربه:ماهمغې دنياته بيرته ولیګه چې زه ورنه راغلی یم.

له پورتني ايات څخه لاندې ټکي څرګندېږي :

الف: دانسان روح يومجردموجود دی، پردې اساس له مړينې وروسته له منځه نه ځي؛ بلکې موجوديت يې دوام پيداکوي .

ب: داچې تراوسه پورې دقيامت لويې علامې نه دي رامنځته شوي، پردې اساس داخرت نړۍ لاتراوسه نه ده پيل شوې له دې دواړوټکوڅخه داخبره معلومېږي، چې دانسان روح بايد ترمړينې وروسته اوله قيامته مخکې په بله دنياکې وي چې دې ته دبرزخ نړۍ وايي[1].

برزخي ژونداوجنت

الهي ارشاددی ﴿ ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ﴿٤٦﴾ غافر:ژباړه: د دوزخ اور دی چې هغه ته سهاراوماښام (په عالم برزخ کې) هغوی ته وړاندې کولی شي ،اوکله چې دقيامت ساعت راشي نو امربه وشي چې آل فرعون ډېر سخت عذاب ته ورننباسئ .

الله تعالی په دغه ايات کې دغه مطلب څرګندوي چې دفرعونيانوتعذيب به دقيامت له راتلومخکې سرته رسېږي دلته برزخي دوزخ مراد دی. په همدې توګه ګڼ اياتونه اونبوي احاديث دبرزخي عذاب په واقع کېدودلالت کوي .دقبرعذاب اوراحت هماغه برزخي منل شوی قطعي اوغوڅ حقيقت دی ،چې هېڅ تردید شک اوشبهه په کې شتون نه لري.[2]

دقبر دعذاب دوام

په کافرانو اومنافقانو دقبر عذاب تر قيامته وي ؛البته دځينو ګنهګارانو عذاب مؤقتی وي اوله يوڅه وخته وروسته لېرې کېږي

دارواګانوځايونه

- دپيغمبرانواورواګانې په اعلی عليين دجنت په لوړمقام کې دي.
- ځينې ارواګاني؛ لکه دځينوشهيدانودشنومرغانوپه جوجورو په جنت کې الوتنې کوي .

---

[1] همدغه ماخذ، ص ۱۳۹

[2] رازي فخر الدين(۱۹٦۸م)كتاب النفس ج ۱۰ ص ٦٦۴بيروت لبنان دار الكتاب العربى

به دجنت په دروازه کې زنداني وي .

- خينې نورې اروګانې به په ځمکه کې زنداني وي اوپورته نړۍ ته نه شي تللی. هغه د ځمکې
- خينې نورې اروګانې دي .ذليله اوخوارې اروګانې اوسپېځلې پاکې اروګانې يوځای نه شي اوسبدلی ذليلې اوخوارې اروګانې
- ځينې نورې اروګانې لکه دزناکاروخلکوداورپه تنورونوکې سوځېږي اوځينې نورې بياددوزخيانو دوينوپه ويالوکې لامبووهي.

دانسان دژوندپړاؤنه

۱-دجنين په بنه دمورخيټه ده چې ډېره تنګه اوپه درې تياروکې نغښتې دی.

۲-دځمکې پړاخه نړۍ ده چې دلته رشـدکوي اوپالنه مومي اودلته دخيراوشردنېکمرغۍ اوبدمرغۍ اسـباب په خپله انتخابوي.

۳-دبرزخ نړۍ ده چې له دغې مادي نړۍ څخه ډېره پراخه اولويه ده ،مادي نړۍ ته يې دحجم نسبت داسې مثال لري؛لکه دمورخيټه اوارته نړۍ.

۴-قيامت دی چې هغه له جنت اودوزخ څخه عبارت دی چې له هغه وروسـته بيا بل پړاووجودنه لري .الله تعالی جل شانه اروګانې له دغوپړاوونوڅخه يوبل ته انتقالوي. دغه پړاوونه هريوځانګړی شان اوحکم لري چې په بل پړاوکې متصورنه دی. [1]

٦دمرګ يادولواغېزې

څوک چې مرګ ډېريادوي، الله تعالی به درې شيان ورپه برخه کړي:

- ژرتوبه
- دزړه قناعت
- په عبادت کې نشاط اوفعاليت .

ددې برعکس چې څوک مرګ هېرکړي، په درې بدمرغيو به اخته کړای شي:

دتوبې ځنډېدل

- په کفاف(سراوبر ژوند) نه خوښي
- په عبادت کې تکاسل اوسستي

پردې اسـاس مؤمن مسـلمان له مرګ څخه عبرت اخلي ،دالهي احکاموپه تطبيق التزام کوي، په هره وړه اولويه خبره کې الله جل شانه خپل مراقب اوڅارندوی بو لي [2]

---

[1] ... رحمان(ابـ ت) توحيد اور سنت ص ۲۴٦مکتبه دارالعلوم تفهيم القران مردان پشاور

[2] ... دادمحمد(ابـ ت) عقايد اسلامي ص ۲۳٦انتشارات رسالت کابل افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دقیامت نندارې

قران عظيم الشان اونبوي حديثونه په کنلوسره داخبره څرګندېږي چې دنړۍ دعمرپه پای ته رسبدلواودقيامت په پيلبدوسره دوه سترې حادثې چې له يو بل سره مشا به دي اودشپېلۍ په پوکي سره شهرت لري رامينځته کېږي دشپېلۍ وهل دخطردزنګ حيثيت لري داسرافيل دلومړۍ شپېلۍ پرمهال به دېريوهيبتناکه اوورووونکي غږ پورته کړی شي دابه دنړۍ دموجوده نظام دپای ته رسبد لو زنګ وي ددغې سترې پېښې له امله به دخلکو زړونه وچوي ځمکه به دېرسخت ټکانونه وخوري. اوبه به اوروا خلي. غرونه به دډانډس شوبو وړيوپه څېروالوزي ،ددويمې شپېلۍ په وهلو سره به له قبرونوڅخه ټول انسانان لوڅ لپړ سرتوراو پښې ابله دمحشرــ ميدان ته روانېږي ؛ترڅودالله جلت عظمته په درباركې له خلكو سره حساب صورت ومومي ،موږ به په دغه برخه دنړۍ دنظام دبربا دېدلود لومړۍ اودويمې شپېلۍ (دخطر زنګ) دالله تعالی پروړاندې دربد ل . حساب او ميزان. دعملنا موخپرېدل ،دکوثرحوض ،دصراط پل. جنت اودوزخ ترڅېړنې لاندې ونيسو .

۱-په شپېلۍ کې پوکی

پېژندنه يې: داله هغه ښکر څخه عبارت ده، چې دقيامت نه مخکې به يې مقربه ملايکه اسرافيل عليه السلام دالله تعالى په امرغږوي اودابه دنړۍ دورانېد و دخطرزنګ وي .

الف-دلايل يې په شپېلۍ کې دپو کې دلا يل په قران عظيم الشان.نبو ی سنتواودامت په اتفاق سره ثابت دي.لومړی دليل يې قران عظيم الشان دی په قران کريم کې په دې هکله ګڼ شمېرایاتونه دي ،مو ږ په يو اکتفا کوو، هلته چې فرمايي﴿ وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ ٱلۡأَجۡدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾ يس،ژباړه: بيا به يوه شپېلۍ پوکړای شي او په ناڅاپي ډول به دوی دخپل رب حضورته دوړاندې کېدولپاره له خپلو قبرونوڅخه راووځي .

ب- شمېرېې :اسرافيل عليه السلام به دخطر دوه شپېلۍ (دخطر زنګونه) ووهي. په لومړي ځل به ټول خلک بې هوښه اومړه شي .اوبه به اورواخلي اوغرونه به والوزي اوله يو بل سره به په ټکر شي دانفطا راوتکوير په سورتونوکې دغه انځوربيان شوی دی دغه پوکې ته دهيبت. ټکان او سختې چيغې نوم هم ورکړشوی په دويم ځل به ټول خلک له قبرونوڅخه راژوند ي کړای شي اودرب العالمين دحساب لپاره به وړاند ې کولی شي دويمې شپېلۍ ته رادفه هم وايي .

۲-بعث (له قبرونو راپورته کېدل)

الف-پېژند نه يې :بعث په لغت کې راپا څېد لو ته وايي اوپه شرعي اصطلا ح کې له جسماني دوباره ژوند ون څخه عبارت دی. چې دقيامت په ورځ به روح له جسم سره دحساب اوفيصلې په خاطر يوځای کېږي

ب-دثبوت دلايل يې :له مرګه وروسته دوباره ژوندون په قران کريم. نبوي سنتو،اجماع عقل اوسليم فطرت سره ثابت دی .د قران عظيم الشان کې په ګنوځايونوکې دغه مطلب ته اشاره شوې: ﴿ يَوۡمَ هُم

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

﴿ بَـٰرِزُونَ لَا يَخۡفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِنۡهُمۡ شَيۡءٌ لِّمَنِ ٱلۡمُلۡكُ ٱلۡيَوۡمَ لِلَّهِ ٱلۡوَٰحِدِ ٱلۡقَهَّارِ ﴿١٦﴾ ﴾ غافر: ژباړه :هغه ورځ چې خلك بې پردې وي، له الله نه به دهغو هېڅ خبره هم پټه نه وي(په هغه ورځ به په لوړاواز پوښتنه وشي)نن باچاهي دچاده ؟ (ټول مخلوق به غبروکړي) ديوه قهار الله.

ددوباره ژوند ون دګڼودلايلوله جملې څخه دالله جلت عظمته په قدرت او مطلق علم اتکا ء درلودل دي.
دقيامت دمنکرينودشبهاتو په ځواب کې چې يوځل انسان په خاورو بدلو ن ومو مي ځنګه به د دويم ځل لپاره ژوند ی کړی شي ؟ داچې الله تعالى قادراودمطلق ځواک اودعلم څښتن دی، دمړودوباره ژوندي کول دهغه له واک نه بېرون نه دي قران عظيم الشان دقيامت دمنکرينودشبهاتودله منځه وړلو لپاره دهغوی لومړي پيدايښت ته پام رااړوي، قران عظيم الشان فرمايي ﴿ أَوَلَيۡسَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخۡلُقَ مِثۡلَهُمۚ بَلَىٰ وَهُوَ ٱلۡخَلَّـٰقُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٨١﴾ ﴾ يس: ژباړه: ايا هغه ذات چې اسمانونه اوځمکه يې پيداکړل پردې باندې قادرنه دی چې ددوی په څېرپيداکړای شي ؟ ولې نه پداسې حال کې چې هغه ماهرخلاق دی
ددويم ځل ژوندون په هکله ستردليل په ځمکه کې دفصلونوشنه کېدل اووچېدل دي قران عظيم الشان دقيامت منکرينوته تاريخي حوادث هم مخې ته ږدي، هلته چې خلک په مړينه محکوم شوي اوبيا يې ددويم ځل لپاره ژوندي کړي. تر ټو دقيامت په دوباره ژوند دليل شي.

ج-مر تبه يې:له قبرونودوباره راپا څېد ل داخرت په ورځ په ايمان کې شامل دي ددې اهميت او په دين کې سترمقام له هېڅا نه پټ نه دی.هلته چې الله جل جلا له ددې کارپه رامنځته کېدوسوګندخو ړلی اوويلي يې دي چې دايو ريښتيني اوارو مروپېښېدونکی خبردی .

د-دانکارحکم يې:له بعث بعد الموت څخه انکارپه الله جل جلا له.اسماني کتا بونواوپيغمبرانوکفرکول دي.

قيامت

الف-دنو مېدلو لا مل يې:داچې خلک به له قبرونوراپا څېږي اودالله جلت عظمته په وړاندې به درېږي اويا داچې په دې ورځ به جبريل اوملا يکې دصفونوپه بڼه دالله جل جلا له پروړاندې ولا ړ ې وي .

ب-دشا ن لوړ تيا يې : دقيامت ورځ ډېره ستره او عظيم الشانه ورځ ده ،هلته چې قران عظيم الشان ددغې ورځې عظمت ته په لاند ې تو ګه اشاره کوي: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمۡۚ إِنَّ زَلۡزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيۡءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوۡمَ تَرَوۡنَهَا تَذۡهَلُ كُلُّ مُرۡضِعَةٍ عَمَّآ أَرۡضَعَتۡ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمۡلٍ حَمۡلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾ الحجرژباړه: ای خلکو !دخپل رب له غضب نه ځان وژغورئ.حقيقت دادی چې دقيامت زلزله لوی(هولناك)شی دی. هغه ورځ چط تاسې هغه وويني،حال به داوي چې هره تی ورکوونکې به له خپل تي رودي ماشوم څخه غافله شي،او هره حامله به

هغوی به نشه نه وي بلکې خپل حمل وغورځوي،اوخلك به تاته بېسده ښکاره شي،پداسې حال کې چې داالله عذاب به ډېر سخت وي.
ځينو علماوو ويلي دي که د قيامت دورځې په شان اوس لمرراخېژي ،نودځمکې هرڅه به اورواخلي، تبرې به ويلې اواوبه به ټولې په بخارتبد يلې شي
ج-دعرش تر سيوري لاندې :هلته ډېراعمال دي چې الله تعالی به يې دقيامت دسختيو څخه دنجا ت وسيله وګرزوي، هغه خلک چې الله تعالی به يې دخپل عرش درحمت تر سيوري لاندې ودروي په نبوی مبارک حديث کی اوه ډوله خلک ښودل شوي دي.
۴-حساب:په عربي ژب دودکی حساب شمېرلوته وايي او په اصطلاح کې د قيامت په ورځ دبندګانوپه اعمالواوکړووړودالله تعالی خبرتياته ويل کېږي.

دحساب دلايل

الف - دقران کريم : په دې هکله ډېر ګڼ دلا يل دي، هلته چې فرمايي ﴿ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾ الغاشية:
ژباړه: بيا د هغو حساب همدا زموږکاردی.
ب-نبوي سنت: پيغمبرصلی الله عليه وسلم به په خپلو ځينولمونځونوکې داسې دعاکوله (اللهم حاسبنی يسيرا) ای الله له ما سره اسانه حساب وکړې.
ب:دامت اجماع :دټولو مسلمانانو په اتفاق سره دقيامت په ورځ حسا ب ثابت دی
ج-حکمت يې:حساب او کتاب دالهي حکمت غو ښتنه هم ده داځکه چې الله جلت عظمته خپل اسماني کتابونه نازل کړي دي او خپل استازي يې رالېږلي دي او په خلکو باند ې يې په هغه پيغام منل او عمل کول لا زم ګر زولي ،چې پيغمبرانوعليهم السلامو خپلو ولسو نو ته له ځا ن سره راوړی ؤدهغوخلکو پرضد يې جګړه فرض ګرزولې وه چې څوک له دغه نظام سره په ټکر کې واقع دي، دهغوی مالو نه او دهغوی وينې يې رواګرزولې وې ،نوکچېرته حساب او کتاب جزاوسزا نه وای؛ نو دا کارخو بيا عبث ګرزېد ،ځکه چې مجرم اوغير مجرم په يورديف کی راتلل. الله تعالی خو له عبث کارڅخه منزه اوپاک دی قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په تر خ کې فرمايي ﴿ فَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِم بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ﴾ الأعراف: ژباړه: نو دا کاراروموکيدونکی دی چې موږله هغو خلکو څخه حساب واخلو چې موږ هغوی ته پيغمبران ورلېږلي دي اوله پيغمبرانونه به هم پوښتنه وکړو(چې هغوی دپيغام رسولو فريضه ترکومه ځايه سرته ورسوله اوهغوته په مقابل کې څه ځواب ورکړشو)بيابه موږ په خپله په کامل علم سره ټوله ماجراد هغوی مخې ته وړاندې کړو،او موږ چېرته غائب نه وو

د-دالهي محاسبې کيفيت :داسلامي شريعت څر ګند دلايل دحساب په کيفيت او صفت ګواه دي،په اجمالي توګه داسې ويلی شو چې دقيامت په ورځ به الله تعالی خپل بنده په خپل مخکې ودروي، په

خپل جرم، اعما لو اووېناوو به يې قانع کړي،په دنيا کې ايمان و، که طاعت او استقامت اوکه کفر،عصيان اوانحراف ،په ټولوالله جل جلاله پوه ؤ ؛ نوپردې اساس الهي محا سبه شمولي بڼه لري ؛دمثال په توګه دوی ته دالله تعالی وينا چې داسې موولې کړي دي.ددوی معذرتونه ،اوپردوی ددلا يلواقامه. دګواهانو شهادت ،تردې چې دانسان اندامونه به ګواهي ورکړي .داعمالو وزن اوداسې نوروټولو ته شامل دي

هه-دحساب ډولونه :دحساب څخه ځينې سخت ، ځينې اسانه او ځينې دبيان،عزت اودرناوي حساب دی ،ځينې درټلو ، مؤاخذ ې اوسزاحساب دی.

و-بې حسابه وګړي:حساب ټولوخلکو ته شامل دی ؛مګر هغه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم مستثنی ګرزولي دي ؛البته له کافرانو سره حسا ب نه کېږ ی؛ ځکه چې دوی نېک اعمال نه لري ،لېکن ددوی ناوړه اعمال شمارلی شي دوی به پرې اعتراف وکړي اوپرې شرمنده به کړی شي.

ز-محاسبه شوی امت: تر هرڅه دمخه به دمحمد صلی الله عليه وسلم له امت سره محا سبه کولای شي

ح-دمحا سبې عمل :ترهر څه دمخه به له مؤمن سره دلما نځه حساب کېږ ي ،که لمو نځ يې سم ؤ؛نو ټول اعمال بـه يې سمو ن ومومي او کـه لمو نځ يې فاسدؤ، ټول اعمال به يې فاسدوي .دبند ګانوپه حقونوکې به ترهر څه دمخه دوينوپه تويولوکې محاسبه کېږي .[1]

۵-تله

داخرت په ورځ داعمالو اوکړووړو په وزن کولو ايمان لازم دی مو ږ به په دې هکله په لاندې اموراتو بحث وکړو:

الف-پېژ ندنه يې :داهغه وسيله ده چې په دې سره دشيانو سپکوالی او دروند والی معلو مولی شي ،په شرعي اصطلا ح کې له هغه څه نه عبارت دی ،چې الله تعالی به يې دبند ګانو داعمالو لپاره وټاکي

ب-داثبات دلا يل يې:دميزان تله په قران کريم ، نبوي سنتو او دامت په اجماع سره ثابت دی.

لومړی-قران عظيم الشان:الله جلت عظمته دميزان(تلې په هکله داسې فرمايي دی﴿ وَٱلْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ ٱلْحَقُّ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ الأعراف : ژباړه:اوپه هغه ورځ به تله کټ مټ حق وي دچا چې پله درنه وي هماغوی به خلاصون ومومي

دويم دليل :نبوي سنت او دامت اجماع : ټول امت داعمالو دتول اووزن په اعتبار متفق دي خواوس پوښتنه داده چې ايا دميزان تله حسي_ده او که معنوي ؟ هغه تله چې دقيامت په ورځ به په کې اعمال تلل کېږي حسي اوحقيقي ده دوه پلې لري [2]

ج-دتول شيان: په دې کې دبند ګانواعمال تللی شي؛اګرکه دغه اعمال اعراض وي؛ مګرالله تعالی به ورته اجسام په برخه کړي. نېک اعمال به په يوه تله اوبداعمال به په بله تله کې واچول شي ،ځينو

---

[1] - عثيمين(ب ت) لمعة الاعتقاد ،ص ۴۱۸دمام المملکة العربية السعودية
[2] - صدر الدين علي بن محمد ابن ابی العز (۱۹۹۳م)عقيدةالطحاوي ص ۴۱۲ مؤسسة اولی النهی بيروت لبنان

PDF ترتيب كوونكى: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

علماؤويلي دي چې داعمالوپاڼې به وتلل شي اوځینونوروویلي دي چې په خپله عامل شخص به وتلل شي ځینواسلامي پوهانوویلي دي ؛دملتونو،افرادواواعمالوپه اعتباربه تلې ګڼې وي، په قران عظیم الشان کې موازین جمع راغلې ده

د-دتلې دنصب حکمت: دتلې په نصب کې حکمت دالهي عدل اظهاردی له همدې امله هېڅوک به عذر نه شي وړاندې کولی له همدې کبله الله تعالی انبیا ء علیهم السلام رااستولي دي ترڅوخلکو ته بهانه پاتې نه شي

٦-دعملنا موخپرېدل

دعملنامود غوړېدلو څخه موخه هغه دفترونه دي چې ملایکو به په کې دانسان ټول اعمال شمېر لي اوساتلي وي.دقیا مت په ورځ به راځرګنداوخپلوخښتنا نوته به ووېشل شي. مو منانو ته به په ښي لاس او کافرانواومنا فقینو ته به په کیڼ لاس ورکول کېږي.

الف-دلایل یې: دعملنا مودخپرېدادلایل قران عظیم الشان ، نبوي سنت اودامت اجماع ده.دمومنانو مورحضرت عایشه رضی الله عنها فرمایي چې مادپیغمبرصلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه: ایا تاسوته به دقیامت په ورځ خپل اهل اوعیال درپه یادوي ؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم په ځواب کې ورته ویلي ؤپه درې ځایونوکې به هېچا ته څوک ورپه یادنه وي: یوداعمالودتول په مهال،ترڅوڅرګند ه شي چې درنه به شي اوکه سپکه اوبل هغه وخت چې عملنا مې خپرې شي، تر څوورته څر ګنده شي چې په ښي لاس به ورکول کېږي اوکه په کیڼ دشا له خوا.اوبل دصراط په پله چې ددوزخ په مینځ کې به پرې تېرېدل صورت ومومي.

ب-دعملنا مو درا نیو لو بڼه: مؤمن مسلمان ته به عملنا مه په ښي لا س ورکول کېږي خو ښ اوخوشا له به وي.

۷-دکوثرحوض

الف-پېژ ندنه یې: دغه داوبو هغه حوض دی، چې دپیغمبرعلیه السلام لپاره به دقیامت په ورځ دمحشر په مید ان کې لګبدلی وي

ب-دلا یل یې : دکوثر حوض په قران عظیم الشان ،نبوي سنتواودامت په اجماع سره ثا بت دی په قران عظیم الشان کې پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته فرمایي:﴿ إِنَّآ أَعۡطَيۡنَٰكَ ٱلۡكَوۡثَرَ ﴿١﴾ ﴾ الکوثر :ژباړه: (اي پیغمبره !) بیشکه موږ تاته کوثر درکړی دی

په نبوي احادیثو کې دکوثردحوض په هکله ګڼ روایات راغلي دی چې دتوا تر حدته رسېږي او څه لپاسه دېرش اصحابوکرامو روایت کړي دي. له بلې خوادحوض کوثر په هکله ټول امت اتفاقي عقیده لر ي .

ج-صفت یې :دکوثردحوض په هکله ګڼ روایات راغلي دي ،چې مو ږ یې لنډیز وړاندې کو و: دغه یوسترحوض دی، چې له جنت نه دکوثرله ویا لې رابهېږي اوبه یې له شېدواوسپینوزروسپیني اوله واورې یخې اوله شاتوخوږې اوله مشکوخوشبویه دي لو ښي یې داسمان دستوروپه شان پلن والې اواو ږ دوالی

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

بې دیوې میا شتې دمزل په اندازه ول دی یوځل چې چا ورڅخه او به وڅښلې. هېڅکله به تږی نه شي په منځ کې یې مشک شنه شوي او څنډې یې په مرغلراودسروزرو په ټو ټواو جواهراتوښايسته شوي دي.

د- اختصاص یې :اوس پو ښتنه داده چې ايادغه حوض یواز ې رسول الله صلى الله عليه وسلم پورې مختص دی او که نورپیغمبران یې هم لري ؟ په ځینوروایاتو کې راغلي دي چې هر پیغمبرحوض لري لېکن زموږدپیغمبرمحمدصلى الله عليه وسلم حوض ترټولو ستر. لوی اوخو ږدی اوډېرمراجعین لري .

هـ- شتون یې :دکوثرحوض اوس هم شتون لري ،دليل پرې دعقبه بن عامر رضى الله عنه روايت دی چې يوه ورځ پيغمبرصلى الله عليه وسلم له خپل كوره راووت اوداحددشهيدانومزارته ورغی اوپرهغوی بې داسې دجنازې لمونځ وكړ،لکه څنګه چې يې هو شخص په مړي ترسره کوي. بیاترستنېدوروسته منبرته ورختو اوويې ويل: زه له تا سې نه مخکې تلونکی یم اوزه پرتا سې ګواه یم په الله سوګندچې زه خپل حوض ته هم دا اوس ګورم.

و-ورڅخه شړل شوي خلک:حوض ته راتلونکي ريښتيني مؤمنان دي اوورڅخه شړ ل شوي مرتد.بې دينه عناصراومبتدعين ددين بدلوونكي وګړي دي .څوک چې دمسلمانانوله جماعت نه مخالفت وكړي اوله هغوی څخه خپله لاره بېله کړي؛ لکه ددې وخت ګمراه ډلې ،ظالمان اودلويې ګناه څښتنان .حقيقت دادی چې تل ترتله دوزخ دكافراومنكرلپاره ده چې په زړه کې يې يوه ذره ايمان هم نه وي.

۸-دصراط پول

الف-پېژندنه يې: داهغه اوږدپول دی چې د دوزخ لپاسه تېرشوی .ترڅوپرې خلک جنت ته ورسېږي .

ب-دثبوت دلايل يې: قران عظيم الشان.نبوي سنت اودامت اجماع ده قران عظيم الشان دغه مطلب ته داسې اشاره کوي: ﴿ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ﴾ مریم ژباړه:له تاسې نه هېڅوک داسې نشته .چې دوزخ ته ورتلونکی نه وي.داخويوه فيصله شوې خبره ده چې دهغې اروموترسره کول ستادرب په ذمه دي.

ځينو مفسرينو له دې څخه دصراط په پله تېرېدل اخيستي دي او ځينو دوزخ ته ننو تل؛ لېکن له دې څخه به بيا نجات پيداکوي .

ج-په پله دخلکوتېرېدل :دصراط پول دجهنم لپاسه اېښودل شوی. دجنت اودوزخ ترمنځ حايل دی خلک به دخپل عمل په اندازه په تېزۍ سره پرې تېرېږي ځينې خلک به دسترګې درپ .ځينې دتږدېسرعت په اندول. ځينې؛ لکه باد.ځينې به دتيزاس .ځينې داوښ .ځينې به پيا ده روان وي اوځينې به دښپنې دکږ ناوړه وسيله راونيول شي اوپه دوزخ کې به غورزول شي لنډه داچې څوک دصراط په پله تېرشي جنت ته به داخل شي همدغه وينادنبوي احاديثو خلاصه ده .

د-دصراط پول او کافر ان :حقيقت دادی چې دصراط پول دمو منانو لپاره لګول شوی. په دوی کې منافقين اوانځما ږمؤمنان هم دي .دهمدوی لپاره دصراط پول نصبولی شي. خلک به په دووبرخو وېشلي

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

اینبو دلونه مخکې په دوزخ کې شي یومؤمن موحداوبل کافراومشرک مشرکان به دصراط په پله د پښې غورځول کېږي.

جنت

په دې کې هېڅ شک نشته چې کله مومنان جنت ته په ډېرعزت اوویاړسره داخل اوملایکې یې په سلام سره استقبال کړي، له دې نه پرته بله هېڅ خوشالي اوکامیا بي نشته.

الف-پېژندنه یې :جنت دګڼوونوشنه باغ ته ویل کېږي په شرعي اصطلاح کې دنعمتونواوخوشالیوهغه کوردی چې الله تعالی په اخرت کې دمخلصومؤمنانو لپاره تیارکړی دی

ب-دجنت دنومېدو لا مل :ده ته جنت ددنیاله باغ سره دتشبیه پراساس وایي اویا خو جن هغه څه ته ویل کېږي چې له سترګو پټ وي دجنت نعمتو نه هم زموږ له سترګوپټ دي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داسې اشاره کوي ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ ﴾ السجدة: ژباړه: نو دسترګویخېدوکوم وسائل چې د هغو د عملونو په مکافات کې د هغولپاره پټ کړای شوي دي هیڅ نفس پرې خبرنه دی

ج-دجنت درجې: جنت بېلابېلې درجې اومرتبې لري جنتیان به دخپلواعمالو په برابر په کې اوسېږي.

د-جنتیان څوک دی ؟ جنتي هرپرهېزګارمؤمن دی قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمایي ﴿ وَسَارِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ﴾ آل عمران ژباړه: پر هغه لاره په منډه منډه وځغلئ چې ستاسې دپروردګارد بخښنې اود هغه جنت خواته تللې ده چې هغه لکه داسمانونو اوځمکې په شان پراخ دی،او هغه له الله وېرېدونکیو خلکو له پاره تیارکړای شوي دی

هه- او سنی شتون یې : جنتو نه هم دااوس مو جو ددي په عربی ژبه کې اعداد تیا رولوته والي ټول اهل سنت دجنت په شتون اوپه اوسني وجو دیونظرلري.

و-پناه کېدل اوزوال یې:دجنت نعمتونه تل تر تله دی چې پناه کېدل نه لري دجنت په دوام دقران عظیم الشان ګڼ ایاتونه دلیل دی ،نوپردې اساس جنت اودوزخ پناه نه لري؛بلکې همیشه دي

ز-دجنتو نو ځای : جنتو نه په اعلی علیین کې دي قران عظیم الشان فرمایي ﴿ كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ ﴾ المطففین: ژباړه: هیڅکله نه، اورومرو دنیکانو عملنامه دلوړ مقامه خلکو په دفترکې ده

ح-په جنت دایمان مطلب: په جنت دایمان معنا دادی چې یو شخص ټینګ باورولري چې جنت شته او نعمتونه یې تل تر تله او همیشه دي

ط-لومړي ننوتو نکي :جنت ته به تر ټولو دمخه رسول الله صلی الله علیه وسلم ننوزي اوپه ټولوامتونوکې به لومړی درسول الله صلی الله علیه وسلم امت ننوزي اوددې امت لومړی شخص به ابوبکرصدیق رضی الله عنه جنت ته داخلېږي.

Sayed Hassan Agha Drukhshan :ترتیب کوونکی PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ی-جنت ته بې حسابه :دغه ددې امت په ایمان کې لوړمنزلته پرهیزگاره بادیا نته شخصیتونه دي چې جنت ته به دیو صف په توګه داخلیږي مخونه به یې دسپوږمۍ په شان ځلیږي ددې امت فقیران به دشتمنو څخه مخکې جنت ته ځي په دې هکله دوه ډوله روایات راغلي په یوه کې دځلوېښتوکلونودمخکې والي اوپه بل کې دپنځه سوه کلونودمخکې والي ذکرراغلی دی داچې فقیران اوشتمن دجلاجلاحالاتوځښتنان دي په فقیرانوکې هم ځینې وګړي په ایمان اوتقوی کې سره جلا دي او شتمن هم همداسې درواخله هرکله چې حساب دلومړي فقیراوداخري شتمن جنتی څخه واخلې ؛نو پنځه سوه کاله کیږي اوکه چیرې په فقیرانوکې وروستی فقیرجنت ته په داخلیدوکې اولومړی شتمن جنت ته په داخلیدوکې محا سبه کړی شي نوځلوېښت کاله عمرجوړیږي

ک-تل تر تله او همېشه :جنت همېشه او فنا نه لري او جنتیان تل تر تله خلک مړینه نه لري قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ ﴾ الدخان: ژباړه: هلته به دمرګ خوند هغوی هیڅکله ونه څکي . فقط په دنیاکې چې کوم مرګ راغی خوراغی اوالله به هغوی د دوزخ له عذاب نه وژغوري

دوزخ

۱-پېژندنه يې:هغه تا وجن ګرم کور دمجرمانو زندان او ستر ه رسوايي چې الله جل شانه کافرانو منا فقینو . سرښانو او دپیغمبرانو دښمنا نو ته تیارکړی دی

۲-ددوزخ پوړونه :دوزخ ددوزخیانو دبدو اعمالو په اعتبار بېلا بېل پوړونه لري دوزخي .هر یوکافر بدبخته ملحد او بې دینه انسان دی قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په تر څ کې فرمايي ﴿ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ ﴾ هود ژباړه: څوك چې بدمرغه وي هغوی به دوزخ ته لاړ شي (چې هلته به د ګرمی او تندي له ډیرې سختی نه) د هغوی ستمهاراو پشهار وي.

۳-شتون يې : داهل سنت والجماعت دټولو علماءو په اتفاق جنت اودوزخ همدا اوس مو جود دي پنا ه کېدل او له مینځه تلل نه لري قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَّا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا ﴿٦٥﴾ ﴾الأحزاب ژباړه: په هر حال دایقیني خبره ده چې الله پرکافرانو لعنت کړی دی او دهغولپاره يې لمبه شوی اور تیار کړی دی .چې په دغه کې به هغوی دتل لپاره اوسیږي . کوم ملاتړ اومرستندوی به ونه مومي

٤-ددوزخ ځای:په اسفل سافلین دځمکې لا ندې برخه کې موقعیت لري قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي ﴿ كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ﴿٧﴾ ﴾ المطففین : ژباړه: هېڅکله نه ،ارومرو دبدکارانو عملنامې دسجین په دفترکې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه ايات په تفسيركې دبراء بن عازب رضى الله عنه څخه دقبردعذاب په هكله مشهورروايت دی الل
تعالى به ووايي چې زمادبنده داعمالو دفتر په سجين كې داووځمكو لاندې وليكئ څينو نوربيا وايي چې
دوزخ پورته اسمان كې دی څينې نوربياپه دې هكله څه نه وايي ؛بلكې دځای علم يې الله تعالى ته سپاري
اووايي چې مونږ ته دالله تعالى په مخلوقاتوداحاطې علم نشته

۵-په دوزخ دايمان معنا :پردې ټينګ باورچې همدااوس مو جوداو پنا ه كېدل نه لري په دې كې ددوزخ
په عذابونو باورهم شا مل دی

دويم بحث
په قضااو قد رايمان

پيليزه

په قضا اوقدرايمان داسلامي عقيدې شپږم ركن دی، څوک چې په قضا اوقدر باوري نه وي هغه كافرګڼل
كيږي،پردې اساس هر مسلمان ته لازمه ده چې په تقدير ايمان ولري [۱].

تقديرالله جل جلاله ازلي علم دی، چې دهرشي اندازه او دهرشي داندازې لپاره يې حد ټاكلی
،دټولومخلوقاتوداندازې اومقدارترمنځ يې دقيق تناسب غوره كړی .هرڅه ته يې دخوځښدولپاره مسيرټاكلی
دپيدايښت،دوام اوفنا لپاره يې معينه نېټه انتخاب كړې هرشي په خپل معين او ټاكلي وخت اوهرڅه
دټاكلوظوابطواوقواعدوسره سم ترسره كيږي .حركت ،سرعت ،دنور سرعت ، دصوت سرعت ،دعناصرو ترمنځ
تركيب دموادواو مركباتو پيدايښت ،اوبيرته تجزيه ټول دثابتواوبدلون نه منونكوقواعدوسره سم سرته رسيږي
دځمكې له پيدايښت نه ترقيامته پورې چې كومې پېښې ترسره كيږي ټول يې په كامل اومفصل ډول په لوح
محفوظ كې ثبت كړي دي ، نن ورځ ساينس دغه قواعد دفورمولونو په بڼه توضيح كوي.په لوح محفوظ
كې دراتلونكوپېښواودانسان دكړووړوپه هكله ليكنه دانسان اختيارات نه سلبوي اوهغه په يوه مجبورمحكوم
اوبې واكه موجودنه بدلوي اونه دهغه په اراده كومه اغيزه پرې باسي .

مونږ بايددقضااوقدرپه مفهوم ځان پوه كړو. مونږ ددغو الفاظوپه معنى اومفاهيموباندې په ايمان اوباور
درلودلومكلف يو،كه ددغوالفاظو په مفهوم اومعناپوه نه شواوحقيقت يې مونږته څرګند نه شي؛ نويواځې په
الفاظوبه دايمان معنى په څه حيثيت ولري په قضاءاوقدر ايمان داايجابوي چې په همدې موضوع پورې
مربوط مفاهيم توضيح كړو

قدر

۱-لغوي معنايې:قدر په عربي ژبه كې اند ازې ،توان اوحدته ويل كيږي. په قران عظيم الشان كې زياتره
داندازې په معنااستعمال شوی

---

[۱] - ياسين نعيم(۱۹۸۷ م)الايمان اركانه. حقيقته . نوا قضه . ص۱۷۷مكتبه الرسالة الحديثه

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ... library

۲-اصطلاحي معنى يې: قدرله هغه ټينګ، پاخه اومحکم نظام څخه عبارت دی چې الله تعالی جل جلاله دکايناتو دتنظيم لپاره وضعه کړی دی.[۱]

ځينې علماء قضاء اوقدريوشان ګڼي؛ مګرځينې نوربياتقديرالهي ازلي پرېکړې ته وايي چې تراوسه لاعملي شوې نه ده او قضا ديوکارواقع کېدل بولي

۳-دقدرمفهوم دالهي کلام په رڼا کې: همدغه پورتني مفاهيم دقران عظيم الشان په ګڼو ځايونو کې راغلي دي، هلته چې فرمايي :﴿ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَٰهُ بِقَدَرٍ ﴾ القمر ژباړه:اوموږهرڅه له يوتقديرسره پيدا کړي دي

۴-دقدرمفهوم دنبوي احاديثو په رڼاکې: دايوڅرګندحقيقت دی چې دپيغمبرصلى الله عليه وسلم دملګرو په زړونوکې ددغې عقيدې ستره اغېزه پرته وه په څمکه کې خپاره شول ؛خوله ځان سره يې په تقديردايمان عقيده درلوده له ابن عباس رضى الله عنه څخه روايت دی وايې چې يوه ورځ په يوې سپرلی رسول الله پسې سپوروم، راته يې وويل: ای زلميه دالله جل شانه ددين ساتندوی اوسه ،الله تعالی به ستاساتنه وکړي دالله تعالی ددين ساتندوی اوسه دالله مرسته اوتائيدبه په خپل مخکې وګورې کله چې غواړې دالله تعالی څخه يې غواړه اوچې مرسته غواړې ،دالله تعالی څخه يې غواړه پردې پوه شه چې که چېرې ټوله نړی ستا پرخلاف سره يوځای شي چې تاته څه ګټه ورسوي تاته ګټه نه شي رسولای؛ مګرهغه چې الله جل شانه تاته ليکلي وي اوکه دوی ټول ستاپرخلاف سره يوځای شي ،چې تاته دڅه شي زيان ورسوي، تاته زيان نه شي رسولای ؛مګرهغه چې تاته الله تعالی مقررکړی وي قلمونه پورته کړی شوې اوپاڼې وچې شوي دي[۲]

۵-په تقدير دايمان راوړو اهميت: تقديرداسلامي عقيدې دارکانو دجملې څخه دی دغه باوردسړي په زړه کې په الله تعالی توکل ،داډ اوسکون زياتوي

٦-په تقديردايمان معنی : په تقدير دايمان مفهوم دالله جل شانه په قديم علم او په الهي شامل ځواک ايمان درلودل دي.

۷-دتقدير مراتب: په تقديرايمان څلورمراتب لري :۱- علم ۲- ليکل ۳- مشيت ۴- پيداکول موږ به هريو تربشپړې څېړنې ونيسو:

الف-دعلم مرتبه : پردې ټينګ باورچې الله جل جلاله په ټولوکايناتوازلي اوابدي علم لري په ټولوشيانو دالله تعالی علم محيط دی، هيڅ شی ورڅخه پټ نه دي قران عظيم الشان فرمايي :﴿ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ ۖ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَآ أَصْغَرُ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرُ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴾[۳] سبأ: ژباړه: ووايه! قسم دی زماپه عالم الغيب الله ،هغه به پرتاسې راشي ،له هغه نه ديوه بخري په

۱- سيد سابق (۱۹۸۷م) العقايد الاسلامية ص ۹۵دار الکتاب العربى بيروت لبنان
۲- بغا مصطفى (۱۹۸٦م)الوافي فى شرح الاربعين النووية ص ۱۲۱ دار ابن کثير بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندازه کوم شی نه په اسمانونوکې پټ دی اونه په ځمکه کې نه له بخري نه غټ اونه له هغه نه کوچنی،هرڅه په یوڅرګنددفترکې درج دي .

ب-دلیکلو مرحله : معنی دا چې الله تعالی دټولو شیانواندازه ترقیامته په لوح محفوظ کې لیکلې ده قران عظیم الشان همدغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمایي ﴿ قُل لَّن يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَىٰنَا ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ ﴾ توبه ژباړه: دوی ته ووایه " موږ ته هیڅکله خطر (ضرر یازیانګیه) نه رسیږي ،مګرهغه چې الله راته لیکلي دي هماغه الله زموږمولادی ، او مؤمنان باید په هماغه توکل وکړي."

له دغه ایات څخه څرګندیږي چې په ځمکه کې مصیبتونه،زلزلې،توپانونه ،رنځونه،غم او خوشالی ټولې دالهي تقدیر نتیجه ده .

ج- دمشیت مرتبه :معنی داچې الهي اراده اوتصمیم په هرشي کې جاري دی هیڅوک یې دمخنیوي صلاحیت نه لري ،داسمان اوځمکې کوچنی اولوی شی دالهي فعل نتیجه او ټول یې مخلوق دي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمایي ﴿ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ ﴾ الإنسان: ژباړه:اوستاسې په خوښې سره څه نه کیږی ،ترڅو پورې چې دالله خوښه نه وي په باوري توګه الله د علم او حکمت خاوند دي.

دالله تعالی مشیت اواراده په دوه ډوله د: یوه تکویني اوبله تشریعي په تکویني اراده کې انسان اختیارنه لري؛ البته په شرعي اراده کې انسان دواک او اختیار څښتن دی .

د - دتخلیق مرتبه: ددې مرتبې مطلب دادی چې الله تعالی دهرشي خالق دی له الله تعالی نه پرته ټول شیان مخلوق دي ،همدغه دټولواسماني پیغامونواودپیغمبرانواتفاقي مسئله ده، قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ ﴾ ژباړه:الله دهرشي هستوونکی او هماغه دهر شي ساتونکی دی.

پردې اساس دانسان فعل هم دالله تعالی مخلوق دی

قضاء

۱-دقضا لغوي معنی :قضاءپه لغت کې پریکړې اوفیصلې صادرولوته وایي.

۲-اصطلاحي معنی: په اصطلاح کې په ازل کې دالهي تقدیرپه برابردکایناتوایجاد ته ویل کیږي.[1]

۳-قضاء دقرانکریم په رڼاکې:په قران عظیم الشان کې قضاء زیاتره وخت دفیصلې کولو ،امرصادرولواو پای ته رسولوپه معنی راځي: هلته چې فرمایي ﴿ بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَإِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن

[1] خطیب محمد احمد(۱۹۹۰م)دراسات في العقیدة الاسلامیة ص ۱۹۷ دار عمار للنشر عمان اردن

فَيَكُونُ ﴿۱۱۷﴾ البقرة: ژباړه هغه د اسمانونو او ځمکې هستوونکی دی او د کومې خبرې چې فیصله صادروي ، صرف دومره امر ورته کوي چې "شئ" نوهغسې کیږي
دپرېکړو اوفیصلوصادرولو اختیارات اوواګي ټولې دالله جل جلاله سره دي او په دې کې هېڅوک له هغه سره شریک نه دي

۴-دقضاءاوقدرترمینځ فرق : دابادیواوتعمیراتودجوړښت لپاره ترهرڅه دمخه یوانجینرنقشه او پلان ترتیبوي ضروري مواد،دروازې ، کړکی،دتعمیراندازه هرڅه دده په لاس کې وي اومعماریې تطبیقوي انجنیرحق لري اوکولای شي چې په نقشه اوخپل تصمیم کې بدلون راولي له همدې کبله دالهي رحمت له جملې څخه په خپلوبندګانو باندې داهم دی چې دصالحواونېکواعمالوپه وسیله په تقدیرکې بدلون راځي له همدې امله مونږ ته ددعاءاهمیت اوګټه څرګندېږي داڅکه که چېرې په چاروکی بدلون نه وای؛ نوددعاء به هېڅ ګټه مونږته نه رسېدله[1].

۵-دقضاءډولونه

قضاء په دوه ډوله دی تکویني اوتشریعي

الف-تکویني قضاء

کوم ظوابط اومقررات چې په کایناتواو عالم کې وضعه شوي، ټول کاینات دهغه مطابق عیارشوي اوهرڅه دهغه مطابق ترسره کېږي دېته تکویني قضـاءوایي داثابت قوانین دي چې بدلون نه مومي اوالله جل شانه دهغه دبدلون اوتغیرواک هېچاته نه دی ورکړی له اتوم نه واخله ترلویوکهکشانونو،بیاله حجرې نه ترلویوحیواني اونباتي اجسامو پورې ټول دیودقیق نظام،قوانینواویوسیستم لاندې دي،مثلاًداتوم جوړښت اوڅارچونه یې، دعناصروجوړښت اودهرعنصرجلاجلامدارونه اوله نوروعناصروسره یې ترکیب ،دنورسرعت ،دصوت سرعت، دوړانګوبېلابېل ډولونه، دځمکې قطر،دلمراوځمکې ترمینځ واټن، دځمکې محوري اوانتقالي حرکت،دځمکې طبقات، دفضاطبقات، په هواکې داکسیجن سلنه ،داوبودقیق جوړښت ،په همدې توګه په ځمکه کې یې اندازه ،داوبوسایکل، دتسخین، انجماد،مایع اوګازدرجې، داوسپنې دتسخین اومایع حالت درجه ،له ځمکې دسپوږمۍ فاصله ،په فضاکې یې دسرعت اندازه ،داوزون طبقه اودنده یې ،دلمرد نده ،دلمردشعاعواندازه ځمکې ته دراروانوشعاعګانوتخمین، په همدې توګه حجره اودحجرې ساختمان او فعالیت یې ،حیواني اونباتي حجره ،دهرحیوان کروموزمونه ،دانسان دعصبي حجراتوتشکیل ،جنسي حجرې ،دسپرم ساختمان ،داوم جوړښت ،دبدن دسروکرویاتوشمېراودندې، دسپینوکرویاتوشمېراودنده یې، دانسان ساختمان دزړه،ځیګر،دماغ، باصرې، سامعې اودانسان اوحیوان دهاضموکوفنرني سیستم، دهرحیوان جلاجوړښت ،دنباتاتوبېلابېل صنفونه،دندې،ترکیب ،تنفس ،زوجي تکثر،دانسان ژوند،مړینه رنګ،صحت صورت اوشکل، طول،عرض ښایست اوبدرنګي، توروالی اوسوروالی،ذکاوت اوپوهه، نارینتوب اوښځینه توب . شپه اوورځ،ګرمي اویخني، بربښنااوباران اوداسې

---

[1] نظناوي علي(۱۹۸۵) تعریف عام بدین الاسلام ص ۱۵۲دارالفرقان عمان اردن

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه داچې تکویني تقدیریومنظم نور..ټول دتکویني تقدیربرخه ده دانسان ارادې ته په کې دخل نشته لنډه داچې تکویني تقدیریومنظم پلان دی چې هېڅکله بدلون نه مومي اوانسان ته په کې دخل په برخه نه دی پردې لحاظ دځمکې اواسمان هرڅه دالله عزوجل په وړاندې منقاددي.

ب-تشریعي قضاء

هغه احکام چې دانسان په ارادې برخه کې وضعه شوي او انسان وربانديې مکلف شوی .چې هغه مراعات اوخپل ژوند دهغې مطابق عیارکړي؛ دېته تشریعي قضاء وایي .دتشریعي قضاءاحکام اوقوانین دانسان دژونددهغوبرخودتنظیم لپاره وضعه شوي. چې هلته انسان ازادي اواختیارلري هلته انسان کولا شي له دوو لارو یوه په خپله خوښه انتخاب کړي.په تشریعي قضاکې دانسان اراده او عزم دخل لري .انسان دواک او اختیار خښتن دی پخپله خوښه اواراده ښه اوبدپخپله انتخابوي تشریعي تقدیرانسان ته خیراوشر ښه اوبدورښیي دده دعقیدې بنسټونه .دده دخالق حقونه .د عبادت لارې چارې. ښه اوبد اخلاق. د جنسي-غریزې سمه اشباع اوموخه یې. دښمنی لاس ته راوړل اوسم لګښت یې. حکومتي سیستم اود حکومت دمسؤلینو صفات. ددوی مسؤلیت اوپه ملت یې حقوق . دحکومت دجوړېدو موخه .له نورو ملتونو اودولتونو سره ددولت اړیکې. دمسلمانانوخپل منځي اړیکې. جرایم او دسزا نوعیت یې. دجګړې اصول اوداسې نور... [1]

لنډه داچې لـه زانګو نـه ترلحـده اولـه سرنـه ترنوکـه دټول ژونـدمـادي اوروحـاني. ددنیوي اواخروي ژوندسمون لپاره اصولواوقوانینوته تشریعي تقدیروایي .انسان دژوند تېرولولپاره نظام او قانون ته اړتیالري دژوند تېرولولپاره لاندې صورتونه دي:

- دپلاراو نیکه رسم اورواج .دود اوکلتورمنل.
- دخپل نفس غوښتني منل.
- دنورو‌ملتونوڅخه دنظام او قانون واردول.
- دکایناتو درب لارښوونو(وحی) ته غاړه ایښودل اوورته ځان تسلیمول

اوس مهال یوازې قران عظیم الشان او نبوي سنت تشریعي تقدیر ګڼل کېږي .دتشریعي تقدیر لپاره الله تعالی پیغمبران لېږي. هغوی ولسونو ته دعوت ورکوي او په روزلویې لاس پورې کوي بیا ددغوروزل شوواقرادو په وسیله په ټولنه کې یوسرتاسري هراړخیزبدلون راولي دپیغمبري انقلاب او بدلون موخه دبشرله اسارته دانسان ازادي اودجبراواستبداد.جهل اوناپوهی دنظام ړنګول دي پاتې شوه اسلام راوړل دغه دزوراو جبرکارنه دی او نه دجبراو زوراسلام دمنلووړګنل کېږي اسلام او کفراودښواو بدو انتخاب دانسان داختیارنتیجه ده.په اختیاري برخه کې الله تعالی انسان ته دوه لارې ښودلې دي .چې یوه دهدایت اوبله دضلالت اوګمراهی لاره ده قران عظیم الشان همدغه مطلب ته داشارې په ترځ کې فرمایي ﴿ وَهَدَيْنَٰهُ ٱلنَّجْدَيْنِ ١٠ ﴾ ژباړه: او دوه ځرګندې لارې مو هغه ته و (نه) ښودلې ؟

[1] حکمت... [illegible] ۲۷ ... دمیثاق ابا.اداره

...pton.com: The Digital Library

دبشریت دخلاصون یواځینی لارالهي اسماني پیغام ته ځان سپارل اوتسلیمول دي.په دې سره به نړۍ واله
سوله دعدل اوانصاف نظام یقیني شي انسان به له ځناورتوبه راووزي اوځمکه به دامن زانگوجوړه شي

۱-دالله تعالی اراده اوډولونه یې

دارادې معنی قصداودیوه کاردسرته رسولوعزم ته ویل کیږي اوپه دوه ډوله ده تکویني اوتشریعي اراده. په تکویني اراده کې تغیراوبدلون نه رامنځته کیږي ددې موجوداتوهرکاردقضـــاءاوقدرسره ســم دالله تعالی په اراده ترسره کیږي داسې نه ده چې دکایناتوترپیداکولواوهغوته دظوابطواومقرراتودټاکلونه وروسته یې خپل سرته پرېښـي اوچارې په خپل سرپه تسلسل سره رواني دي ؛بلکې هرکاردالله تعالی په اراده پیلیږي اودهغه په اراده پای ته رسیږي اوهغه وربانديې نتایج مرتب گرځوي . الله تعالی فرمایي ﴿إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾﴾ یس ژباړه:هغه خوچې کله دیوشی اراده کوي.نودهغه کار همدومره دی چې ورته حکم وکړي چې شه اوهغه کیږي

البته شرعي اراده دامراوالهي فرمـان په معنی ده الله تعالی جلت عظمته شرعي اراده دزوراوجبرله لارې نه جاري کوي؛ بلکې انسان دخپلې خوښې پراساس یې عمل ته اقدام کوي اویایې نه کوي

۲-دالله تعالی اراده اورضاءاودبنده اراده

دانسـان اراده،عزم،غوښـتنه اوتصـمیم دالله تعالی دارادې اومشیت تابع ده قران عظیم الشـان دغه مطلب ته داشـارې په ترڅ کې داســې فرمایي ﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾﴾ الإنسان: ژباړه:اوستاسې په خوښۍ سره څه نه کیږی ،ترڅو پورې چې دالله خوښه نه وي په باوري توگه الله دعلم او حکمت خاوند دي.

دپورتني ایات څخه څرگنـدیږي چې دالـلـه جـل جلالـه اراده دانســـان په اختیاراوارادې مقدمه ده .ځکه دایږهرانســـان چې څـه کوي دالله تعالی په اراده یې کوي هغه ورته دپرېکړې عزم اوبیاداقدام صـــلاحیت ورکوي .دغه مطلب دیومثال په ترڅ کې توضـــیح کوو: ته دخراب موټر څښـــتن یې. تاخپل موټرپوجوړ موټرپسې وتړلو.ترڅوحرکت وکړي په دغه صورت کې دموټر سوق اواداره ستا په خپل لاس کې ده که ته اشترنگ تاووې ا وله گړنگه یې غورزوې مسؤلیت ستا خپل دی

بل مثال درواخله: ته دباغ څښتن یې چې سترستردیوالونه لري. پوره حفاظت یې شوی ستاداجازې نه پرته دېځوک نه شي ورننوتلی ته خپل دوست ته اجازه ورکوې اوباغ ته یې داخلوې ورته وایې هره مېوه خوښلی شې ،خودباغ کیني لورې ته ونې داسې دي چې رنگ اوخوندیې ښه نه برېښي دگټې پرخای تاوان لري که ته یې وخوړې خوراک دې نه کړې تاته به هم ښه وي اوزه به هم خوشحاله شم ستادوست باغ ته ځي ،دغه چې په باغ کې هرڅه کوي ستاپه اجازه یې کوي تاواک ورکړی دخرابې میوې دخوراک په نتیجه کې مسئولیت دده په راجع دی دباغ خاوندبه ناراضه وي ،مگرکه اطاعت یې وکړښه میوه یې وخوړه دباغ څښتن به خوشاله شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ســتادوســت له تانه کیلي واخلي باغ ته ننوزي ؛نورنوســتاله کنترولـه وځي ؛مګرداللـه تعالى معامله دانســان سره داسې نه ده الله جل شانه هره شيبه انسان څاري اوپالنه يې کوي دښو اوبدوداړوتوفيق ورکوي الله تعالى په ښــوکارونوراضي کېږي په بدوچارو ،نه قران عظيم الشــان فرمايې ﴿ إِن تَكْفُرُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ ٱلْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُواْ يَرْضَهُ لَكُمْ ۝٧ ﴾ الزمر: ژباړه:که تاسې کافرشئ ؛نوالله له تاسې نه بې نيازه دی،خوهغه دخپلو بندګانولپاره کفرنه خوښوي،اوکه تاسې شــکر وباسئ نوهغه داشکر ستاسې لپاره خوښوي[1]

۳-دانسان خپلواکي

په انســان دالله تعالى دوه ډوله قوانين حاکم دی چې يوېې تکويني او بل يې تشرــيعي. په تکويني برخه کې انسان نه خپلواکی لري او نه اراده اوا ختيار؛ لکه ژوند او مړ ينه روغتيااورنځ ،دبدن دزړه،کو لمو اودماغ دوينې جريان ،دهاضمې سيســتم او داسې نور؛البته دانســان ارادي برخه چې څه وخوري څه وڅښې څه واوري څه ووايي او څه وکړي دادده په واک کې دي په ده کوم جبراوزرنه دی شوی په خپله خوښه ښه او بد انتخابوي ؛مګر انســان دښــو او بدوچارو په پېژندنه کې خطاء کېږي .له همدې امله الله تعالى ښــه اوبد داسما ني وحی په ترڅ کی دپيغمبرانو په وسيله انسان ته ښودلي دي، دښواوبدوپه انتخاب کې يې انسان ته ازادي ورکړې اوددواړوپه انتخاب کې يې پرې زورنه دی کړی. سره له دې يې انســان مکلف اومسؤل هم ګرځولی اوپه ازميښــت کې يې اچولی ؛البته پرده يې زوراو جبر نه دی کړی، که چېرې يې په زور هدايت پرې منلی وای ؛نو بيابه کفر او شرک له سره شــتون نه درلودحقيقت دادی چې دالله تعالى تشرــيعي احکام دپيغمبرانو په وســيله انسان ته رسېدلي دي دغه دالله تعالى دتکويني احکامويه شان نه دي تشريعي قوانين الزامي اوجبري بڼه نه لري؛ بلکې انسان په ابتلاء او ازميښت کې قرار لري[2]

اللــه تعــالى کــاينــات پيداکړي اودکايناتوله پيدايښــت نه مخکې يې ددوی دتنظيم اوترتيب لپاره يو پلان اوتنظيم جوړکړی. اللــه تعــالى يې په ټولو حوادثو پوه ؤ انســان هم دکايناتوکوچنی برخه ده چې ازادي او خپلواکي لري الله تعالى پرې عالم ؤ، چې دغه شخص به څه شی انتخابوي پورتنی مطلب موږديو مثال په ترڅ کې روښانه کوو:

کــه چېرې يو ښــوونکی او يــادمــاشــوم پلارپردې خبره پوه شي ،چې شــاګرداو يــازوی يې دلياقــت او استعدادڅښتن دی هغه يې له څا ن سره نوټ کړي چې له ازموينې وروسته به دغه مقام ترلاسه کوي او يا به دومره نمرې ګټي اوبياداټکل سره سم هماغه شان شي ؛نواياد استاد او پلاردغه پوهه دخپل شاګرداواولاد په پوهه اولياقت څه اغېزه پرې باســې؟نه هېڅکله نه! کله چې انســان ســمه لاره انتخابوي ؛نوالهي توفيق ورپه برخه کېږي.

---

[1] - حکمتيار ګلبدين (ب ت) په تقدير ايمان ص ۳۷ ناشر دميثاق ايثار اداره

[2] - سيد سابق (۱۹۸۷م) العقايد الاسلامية ص ۱۰۱دار الکتاب العربي بيروت لبنان

c) ketabton.com: The Digital Library

۴- دانسان د ارادي کړو وړو حیثیت

دانسان ارادي کړه وړه په څینو قیودااتو پورې تړلې دي ،چې له هغې نه وتلی نه شي کله چې یوڅوک لیکل کوي اویاددښمن په وژلو لاس پورې کوي داټول په داسې لاسونو ترسره کېږي چې نه یې په تخلیق کې دده رول ؤاونه دقتل اولیکلوپه الاتواواسبابوکې ده دغه صـفات رامنځته کړي دي دحوادثو اوپېښو په کوچنې حلقه کې چې هغه دده دکسب اواختیارڅخه عبارت دي، له دې نه پرته نورنه دده صنع اونه تخلیق دی له همدې کبله ده ته دکاردکسب نسبت کېږي نه دکارتخلیق.له همدې کبله داخبر ه سمه نه ده چې یوڅوک ووایي :انسان دخپلواعمالوخالق دی داځکه چې تخلیق خوله نشت نه دیوشي رامنځته کول دي .حقیقت دادی چې انسان دیو موجودشي رابطه له یو بل موجودسره تینګوي، چې په هغه کې هم دده دتخلیق څه رول له سره نشته له همدې امله الهي اراده دبنده په ارادې اومشیت باندې احاطه لري .پرهمدې اساس موږوایو چې یومقتول په خپل هغه مرګ مري چې الله تعالی ورته ټاکلی ؛البته دقتل عملیه دقاتل په کسب سره ده او په همدغه کسب سره دغه شخص نیول کېږي هغه څه چې دانسان دکسب اودالهي قضاءاوقدر ترمنځ یې تنسیق رامینځته کړی هغه دالله تعالی پخوانی علم دی موږ به دغه مسئله دیومثال په توګه نوره هم روښانه کړو.

تادخپلې کوټې دبرېښنایي ګروپ سوچ په یو پټ ځای کې ځای پرځای کړی چې ستاکوچني زوی ته ترې معلومات نشته دغه سوچ په داسې پټ ځای کې قرار لري چې ته کولی شې ،ګروپ پرې رڼا اویا تیاره کړې .تاوغوښتل چې دخپل ماشوم زوی اراده او تصمیم ځان ته معلو م کړې چې ایاستاخبره مني اوکنه ؟تاورته وویل پام کوه چې داګروپ ګل نه کړې چې تیاره به شي که زماخبره دې و منله دومره انعام به درکړم اوکه سرغړونه دې وکړه سزابه درکړم .له دې نه وروسته تادخپل ماشوم ځارنه کو له چې په کومه کړنه لاس پورې کوي ؛لېکن دغه ماشوم په خپلې ازادې ارادې سره دنافرمانۍاوسرغړونې لاره انتخاب کړه دګروپ په لورې یې ورمنډه کړه ترڅو یې ګل کړي په دغه مهال تاپه پټه توګه دګروپ په بټن فشار واردکړ او ګروپ ګل شو ماشوم اورمرو احساسوي چې ګروپ یې په خپل پوکي سره په تیاره بدل کړ؛ لېکن دګروپ دتیاره کېدواصلي اوحقیقي سبب خوته پخپله وې دغه تقریبي مثال په ظلم اوتېرې سره دیوانسان دقتل اووژنې له جر یمې سره مشابه دی قاتل خودقتل په عملیه کې هغه شکلي سبب برابر کړ؛لېکن مقتول خو په خپل اجل او ټاکلې نېټې سره دالله تعالی دقضاء اوقدر پراساس په مرینه محکوم شوی دی ؛البته قاتل خودالله تعالی جلت عظمته د هغه امرپه مخالفت لاس پورې کړی چې هغه یې حرام اوناروا ګر ځولی دی[۱]

۵-دانسان داختیارساحه

انسان ددودودایروپه ضمن کې قرارلري یوه لو یه دایره چې دده کسب اواختیارته په کې دخل نشته او بله کوچنۍ دایره چې دده داختیاراوواک ساحه ده. دده مثال هغه قفس ته ورته دی چې دننه په کې مرغان

[۱] سید سابق (۱۹۸۷م) العقاید الاسلامیة ص ۱۱۲دار الکتاب العربي بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایسار شوي ،مارغه دننه ازادي لري چې څه وخوري اویا یې وڅښي اویاله خپلې جوړې سره یو ځای شي ؛البته که مارغه دخوراک اوڅښاک دلو ښو په ماتولولاس پورې کړاویا یې خپلې بنګې ووېستلې اویایې نورو مارغانوته اذیت ورسولواوله هغوی سره په شخړه اومنګولو لګولواخته شو ؛نوپه دغه صورت کې دقفس څښتن به دغه مارغه ته سزاورکوي اوله قفس څخه به یې راوباسي ؛البته که ددې پر عکس دقفس څښتن یې یخې هواته کښېږدي اویایې قفس په اوبوکې غوپه کړ،په دغه صورت کې مار غان مسؤلیت نه لري ،دقفس خاوند پوهېږي چې مارغان یې ملامت نه دي [1]

٦- دانسان مسؤ لیت

څه وخت چې مؤمن مسلمان دقضاء اوقدرصحیح مفهوم دصالحواونېکوسلفواواهل سنت والجماعت دمسلک په برابر ترلاسه کړي؛ نو دتکویني اوتشریعي قضاء ترمنځ بېلتون پېژني په تکویني قضاء کې ځان غیرمسؤل بولي او دالله تعالی پرېکړې ته ځان سپاري ؛البته تشریعي قضاء چې دانسان ارادي بر خه تنظیموي په دې کې خپل ځان مسؤل ګني اوخپل ځان په خپله دبربادۍ کندې ته نه غورځوي ؛بلکې اسبابو اووسایلوته لاس اچوي اوددښمن مکرونه اودسیسې شنډوي ځکه چې دوسې سره سم دځواک برابرول دمسلمانانودمسؤلیتونوپه حدودوکې دي دي.

دالله جل جلا له سپېڅلي پیغمبراوملګرویې کولی شول دپستواوذلیلوخلکو په څېر ژوندسرته ورسوي خودخپل مسؤلیت پربنسټ یې ځان ذلت ته ونه سپارلو .دالهي تشریعي تقدیر له ستر ځواک څخه یې دخپل ماموریت اورسالت په چاروکې مرسته حاصله کړه دفقر مقابله یې په کار، دجهل یې په لوست، درنځ یې په دوا، دکفر او شرک یې په جهاد سره وکړه له غم ،سستۍ،فقر ،ناتوانی اوبخل څخه یې الله تعالی ته پناه وړله په جهادونو اوخونړیوجګړوکې یې ونډه واخیسته اودسترې ارادې او عزم څښتن ؤ

دتقدیرپه اړه د بېلابېلو ډلو افکار

دتقدیر په اړه داهل سنت والجماعت اونورو بېلاروډلو نظریات په لنډ ډول ذکرکوو

- **قدریه ډله :** دوی دبندګانودکړووړوپه هکله دالله تعالی دازلي تقدیرڅخه انکارکوي .
- **جبریه ډله :**البته جبریه ډله هغوی وایي چې انسان هېڅ داختیارڅښتن نه دی په کفراواسلام انسان دالله تعالی له خوامجبوردی چې کوم شی الله تعالی ورته لیکلي دي هماغه کېږي دانسان مثال په فضاء کې دپاڼي دی چې له اختیاره پرته یې بادخوځوي .
- **اهل سنت والجماعت:**اهل سنت والجماعت وایي: چې انسان الله تعالی ترمشیت اوارادې لاندې دی.په تکویني اراده کې مجبوراوپه تشریعي اراده کې دخپلواک څښتن اوالله تعالی پرې له پخوانه عالم ؤداهل سنتوله نظره په ایمان اوکفردواړوکې دالله تعالی اراده داخله ده؛ مګرکفرالله تعالی نه خوښوي اونه پرې خوشالېږي قران عظیم الشان فرمایي ﴿وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ ٱلْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا۟ يَرْضَهُ لَكُمْ ۝٧﴾

[1] - حبنکه عبدالرحمن حسن (ب ت)العقیدة الاسلامیه واسسها ص ۹۴دارالقلم دمشق سوریة

الزمر ،زباړه:خوهغه دخپلو بندګانولپاره کفرنه خوښوي،اوکه تاسې شکر وباسئ نوهغه داشکر ستاسې لپاره خوښوي.

دبندګانودافعالواوکړنوپه هکله داهل سنت والجماعت مسلک دادی چې دبندګانواعمال اوکړه وړه دالله تعالی مخلوق اودبنده کسب دی ؛البته جبریه ګمراه ډله په سرکې ددوی مشرجهم بن صفوان په دې نظردی چې دبنده دافعالوخالق اوکاسب الله تعالی دی بنده هېڅ اختیارنه لري بل لورته معتزله بې لارې ډله وایي:اختیاري افعال دحیواناتوالله تعالی پورې هېڅ تعلق نه لري

دالهي ارادې په هکله داهل سنت والجماعت اودمخالفینونظریات

اهل سنت والجماعت دالهي ارادې په هکله چې کوم دلایل راغلي هغه یې راټول کړي اوالهي اراده یې په دووبرخووېشلې ده. ۱ ـ تکویني اراده ۲ ـ دیني اوتشریعي اراده

تکویني اراده چې دمشیت مرادفه ده ټولوطبیعي پېښوته شاملېږي لکه مرګ اوژوند، طوفان ، زلزله ، شپه اوورځ اوداسې نور...په دې کې دانسان اراده دخل نه لري؛ البته دالله تعالی تشریعي اراده اومشیت په دې کې انسان ازاداوداختیارخښتن دی جنت اودوزخ دهمدغه اختیارله امله دی په دې کې انسان مجبورنه دی په خپله خوښه به اوبدانتخابوي ؛البته ګمراه معتزله قدریه ډله دالله تعالی له تکویني ارادې څخه انکارکوي یوازې په شرعي ارادې اعتراف کوي اوله سمې لارې دانحراف لاره غوره کوي ؛مګرجبریه اوجهمیه ډله دالله تعالی تکویني اراده ثابتوي اودتشریعي ارادې څخه انکارکوي .

۷-په قضاءاوقدردایمان غوښتنې

- دقضااوقدرپه مفهوم ځان پوه کول که ددغو الفاظو په معنااومفهوم پوه نه شونویوازې په الفاظو دایمان معنی به څه وي؟
- په غمونو اوکړاوونو صبراو دمصیبتونو پرمهال استقامت غوره کول .

۸-دقضااوقدردعقیدې اغېزې

دمسلمان پرژوندد قضااوقدردعقیدې اغېزې په لاندې ټکوکې خلاصه کوو: ۱-هلې ځلې اوکوښښ ۲-شجاعت اومېړانه ۳-صبراوزغم ۴-دالله جل شانه په هره فیصله خوښي ۵-دبندګانوله بنده ګۍ ازادي ، سکون اوداډ

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څپرکی
دایمان نواقض(له مینځه وړونکي)اهل قبله اواحکام یې

پیلیزه

الله تعالی اسلام ته دننوتلو لپاره په شهادتینو (لااله الله محمد رسول الله)اقراراوتصدیق ننوت لاره گرزولې ده یوشخص له اسلامه هلته وځي چې له ده څخه داسې وینا،عمل اویا اعتقاد ښکاره شي چې تېر اقرار او باور له مینځه یوسي په دې توگه چې یا دالله تعالی په ربوبیت یا په الوهیت یا په اسماؤاو صفاتو اویا په رسالت کې په طعن اوعیب لگولولاس پورې کړي په دغه صورت کې ددغه شخص اقرارمات او دالله تعالی له دین څخه وؤت له اسلامه دیو شخص وتل له دلیل اوثبوت څخه پرته صحت نه لري دغه ډېره خطرناکه مسئله ده بې ځایه او له دلیله پرته په خلکو دکفر فتوی صادرول هېڅکله جواز نه لري په دغه برخه کې کې به درانه لوستونکي په لاندې مطالبو پوهه حاصله کړي.

لومړی بحث

د نواقضو معنی

نقض په لغت کې ماتولوته وایي اوپه اصطلاح کې ځینو اعتقاداتو،ویناءواوافعالوته ویل کېږي چې ایمان له مینځه وړي دېته نواقض ځکه وایي چې کله یې انسان مرتکب وگرزي له اسلامه خارجېږي او په کفر کې داخلېږي دایمان نواقض ډېر زیات دي موږیې په درې ډولونوکې خلاصه کوو

دایمان دنواقضو ډولونه

دایمان له منځه وړونکي شیان په درې برخو وېشل کېږی لکه اعتقادي ، فعلي اوقولي

لومړی:دایمان اعتقادي نواقض

دایمان اعتقادي نواقض لاندې شیانوته شاملېږي

الف:په ذات اوصفاتوکې

- دالله تعالی دسپېڅلي ذات څخه انکار
- دالله تعالی دصفاتوله جملې له یوه څخه انکار لکه علم ، سمع ، قدرت اوبصر قدرت ، قیومیت ، کلام اواراده
- دالله تعالی صفات دمخلوق دصفاتو سره مشابه گرزول په دې توگه چې ووایې الله تعالی هم دانسان په څېر سترگې ، غوږ ونه، لاسونه اوپښې لري اوربدل یې دمخلوق داوربدلو اوقوت یې دمخلوق دقوت په شان دی
- الله تعالی ته مور ، پلار ،زوی ، لورا‌ومېرمن ثابتول
- په تثلیث باوردرلودل په دې توگه چې الله تعالی ، عیسی علیه السلام اوموریې مریم په الوهیت کې شریک وگڼي

Pashtoon.com: The Digital Library

ب : په ربوبيت کې
دالله تعالی دربوبيت دانکارشکلونه په لاندې توګه دي:

- له الله تعالی څخه انکار
- تخليق، ژوند، روزي ، مړينه ګټه اوتاوان له مخلوق څخه ګڼل اوبل چاته دکمال صفت ثابتول
- دمادې په ازليت باور
- په تصادف اوطبيعت يقين اوباور
- له الله تعالی سره په ملکيت کې بل څوک شريکان بلل اوستوروته دبارانونو نسبت کول
- دغه باورچې الله تعالی دکايناتو خالق دی ؛مګرپه کايناتوکې دتصرف اوتدبيرحق نه لري
- خپل ځان اويابل چاته دمطلق واکمن ، متصرف اوحاکم په توګه کتل
- الله تعالی ته دخوب اوغفلت نسبت کول
- خپل ځان اويابل چاته دالله تعالی دعلم اوحکمت په اندازه علم اوپوهه ثابتول

ج په الوهيت کې
دالله تعالی په الوهيت کې دايمان له منځه وړونکي شيان لاندې شکلونه غوره کوي

- دالله تعالی منل ؛مګر له عبادت اوحاکميت څخه يې سرغړول
- دالله تعالی له بندګانو څخه يوچاته په بندګی اوواکمنی قايلېدل لکه پيغمبرانو ،اولياؤ،ستوروته
- له اسلامي شريعته پرته بل قانون اونظام ته دزړه په خوښه سرټيټول.
- دغيرشرعي قوانينو وضعه کول لکه دزنا ، سود،قمار،لاټري اوبربنډ توب دجواز امرصادرول
- دجرايمو سزاګانې چې په قرانکريم اونبوي سنتوکې ذکر شوي لغوه ګرزول.
- له الله تعالی نه پرته بل چاته دعبادت استحقاق ثابتول
- پردې خبره خوشالي چې بل څوک ورته سجده اويا په رکوع لاس پورې کړي.
- له قبرونو طواف اوتاوېدل ، قبر ته سجده ،نذر اونياز ،فرياد اوژړااو ورڅخه مرسته غوښتل
- په غايبانه توګه مافوق الا سباب دنفعې اوزيان رسولو ځواک يوچا ته ثابتول لکه داولاداوصحت غوښتنه. البته ماتحت الا سباب مرسته له يوچا څخه غوښتل جوازلري دمثال په توګه له يوتن څخه دپیسوغوښتنه.

د - په نبوت اورسالت کې
په نبوت اورسالت کې دايمان نواقض لاندې صورتونه غوره کوي :

- دغو پيغمبرانو څخه انکارچې په قاطع اوغوڅ دليل سره يې دنوم په يادولو سره نبوت ثابت وي
- دځينو پيغمبرانو منل اودځنو نه منل
- درسول الله صلی الله عليه وسلم درسالت دعموم څخه منکرېدل

...om.com: The Digital Library

شيخ الاسلام ابن تيمية رحمة الله عليه په دغه مبارک حديث دتعليق په سلسله کې داسې ويلي دي دغه پورته داميرالمؤمنين حضرت علي کرم الله وجهه دتعامل بيان ؤهريوزنديق چې خپل زنديقيت يې پټ کړاوګواهان پرې تېرشول ودې وژل شي اودتوبې غوښتنه دې ورڅخه نه کېږي؛ نودزنديق حکم دکفردی دوه حالتونه دي

دزنديق دتوبې قبولتيا:دزنديق دتوبې په هکله دعلماءدوه ډوله رايه ده

۱ـ چې له توبې نه دمخه يې اسلامي حکومت په حبس محکوم کړي په دې

- قتل اووژل .
- دتوبې داظهارپه صورت کې يې عفوه .

۲ ـ داسلامي حکومت دنيولواوحبس نه دمخه يې په اتفاق سره توبه دقبول وړده .

تکفير

پېژندنه : تکفيردلغت په اعتبارپه يوچادکفرفتوی ورکول اوپه اصطلاح کې په يوشخص دکفرحکم کول په دې توګه چې له اسلامه خارج شوی اوپه شرعي اوقانوني ډول يې کافرګڼل دي ،تکفيرخطرناکه عواقب لري له دليله پرته په يوچادکفرتاپه لګول لوی جرم دی په يومعين شخص دکفرفتوی سترخطرناکه کارګڼل کېږي په دغه کارسره په دنيااواخرت دواړوکې څينې امورمرتب کېږي اوهغه داچې:

- په دنياکې يې ددينې وروړګلوی پای
- دمېرمن سره يې دنکاح له منځه تلل
- له موراوپلاره ميراث نه وړل
- دمرتدکېدلوله امله يې قتل اووژنه
- په اخرت کې دالله تعالی درحمت څخه محرومېدل
- په دوزخ کې همېشه اوسېدل
- درسول الله مبارک دشفاعت څخه بې برخې کېدل په کې شامل دي

دتکفيرپه هکله دپخوانيوعلماؤويناوې

امام احمدبن حنبل رحمة الله عليه فرمايي :ديوکاروجوب ،حراموالی ، ثواب اوعذاب اوپه يوچادکفراوفسق حکم کول دالله تعالی اورسول الله مبارک صلاحيت دی هېڅوک په دې اړه دواک څښتنان نه دي . تکفيردشرعي اوقانوني احکاموجملې څخه دی قران عظيم الشان اونبوي احاديثوته به وړاندې کېږي . دغه نه اجتهادي قضيه ده اونه دعقل صلاحيت دی .

دتکفيرډولونه

اهل سنت والجماعت تکفيرپه دووډولونووېشي

۱- تکفير معين :په دې توګه چې يوشخص ته ديوکار ، ويناواعتقادله امله دکفرنسبت وشي دغه خپل شرايط اوقواعدلري .

(c) ketabton.com

۲ - تکفیرمطلق : دغه په یوفعل ، ویناواعتقاددکفرفتوی لګول دي لکه چې یوڅوک ، کمونستان ، لیننستان ،لبرالان ، سېکولران ،نشنلستان ،سودخواره اومحتکرین ملعون وګڼي اوداسې نور...[۱]

کفراوبه یوچادکفرحکم کول دایمان اواسلام په شان یوشرعي اوقانوني اصل دی هغه څوک به مؤمن مسلمان اویاکافروي چې شریعت مستحق ګرځولی وي څوک چې له الله تعالی اودمحمدرسول الله درسالت څخه منکروي هغه کافردی ؛مګرهغه څوک چې الله تعالی اورسول الله مبارک (قران اونبوي سنتو) کافرنه وي ګرزولی ؛نوهغه کافرنه ګرځي .

دیوچادکافرګرځولوشرطونه

اسلامي علماؤ دشرعي نصوصوڅخه دتکفیرشرطونه راوېستلي دي ،څنې وخت یومسلمان په یوکفري فعل ،وینا، اویااعتقادکې پریوځي دلاندې شرایطوپه نظرکې نیولوسره موږپرې دکفرحکم کوو.

- چې په ویناوعمل سره ورڅخه کفرڅرګندشي
- چې حجت اودلیل پرې قایم چې شک اوشبهه په کې له منځه لاړه شي .
- چې دغه شخص عاقل اوبالغ وي.
- داچې معذوراواسلام راوړل یې دېرنېژدې نه وي.
- چې کفریې دزوراواکراه په حالت کې ونه ا وسي.
- چې جاهل نه؛ بلکې پوه وي .

دتکفیرموانع اوخنډونه

- داچې حجت اودلیل پرې قایم شوی نه وي په زړه کې شبهه اوشک ولري اویااورته دلیل څرګندنه وي
- ناپوهي اودده پروړاندې ددلیل نه ثبوت
- ماشوم توب ، لېونتوب اوبېړاتوب
- دمسلمانانوله هېواده یې لېرې والی اوورته داسلامي دعوت نه رسېدل
- ددلیل په اړه ناپوهي اوجهالت اوپه بېدیاکې اوسېدل
- زوراواکراه

دویم بحث

اهل قبله او احکام یې

چې څوک کلیمه طیبه ووایي قبلې ته لمونځ وکړي اوپه هغه څه اقرار وکړي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له خان سره راوړی اګرکه څنې لوی ګناهونه له شرک نه پرته ورڅخه صادرشي په دې شرط چې

---

[۱] دوکتورخمیس محمدابن عبدالرحمن - التوضیحات الجلیة علی العقیدة الطحاویة دویم توک ۷۵۰ مخ

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دگناه په حرمت قایل وي موږ يې له اسلامه بېرون نه بولو اگر که دغه شخص يوکمزوري اونيمگړی مسلمان گڼل کيږي موږ پرې دکفرحکم نه کوو؛البته فاسق يې گڼو اوله اسلامي ملت څخه يې بېرون نه گرځوو

دمسلکونو اومذهبونوترمنځ فرق

داسلامي څلورومذهبونوپيروان اوغيرمقلدين سلفي حضرات په اهل سنت والجماعت کې شامل دي .کوم مهال چې اسلام دعربودجزيرې نه بېرون دعجمو هېوادونوته خپورشو په عجموکې ځنې لوی علمي شخصيتونه راپيداشوه مغوی په جزيي اوفرعي مسايلوکې اجتهادکړی اوامت ته يې دين اسانه گرزولی دی دهريومذهب امام پسې چې چااقتداء وکړه صحت لري ؛البته اوس مهال چې نړی ديوکلي بڼه غوره کړې ده اودنبوي احاديثومجموعې په تدوين شوې بڼه شتون لري دعلماؤ تېراجتهادځای پرځای ؛مگردنويوقضاياؤ دپېښېدوپه صورت کې بايدحقيقي اومجازي (انلاين) جلسات صورت ونيسي دمجتهدينواجتهاداتوته بايدبياځلي کتنه وشي چې دکوموسايلودلايل ضعيف دي دقوي دلايلوپلټنه دې ترسره شي هريوممکلت پوه شه اوځپل يې مذهب دمذهبي اختلافاتوپرځای بايددعلماؤترمنځ داتحاداواتفاق هڅه صورت ونيسي ــ ددينې اوعصرسې مدارســواومکاتبوپه نصــاب دې تجديدنظرصورت ونيسي اودغه واټن ته دې دپای ټکی کېښودل شي.

دلويوگناهونودځښتنانوپه اړه داهل سنت والجماعت اونوروگمراه ډلوباورونه

خوارج گناه کفراومعتزله يې نه کفرنه اسلام گڼي دواړه يې په اتفاق همېشه دوزخي گڼي دمعتزله ؤ په نېزدخلک په دنياکې په درې ډوله دي مسلمان ، کافراو فاسق خوارج يې په مسلمان اوپه کافرويشي

دتکفير په قضيه کې داهل سنت تگلاره

اهل سنت والجماعت هغه چاته دکفرنسبت نه کوي چې دوی ته کافروايي داځکه چې دکفرفتوی ورکول يوشرعي حکم دی .دورنبوت ته نېژدې اصحابوکرامودرسول الله مبارک په لاس روزل شوي نسل هم خوارجواوروافضو (شيعه گانو) ته دکفرنسبت نه دی کړی سره له دې چې دخوارجوگمراه ډلې اصحابوکراماو څلورم راشدخليفه حضرت علي رضي الله عنه ته دکفرنسبت کاوه اودهغه مبارک دوژلواقدام يې وکړ.

داهل سنت والجماعت دمخالفينوتگلاره

دخوارجو، معتزله ؤ اومرجئه ؤگمراه ډلې دتکفيريه مسئله کې ډېرگړندي دي دخوارجوگمراه ډله دلويوگناهونومرتکبين له اسلامه بېرون اوپه دوزخ کې يې تل ترتله اوسېدونکي بولي .[1]
البته معتزله گمراه ډله يې چې ديوې گناه څخه يې توبه نه وي وېستلې نه کافراونه مسلمان اوتل ترتله يې په دوزخ کې بنديوان گڼي . مرجئه گمراه ډله :لکه چې له کفرسره طاعت بې فايدې شي دی دوی وايي : ايمان ته گناه زيات نه رسوي[2]

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات وصلى الله على نبيه
محمد صلى الله عليه وعلى اله وصحبه وسلم

---

[1] - تېرشوي ماخذ ۷۵۲ مخ
[2] - باقلاني ، تمهيد ۳۹۴ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library